

فصل اول

اول عشق است و آغاز خروش

سئوگیلی ارنلر عشق عالمین ده گزنلر، بئله حکایت ائدرلر، هجرتین يئددیمچی قرنین ده ایران پايتختين ده بير پادشاه وار ايدي، چوخ عادل و عاقل كه نوشیروانه بنگزركى. بو شاهين بير خزينهدارى وار ايدي كى ارمى كشيشى ايدي و اونون خاتونى ده شاهين حرمى نين خزينهدار ايدي.

از قضا شاهين اولادى يوخ ايدي. كشيش ده اونون كيمى بى اولاد ايدي. شاه هميشه غمگين دئيردى:

«افسوس منيم تخت و تاجيم، او زگەلر الينه دوشەجك».

بير گون شاه كشيشين كى چوخ عاقل و امين و شاهه خيرخواه ايدي، ايستهدى اونيلان دانيشا، اورهگى نين، غميم داغيدا. ايکىسى بير مدت بى اولادلىق جهتين دن گفتگو ائتدىلر. كشيش دئىدى:

كوربانين اولوم، لازىم دير بير باغ تىكدىرسن، باغ ارم كيمىن، ايچىنده عالى و گؤيچك كوشكلر، گولوستانين ده رنگارنگ گوللر و نواخوان بولبوللر و خوش غونچهлер و چمنلر و آجاجلار و ارخلر و خيابانلار و سوسنلر و ياسمنلر و فوارهлер و حوضلر، صف در صف سرو و سمنلر بهشت كيمى، بيرده قشنگ كمربسته غلاملار و سازنده و نوازنده قيزلار و كنيزلر، الوان زiyorلر و پردهلر و فرشلر، گوزل كرسىلر و تختلر و

خوش خوان نازنین لر، خوش كئچريپ ديلشاد گزيب دولانيب، ذوق و صفا و شعرا و ادبایلن داستان لار سؤيلویه لر و سرگرم صحبت خوش ائده لر، ديلشاد و خرم او ره گيميز بونلاردان خوش اولا.

شاه کشيشين بو نصيحتين بگهنيب، فرمان وئردى معمارلار، مهندس لر، كارگرلر و باغانلار و هر جور ايش گورن لر ييغيليب بير بهشت نشان باغ بير با صفا و خوش آب و هوا يئردن قاييرىپ، قصرلر و حوضلر و ساير آرايش لر آماده اولوب، بو باغ و چمن و گلشن شهره جهان و ديل لرده داستان اولوب، گاه شاه و وزرا و امراء و نۇدماسى لە بير بئله باغ با صفاده ساز و نواز و خوش صحبت، عقلالىلن مهمانلىق لار ائديب، خوش كئچيردى. گاه حرمىن بؤيوک خاتون لارى ييغىب، بساط خرمى دؤشويوب، عيش ائلردى. بير گون شاهين حرمى اوتاغيندا تكلىك دن و بى اولا دليلق دان غمگىن اولوب، خزينه دارى کشيشين عيالينى گۈتۈرۈپ، ايکى سى باغا گىتىدىلر. دولانيب گۈگۈل غوبارىن داغىتىدilar. باغا گىرنىدە بير قوجا كىشى گۈردولر ئىن دە ايکى موما، بيرى آلما، بيرى هئىوا. شاهين حرمىن تقدىم ائله دى. خاتون اونا بير آووج قىزىل وئرىپ، مومالارى گىتىدىلر. خانم اوزو آلمانى، کشيشين عيالي، هئيوانى بير خوش يئره تىكدىلر. بير بيرىنە دئدىيلر:

بيزيم كى اولادىمiz يوخ، ياخشى بو دور بو مومالارى بؤيىدك، پرورش ائدك، بار وئرە، اوزوموزو اونو يلان مشغول ائدك.

شوقولان پروشن ائتدىلر، بؤيوتىدولر، لakin بار وقتى يېتىشىدى، آغاچلار بار وئرمەدى.

چوخ غمگىن اولوب، شاهين حرمى باش گۈڭە گۈتۈرۈب دىدى:

الهى منى اولاد دان محروم ائلهدىن. او رەگىمى بى آغاچلا خوشلاديم، او دا بار وئرمەدى.

اي هامى زادى يارادان، من گوناھكارام. آغلاماق دوتوب چوخ آغلادىلار، غمگىن و

نانان اوتاقلارينا قايتىدىلار. گئجه بى غم اىچىنده ياتىپ همان موما وئرن قوجانى

گۈردو . او بىر ارنلردىن عارف ايمىش. يوخودا اونا سؤيلەدى:

سُلطان خانىم، غم يئمه، آغاچىن بار وئرىپ، اونو يئىرسن، مراده يئترىسن.

خانىم او يانىب او رەگىنده بىر شادلىق گۈرۈب. صُبچ خزىنەدارىلان باغا گئىدى. باخىب

گۈردو آغاچ بىر دانا آلمما وئرىپ، چوخ گۈزلە معطر، بى آلمالارا بنزەمەز، اورتاسىندا

بىر خط گۈرونور. خانىم اونو ايکى پاره ائدىپ، يارىسىن ئۆزو، يارىسىن كشىش

حرمینە وئردى. دىدى:

ايىنى گل عهد ائله يېيك؛ خداوند بىرىيمىزه اوغلان، او بىرىيمىزه قىز وئرسىن. اولارى بىر

بىرىينه نشانلى و توى ائلىك. بو نشانلاركى گۈروروك بىر بوش ايش دگىل؛ بى آلمادا

بىر سر گىرك اولا.

كشىش خاتونو دا قبول ائلىپ، بو قرارىنان دربارا قايتىدىلار. گئجه ارلىلىن ملاقات ائله

يىپ، هر ايکىسى حامله اولدولار. تا وقت يېتىشىپ شاهين بىر اوغلۇ و كشىشىن بىر

قىزى اولدۇ. اوغلانىن آدین «احمد ميرزا» و قىزىن آدین «قره سُلطان» قويدولار. بو

ایکى اوشاق آى پارهسى كىمى، دوزلو، زيرك، گويچك و چاق، گون به گون بؤيودولر. جمال و كمالدا بى همتا اولدولار. هر گورهنىن، اورهگين جذب ائديب، عزيز و دلار اولدولار. تا آلتى سنه گليب، گول دستهسى كىمى گوز قاماشدىرىر. ككلىك كىمى سكرىب گولر، دانىشىغىن دان شهد تۈكۈلۈر، گۈرنلىرين اورهگين آپارار.

[بىر گون كشىش] اۇز اۇزونە فكر ائلهدى كى هر چند من شاها دوز قوللوق ائتمىش؛ شاهدا منه اطميان ائديب، منى عزيز و محترم و دارا ائديب. اۇزو مهربان و عادلدىر، منه آرتىق مرحىتى وار، اما مذهب و يولوموز آيرىدىر.⁴ هر چند او نون بركتىن دن قىز صاحبىي يام. آمما احتياط لازىمدىر، دونيايە اعتبار ائلهمك اولماز. قورخورام بىر قىز بابتىن دن منيم باشىما بىر بلا گله. عزم ائلهدى قىزى ساغىنىسىن و گۈزتەلەسىن، بلکە او نو گۈزدن او زاق ائتسىن، پس اۇز نىتىنە گوره، قىزىن طالعين يوخلوپوب و آيندەسىنە باخىب گۈردو؛ بختىن ده قارىشىقلىق وار و چتىن ايشلر قاباغا گليب، سرانجامى آيرىليق دىر. كشىش فكر ائلهدى كى همىشە پادشاھلار درگاھىندا خطرلر وار. هر قدر، بىر كس مقرّب اولا، چتىن دىر بلا و خطردىن قورتولا. مصلحت بوندا بىلدى شاهين قاپى سين دان آيرىلا. آخر عيالىنە دئدى:

«من بىلە بىليرم، بو قىز طرفىن دن بىزيم باشىمiza بلا گلىر، چارە بو دور؛ شاه درگاھىن دان او زاق دوشوب، وطنىمizى ترك ائدىك. بىر سلامت گوشەسىنە قاچاق.»

خاتونو دئدى:

«بیز بو قیزی شهزاده یه و عده وئرمیشیک. اگر خلاف ائتسک، البته مهلكه یه، دوشەريک چاره بو دور؛ بو قیزی گیزلەدیب، شُهرت وئرك اولدو، تا بیر مدت كئچە، شاهین و حرمى نین خاطیرین دن چىخا. بو آرادا چارەنی نجات تاپىپ، درباردان اوzac اولاق» پس بير قورغۇ قورروب، قیزی گیزلەتدىلر. اولومون شُهرت وئردىلر. بير ايل كئچدى، كشىش دئدى:

«قورخورام آخر سرّىمیز آچىلا، بىزه بلا گله، منىم شاهين بركتىن دن، ماليم چوخ و احتىاجىم يوخ. ايندى يئراق بو دور شاهدان رخصت آلىب، بير گوشە یه، چكىلىپ، قیزى بير خدمتكار قىز آدينا پوزغۇن بؤيودوب، ضرردن قورتولاق.»

شاهين حضورونا گلىپ، نياز ائديب، دئدى:

«قوربانىن اولوم، منى پادشاهين نعمتلرى و مرحمتلرى غرق ائديب. هر چند بو آستاندان آيرىلماق منه بؤيوك عذاب دىر. آمما اولادىم يوخ، بير قىزيم وار ايدى. اونون اولومو منى دونيادان دويىدوروب، دلتىنگ اولوب، ايش دن دوشموشم، قورخورام خدمت ده بير قصور اولا، كئچن قوللوقلاريم پوج اولا. دونيایا احتىاجىم يوخ، مىرخسىن بويوراسىز بير كنار - گوشە ده بير مزرعه ده قالان عۆمۇمۇ كشتزار و باغانىلار كئچىرىپ، خلق اىچىن دن كنار، دوعاگو اولام.»

شاه چوخ اظهار مرحمت ائديب دئدى:

« من سن دن دوغرولوق و خدمت دن سوای گئرمەمیشم، سینین او زاق لیغین منه ناگوار دیر، منه همدم اول، یانیمدا قال، اگر ایش دن دویوب، زحمت طاقتی يوخون، آسوده بیکار قال.»

کشیش التماس و اصرار ائله‌دی و دئدی:

« ایستیرم قالان عؤمرمو کناردا اوز مذهبی مین طبقى جه عبادت ائدم.»

آخر شاه راضی اولوب، اونا چوخ مال وئریب، احسان ائدیب دئدی:

« گئنه هر وقت هر ایشه رجوع ائله‌سن، روا دیر. احترامین يئریندە دیر.»

کشیش اوچ منزل، پايتخت دن او زاق يئرده کندده، کی « زنگی » دئيرلر؛ چوخ سولو، باغلی، داغلی، حاصيللى کی چوخ باصفا يئر ایدی؛ مسکن دوتوب بیر عالی ائو قايريپ، بیر باغ باصفای قشنگ ترتیب وئریب، قیزینى گۆزلردن کنار، دایه و نېچە خدمتکارى نن اوردا قويوب، اونا علم و او خوماق و تیكىب، تو خوماق اورگە دىيپ، بیر نازىنین قشنگ، بیر شيرين دىللی شوخ شنگ اولوب، کم کم بؤيویوب جمالى نين ايسيغى باغى بورویوب. زىبا يوزلو، شهلا گۆزلو، رعنا بويلو، قارا تىللی، کمان قاشلى، ككلیك يئريشلى، جئiran باخىشلى، آلمابوخاقلی، يئرلى ياتاقلی بى همتا دلبر اولدو.

بو يان دان شاهين او غلو « ميرزا بىگ »، کم کم بؤيویوب، مكتب تربىتىنە قويولوب، شاه بير نفر هوشلو، عقىللى، ياراشىقلى، خوش دانىشىقلى يولداش اونا مونس وئردى « صوفى » آدلی کی ميرزا بىگه فداكار و گئجه گوندوز يار و وفادار ایدى. بونلار

او خویوب، علم و ادب له تربیت اولوب، بويويوب، اون اوچ- اون دئرد ياشا گلیب،
جوان رعنای دلارای با وقار و کمال اولوب. يوزوندن آثار جلال و نور جمال آشکار
ایدی، بیر گون صوفی، شهزاده یه دئدی:

«انسانا تک او خویوب و یازماق و آداب او تور- دور اورگنمک ضرور دگیل، لازیم دیر،
آت مینمک و شکار ائتمک و داغ و چؤل و چای و چمن ده گزمک، دئیب و گولمک،
«منجلیق، آنجلیق» بیلیب و زحمت روزگار گئرمک، ایستی و سویوق دادماق، ایگیت
اولوب ذوق و صفا ائتمک، شهزاده [یه] هم بزم، هم رزم، هم صفا گئرمک، هم جفا
چکمک گرک دیر. پس کم کم آتا مینیب، داغا و چؤله چیخیب، آو ائیله مک و آت
گزدیرمک او گرنه نیب، گاه منزیل ده کتاب، گاه چؤل ده رکاب ایشنه مشغول اولدولار،
آمما هنوز عشق و قیز و جمال عالمین ده دگیلدیلر.

بیر گئجه میرزا بیگ یوخودا گئردو کی بیر باغ باصفایه گیردی، اوندا گزیردی ناگهان
بیر قیز گون کیمی تابان گئزونه گلدى، اونون اورک آپاران جمالینا، قامت دلارا و خط
و خالینا، گول او زونه، شهلا گئزونه، قارا پریشان تئلینه، قئیماق دوداغینا، آلما بو خاغینا،
خوش اندامینا عاشق اولوب؛ گویا بیر جام عشق و سرمستی اونون الین دن آلیب
ایچدی. بو همان «قارا سلطان» ایدی کی کشیش بؤیودوب، تربیت ائتمیشدی. میرزا بیگ
یوخودان اویانیب، او زونو تک گئروب، آمما گئردو حالی دگیشیلیب، اوره گی دولوب،
او قیز گویا گئزونون قاباغین دا اوره گی، جانی، دامارلاری، باش دان آیاغا وجودو اود
تو توب، بی تاب آغلاماغا دوشدو. بی اختیار زمزمه ائدیب، تمام فکری داغیلیب، گول و

گولوستان و باغ و بوستان، داغ و چؤل و آت و شکار و کتاب و اوخوماق و ذوق و صفا و گولمک و گزمک، دئیب - دانیشماق، هامى نظریندن دوشدو. او تاقدان چىخىب، افسرده آغلاردى. كيمسه بىلمىزدى اونا نه گلىپ، اوزو ده بىلمىزدى باشينا نه گلىپ. بو قدر بىليردى كى بو حالين بير كسه آچماسين؛ صوفى يه دئمهسىن. صوفى اونون حالينا حئيران، هردم اونو بير زادا مشغول ائديب، گاه چؤله و باغا و داغا آپارىب، اورهگىن آلاردى؛ اما اوندا صبر و توان يوخودو. قىزىن صورتى ذهنinin ده نقش دوتوب، دوشوندوگو تك او ايدى.

صوفى دئدى: «شاھدان رخصت آل گئدك، «زنگى» كندىنه كى بير صفالى يئردىر. ايندى ده بھار وقتىدى، خزىنهدار كشىشه قوناق اولاق، گزك. هواسى سين مزاجيوه نفع ائيلر.»

رخصت آليب تدارك سفر گوروب، زنگى يه گئدib، كشىشه قوناق اولدولار. كشىش چوخ شاد اولوب، بى اندازه احترام و خدمت ائديب، اسباب عيش و راحت و گزمك و ائوي آماده قىلدى؛ آمما گيزلينجه تاپشىردى، قارا سلطانى باغدا و باгин قصرىن ده ساخلىب، گۈزلەيەلر؛ تا قوناقلار او ائوه گلمەيە و قوناقلار اونون وارلىغىن بىلمەيەلر.

«كرم» ايله «صوفى» در حقيقىت زنگىنى چوخ آباد و باصفا گوردولر و زنگى خلقى از بس كشىش دن خوش رفتار گورموشدو، هامى اونا مرید اولوب، هر ايش ده اونا رجوع ائديب، چوخ دوست دوتدولار. قوناقلارا اورا چوخ خوش كئچىب، بير آز «كرم» يىن

يعنى ميرزا بىگين غمى داغىلدى، اوره گى آچىلدى، گزمه گە و شكارا چوخ مايل اولدو. بير گون گنه اسلحه باغلىيب، آتا مينيب و تازى گؤتوروب، بير ترلان شكارى ال اوسته آليب، چوئله چىخدىيلار. قضا كشيش باغ و قصرى نين يو خونوندا آت گزدىريپ، شكار ائتدىلر. هر كس بير طرف ده گزيردى، بيردن بير گؤزل ككلىك اوچوب، ترلان دالىجا ميرزا بىگ آت دان انيب، جيلويى صوفى يه وئرىدى، دئدى:

«آتى ساخلا، آدام لارا يئتىر. قوش، شكارىن دالىجا او يو و خون باغا گشتدى. من گئىدip ترلانى گتىرەرم». ميرزا بىگ پياده قاچا قاچا گلدى، گؤردو كى ترلان ديواردان آشىب، باغىن اىچىنە گىردى. ميرزا بىگ باغىن ديوارينا يو و خون اولوب، آختاردى. باغىن ديوارى نين بير آلچاق يئرين دن باغا باخىب، ترلانىن آختارىردى، گؤردو بو باغ چوخ شاداب و عالى باغ دير. آراسىندا حوض، فوارەلردن سو سپر. دئورەسى گولوستان و گول و چمن و سروستان دير. حوض و گولوستان بير عالى قصرىن قاباغىندا قصرىن ائوانىندا بير قىز بير ميزين كنارىندا او توروب، صفحەنин او زون ده بير اطلس دستمال اوستونه گول دوزلوق ائدير؛ نقش و نگار ايشلىر. تك دير و يانىندا كيمىسى يو خدور. ترلان اونون دئورونه دولانىب، بيردن ميزين اوستونه قوندو. قىز باشىن گؤتوروب، چوخ خوشلاندى، ال آپارىب اونو دوتدو. الى نين اوستونه آليب، بنا ائيلەدى، اونون گؤزونه و او زونه تماشا ائتمەگە. ميرزا بىگ گؤردو، بو قىزىن جمالى گون كىمى پارىللير. بيردن گويا بير خنجر سوخولدو، گؤردو بو همان قىز دير كى يو خودا گؤروب و اونو حيران ائديب. ميرزا بىگ ترلانى اونودوب، اوره گين او دو شعلە چكىب، قىزىن

جمالينا گۆز تىكىدى. ناگاه قىز دا او طرفه باخدى، گۆزو ساتاشدى بير جوان دلارا يە كى اونون همتايى جهاندا گۈرمىيوب. بىردىن اونون جمالينا محو اولوب، جان و دىلى دن عاشق اولوب، گۈردو حالى درهم و اورهگى بىرەم اولدو، گۆزو قاماшиб، اللىرى تىترر، دىزىن ده توان يوخ، بير زمان قىز و اوغلان مات و خاموش و حيران بير بىرىنه باخدىلار. هېچ بىرىنىن دىلى گلمز، بير سۆز سؤيلەيە بىلسىن. آخر مىرزابىگ گۈردو آياغى گلمير گئده و اوردا دا دورا بىلمز، مبادا بىردىن قىزىن كسانى يا اغيار گله، اىستە دى قىزى دىندىرسىن، ترلانين آلسىن گتىرسىن؛ بلکە بير فكر صحىح ائىلەسىن. تىترى سس اىلن سىسىنىدى:

«خانىم منىم ترلانىم بو باغا دوشوب، سىنىن جمالينا عشق ائدىب، يانىوا گلىپ، من بير آوچويم، بو ديواردان باخماغىم اسباب زحمت اولار، مرحمت ائله، منىم ترلانىمى بوراخ گلسىن، ديوارдан باخماغا غىض ائتمە، باغدا گولە ده باخارلار، مرخص ائت گئدىرم.»

قىز حيران، حيران باخىب، ياواش ياواش دئدى:

«آمان باشىما نە گلدى» بير دئورەيە باخىب، گۈردو دايەسى و قىزلاр گۈروننمۇرلر. دئدى: «آه اورهگىم يوخ.» گۈردو نە جواندان، نە ترلاندان گئچە بىلمز. اىستەدى يووخوندان بير بىرىن گۈرەلر، بلکە تانىيىب آشنا اولالار. دئدى:

«آى بىگ آقا، بو باغ قوروق دور، منىم مسکنىم دىر، ايندى كى كىمسە يوخدو، يواش گل، گول و چمنى پوزما، ترلانى آل آپار. آى ايگىت بورا نىيە گلدىن؟ اورهگىمى من دن آلدىن، گۈزله كىمسە سنى گۈرمەسىن. آنام، آتام بو حالىمېزى بىلەمىسىن.»

میرزا بىگ جوشە گلىب دئدى:

«آخ اى خانىم، من آوچو ايدىم، بورا بد خياله گلمەدىم، اۋزۇم آولاندىم.»

میرزا بىگين اورهگى جوشَا گلىب دئدى خانىم:

بو قوروغا بىخىاله گلمەدىم

من آوا چىخىمىشام، آوون وقتى وار

غضب ائتمە، ترلانىمى اىستەرم

بوراخ گلسىن، ترلانىمىن «اصلى» وار

خانىم قىزى دئدى: قورخورام ترلانىن قاچا،

او ائيلەدىن بو گۈگلۈمون قوشۇنو

باشىمىن آپاردىن عقل و هوشۇنو

چوخ تۈكۈدۈرمە گۈزلىرىمىن ياشىنى

«كىرم» ائيلە، گل ترلانىن آل آپار

میرزا بیگ جرئته گلیب دئدی:

بیر ترلانیم اوچوب قونوب بو باغا

من گلمیشم ترلانیمی سوراغا

ککلیک کیمی اوزوم دوشدووم دوزاغا

بیراخ گلسین ترلانیمین اصلی وار

قیز بیر دلکش سس ایلن دئدی:

آمان گل کیمسه سنی گئرمەسین

آتام آنام بو حالیمی سورماسین

سنە آلاھ هئچ بیر یامان وئرمەسین

کرم ائیله گل ترلانین آل آپار

میرزا بیگ بى هوشانه سسلندى:

بختیم سوروب بو باغا من خوش گلدیم

قوش آختاریب بیر جئیرانا تووش گلدیم

من آوچویام نئجه دئیم، بوش گلدیم

بیراخ گلسین، ترلانیمین اصلی وار

قیز دئدی آی آوچو آمان:

گل تئز آپار اغياري دان قورخارام

بیر دوشمن بیداردان قورخارام

آيرى دوشسم، من ياردان قورخارام

کرم ائيله، گل ترلانين آل آپار

میرزا بیگ آغلييا آغلييا دئدی:

قلم قاشلى، اينجى ديشلى نازنين

اينجه بئلللى، شيرين ديللى نازنين

بولور بيلك، پنبه اللې نازنين

بوراخ گلسین ترلانیمین اصلی وار

خانيم قيز آليشيب، مستانه دئدی:

عشق مىيین مست اولونجا ايچميشم

سنى گئروب، باش و جاندان گئچميشم

بیر ترلانام، ترلان شکار ائتمیشم

کرم ایله ترلانيوی گل آپار

میرزا بیگ دئدی: ترلانييم، ماراليم، جئيرانييم،

مارال باخیشلى قىز، بوراخ ترلانى

زولفون كور ائيله يىب، دوزاخ ترلانى

بوراخ بير گزسین، لاخ لاخ ترلانى

اي ككليگيم، ترلانييمين اصلى وار

قىز بير جوانا باخىب، بير ترلانا باخىب دئدی:

ايگىت سنى حق ساخلاسىن ياماندان

عشقىن منى گئر سالىيدىر آماندان

ئىچە گئچىم سىدىن يا بو ترلاندان

کرم ائيله گل «جئيران»ين آل آپار

میرزا بیگ جئيرانا باخىب، ترلانا باخىب دئدی:

بىرجه ترلان ترلانيمى دوتوبدور

گۈگلۈم قوشۇ اونا طرف اوچۇبدور

عشقىن او خو اوره گىمە با تىيدىر

بوراخ گلىسىن تىلانىمىن اصلى وار

قىز دئدى: اى جوان، تىلان نه دىر، جانىم سىنىن،

باشىم سىنىن، جانىم سىنىن اى جوان

دین ايلە ايمانىم سىنىن اى جوان

ايستەسن تۈك قانىم سىنىن اى جوان

كرم ائيلە بو جئيرانى آل آپار

میرزا بىگ دئدى: آمان جئيرانىم دىزىم ده قۆت يوخ،

قارا تىللى آلا گۈزلۇ سئودىگىم

آلما بوخاق، اى گول اوزلۇ سئودىگىم

غونچە دوداق، شىرىن سۈزلۇ سئودىگىم

جئيران منىم، بو جئيرانىن اصلى وار

قىز سىلىندى: « جوان[گل] يووخونا؛ آمما يواش گل، اىزىن قالماسىن، دايىه و كشىكلىرى بىلمەسىن، گۈرۈم سىن كىمىسىن، بورايا هاردان يولۇن دوشوب، قاعده قدىم اوزۇن دن گرک عاشق معشوقە آياغينا گىتتىسىن.»

میرزا بىگ طاقتى كىليلىب، باغىن قاپىسىن دان اىچەرى گىرېب، يواش - يواش اوزۇن ئىوان قاباغينا طرف يئتىردى. قىزىن رنگى قاچىب، دىزى تىترييىب، هر يانا باخدى كىمسە گلەمىسىن، دۇنوب اشارە ئىيلەدە:

«اي جوان دلارا، يواش گۈزلە قوروغۇ پوزما، باغ دىر، تماشا يئرى دىر، غارت و پوزماق خىالى باشىوا گلەمىسىن، مبادا آوى قاچىراسان.»

سن كىشى سىن آت بئلىنده گزرىنى

دلاورىنى دوشمنلىرىن ازرىنى

گۈزلە آمان بو قوروغۇ پوزاراسان

يواش يواش گل ترلانىن گل آپار

میرزا بىگ رنگى سولوق، حواسى پريشان، دىزلىرى لرzan، يواش گلىب، ئىوانا چىخىب، قىزا طرف يووخون اولدو. قىز بى اختيار يئرىن دن قالخىب، تىترييە-تىترييە، دالى - دالى چىكىلىب، تواناسى كىليلىب، اىستەدى يىخىلىسىن. مىرزابىگ بى اختيار بىر شىر، شكارىن دوتان كىمى، اوزۇن يئتىرېب، قىزى قوجاقلىب، قويىمادى يىخىلىسىن. اوزو ده بى توان

دیز اوسته چؤکوب، او نازنینی دؤشونه آلدی. قیزین شرمدن يوزو قیزیل گول کیمی قیزاریب، گۆزون يوموب، بیر شیرین سس ایلن دئدی: «آخ آناجان» دؤنوب، يوزونو جوانین سینه سینده گیزلتدى.

میرزا بیگ بو حالى گئروب، عطر سپیب، عشاق جهان نگران اولوب، ناگهان ایکی گول کیمی دوداق بیری بیرینه گلیب، بیر بوسه کی جان جهان و روح ایکی انسان تمام دوداغا بیغیلیب، گویا ایکی جان بیری بیرینه قاریشدی. قیز داخى دیلى گلمیردی دانیشسین، قوتی يوخ اوذاقلاشسین. جوان قوللارین اونون بوینونا سالیب، بیرده گۆزلرین دن اوپوب قاوزاندی. ایکی بولبول بیری بیری نین یانین دا او توردولار. گویا تمام دونیانی ایتیردیلر. بیر زمان ساكت ایکی سی نین ده اوره گین چارپاق سسی ائشیدیلیردی.

آخر میرزا بیگ دیله گلیب دئدی: «سئودیگیم، سن هانسى گولوستانین گولو، هانسى باغین بولبولو سن؟»

قیز آهسته اوژون کنارا چکیب، دئدی: «من شاهین خزانه داری، کشیشین قیزی يام. آتم منی بو باغدا کناردا دایه و کشیکچی لر ایلن گیزلین بسلیر. ایسته مز کیمسه منی گۆرسون. آتم منی گیزلەدیر، سبیین بیللم. دایه گیزلیجە دئییب، گویا پادشاهین او غلون دان قورخوب گیزلەدیب:

کرم ائیله ترلانیوی آل ساووش

دایه گئرر، منی ال دن سال ساووش»

میرزا بیگ دوباره قول لارین اوونون بوینونا سالیب دئدی:

«اینان من ایران پادشاهی نین او غلویام، بوردا آتاوا قوناق گلیب، بو گون شکاره چیخمیشام. ایل لردیر، من سنه عاشیقم. اصلی نه دیر، سنه تاپان دان سورا آییریلام، آمان ای گولوم آیاق لاریم یئریمیر:

ایندی نجه بو باع دان گئدیم من

بیر بولبولم گولومو ترک ائدیم من.»

قیز یالواردی دئدی:

«آمان تئز گئت، قالماق خطر و بلا گتیریر، گرک بیر اساسلى فکر ائیله مک.»

میرزا بیگ گئردو قیز صحیح دئیر، چاره یوخ، گرک گئده، دئدی:

«ایندی من ناچار سن دن ال چکیرم، آمما اوره گیمی بوردا قویوب گئدیرم، محال دیر تا جانیم وار سن دن کئچم. چون سن منه «کرم» دئیه، سؤز باشلا دین، من سنه «اصلی» دئیب، خطاب قیلدیم. بوندان بئله سینین آدین «اصلی» منیمکی «کرم» اولسون. بو آدینان بیر بیرین سوراغ ائدک.»

کرم ایسته دی گئستین، قیزین آتشِ عشقی شُعله چکیب، گئزلرین دن یاش سئیل کیمی آخدی. حسرت یلن کرمین یوزونه باخدی. کرم دوباره قولون اوونون بوینونا سالدی، دلدارلیق وئریب، ایسته دی گئستین، آمما آیاغی گلر - گلمز بیر آیاق گئدیب، دوباره

قايدىب حئiran گزىردى. ترلان بىر ئىنده، آغلىيا- آغلىيا قايدىب، قىزا باخىردى. قىز دا اوزون اوتوروب بىر ياندان عشق، بىر ياندان قورخو، گئنه يالوارىب، بو «توركى» نو باشلادى. اصلى دئدى:

«گزمە بئله غەللى غەللى بو يېرددە

آمان كرم، منى رسوا ائيلەمە

ئىجە صبر ائيلىيم من دە بو دردە

آمان كرم منى رسوا ائيلەمە»

كرم دئدى:

«اصلى سەن دە آمان ئىجە گەچىم من

آيرىليق زھرىن ئىجە اىچىم من

قوى اولدورسون آتان منى بو يېرددە

غم پارچاسىن جانە كفن بىچىم من»

اصلى دئدى:

«كشىش آتام منى ائيلەرلى تفتىش

ئىجە اولور بوردا قالماق بئله ايش

وداع ائيله، چكيل بيلمه سين كشيش

آمان كرم مني رسوا ائيله مه»

كرم دئدى:

«قوى اولدورسون مني اوركسيز كشيش

عشق عالمين بيلمز يقين بو بدكىش

اولومدن يوخودور بير ذره تشوיש

آيريليق زهرىنى نئجه ايچيم من»

اصلى دئدى:

«آقا كرم، پاشا كرم، جان كرم

آلisch كرم، توتوش كرم، يان كرم

اصلى اولا سنه قربان، جان كرم

آمان كرم مني رسوا ائيله مه»

كرم دئدى:

«آمان اصلى مني او زاغا سالدى

عشقوين آتشى اورك ده قالدى

آيريليق خيالى جانىمى آلدى

آيريليق زهرىنى نئجه اىچيم من»

كرم اصلىنин يالوارماسىنا دايانا بىلمەيىب، اوونون الين دن گۈزۈن دن ائپوب، يولا دوشدو. قىز بير دولوب، گۈز ياشى سئيل كىمى اوazon بورو يوب بير كناره چىكدى. كرم بير ايکى آددىم گئدىپ، خيال ائلهدى كى من بو قىزدان بير يادگار آلمادىم. فورى قايدىپ، مىز اوستون دن او دستمالى كى اصلى ايش ايشلردى، هنوز بير گوشەسى تمام دىگىلىدی، گۈتوردو قويونا قويوب، نالان ترلان الين ده قايتىدى، صوفىنин يانينا يئتىشىدى. دئدى:

«چوخ گزىب ترلانى تاپدىم.»

صوفى گوردو شەزادەنин حالى بىرھم دىر. بىلە بىلدى يورولوب. شەزادە دئدى: «صوفى بو گون آو بىس دىر. منزىلە قايدىپ، بير استراحت ائدىك. گئرى دؤنوب منزىلە يئتىشىدىلر، آمما كرم يئمك و اىچمك و يوخودان قالىب ناتوان دوشدو. گاه خلوت ائدىپ صوفىنى بير يانا گۈندەرىپ، اوزو تك باغىن يانينا گلىپ، گوردو اوردا باغان و پاسبان وار، غمگىن قايداردى. كم كم ناتوان اولوب، بىستر ناخوشلۇغا دوشدو. كشىش پرستارلىق ائلردى. بير گون دئدى:

«شہزادہ بئله بیلیرم بورانین ھاواسی مزاجیوا موافق دوشمویوب، قورخورام منی پادشاهیم دان خجالت ائدهسن، یئی راق بو دور کی پایتحته گئدیب، معالجه ائدهسن.»

صوفی ده بئله صلاح بیلیب. کرم مین حسرت یله زنگی دن چیخیب، پایتحته یئتیشدیلر. آتاسی گئردو اوغلونون حالی خوش دگیل. هر قدر سوروشدو نه اولوب، کرم شرم ائله ییب، حقیقت حالی گیزلتدى. پادشاه هر یئرده حکیم حاذق وار ایدى، بیر یئرە ییغیب، هر علاج ائله دیلر، گون بھ گون حالی بدتر اولدو.

فصل دوم

ابتداي محنت است، اي اهل هوش

چوخ معالجه لردن، سونرا كرمين آناسى بير گون دئدى:

«اوغول سن منيم بير دنه اوغلوم و وارشيم و گوزومون ايشيغىسان، من هر علاج جسمانى وار ايدى سنه ائلتديردىم. بير كس آگاه اولمادى سنه نه يوز وئريپ، البتى بىلىرسن «دردىن گيزلهدن دوا تاپماز». اگر حقيقىت حالىن من دن گيزلهدن، آتاليق حقين سنه كئچمم.»

آخر كرم ناچار قالىب دئدى:

«عزيز آتام، منيم درديمى بو طبيبلىرى بىلمىز و هر حكيم گلسە علاج اولماز. من ده اوز درديمى ساده دئيه بىلەم، بويورون منه بير ساز گتىرسىنلر، آواز ايلە دئىيم.»

پادشاهين فرمانى لە كرمە بير ساز گتىردىلر. آليپ باغرينا باسيب، سؤيلەدى. كرم سازىلان بو آوازى سؤيلەدى:

«كشىشىن باغىندا بير گۈزلە كۈردىم

عقلىمى باشىم دان آلدى نه چارە

تارامىش تئل لرین تؤكموش يوزونه

جانىمى سئودايە سالدى نه چارە

من بىلىرم او بير كشىش قىزى دير

سحر وقتى چىخان صبح اولدوزو دور

منى اودا ياخان شهلا گۈزو دور

حالىمى بىلمىسىز، ايندى نه چارە

بولبول گول لاخىندا باغدا يووالار

من حسرت چكىرم عزيز آقالار

دونيا گۈزلرین هامى يىغالار

يوخ مثلى ايندى گول سولدو نه چارە

عشق او دونا منى سالدى او ظاليم

هئچ بير رحم ائتمز او، لب لرى باليم

ناخوش ائديب داخى منيم احواليم

سئوداسى باشىمدا قالدى نه چارە

غىلى كرم دئير: عشقىن صفاتى

كىسىن دير قىلينجى، قاچاق دير آتى

او عيسى دى من، احمد امّتى

حق دينه دؤنمەسە، قالدى نە چارە»

شاه بو سۆزىردن بىر زاد آنلامىيپ، چون كشىشىن قىزىنى ئولموش بىليردى. كرم ده سۆزونو آچىق دئمەدى. شاه اصرار ائلهدى، اوغول سۆزۈن آچىق دئ. كرم دئدى:

«من بئله بىلدىم سىز اشارەدن مطلب آنلارىز، معلوم اولدو اسرار جهاندان بى خبر ايمىشىز.» بى اختيار دلى كىمى او تاقدان چىخدى. شاه خيال ائلهدى او غلونون دماغىينا خلل گلىپ، هر نە منجم و فالچى و دوعاچى وارىدى، يىغىب دئدى:

«هر كس منيم او غلومن دردین تاپا، هر نە من دن ايستەسە قبول ائدهرم.» آمما كى اونلارдан بىر زاد آنلامادى.

آمما كرم تك و تنها بىر او تاقدا قالىپ، گئت و گلى هامى دان كسىپ، نە چؤلە، نە باغا و بوستانا گىدىپ، تنها گزردى و اوز اوزونە سۈيلىرىدى. آتا و آناسى اونو دلى بىلىپ، آخىر ناچار اۇز حالينا قويدولار.

او بىچارەلر، غرق غصە و افسوس اولوب، دئيردىلر: آللە بىزە تك بىر وارت وئردى، او دا آخىر بىزى مأيوس ائلىيپ، مصىبەت اولدو. قىدادان بىر گون بىر قارى عورت كرمىن و

پنجرهسى نىن قاباغىن دان كىچىرى، او نو گئردو پنجرهنىن دمىن ده تك او توروب، آه و افسوس ائدر. دئدى:

«اي عزيز، بالام نئيچون بئله اگلهشىب، ائزوو دوستاق ائيلەميشن؟ بو گون باهاردى چؤل سبز و خرم، بير طرفده سولار آخرى، گوللر آچىلىپ، قوشلار او خور، چمنلر ياشىللانىر، اوغلانلار، قىزلار، گلينلر چولە چىخىپ، ذوق و صفا ايلە كىچىنرلر، سينىن چون هامى وسile وار. سن ده جوانلارىنان چوخ گز، اورەگىن غبارى داغىلىسىن.»

كرم دئدى: «آنا من دلى دگىلم؛ اما بير سرىم وار، تك سنه دئىيرم. بير كسه آچمىياسان. من زنگى يە سئىرە گىدىن ده، كشىشىن باغىندا او نون قىزى اصلينى گئرروب، او نا عاشيق اولموشام. چون اونلارين دينى بىزيم دينىمizden آيرىدى، ايندى يە كىمى كىمسە يە دردىمى دىمەميشم. چون بىلىرم آتا آناسى راضى اولماز، بىزيم وصالىمiza. سن منىم آنام يئرinen ده سن، بو سۈزلەرى بير كسه دئمە.»

قارى بونو اشىدىپ، گلدى شاهىن يانينا. عرض ائلهدى: «موشتولوق وئرين، من كرمىن دردىن دن خىردار اولموشام. او خزىنە دار كشىشىن قىزينا عاشيق اولوب. او نون اولوم خېرىن يالان ايمىش.»

شاھ بو خىردىن چوخ شاد اولوب، او غلو نون شفاسينا اميدوار، همان قارىنى بير مأمور ايلن زنگى يە گۈندەرىپ، كشىشى احضار ائلهدى.

قىصادن اصلى ده كرمدن آيرى دوشىن دن سونرا، همان كرمىن دردىنه گرفتار اولوب، آمما دردىنى گىزله دىب، دلى كىمى اولوب آتاسى هر معالجه ائدىب نامىد اولموشدو. چون شاهين حضورونا گلدى؛ شاه اوغا احترام ائلىپ، مەھمانلىق رسمىن دن سورا، او نو خلوته اىستىپ دئدى:

«كشىشىم، من سنه محبىتلىرى ئىلەدىم. سن قىزىن من دن گىزله دىب، يالان دئدىن، آمما گىنە من سن دن كىچىم. بۇنۇ بىل اوغلۇم سىنىن قىزىيوا عاشيق و گرفتار اولوب، اىستە دىن بو قرارى پوزاسان.»

كشىشِ متعصب عرض ائيلەدى:

«قوربان اولوم، بو نىچە اولور سىنىن اوغلۇن مسلمان، بىز عىسىوی، بىزه ارمىنى اىچىنده ملامت ائدللر.»

شاه دئدى: «سىنىن قىزىن دا مسلمان اولور، اگر اولماسا دا هر كس اۆز دىنин ده. دىن مسائلەسىن، نىيە عشق و ازدواجە قاتىريز؟»

كشىش دئدى: «دوزدور، لاكن پادشاهيم، گرک بئش آى منه مهلت وئرەسىز. من تدارك گۈرۈم، قىزىم شەهزادە ايلە گلىن اولور، شاھانە توى اولسۇن.»

شاه خشنود اولوب، قبول ائدىب، قرار اولدو اوزوک وئريلە، ايكىسى بىر بىرىنە نشانلى اولاalar تا بئش آى دان سونرا، توى شاھانە اولوب، وصالا يئتلەر.

شاھ کشیشی مرخص ائله‌دی، او زنگی يه گئتدی. صوفی بو گزاریش دن خبردار اولوب،
کرمین یانینا، قاچیب، مژده وئردى. دئدی: «خلاص اولدون، شاھ بابان کشیش قیزین
سنه نشانلى ائتدی. بئش آىدان سورا وصالا يئته‌رن.» کرم خوشحال اولوب، جان بدینه
گلیب، گول کیمی آچیلیب، دئدی:

«صوفی قارداش، ایندی وقت دیر، منیم سازیمی وئر مدت دیر، توزلو قالیب، من ترنم
ائديم.»

صوفی سازی گتیردى. کرم سازین باغرینا باسیب، گئورک نه سؤیله‌دی:

«وعلەسى يئتىنجه سوسن سونبولون

بنفسه آچیلسین، گول گلسین گئتسین

بىز ده گئورک دونيا ذوق و صفاسىن

دولانسىن بويۇما قول گلسین گئتسين

سوسن نه دير، سونبول نه دير، گول نه دير

آى اوزوندە، هالە - هالە خال نه دير

شکر نه دير، شربت نه دير، بال نه دير

وئر آغزيم اىچىنده دىل گلسىن گئتىسىن

دۇست مىنىمدىر، چاي چمن مىنىمدىر

دېلىن دە سۈيىلەن سخن مىنىمدىر

بىر گون گۈرۈم سئىرە گلن مىنىمدىر

گئىينىب ياشىل و آل گلسىن گئتىسىن

لطف ئايلىب شاهىم كرمىن كانى

اڭر سن عاشيقسن، معشوقين تانى

يارين قاپىسينا گئتمەگىم هانى

تا وئرسىن اليمە ال گلسىن گئتىسىن

كىرم اصلينى نشانلىسى بىلەن دن سورا، حالى دىگىشىلىپ، يوزو گولوب؛ آمما گئچە
گۈنۈز انتظاردا قالىپ، گون و آى و ساعتلىرى ساياردى. وعده يووخون اولدوقجا
صىرى توکەنib، عشق اودو آرتىقلاشىپ، هر دم صوفىلىن آتلانىب اوجا داغلار باشينا
چىخىپ، اوزون اصلى اولان كندە طرف دوتوب، او داغلارا باخىپ، او ياندان اسن

نسیم لردن تسلی آلیب، گاه يئل لردن سؤال جواب ائدیب، صبادان سلام گؤندەرردى.
چون وعده ياخینلاشدى، بىر گون صبرى توکەنیب، پريشان حال سازىن آلیب، آتاسى
نین خدمتىنە گلدى. آتاسى او نو او حال دا گئوروب، دئى:

«اوغلوم، نه وار بئله حالين پريشان دير.»

عرض ائله دى: «آتا، رخصت وئر، دىل ايله دئمه يىب، ساز ايلن دئىيم.»

شاه اذن وئریب، كرم سازىن آلیب، گئورك نه دئيير:

« او رەگىمەن قوشۇ او چوب آغلارام

خان اصلىم يادىما دوشوب آغلارام

قوشلار آشىپ قارلى داغلار آردىنا

من يئتىشىم او چانلارىن گردىنە

صبير ائدىنەم بوندان آرتىق دردىنە

سئوگىلىم يادىما دوشوب آغلارام

داغ باشىندا اسلام، تولكۇ، قورىد اولور

داغلار بوجون منىم او چون يورد اولور

بو آيرىليق آمما يامان درد اولور

خان اصلیم یادیما دوشوب آغلارام

اوغا داغ باشیندا اوچوشور قوشلار

مارالین اوچماغین کیمлر گۈرمۇشلر

دردیمی آنلاماز، هرگز كشىش لر

سئوگىلىم یادیما دوشوب آغلارام

غىلى كرم دئير: بو دردیم بىتمز

يارىمین سئوداسى، باشىم دان گئتمز

يوز مين تسللى دن بىرى كار ائتمز

خان اصلیم یادیما دوشوب آغلارام

شاه اوナ تسللى وئریب، دئدى:

«اوغلوم، كشىشىن قىزى سنه نشانلى دىر. من دن بىش آى مهلت آلمىشدى. ايندى وعده ياخىن اولوب. راحت اول وصالىن يوخون دور.» حكم ائيلەدى، دربارىلر توى اسبابىن آماده قىلالار و مملكته خبر وئرەلر. او ياندان كشىش ئويينه قايىدىب؛ عيالىنە دئدى:

«دئمهدىم بو قىز بىزىم باشىمىزا بلا گتىرر. احمد ميرزا بورا قوناق گلن ده، قىزى باغدا گۈرۈپ؛ عاشق اولوب. آقسى منى اوندان اۋترو، ايستەمىشدى. من قورخودان قبول

ائديب، بئش آى مهلت آلديم؛ آمما دينيميز آيرى دير. هرگز راضى اولمام، اونو آپاريب،
مسلمان ائدهلر. ايندى چاره نه دير؟»

كشيشين عيالي دئدى:

«ايندى كى مهلت وار، گيزلينجه اسباب فراهم ائيله، هر نه قىزيل - جواهر، وزن ده
يونگول، قيمت ده آغىر اشيا وار جمع ائيله؛ منى و قىزى گؤتور. گلمهسه ده جبراً آپار
بىر اوzacق يئره. تا خبردار اولوب بىزيم داليميزجا گلهلر؛ اوzaقلاشمىشىق يئتىشه بىلمزلر.»

بو قراريلن، حاضرلاшиб، بىر گئجه «اصلى»نى ده جبراً آغلىيا گؤتوروب؛
«زنگى»دن چىخىدلار. زنگى اهلى كشيشدن ياخشىلىق گؤروب، دوست دوتاردىلار.
پارهاي خېرلر، گلهجك دن ائشىتمىشدىلر، چون اونا اعتقادلارى وارىدى، اونون بو
ناڭھانى گئتمەگىن دن قورخويا دوشوب، دئدىلر:

«يقين او بىلەپ بوردا، يئر تىترە يەجك يا بىر بلا گلهجك، گئدىب.» بنا ائيلەدىلر اوردان
چىخماغا. بىر پارهسى آيرى يئرلەر كؤچ ائيلەدىلر. چون وعده يئتىشىب، شاهين پايتختىن
دە، توى باشلانىب، اعيان و اركان يىغىلىب، قوناقلىقلار اولوب، عيش و طرب ائدىب،
بىر دسته اعيان، معىن اولدولار گئدىب، گلين گىرسىنلر.

كرم صوفى لىن قاباغا دوشوب، ايستەدىلر نئچەگون، اعيان دان قاباق زنگى يە گئدىب، هم
اصلى نى ديدار ائدىب هم قوناق لارا سامان گۈرەلر. نجىب و تندرو آت لارا مىنib، چوخ

سرعتلن زنگى نين يووخونونا يئتىشىنده، گوردولر بير دسته زنگى اهليندن، اهل و عيال
ايلىن گئدىرلر. سوروشدولار:

«هارايا گئدىرسىز و كيمسىز؟»

دئدىيلر: «بىز زنگى اهليندىكى. كشىش كى بىزه چوخ خوش رفتار ائديب، ياخشىلىق
لار، ائيلەميشىدى و هامى زادى بىلدەن، زنگىدىن عيال و قىزىلن قاچىب، بىز ده
قورخوييا دوشوب، اوردان چىخمىشىق. مبادا بلا نازل اولا.»

كرم تا بو خبرى ئاشىتىدى، هوش باشىن دان چىخىب، گۈزلرى قارالىب، تواناسى
گئدىب، اورهگى جوشە گلىب، بىاختيار اۋۇزونو آت دان سالىب، هاي هاي آغلاماغا
باشلادى، فرياد ائيلەنلىدى: «اي واي سئودىيگىمى ظالم كشىش جبراً آپارىب، بىلەم او
بيچارەنин حالى نه اولا، باشينا نه گله؟ يقين قان ياش، تؤكە تؤكە ال آياغى باغلى، بو
دياردان چىخىب. اي واي كشىشىن گۈزو، چىخسین، بد بلالارا دوشسون. بو نه ستم
دىرى او ظالم ائدىب؟»

كرم اورهگى، جوشە گلىب، سازىن آلىب گۈر نه دئير:

«خان اصليم زنگىدىن ظُلم لە چىخىب

يول وئرمەيىن، باشى دومانلى داغلار

آتاسى، آناسى او نا جور ائدىب

يول وئرمەيىن، باشى دومانلى داغلار

اعيان - مملكت گلرلر تويما

زنگىنىن، اهلى ده قاچارلار «خويما»

دوشىدوم من ايندى بير، يامان قايغۇيا

يول وئرمەيىن، باشى دومانلى داغلار

كشىش گئديب، خلق ده قاچير ايش گونو

دالدا قالىب، قوجالارين دوشگونو

هارا گئدر اصلى بىللە قىش گونو

يول وئرمەيىن، باشى دومانلى داغلار

غىمىلى كرم عشق او دونا دوشوبدور

جانى گئديب، بلا باش دان آشىيدىر

اصلى كشىش «خوى» سمتىنە كىچىيدىر

يول وئرمەيىن، باشى دومانلى داغلار»

صوفى دئدى: «بوردا يول آراسىندا، آه و زارى ايشه گلمز. مىن گئدك زنگى يه گئرك

نه وار!»

آتا مینیب، آتى قاچيردیب، زنگى يه يشىشىپ، بير باش كشىشىن ئوينه گىردىلر. هر يانا باخىب اصلى دئيه گزىب آختارىب، هئچ بير نشان گۈرمىيپ، اوnda باغا گئدىب هر يانا باخىب اصلى دن خبر يوخ. آمما قصرىن ئىوانىندا، همان اصلى نىن مىزى و كارگاهى گۈردوڭو كىمى دوروردو. ديدار يادينا دوشوب، كرم سازىن آلىب باغرىنا باسىپ، گۈر نە سؤيلەدى:

«گىلدىم يار باغىنا نظر ئىلەدىم

باڭچا، سىن دە گۈردىم اونون گول يئرى

ـاغ بويۇندا دانە دانە دوزولموش

عقلىمى باشىم دان آلدى خال يئرى

گىچە گۇندوز سىلىيرم يا جليل

قادر آللە منه وئرە بير دليل

كارگاهىنا اورتوب بير نازك مليل

گۈرونور او كارگاهدا ھله ال يئرى

بىر عريضە يازىم من اصلى دوستە

اورە گىمى، ائدىب غمدىن شىكتە

یاسدیغى قان آغلير، يورغانى ياس ده

دؤشك دئير قالىب، من ده بئل يئرى

گر منى آتىيدىر اۋزگەنى دو توب

دردىنى يېغىيلىدىر دردىمە قاتىب

آلا گۈزلىرىن دن يقين ياش آخىب

قالىب او تاغىندا او نون سئل يئرى»

كىرم باغدا هر طرفه گزىب، حوض كنارىندا، بىر سرو آغاچى وارىدى. دئدى بوندان
اصلى خانىمى خىر آليم. سازىن آلىب الينه، سرو آغاچىنا خطاب ائدىپ:

«اي آغاچ من سن دن خىر دوتارام

سرو آغاچى سىن مارالىن ھانى؟

دردىمە باخ رحم ائت جواب وئر منه

سرو آغاچى سىن مارالىن ھانى؟

كۈلگە تك گۈرونور قاباقدا داغلار

ناخوشۇن حالىنى نه بىلىر ساغلار

بو باغى توز باسىب، او تاق قان آغلار

سرو آغاجى سىنин مارالىن ھانى؟

دوغرو سؤيلەمەسىن، قدىن اگىلسىن

مولادان اىستەرم، بىلەن بوكولسون

چوروسون ياپراغان، لاخىن تۈكۈلسون

سرو آغاجى سىنин مارالىن ھانى؟

غىلى كرم، دئير: يانىب، توتهرم

بو باغلىق دان بىر قوش اولوب، اۇتەرم

يارىمەن يانىندا بىردىن، بىتەرم

سرو آغاجى سىنин مارالىن ھانى؟»

كرم چون اول اصلىن، بو باغدا سؤوشوب، هر طرفه الى قويوندا، هر يانا گزىب نالان آغلاردى. ناگاه بىر طرف ده بىر غرفه ده، پىجرە قاباغىندا بىر قىز گۇردو كى تا اوئۇ گۇردو چكىلدى، بىلە بىلدى اصلى دىر، اوردا گىزلەدىبلر، يووخونا گلىپ سىسلەندى:

«اي بىوفا، منى بو گونە سالىپ، ايندى كنارە چكىلىپ منه باخىپ گولورن؟»

سازىن سىنه سىنه باسيپ سؤيلەدى:

«آى گۈزلەر نازلى دىلەر

يوزون منه سارى دئندر / زلفى عنبر

پنجريه، چكمه پرده

منى سالدين، يامان درده

من گئدرم سن بو يئرده

گلين اولدون، گلين اولدون

آينه آلميش ديزينه

سورمهنى، چكيميش گئزونه

عرقچينين؟؟؟؟؟ يوزونه

آل حنالى اليـن اولدون»

قىز بو سؤزلرى ائشيدىب، يووخونا گلىب، دئدى:

«آقا منى كيمه بنزهديرسـن، كـيمـى ايـستـرسـن؟»

كرم دئدى: «من اصلـى خـانـىـمىـ اـيـسـتـيرـمـ.»

قىز دئدى: «بو گون بـئـشـ گـونـ دـورـ، كـشـىـشـ قـىـزـينـ بـورـدانـ قـاـچـىـرـىـبـ، زـنـگـىـ اـهـلىـ دـهـ دـاغـىـلـىـبـ، چـوـخـوـ گـئـدـىـبـلـرـ.»

كرم دئدى: «بـيلـيرـسـنـ كـشـىـشـ هـانـسـىـ طـرـفـهـ گـئـدـىـبـ؟»

قىز دئدى: «كيمسه يقين بىلمز، آمما دئيرلر، خوييا گئدىپ.»

كرم دوباره قايىدىپ، باغدا هر طرفى گزىب، گئردو او شاداب باغ پوزغون اولوب،
نئچە گون دور سو اىچمىيپ، آغاچلارى توز باسيپ، ياپراقلارى قورو، چمن پژمردە،
گويَا اوردان غم ياغىر. اوره گى جوشە گلىپ دئدى:

«آخ باغ دا منىم حالىما دوشوب.» كرم سازىن باغرىنا باسيپ، گئر نه سؤيلر:

«كشىشىن باغينا گلدىم

گئر دوم نازلى جانىم گئتمىش

باغ گۈزۈمە خور گئر وندو

گزىب دولانانىم گئتمىش

عاشقىم قاش و گۈزۈنە

تاب گتىررم هر سۈزۈنە

قارا زولفون آى اوزۇنە

تارىيىب تۈكەنىم گئتمىش

منى غرق ائتدى افغانە

يانار اود سالدى بو جانە

آختاريرام يانه يانه

هارايا جانايم گئتميش

نازلی جمالین گئريديم

قاباقدا قول تک دورايديم

سينهمه، خنجر وورايديم

او دين و ايمانيم گئتميش

ايندى اگر بوردا، اولسم

قبيريمى قازانيم گئتميش

بو حالدا شاه و اعيان يئتىشىدلر. كشىشىن ئويندە دوشدولر، گئردولر ائو بوش، كيمسه يوخ، زنگى اهلى دە قاچىب. نئچە نفر قوجا و السيز - آياقسىز قالىب. شاه اولارى ايستىيب، سرگذشتى سوروشدو. كيفىتى دئدىلر. شاه اوقاتى تلخ، اوغلۇنون حالينا نالان اولوب، بويوردو، كرمى تاپسینلار. هر يانى آختارىدلار تا اينكى صوفى گلىب، اولارى باغا آپاردى. گئردولر كرم سازى اليىن دە حئiran گزير، اوخور، سىزىللىر. اود شعلەسى، گۈگە قالخىر. آتاسى مهربان و اورەگى، يانا يانا اوئون يانينا گلىب، سوروشدو:

«حال نە دىر؟ عزيز اوغلوم، اوزون ھلاك ائيلەمه، ايندى قضا بئله اوز وئريب، سەن نىه

بئله آغلارسان؟»

کرم عرض ائلەدى: «رخصت وئرین سؤيلو يوم.»

کرم آتاسىن دان رخصت آلىپ، سازىن باسىدى باغرىنا، دئدى:

«فلك منى باغا باغان قىلدى

يار باغينا گىرنمەدىم، آغلارام

اليم له تىكدىگىم باغ و بوستانىن

گوللرينى درنمەدىم، آغلارام

چوخ چوخ اولور بو چؤل لرىن جئيرانى

اوچولار قووارلار، آختارار اونو

من ده او سئوديگىم، ۹۹۹۹۹۹۹۹۹ جئيرانى

قول بوينونا سالانمادىم آغلارام

هانى منىم آلا گۈزلو مارالىم

دوداغى نازىك، گول ياناغى آلىم

آپاردى هوشومو، او آى جمالىم

دوستون حالىن سورانمادىم آغلارام

کرم دئیر: يار گئرمەگىم، كم اولدو

توى و بايرام، هامى منه غم اولدو

منيم دوستوم، كيم لره همدم اولدو

وفاسىنى گئرنەمىدىم، آغلارام»

كرمین آتاسى، اوز اتباعىلىن، اوナ نصيحت ائديب، تسلى وئريپ، گؤتوروب پايتخته گلدىلر. آمما كرمین عشقين دن صبر و آرامى كسىلىپ، گئجه، گونوز آه و ناله ائيلرىدى. يئمك و ايچمك و ياتماق دان قالدى. خلق شاهين حضورونا گلىپ، دئدىلر:

«آقازاده بىزى، هامى غمناڭ ائديب، اوナ بىر چاره ائدەن.»

شاه، اعيان مملكتى گۈندىرىدى، اوナ نصيحت ائديب مقصودىن سورالار. گلدىلر چون نصيحت ائديب، دئدىلر:

«مملكت ده صاحب جمال و كمال قىز چوخ. بىرین قبول ائله.»

كرم دئدى: «آه! من سازىلن دردىمى دئىهرم.» سازىن آلىپ، بئلە سؤيلەدى:

«ياشىل باشلى تىلللى دورنام

ايىدى بىزىم گۈل دن اوچدو

عقلىمى باشىم دان آلدى

گئتدى آيرى گؤلە دوشدو

گۈگۈل عشقىن بوداغى دىر

يئل اسر زولفون داغىدیر

صاباح يئلى گول داغى دىر

ايىندى فرصت يئله دوشدو

اي يارىم چوخ دور جلالىن

مولا آرتىرسىن كمالىن

اي گون اوزلۇ آى جمالىن

نييه ديلدن ديلە دوشدو

اوzaق دير من دن آراسى

جىگىر دە قالىب ياراسى

تو تولدو، او آى پاراسى

قىزىل كمر بئله دوشدو

يولونا قوييموشام جانى

او انجیلی من فرقانی

کرم سئودی اصلی خانی

اودا غربت ائله دوشدو»

هر قدر دئدیلر، گوردولر فایده يوخ. آتاسینا خبر وئردیلر، بو عاشق دیر، تسلی آلماز.

آتاسى ناچار دوروب، اوزو گلدی. کرم آياغا قالخیب، تعظیم ائله‌دی. آتاسى نصیحت

ائله‌دی:

«اوجلوم بس دیر. سنه بئله زاد ياراشماز، بير ارمنى قىزىن دان اوترو، اوazon رسوا و

هلاک ائدهسن. بئله بى اندازه آه و ناله نه دیر؟»

کرم رخصت ایستییب، سازین آلدی. سؤزونون مضمونون شاعر شیرین

سخن «ھيدجى» دن يازاريق:

«چىخدى جانانيم او تاق دان، جسم دن جانىم كىمى

گئىدى جئيرانيم اليم دن، دين و ايمانيم كىمى

كئچدى يئل تك من باخارديم، يئل داغىتىدى چئگىنىه

عنبر افسان كاكلىن، حال پريشانيم كىمى

سىله ديم، هاي اي محبت سيز بت نامهربان

گئتمه گل سیندیر ما عهدی، قلب ویرانیم کیمی
دؤندو اوخ تک، غمزهسین تُند ائتدی تؤکسون قانیمی
قیرمیز ائتدی عارض گولنارینی، قانیم کیمی
قىلمىشام چوخ باغ و بوستانى تماشا گۈرمەدیم
بو يوزو گول، آغزى غونچە، زولفو رىحانىم کیمی
جمع قىلمىشدىم خيالى، هېچ وطن دن چىخمىيام
اول خيالى، بو پرىوش، پوزدو سامانىم کیمی
باشىما دوشدو هواسى، قالمادى هوش و حواس
قوم و قارداشى، فراموش ائتدىم اۋز جانىم کیمی
چوخ ولايتلر گزىب، هر قسم گۈرددوم نازنىن
گۈرمەدیم، نامەربان اۋز يار و جانانىم کیمی
كىلەم، اود دوتموش، تؤکور قور، گۈزلریم دن ياش آخار
سینه دولمۇش سىسلەنير، بو ال ده قلىانىم کیمی»
كرمین آتاسى، چون عشق عالمىن دن خبرى يوخدو، گاه نصيحت، گاه ملامت ائديب،
دئيردى:

«عزىزىم، هر قسم جوان و اهل كمال يار و يولداش سنين ايچىن وار، بونلار ايلن، داغ و باغا گئت، شكار و صفا ائله، خوش كىچىر، مملكتىن گؤزلرىيندن هر قىز ايستهسن، سنه عقد اولسون. سير و گردىش گولوستان و صحبت دوستان، كم كم بو سئودانى سنين باشىن دان چىخاردار. بو سئودا عقل ايشى دگىل؛ جوانلىق، هواسى دير.»

كرم قولاق وئرمىيپ؛ عرض ائلهدى: «بو سئودا منيم باشىم دان، مگر جانىم لان چىخا. اختيارى دگىل. اصلى دن اوzac ممكىن دگىل عيش و خوش اولام.»

كرم رخصت آليپ، سازىلەن بئله سؤيلەدى:

«اصلى كۈچدو وطنىن دن ائلىن دن

ايىدى رقىبلىرىن گۈگلو خوش اولسون

آيرىليغىن سۆزو دوشىز دىلىن دن

قوى آغلايم، بارى اورك بوش اولسون

اوzaق دوشوب، من دن گنه يارىم دير

يولونا قويىدوغۇم جان و وارىم دير

او يار تاپسا بىزە خدا كريم دير

قوى او گئدىپ، آل و قىزىلپوش اولسون

گۈزل ترلان اوچوب گىدىب يووا دان

من ده گىدر اولدوم كېچىپ دوادان

ياران، منى اونوتمايىن دوعادان

بلكە كرمده هر اوچان قوش اولسون

هانى يواش يار باغينا گىردىگىم

ال اوزادىب غونچە گولون دردىگىم

او سئوشوب، مهر و وفا گۈردوگۇم

گۈزل خيال گئجهلىرى دوش اولسون

اصلى اوره گىنى من دن دويوران

يارى من دن، منى ياردان آييران

بىر بئله اود، جانىم اوچون قاييران

بىر داواسىز دردە خدا، توش اولسون

اريسيين داغلارين قارى اريسيين

سئل ائتسىين چۈللىرى ھامى بوروسون

صراحى لر دولو باده سوزولسون

سيزلىر ايچين، گئروم سيزه نوش اولسون

عاشق كرم ايندى گئدر يولونا

با خماز داخى نه ساغينا، سولونا

آللاه قوت وئرە، قىچ و قولونا

يارا يئيشىمەگ، اوچار قوش اولسون»

آمما آتاسى گئنه نصيحتدن ال چكمىب، دئدى:

«اوغول چوخ جوانلار بئله هوسلره دوشىلر. بير آز صبر و فكر ائلىيب، اوزلرين خلاص ائدرلر. سن ده اوزون يار و يولداشىن لا مشغول ائله، هوا باشىن دان چىخار.»

كرم ساكت اولوب، اوردان چىخدى. آتاسى او ميد ائلهدى، سؤزو تأثير ائديب، او دا گئتدى. كرم صوفى لىن درد دل ائديب، دئدى:

«اولماز من اصلى دن آيرى، ديرى قالام.»

صوفى دئدى: «أتان عشق عالمين دن خبرى يوخ. ايندى چاره بو دور ايكيميز گئدك هر يئرده كشىش ناپاكى تاپدىق، اصلىنى الين دن آلاق. بو بدمىش لر دين آدينا بدكارلىقلار

ائديب، قانلار تؤکوب، انساني بير بيرينه دوشمن ائديب، محبت يوللارين كسيبلر.

اصلى بيچاره، ايندى اسir دوشوب، البته سين يولون گوزلر.»

كرم بو سوزدن شاد و اميدوار اولوب، سفر سامانى گوردولر. قىزيل و جواهر چوخ
آماده قىلىپ، ايکى خوش يئريش عالي آت، حاضر ائلهدىلر. صباح كرم گىتدى آتاسى
نин حضورونا. آتاسى سوروشدو:

«اوغلوم نه وار؟»

كرم عرض ائلهدى: «مرخص ائلهيin، وداع ائديم.»
كرم سازين آليب، عرض ائلهدى: «مرخص بو يورون گىتمكىدн سوواي چاره يوخ:
گىدر اولدوم آتام آلاھ ساخلاسىن

بول اولسون چۈرگى، آشى دونيانين

بوندان سورا دونيا بزك ائيلەسىن

سورمهلىسىن گۈزو، قاشى دونيانين

اونلار قوردوغۇ يوللار كسيلمىز

بئله عشق بادەسى دولو اىچىلمىز

بو دونيادىر اوندا وفا گۈروكىمىز

لعل و گوهر اولسون، داشی دونیانین

ياغ ايله بال اولسون، بوتون صحرالار

يا ايستر سود اولسون، هامي دريالار

گول و ميوه دولسون چؤل لر هوالار

همشه ياز اولسون، قيشى دونیانین

دونيا بدنلرى هامي چئرو دور

چوخ لاري چاغ ائدر، اوندان اريدىر

كيمسه بيلمز نه زاماندان برى دير

حسابا هئچ گلمز، ياشى دونیانين»

آتاسي گنه اوナ ملامت ائلهدى، دئدى:

«اوغول، بير ارمى كشيش، اوز مذهبىنە گوره قىزىن بوردان قاچىرىپ، سنه نه ياراشىر اوندان اوترو، ديار به ديار گئدهسن. حرمىرادە گۈزل قىزلار وار. اعيان مملكت قىزلارين دان هر بىرىن ايستەسن، سنه آلام. اوزون خطرە سالما، اونو تاپا بىلمن. اگر تاپسان دا، اولور قويىماسينلار سنه يئتىشە. ترك سفر ائيلە.»

كرم اوزون سالدى آتاسي نين آياغينا، دئدى:

«آتاجان يقين من، اصلی سیز، دیری قالمام، مرخص بویورون يا یئتیشەرم يا بو يولدا
جاندان كىچەرم.»

آتاسى غضبە گلىپ، دئدى:

«سن آتا و آنا و اقربادان بير ارمنى قىزى چىن كىچىرن، چكىل، من ده سن دن كىچدىم»
كرم آتاسى نين آياغينا دوشوب، آياغين دان، اليـن دن اوپوب، آـغلاـياـ سـازـىـ اليـنـ دـهـ
حرمسراـداـ آـنـاسـىـ نـىـنـ خـدـمـتـىـنـهـ گـلىـپـ،ـ سـلامـ وـ تعـظـيمـ قـىـلـدىـ.ـ آـنـاسـىـ اوـنـوـ اوـ حـالـ دـاـ
گـۈـرـوبـ،ـ الـ وـ آـيـاغـىـنـ اـيـتـىـرـىـبـ،ـ وـحـشـتـ لـنـ دـئـدىـ:

«اوـغـولـ نـىـيـهـ حـالـيـنـ بـرـهـمـ دـىـرـ،ـ نـهـ خـيـالـيـنـ وـارـ.ـ نـهـ اـيـچـونـ بـورـاـ گـلـدـىـنـ؟ـ»
كرـمـ اوـنـونـ اليـنـ دـنـ اوـپـوبـ،ـ التـمـاسـ حـالـيـنـ دـاـ دـئـدىـ:

«آـنـاـ گـلـدـىـمـ،ـ سـنـ دـنـ رـخـصـتـ سـفـرـ آـلـامـ،ـ سـنـىـ وـدـاعـ اـئـلـىـمـ.ـ»
سـازـىـنـ باـسـىـبـ،ـ باـغـرـىـنـ آـنـاسـىـنـاـ عـرـضـ اـئـلـەـدـىـ:

«غـصـهـ وـ غـمـ بـوـگـونـ باـشـىـمـ دـانـ آـشـىـبـ

آـغـلاـ آـنـاـ،ـ آـيـرـىـلـيـغـىـنـ گـونـوـ دورـ

قسمـتـ منهـ غـربـتـ اـئـلـىـنـهـ دـوـشـوبـ

آـغـلاـ آـنـاـ،ـ آـيـرـىـلـيـغـىـنـ گـونـوـ دورـ

يارين ياددان چىخمير شيرين ديل لرى

بوندان بئله گؤزلەمهين، يول لارى

قويون گئديم، گزيم غربت چۈل لرى

آغلا آنا، آيرىليغىن گونو دور

اصلى خانىم يولدا قالىب گؤزلرى

گىلدىم آنا وداع ائدىم سىزلىرى

اومىدىم وار قبول ائدىن سۆزلىرى

آغلا آنا، آيرىليغىن گونو دور

آناسى آغلايا آغلايا، قول لارين اوونون بوينونا سالىب، دئدى:

«آمان بالام، منه بو قوجاليق چاغى رحم ائله. بيرجه بالام، اومىدىم سنن. سفرده مين

خطر وار، گل بو سئودادان گچ عزيزيم.»

كرم اوزون سالدى آناسى نين آيا غينا. دئدى:

«آنام، عزيزيم، يقين بىلين اگر قالسام، دىرى قالمام. سن منى خطىردن قورخودوران.

خطر قالماق دا يقين دير. منى ايستيرىن رخصت وئيرىب، دوعا ائله. آتاما دلدارلىق ائدip

راضى ائله، منه دوعا ائيلهسيين. آتا آنا دوعاسي بلكه منه يار اولا. ايندي آلاه ساخلاسين.»

بيچاره آناسى، بى اختيار اللى قويونوندا اوتوروپ، شيون باشلادى. گؤزلرىنин ياشى سئل كيمى آخدى. كرم اوزون اونون بوينونا سارييب، اوزوندن، ال و آياغيندان اپوب، آغلابان گؤز ايلن چىخدى، يئتىشدى گئردو صوفى يول اوسته، آتلارى «مېنىك داشى»نин دېيىنده ساخلىيب. ايسته دى آياق ركابه قويا، آناسينا خبر وئردىلر. بيچاره آياق يالين، باش آچيق ائشىگە قاچدى. حرم اهلين چاغىرىدى. عورت و كىشى ائشىگە تۈركىلەرنىڭ ئۆتكۈلدۈلر. كرم گئتمەگە آمادە، عزم ائيله يىب، يالواردى، آغلادى دئدى: «منه مانع اولمويون. آنا آخر بودور دئىهەرن گئتمە اولدورللىر، خطرلر وار بلى، سفر بئله دير. آمما «گئتسىم اولدورللىر، گئتمەسم اوللەم». گنه آنا اولدورەلر ياخشى دير. آتalar رخصت وئرين»

كرم سازين آلدى، دئدى: «آخر وداعيم دير مرخص ائدين،

آپارىر بوسئودا منى هارايه

گلين حلال ائدين، من گئدر اولدوم

گلم يا گلمەيم، بىر ده بورايه

گلين حلال ائدين، من گئدر اولدوم

اورهگى، او دلارى گيزلىن آتش لر
ياريم ووران ياره، جگرده ايشلر
گولوب او قوم و او قىز و قارداش لار
گلين حلال ائدین من گئدر اولدوم
آمان قىزلاр نانجىبە وارمىين
قارداش لاريم سىز ده بد اصل آلمىين
او اصلى خانى، بى وفا سانمىين
گلين حلال ائدین من گئدر اولدوم
دوز چۈرك يئدىگىم، قوم و قارداش لار
كىمسە بىلمىز قضا آخر نە ايشلر
گۈزۈمدىن تۈكۈلۈر بۇ قانلى ياش لار
گلين حلال ائدین، من گئدر اولدوم»
آتاسى، پريشان حال ايلن، اعيان و اركان ايلن، اونون دئورون آليپ، گنه نصيحت
ائديب. كرم التماس ائيلەدى، يالواردى دئدى:
«قوربان اولوم، ترك سفر محال دير. ايندى دوعا و مرحمة محتاجم، لطف بو يورون.»

آتا و آنا و اقربا گئردولر چاره يوخ. بئيوک و كىچىك قول - بويون اوپوشدولر. كرم آغلار، حاضران آغلارلار، او چؤل بير پارچا، ناله و شيون اولدو.

كرم سازين آليب سؤيلەدى:

«كرم آغلار، ديلبر آغلار، ساز آغلار

عشوه آغلار، غمزه آغلار، ناز آغلار

آتا آنا آغلىيپ، اوغول آغلار

آقا آغلار، كنيز آغلار، قول آغلار

قوم و قارداش، يولا سالار، يول آغلار

بئيوک، كىچىك يا چوخ و يا آز آغلار

هوا آغلار، بولود آغلار، يئر آغلار

يار و يولداش هاميسى بير بير آغلار

باده آغلار، جام آغلار، ساغر آغلار

هم قىش آغلار، پايىز آغلار، ياز آغلار

داغلار آغلار، چاي لار آغلار، چؤل آغلار

سوسن آغلار، سونبول آغلار، گول آغلار

بوستان آغلار، باغان، بولبول آغلار

ككليك آغلار، اوردىك آغلار، غاز آغلار»

كرم و صوفى هامىنى وداع ائيله يىب، آتلارينا مىنib، يولا دوشدولر. حاضران اونلارين
دالىجا باخىردىلار تا گۈزدن غايىب اولدولار.

فصل سىّم

سفر سیم به زنگی

تا يولا دوشوب، بير آز اوzac اولدولار، كرم صوفى يه دئدى:

«بىر ده زنگى يه، گئدك، اولور دوباره اورا قاييدالار. او اطرافدە گىزلهنىب، ايندى
چىخارلار، يا دُرست خبر دوتاق، هانسى طرفه گئدىيبلر. پس آت سوردولر تا بير آبادلىق
يانىندا بىر دسته قىز و گلين گۈردولر كى بىر پارهسى گزيرلر، بىر پارهسى چشمە
باشىندا پالتار يو يوللار، زمزمه ائديب او خوللار. اولارين ايچىندە كرم بىرينى گۈردو اصلى
يه بنزىر، سازىن آلىپ، كناردا دوروب، قىزلارا خطاب ائديب، گۈر نه سؤيلەدى:

«ساللانا ساللانا يولوم اوستونە

چىخان دىلېر منى، دلى ائيلەدى

كلاھىن كچ قويان جئiran باخىشلى

باخان دىلېر منى، دلى ائيلەدى

ترلان كيمى قونماق ايستر قوش لارا

آغ دؤشونو قويماق ايستر دؤش لره

عاشىقىنى آلولو آتش لره

سالان دىلېر منى، دلى ائيلەدى

شاھین آدین اور گئتدیلر دورنالار

من قورخارام آیرى کولا قونالار

ياخان ديلبر منى، دلى ائيلەدى

غىمىلى كرم دئير: عشقى ساتانىمام

آيرى گۈزىلرە اونو قاتانىمام

او منى آتسادا، اونو آتاناڭمام

جانان ديلبر منى، دلى ائيلەدى

قىز كرمىن بو اداسىن دان غضبە گليلب سىلىنىدى:

«جوان بى ادب، يولۇو گئچ، مىگر تربىيت گۈرمىيوبسىن؟»

قىزلار ھامى خشىمە گىلدىلر، ھياھو سالدىلار. كرم بونو گۈرۈپ پشىمان اولوب، دئىدى:

«صوفى بىز اوّل سفر خطا ائلهدىك.»

صوفى دئىدى: «البته، گىرك احتىاطى گۈزىلە مك، ايندى چارە بو دور، بونلارىن گۈگلۈن
آلىب، بىلىندىرىك، بىز بد خىالىيمىز يوخدو، گۈرمە مىش، تانىمامىش سۆز آتاق، صحىح
ايش دگىل.»

کرم دئدى: «ايندى بولاردان سو ايستىيپ، ايچك، بىلىندىرك كى بىز غريب و يولا

كىچن اىك، بىزدىن دلتىنگ اولماسينلار.» سازى آلىب دئدى: «باجى لار باغيشلايىن،

آمان اينجىمه يىن، نازلى باجى لار

كىنارдан گىچەرم، يول سىزىن اولسون

اوره گىمده چوخ دور غەملر، آجى لار

من آغۇ اىچەرم، بال سىزىن اولسون

من يولچويا م بوردا دورمام گىندهرم

همىشە سىزلىر دوعا اندەرم

يانقولويام، بىر سو اىچىپ كىچەرم

چاي و چمن، بولاق، گۈل سىزىن اولسون

مئى اىچىپ مىت اولوب ايستەمم، مزە

يارىمى آختارام من گزە گزە

منىم بىر گولوم وار، تزە دن تزە

تىكالاردا بوتون گول سىزىن اولسون

من عاشق كرمم، قول لارى باغلى

اوره‌گیم یارالى، جىڭرىم داغلى

بىر اصلى وار منىم يئرلى ياتاقلى

من قارا گئىه‌رم، آل سىزىن اولسون

قىزلار بىر بىرىنە دئدىلر:

«بو بىر عاشق يولا كېچن دىر.» آرام اولوب بىر قىز بىر قىزىل جامدا سو وئردى. آلىپ
ايچدىلر. آللە ساخلاسىن دئىيب، يولا دوشدولر. بىر داغ شەرلن زنگى آراسىندا واردى
كى اونا «سلطان داغى» دئىيردىلر. اونون اتگىنە كرم دئدى:

«صوفى قارداش، بو داغىن اتگى باغ و بۇستان، اكىن دىر. دؤشوندە روان بولاقلار،
باشىن دان آياغا گول و گولوستان و چمن و سبزه دىر. باشى ھمىشە قارلى دىر. گرک بو
داغى آشاق، گئجهنى دامنە دە قالاچ.»

پس بىر بولاغىن باشىن دا، دوشدولر. هوا خوش، نسيم يوموشاق، عطر فضانى
بورويوب، كرم كى ھمىشە خيالى، اصلى يانىندايدى، دئدى:

«صوفى، بو عطر كى بورانى بورويوب، اصلى زولفونون عطري دىر، منىم سازىمى وئر،
يارى ياد ائديم.» سازىن آلىپ، بو مضمونو سؤيلەدى، كى شاعر عالى مقام «ھيدجى»

نظم ائلىيپ:

«سېر نسيم سحر، عطر مشك هر يانه

مگر او يار چکر، زولفونه گنه شانه

گوگول اوچوب، قازالاق تک دولاندى هر يانى

او گول او زون ائلهدى، زولفونون ايچين لانه

صبا او دلبره دئ وورما تئل لريوه تاراق

داغيتما لانه سينى، رحم قيل او حيوانه

او گون داغيلدى خياليم، قاريشدى احواليم

كى دوشدو گوزلريم او كاكل پريشانه

اور كلرين قوشونو صيد قيلماغا زولفون

او زونده دام قوروب، خالدن سپيب دانه

صنم سنه گوره من، دوشموشم بو احواله

سينين خياليوه باش قويemosam ببابانه

نولوردو سن ده اگر بير گولن منيم يوزومه

قولاق وئرن سؤزومه، متنىن قويان جانه

بير التamas واروم گلمه سه، اگر آجيغين

معاف دير دئيه هر نه، دانيشسا ديوانه

اورک هوس ائدر او گول کيمى يوزوندن اپوم

بوپورگيلن، گوروم آيا مرخّصم يا نه»

كرم و صوفى گئجهنى اوردا قاليب، صوبج يولا دوشوب آت قوودولار تا داغى آشىب، زنگى يه يېتىشدىلر. اول كشىش ئويينه گئدىب گوردولر بوشدو، كيمسه يوخ، هر طرفى دولانىب، آخر باغا گئتدىلر. كرم گوردو باغ قوروپوب، آغاچلار پوزولوب، گوللر و سبزىلر داغىلىب، ياپراقلار سارالىب، خار و خاشاك هر يانا تؤكولوب، باغ بى صاحب قالىب. ئيوان قاباغيندا اوتوردو، آغلادى. باغان ناميد اولوب چىخدىلار زنگىنى گزەلر، بلکه بير نشان تاپالار. چىخدىلار ناگاه گوردولر، بير نئچە قىز الـالـه وئريپ گئدىلر.

بىرى اصلى خانىما بنگزر، دئى:

«اي واي بو اصلى دير، منى اونودوب؛ قىزلارا قارىشىب گردىش، ذوق و صفا اىچىن

گئدر.» سازىن آلىب الينه، گور نه دئى:

«آلا گۈزلوم من بو يئردىن گئدىرم

بىرجە نشان وئريم آل كرم ائيله

ايستەمهسن، سەن دن اوذاق گزەرم

من دن سورا خوشحال قال كرم ائيله

من گئتسىم سىن داخى قارا باغلاما

گل او تور يانىمدا، گل كرم ائيله

غىلى كرم دئير: بو دونيا كىچىر

اولوم شربىتىنى هر انسان اىچىر

اصلىنى، گئورمه گە، اوره گىم گىچىر

اي حق منى او سال؟؟؟؟ كرم ائيله»

قىز بو سؤزلرى ائشىدىپ، دئندو كرمە دئدى:

«اي عاشق آوارە، من اصلى دىگىلم، بورادان گىندىنده گە اشتباھ ائيلەيىب، منى گئورجىك سؤز سؤيلەدەن. سىن آخтарان قىز، آتا و آناسىلىن خويا گئتدىلر.»

كرم بونو ائشىدىپ، گلدىيلر كشىشىن ئويينه. كرم دئدى:

«صوفى، يقين اولدو، گىندىيلر. گرک بىز ده خويا گىندك.»

صاباح آمادە اولوب، يولا دوشدولر. كرم زنگى دن مىن حسرت لە چىخىب، بىر قدر گئتدىيلر بىر داغى آشاندا، كرم دئدى:

«صوفى باخ، داخى يووخون دور، وطن آثارى حتى داغلارداكى اوزاقدان بخار آراسىندا
گۈرونور، داخى گۈروننمەيە. آخ بىلەم، بىر دە نصىب اولاچاق، وطنە قاييداڭى، مېيم
سازىمى وئىر وطن نشانەسىلىن آخر گۈروشوموز دور، وداع ئىلەيک.»

كرم سازىن آليپ، اوزون وطنە دوتوب، يانا يانا سؤيلەدى:

«بەھار اولۇر ياز آى لارى

سولار آخار بوندان سورا

بولبۇل، قومرو بۇ داغلاردا

اوخور اوچار بوندان سورا

داغلار، بەھشت اولۇر يازىن

گۈزل اولۇر چوخون آزىن

گۈلر آچىلىپ بىر يوزون

لوان بويار، بوندان سورا

آغاچ لار گئير دونونو

حقە چئويرر بويونو

غىلى كرم اۋز توپونو

دئير آغلار بوندان سورا»

فصل چهارم

سفر از زنگی به خوی

کرم و صوفی حسرتلن وطن داغ لارينا باخیب خوی یولونو دوتدولار. بونلاردا بى خوف و خطر گئدیب، خویا یئتیشیدیلر. آمما کرمین عشقى و سئودا و ساز و نواسى کم کم مملکتده شهرت تاپیب خلقه ورد اولموشدو. بلکه پاره‌ای شعرلریندن او طرف لره

يئيتىشمىشدى. خويدا بير قەھوھ خانە دە دوشدولر. قەھوھ اىچىب، راحت اولدولار. آخشام اولدۇ جوان لار ائشىتىمىشدىلر، قەھوھ خانە يە اىكى معتبر جوان گلىپ، گۈرمە گە گىتىدىلر. كم كم صۈحبت آرايا گلدى، هر طرفدن دانىشدىلار، شاهين اوغلۇنون بير ارمى قىزينا عشقى و اونون بى آرام اولوب، هوس و سئوداسى و عشق و ساز و نواسى دانىشىلدى. صوفى نىن سۆزۈندەن اونلارى تانىدىلار، خواهىش و التماس ائتدىلر كى كرم اۋز اشعارىلەن اونلارى فيض ياب ائله سىن. كرم دئنى:

« بىلين من كشىشنى قىزى، اصلى يە عاشقەم، اونون سئوداسى منى آوارە ائله يىب، چۈل لرە سالىب.» پس سازىن آلېب باسىدی باغرينا. بير مضمۇن سؤيلە دى كى شاعر بى نظير حكيم ھيدجى كلامىندان يازارىق.

« دوشدو بو گول اندامىن، تا باشىما سئوداسى

دونيا منه اوز قويido، هنگامە و غوغاسى

بو شوخ پرى چەھەر، آشوب سالىب شهرە

او غمزە ئى جادوسى، او نرگىس شەھلاسى

بو دىلبر بى مهرىن، آخر هوس عشقى

قىلدى منى بو دھرىن، ديوانە و روسواسى

قىلىميش منى بو گول يوز، آوارە عجب بىلموز

من تک دگیلم بئش يوز، وار عاشق شیداسى
او سونبول افسان دير، يا زولف پريشان دير
او سرو خرامان دير، يا قامت رعناسى
من گۆز گۆتۈرم اوندان، دونيايا گۆرە حاشا
دونيايا برابر دير، بير لحظه تماشاسى
بو داغ لارين اولدوق بىز، شىرىن ايله فرهادى
بو چۈل لرين اولدوق بىز، مجنون ايله ليلاسى
اوز يارىنى اينجىتمك، جانا جهتى نولسون
مندن بئله بو قاچماق، آيا نولا معناسى
قوش تک اورگىم اوچدو، زولفون تئلينه دوشدو
سالدى منى بو دامه، اول دانه تمناسى
بدبخت گونو قاره، بو عاشق آواره
نه آخرت و دينى، نه ظاهر و دونياسى
صحت و گفتگودان سورا او جوانلارдан سوروشدولار: «كشىش عيال ايلن اصلينى
قاچىرىپ، آيا بورا گلىپ؟ ايندى بوردا دير يا گىندىيپدىر؟»

دئدىلر: «بلى! بورايىا گلدىلر آمما بوردا قالمىيپ، شوشى يه طرف گئتدىلر.»

كرم و صوفى بونو بىلين دن سورا، دود دماغلارين دان چىخىپ، صباح شوشى يولون خبر دوتوب، يولا دوشدولر. بير نئچە گون گئتدىلر. بير گون يول كنارىندا، بير صاف بولاق گۈرۈب، اطرافىنى گول و چمن گۈرۈدلر. كرم دئدى:

«صوفى قارداش، گل بورادا بير دم استراحت ائلىيپ، چمن و سويون صفاسينا تماشا ائدى.»

آت دان انىب، غذا يئىيب، تماشايما و صۇحبته باشلا迪لار.

بو آرادا نئچە يولچو بولاق باشينا وارد اولدولار، بو ايکى جوانى گۈرۈب گلدىلر، بولارا اظهار مهر و محبت ائلهدىلر. كرم صوفى يه دئدى:

«بولارдан سوروشاق، كشىشى و اصلينى گۈرۈبلر يا خىر.»

كرم سازىن آليپ ساز ايلن سوروشدو:

«آقالار يارى قاچىرتدىم

بىگلىر، خان اصلينى گۈرۈدوز

بولبولو باغان اوچورتىدوم

بىگلىر، خان اصلينى گۈرۈدوز

اصلی حورى دىر جهانى

تو تدو جسم ايله جانى

جئيرانه بنگزر جئيرانى

بگلر، خان اصليينى گوردوز

او بالارى، او يماق او يماق

هرگز او لماز او ندان دويماق

آغزى سوت، دوداغى قئيماق

بگلر، خان اصليينى گوردوز

زولفو چين چين او زه دوزر

او زو گونه طعنه ائدر

غوربىت ائله دوشوب گزر

يول لار، خان اصليينى گوردوز»

يولچولار، كشىشىن و قىزىنин او صافىن خىر آلدىلار. كرم هامى هيات و صفتلىرىن دئدى. اولار دئدىلر، بئله كيمسە گئرمەدىك، پس اولارى وداع ائلىيب، يولا دوشدولر تا شوشى شهرىنە يئيشىدىلر. آتلارين بىر كاروانسىرادا باغلىيپ، اۋزلىرى بىر مەمانخانادا

منزل ائتدىلر. غذا يئىيب و استراحت ائدىپ، گئجه او مەمانخانادا جوانلارداندا منزل ائتدىلر كى اهل ذوق و اديب دىلر. صحبت ائله دىلر، او گئجه ائشىتىلر ايڭى نفر نجىب قوناق وارد اولوب، اولارين باشينا يېغىلىدிலار. هر طرفدن اديبانه صؤحبىتلر آرايا گلدى. جوانلارдан بىر پارهسى دئدىلر:

«مشھور اولوب پادشاهىن، اوغلو ولیعهدى، بىر كشىش ارمىنى قىزينا عاشق اولوب، آتاسى قىزى قاچىرىپ، شەزادە اونون عشقىن دن دىوانە كىمى اولوب، عاشقانە شعرلر سؤيلر.»

صوفى دئدى: «بلى، او شەزادە ائله بىر آقادىر.»

جوانلار التماس ائله دىلر، شەزادە بىزى فيض ياب بو يورسون.

كرم سازىن آليپ الينه، بىر مضمون سؤيلەدى كى شاعر «حكيم هيدجى» كلامىن دان يازاق:

«گل گل بئله اى مارال بالاسى

گلسىن منه گۈزلىرين قاداسى

بو غصەلرین سنن علاجى

بو درد و غمىن سنن دواسى

دور گلدى گنه بھار، يوخ دور

سن سیز چمن و چؤلون صفاسى

ای شوخ گول اوز، آپاردى رنگى

گولزاردن، ال لرین حناسى

او غونچه کیمی دوداقدارین دان

قوی بیرجه اوپوم خدا رضاسى

کیمسه قیناماز سنی گرکمز

گئیچک اولان، اولمويا و فاسى

دئ هانسى گؤزل بوگون سنین تك

اوز عاشیغينا يئتر جفاسى

بو قارا گونون نولوردو بير يول

اولسايدى قبول التماسى

بو عور، گئرن اولور يئتىشىسین

بىر دفعە اجابتە دو عاسى

اولماز ائله سؤز بو دور بويوردو

بو زىده طریقتىن قوجاسى

اولماز اولا گول تىكان، تىكان گول

سن ايسترن آغا، استرن گول»

حاضران آفرىن دئىب، ال ووردولار، خواهىش ائلهدىلر بىر نئچە گون اوردا قالىب،
قوناق اولاalar. كرم دئىدۇ: «او كشىش بوراييا گلىپ، بورادا دىر ياخىرى يو خۆز؟»

دئىلەر: «بلى، بوراييا گلىپ، آمما گنجە سەمتىنە گئىتدى.» كرم دئىدۇ: «چارە يوخ گىركەن
گئىك.» صباح جوانلار يېغىشىپ، كرمى يولا سالدىلار. او دا صوفىيە ئىلەن گنجە يولۇن
دوتوب، گئىتدىلەر. او چۈنچۈچ گون، يول آراسىندا بىر صفالىي يېردى، گۈرددولر بىر دستە
دورنا چوخ اوجادان سىسلەنە، سىسلەنە، او چور. كرم دئىدۇ:

«صوفىي، منيم سازىيمى وئر بونلاردان، آنا و آتا و معشوقە و وطن دن خېرى دوتوم.»

سازىن باغرىنا باسىپ، دورنالارا خطاب ائدىپ سؤيلەدى:

«آشىيان قارلى داغلارдан گلىرسىن

دوش اى دورنا، سن دن خېرى سوروم من

بىزىم يېردىن نە خېرىلر بىلىرسىن

دوش اى دورنا، سن دن خېرى سوروم من

بیزیم یئرلرین آرخ لاری آخری

بنفسه آچیلیپ سوسن باخیرى

او سئوديگيم، سياحته چىخىرى

دوش اى دورنا، سن دن خبر سوروم من

شكوفه دير، ميوهلىرين باغلارى

سبز اولوبدور چمنلىرى داغلارى

يارىم منى يادا سالىپ آغلارى

دوش اى دورنا، سن دن خبر سوروم من

آوچو وار دير، نه گزرسىز بورادا

حق يئتىرسىن عاشق لارى مرادا

سئوديگيمين ايندى يئرى هارادا

دوش اى دورنا، سن دن خبر سوروم من

غىلى كرم دئير هاردان گلىرسىن

يامان خبر وئرمە اگر بىلىرسىن

غمدن اولسم منه قانلى اولارسان

دوش اى دورنا، سىن دن خبر سوروم من»

گۈگە باخدييلار دورنالار دستهسى گۈگە نئچە دوره چىخ ووروب، بىردىن، داغ باشىن دان آشدى. بونلار يولا دوشدولر. گئچە گونوز آت سوروب، گنجە يە يىتىشدىيلر. بىر منزلدە آتلارين باغلىيپ، گنجە شەھرىن دولاندىيلار. بو شەھر چوخ گۈزىل شەھرى، اھلى چوخ چاغ و ساغ و گۈچك، هواسى خوش. دئدىيلر بلکە كشىش بورادا قالىب. ياواش ياواش سوراغ ائلەدىيلر. گئچەنى مەھمانخانادا قالدىيلار كى صباح درست سوراق ائلەدىيلر. گئچە بولارين ورودىنى بىر گروه بىلىپ، گۈرمەگە گلدىيلر، هر طرفدىن صۇحبىتلىرى اولدو، جوانلاردان كرمىن سازىنى گۈردىولر كى بىر گوشە يە دايانيپ. بىلىدىلر بولار عاشق و اهل صفادىيلار، خواهىش ائلەدىيلر، اونلارى آواز ايلن فيض ياب ائلە سينلىر.

كرم سازىن آليپ، گۈزو ياشلى سۈيەدى:

« يارىمىن باغىنا باغبان اولدوم

سوسۇن آغلار، سونبۇل آغلار، گول آغلار

سو كىسىلىدى، باغىن سولدو غونچەسى

باغان آغلار، بوجستان آغلار، چۈل آغلار

يارى تاپسام وئرسم اليم الينه

تئز آپارسام و طيننه ائلينه

كمراولوب، ساريسام او بئلينه

كمرااغلار، خفتان آغلار، بئل آغلار

اليمدن وئرمىشىم گۈزل گولومو

ترک ائتمىشىم وطنىمىمى ائلىمى

غوربىتلرە سالدى منىم يولومو

گىندن آغلار، گلن آغلار، يول آغلار

اوردك كىمى اوچدوم گۈلدن گۈلرە

چايلاق كىمى دوشدونم چۈلدن چۈلرە

كرم دئير: دوشدونم ديلدن ديلرە

وطن آغلار، هم ساغ و هم سول آغلار

كرمین بو غمگین اوخوماغى، حاضرانى آغلادىب تا ساكت اولدو. جوانلار دئدىلر:

« آقا بئله گۈرونور سىزىن گفتارىزدان، گرفтар اولموشۇز. »

کرم دئدى: «بلى، من بير كشيش قىزينا عاشقىم. بو صفت ده ديلر. بورا ييا گليلر آيا خبرىز وار؟»

دئدىلر: «بلى، بورادان ايروانه گئتىدى.»

صباح كرم و صوفى ايروان يولون دوتوب، آت سوروب، او شهره يئتىشىنده، گوردولر، شهرىن ائشىگىنده بير گؤزل بولاق باشىندا ايكى قىز بير گلين دستمال يوورلار، شوخلوق ائدىرلر. كرم دئدى: «صوفى سازىمىم وئر بولاردان يارى خبر آليم.» سازىنى آلىب دئدى:

«بو بولاق باشىندا دستمال يوانلار

يولچونو يولوندان ائيلر بو گلين

نقابين گؤتوروب آيا بنگزىرىدى

يولچونو يولوندان ائيلر بو گلين

منىم اصلىم بير بهشتى حورى دير

ديزيمىن قوتى گۈزۈم نورى دير

آھىم منىم داغى داشى اريدىر

يولچونو يولوندان ائيلر بو گلين

گۈزىل آلنینداكى بۇ قارا تىڭىزلىرى

حنالى بارماقلار او نازىك اللىرى

منىم سئودىيگىمەن، جمالىن سئىيلر

يولچونو يولوندان ئىيلر بۇ گلىن

گۈزىللىرى كىشىش او زون ساققالى

يانىندا بىر قىزى، گون تك جمالى

بوردان گئچىب منى ئايلىپ حالى

يولچونو يولوندان ئىيلر بۇ گلىن»

گلىن و قىزلار بۇ سئىزلرى اشىيدىپ، كناره چكىلدىلر. هېچ عورت خلقى دونيادا يوخ،
اونو تعريف ائدهلر خوشى گلمەسىن. سىلسىندىلر، عاشق يولا كىچ. سنه ياراشماز قىز
گلىنە سۆز آтан، مقصودىن نه دىر؟ كرم دئدى: خانىملار، بد خيالىم يوخ، منىم معشوقە
مى، آتاسى بۇ صفتىدە كىشىش، قاچىرىپ. بۇ شهر چون ارمى شەرىيدى، اىستەدىم،
سوروشام بورا ياخىدا گىلدىلر؟»

دئدىلر: «بلى ايروانە گىلدى، شهردە سوراغ ائدىن، آمما اگر مسلمان سىز احتياط ائدىن.»

کرم و صوفى شهره گيرىپ، بير مسلمان مهمانخاناسىندا دوشوب راحت اولدولار، آمما
كشيش و كرمين داستانى شُهرت تاپمىشدى، بير نئچه جوان مسلمان گمان ائيلەدىلر بو
جوان كرم اولا، گئچە گۈرمەگىنه گلىپ، احترام ائديپ، سوروشدولار، هارا اھلىسىز،
آمما شعرلن بويورون.

كرم سازين آليب دئدى: «ياران سىزدە بىزيم تك مسلمانسىز،

ياران بىزى خبر آلاز

بىز ده ايران ائليندن ايك

گئيدىگىمiz آل دى شال دى

شاه دوران ائليندن ايك

آلچاقلى اوچالى داغلار

دؤورەسى بوستانلار، باغلار

گۆزل سولار گول بوداقلار

گولوستانىن گولوندن ايك

اوجا داغلارا چىخارىق

آلچاق يئرلره باخشارىق

جوشغۇن سو لار تك آخاريق

قىزىل آرخىن سئلين دن اىك

غىلى كرم جانفسان دير

وردى ھمىشە قرآن دير

اخلاصىلە مسلمان دير

او مولانىن قولون دانىق»

جوانلار آفرىن دئىيب، شاد اولدولار. سوروشدولار بورايا نېچجون گلمىشىز؟

كرم دئىدى: من بىر كشىش بو صفتده، قىزينا عاشقم. معشوقةمى قاچىرىپ، او نو سوراق ائىلەرىك، بورايا گتىرىپ ياخىر، بلکە بورا ارمنى شەرىيدى، بوردا گىزلىتمىش اولا.

دئىدىلر: «بلى، بورايا گلدىلر، آمما قالمىيپ «عجوز» طرفينه گئتدىلر.»

كرم صباح صوفىلەن عجوز يولۇن دوتوب آتلاندىلار. آت سوروب بى خطر عجوز يانينا يئتىشىنده، بىر دسته قىز و گلين گۈردولر سئىره چىخىيلار، بولارين اىچىنده بىر قارى عورت، بىللى بوكولموش، اوزو بوروشموش، دىشلىرى دوشموش، چنهسى بورنۇن دان آشمىش، باشى داز، گۈزۈنون ايشىغى آز، وار ايدى. كرم بولاردان سوروشدو:

«بو صفتلرده بير كشيش قىزىلن بورا يا گلىپ؟» قىز و گلىن لر گىلدىلر، قارىنىن يانىنا. او دئدى: «عاشق اگر بير دم بو خانىملار اوچون ساز او خشويوب، «تۈركو»^۱ سؤيلەمەسەن، بولارى دىلشاد ائتمەسەن، جواب وئرمك.»

كرم سازىن آلىپ، باغرىنا باسىپ، گۈرنە سؤيلەدى:

« عجوزدە بير گۈزل گۈرددوم آقالار

عاشق اولدوم آيا غينا اليئه

كىپرىيكلرى اوخ تك دلر اورەگى

بال تۈكۈلۈر دوداغىن دان دىليئە

مشك و عنبر زولفو، چىن چىن او زوندە

جانلار قوربان بو دىلبرىن تئلينە

منىم يارىم اينچەلردن اينچەدىر

دؤشوندەكى، مەمەلرى غونچەدىر

بىر خبر آل اونون سىنى نئچەدىر

من گۈگلۇمو وئرمىم دونيا مالىئە

^۱ - تۈركو: ماهنى ، سرود

صدق اىچره، اينجى دن دير، ديشلىرى

قلم كيمى چكيليدىر قاشلارى

حئiran ائدر منى گؤزل ايشلىرى

عاشق اولدوم او توک كيمى بئلينه

حئيف بو دىلبرين بئلى بوكولوب

بورنونون فيرتىغى يئره تؤكولوب

باشىندا دئيهرن، پانبيق اكيليب

ايىدى قىريش گۈزوندە باخ سئلينه

سۆز بورا يئتىشىنده قارى خورتوللانىب، قىزلار، گلىنلر گولوب شاد اولدولار، دئدىلر
عاشق، سن دئين كشىش، او گۈزى گۈتوروب «چىلدە» كىچدى. كرم بونو
ائشىدىپ، صوفىيە دئدى: «بوردا قالمياق. چىلدە يولون دوتوب او طرفە آت سورىدولر.
اورا يئتىشىپ، سوراغ ائيلەدىلر. معلوم اولدۇ كشىش اورادا قالمياپ، اصلينى گۈتوروب
«آخسقە» يە طرف.

فصل پنجم

سفر از «آخسقه» تا چوبان کؤپرو

کرم صوفى لىن، گئجهنى چۈلدۈرە قالىب، صۈبۈح آخسقە يولۇنا دوشىدولر تا آخسقە يە ئىتىشىدىلر. بىر منزىلde دوشوب راحت اولدولار. اورانى چوخ معتبر و آباد گۆردولر. كامىل گزىب سياحت ائله دىلر. اورانين خوش اندام، او جا قد، گئيچك جمال، اهلى وار ايدى. دىلشاد و خوشحال، ذوق و صفایلن كىچىرىدىلر. هواسى و سوپى پاكىزه و سلامت. اورا چوخ خوشلارى گلدى. گومان ائيله دىلر، كشىش بورادان كىچمىش اولا. ايسته دىلر درست آختارالار. بو ائلى نجىب قوناغىن وضع و حالىن بىر گروه خوشدل و اهل حال جوانلاردان بىلىپ، گئجه بونلارين گۈرمە گىنه گلدىلر. چون كرمى تانيدىلار، دئدىلر: « عاشق شەھزادە كرم، بىز سىن ئاللاھ وئرگىسى سازىن سۆزۈن ئىشىدېپ مايىلىك، بىزى فيضر، ياب ائدهسىن.»

کرم سازین آلیب بیر مضمون سؤيله دی کی شاعر شیرین سخن « هیدجی» دن
پاژیر یق:

» گؤگول چىخار باشدان بۇ خام سئۇدانى

سینن الین چاتماز، درن بو هئیوانى

چىپين قاپا بىلمز، شكار شهبازى

تاووق تاپا بىلمز، مقام طرانلى

ئىجە درر شل ال، آغا جدا ليمونى

چولاق هاچاغ دوتموش، قاچاقدا جئيرانى

دولاندىرار ھر يان، دالىجا سرگردان

ھمىشە بو صورت، من هيولانى

بو حورى دىر چىخمىش، جهانە جىتنى

فرشته دىر گىئىمىش، لباس انسانى

آپاردى بىر گۈرجك، بو گۈزلەر گۈيچك

اوركىن آرامى، اليىمن ايمانى

منى او موز دوردو، او دانە ئى خالى

بلى گئدر هوشى، گۈرنىدە قوش، دانى

عجب دوچار اولدوم، اسىر و خوار اولدوم

گول او زلولر دوتموش، جهاندا دونيانى

آتارلا هر يان اوخ، گئچىب گىدىم يول يوخ

دو توبلا هر سمتى، كسىبىلە هر يانى

آياغا دور ساقى، بو درد و غم چاغى

جهان دكىل باقى، بو عؤمر دور فانى

بو كنج محتىدە، داري خديم البه

ائدر گنه گؤگلوم، هوس گولوستانى

فلک منى آتدى، وطندن آيرىلدىم

قايتماغا يوخ دور، منيمچون امكاني

گول اوز ائدر وصفين، بو عاشق مسكين

همىشە بولبول دور، گولون نوا خوانى

گلىپ بو بىمارە، اوزون ائله چارە

اولور منيم دردىم، سينيلە درمانى

ساغالمادى ساقى، بو گؤگلومون داغى

الىندن اول جامى، ايچم وئرم جانى

او چاغ کى من گئتدىم، بو دار دونيادن

اولار کى عاشق دير، او خور بو ديوانى

حاضران شاد و خرم اولوب، آفرین دئدىلر. احترام ائتدىلر، سوروشدولار سفردن
مقصدىز نه دير؟ كرم اوز حالين دئىيب، كشىشى سوروشدو. دئىيلر: « بلى، كشىش
بورايا گلېپ، آمما « سكره » يه طرف گئتدى ». صباح كرم و صوفى سكره يولون
دوتوب، آتلاندىلار. آت سوردولر تا يول آراسىندا بىر صفالى چمن و اورتاسىندا بىر
زلال بولاق، خوش گون و يوموشاق نسيم، گؤيچك چشم انداز گئرروب، دوشدولر غذا
يئىيب تماشا قىلاندان سورا، كرم دئى:

« صوفى سازىمى وئر، من بو صبا نسىمىندا سئودىگىمى سوروشوم. »

كرم سازىن باغرينا باسىب، بو اشعارى سؤيله دى:

« گل وئر خبر منه اصلى يارىمدان

اسر، اسر گئدن، باد صبا هئى

دوشمنىن قىرىلسىن، قولو قانادى

عاشيق لار دوشمه سىن، ياردان جدا هئى

گئگلون پاسىن يويوب، عيان ائيله ديم

گۆز ياشين سئل كىمى، روان ائيله ديم

بىلمم فلكە نە يامان ائيله ديم

همىشە ائيلە لرى، منه جفا هئى

دورمويوب تۈكۈلۈر، گۆزومون ياشى

دوشدوگو يئرلرده دلى داشى

روزگار بويوموش، همىشە ايشى

نە شاه بىلير، نە خان، نە بير گدا هئى

كرم دئير: گاھ يوخلو، گاھ باي اولدوم

فلکە گاھى اوخ، گاھى ياي اولدوم

گاھ يوخارى چىخىپ، گاھى پاي اولدوم

بوشالىتىدار منى، قابدان قابا هئى»

بولاق باشىندان قالخىب، آتلانىب، سوردولر تا سكرە يە يېتىشىدىلر. اورا بير گۆزل معتبر كند ايدى. بونلار يېتىشىنده اوردا توى وار ايدى. ھامى گئىينىب، بزە نىب، شاد و خرم ايدىلر. قاعده بو دور، عاشق همىشە معشوقة بابتىندن قورخولو اولور. كرم دئىدە: « مبادا كشىش ناپاك، بوردا قىزىن بير ارمنى يە وئريپ، اونون تويو اولا. توى اولان طرفە

گئتدىلر. توى اهلى، ايکى جوان نجىب گۈردولر كى بىرىنин چئىگىنىدە سازى وار ايدى.
قاباقلىيپ، احترام ائلىيپ تويا دعوت ائله دىلر. ايچرى آپاردىلار. سفره سالىنمىشدى،
خواهش ائله دىلر بونلار دا غذا يئدىلر. قەھوھ و قلىاندان سورا دئدىلر:

« آقا، تويدۇ. سىز دە بئلە گۈرسە نىر عاشقىز. موبارك اولۇر بىزى فيضە يئتىرە سىز.»

كرم قبول ائديب، سازين آليب سؤيلە دى:

« چىخار تختە ديوان ائيلر

اصلى گۈزلەرن، قاش لارىن

هر باخىشدا بىر قان ائيلر

اصلى گۈزلەرن، قاش لارىن

جلال تختىنە او تورور

حؤكمون هر يئرە يئتىرير

دىلسىزى دىلە گتىرير

اصلى گۈزلەرن، قاش لارىن

بو گۈز ترلانە بنگزر

مارالا جئiranە بنگزر

جسم ایچیندە جانە بنگزىر

اصلى گۈزلەرن، قاش لارىن

گاه آغلادىر، گاه گولدورور

گاه گۈز ياشىنى سىلدىرىير

كرمى آخر اولدورور

اصلى گۈزلەرن قاش لارىن»

كىرم سئۇزۇن توکە دىب، توى اھلى شاد اولوب، آفرىن اوخويوب، سوروشدولار؛ عاشق
اصلى كىم اولا، سىز اونو بىلە وصف ائله رىز؟

كىرم دئىدى: « منىم سئودىگىم، ارمنى قىزى دىر، كشىش آتاسى اوно گۈتوروب،
قاچىرىپ، من اوನون سوراغينا، باش بىابانا قوييموشام.»

هامى دئدىلر: « آقا، سىن مسلمان، او ارمنى. گل اوندان واز گئچ. بىزىم ایچىمىزدە قال،
هر قدر مال و منال اىستە سن، وئرە رىك. گۈيچك قىزلاردان هر بىرین بىگىنسىن آل.»

كىرم دئىدى: « آقالار ممنونم، آمما من اصلى دن سواى اىستە مەم،

دونيادا يارىمى منە وئرسىنلر

بو فانى دونيادا مالى ئىيلرم

منه مدد گرک مولادان اولسون

حق منه يار اولسا، ائلى نئيلرم

بىر ياريم وار او منه يئتر

بىر اوزون گۈرسىم آرزومن بىتر

او نازىك لېرى قىندىير شىرك

آرینىن وئردىيگى بالى نئيلرم

غىلى كرم دئير: بىلەم نە اولدوم

عشق او دونا دوشوب، سارالدىم سولدوم

ايىرىدىم اصلىيمى ديوانە اولدوم

دونيادا مال و اقبالى نئيلرم»

كرم سؤزون قورتارىب، حالى پريشان، غمگىن نالان اولوب، توى اهلى هامىسى غمگىن

اورك لرى ياندى. صوفيدن سوروشدولار عاشق نىيە بو حالە دوشوب؟

صوفى دئىى: « كشىشى و معشوقەسىنى تا تاپمىيا ھمىشە حالى بو دور. اگر سىزىن

خېرىز وار سؤيلىين.»

دئدیلر: « او كشىش اللې گون دور بورادان گىچىپ، « اورخان»ه گىتدى. يئتىشىك چتىن.»

كرم و صوفى گىجهنى قالىب، صباح اورخان يولون دوتوب آتلاندىيالار. سوروب اورخانه يئتىشىدىلر. شەھەر گىرمە مش، بىر دسته قىز گۈردولر كى بىر گۈزل باغىن اىچىنде گۈزىرلر، اوينورلار، گولورلار، گول درىب بىرى بىرىنە آتىپ نازلى صۇحبت ائيلىرلر. اونلارين آراسىندا بىر نازنин، دئىھەرن، اصلى اوزودور. كرم اىستە دى، دىندىرە، يقىن ائيلىھ، سازىن آلدى:

«گۈزل لر باغدا سىر ائيلر

بىرى خان اصلىمە بنگىز (بنزىر)

آل گئىشى، ساللانىشى

ئيرىشى اصلىمە بنگىز»

قىز باخىب گۈردو بو سۆزو، اونونچون دئىير، دؤنوب جواب وئردى:

«جوان بو سۆزدن عارىم وار

سەنин اصلىن من دىگىلم

بىر گۈزل اىگىت يارىم وار

سینیں اصلین من دگیلم»

کرم دئدی:

«ارنلردن کؤمک آلدیم

بو او زون يول لاری گلديم

آغ جئيرانى بوردا بولدو

گۈروشۇ اصليمە بنگىزىر»

قىز دئدی: «بىچارە عاشق،

سۆزۈندىن آنلادىم اوّل

اي تىرىيىسىن بىر جە گۈزىل

گۈرجوستانە گىتدى گل گل

سینیں اصلین من دگیلم»

کرم گنه سۆيىلە دى:

«غىلى كرم يارىن دىلر

آيرىليقدان يقين اوّلر

من آغلا ديقجا، او گولر

گولوشو اصليمه بنگزىر»

قىز دئدى: «عاشق آزىسان،

منيم آديم نازلى گوللو

بىر آى اوزلو، قارا تىللى

سەنين آختاردىيغىن اصلى

سەنين اصلين من دگىلم»

صوفى باخدى گوردو قىزلار كرمىن عشقباز ليقىندان خشمە گلدىلر. يووخوندو پرخاش
ائىله يەلر، دئدى:

« باجىلار، باغيشلىين بو عاشىغىن بىر غرضى يوخ. اۆز معشوقەسىن آختارىر. سىز بىر
بو صفتىدە كشىش گۈرموشۇز عىالى ايله، قىزى ايله بورايىا گلمىش اولا، خبر وئرين.»

دئدىلر: « بو اوصاف ايلن كى سن دئيرىن، بلى بورايىا گلدىلر؛ آمما قالمىيپ
گورجوستانە گئتدىلر. گۈزلۈيون اورايىا گئتسىز، تفلىس اھلى چوخ كشىش ايله ھم
مذهب دىلر. سىزە ضررلىرى توخونماسىن.» كرم و صوفى اورادان گئچىپ، آت
سوردولر گورجوستان ولايتىنە يېتىشىدىلر. گوردولر گورجوولر چوخ گۈزل باشلارينا
سمور بئرك قويارلار، عيسىوی مذهب ارمنى لريلن ھم كىش دىلر. دولاندىلار گوردولر

بیر جمع بیر يئرده اوتوروپ، گفتگو ائدييرلر. بولارين يانينا گئدib، كشيشين وصفين ائديب، سوروشدولار بورالاردا گئرموشوز؟ اولار گئردولر صوفى نين چئگىنinde تار وار. دئليلر: « بو ساز دلالت ائيلر، سيز عاشيقىز. اگر بير نىچە كلمه بىزىم ولايتىن وصفىنinde سؤيلە رىز، خبر وئررىك.»

كرم سازىن صوفىدن آلىب، باغرىنا باسىب، نىچە بند بئله سؤىلدى:

« سىر ائله دىم، گئرجوستانىن ملکونو

ائللرى وار بىزىم ائله بنگىزىز (بنزه مز)

باغ لارىنى بوسنان لارين گزمىشىم

گول لرى وار بىزىم گولە بنگىزىز

آدم لارى اوخور يازار معانى

ريحان لارى دردىن اولور درمانى

گۈزل لرى چاغ دىر جسمى، آغ جانى

مال لارى وار بىزىم مالە بنگىزىز

باش لارينا سمور پاپاق گئيرلر

چاغىراندا « موبيي موبيي » دئيرلر

ائششك و آت، دونقوز اتى يئيرلر

ديل لرى ده بيزيم ديله بنگرمز

جوشغون، جوشغون چاي لارينى كىچميسىم

سوق سوق سولارينى اىچميسىم

كرم دئير؛ دىبلرلىرن سئچميسىم

حال لارى وار بيزيم حاله بنگرمز

آلا گۈزلو، قلم قاشلى آغ دىلار

ساغ و سالم، صاف و سفید چاغ دىلار

عيسى مذهب، شرابه مشتاق دىلار

قال لارى وار بيزيم قاله بنگرمز»

او جماعت دئدىيلر: «آفرىن صحىح سؤيله دين. او كشىش كى سىز آختارىريز بورادان گئچىب «كىلە» يه گئتدىيلر.» كرم اورдан گئچىب، آت سوروب كىلەنى سوراغ ئىدە ئىدە اورا يئتىشىدىيلر. اورادا خبر آaldiilar. دىدىيلر دئرت آى اولور بورادان «قارص»ه طرف گئتدىيلر. كرم و صوفى قارص يولون دوتوب، آت سوردولر. نئچە گون يول گئتدىيلر. عشقىن بىر آيرى تأثيرى وار. انسان گئچە گونوز معشوق فيكرينده اولور، آى ايلن،

اولدوز ايلن، گون ايلن، هوا ايلن، هر زاد ايلن دوست صؤحبتى ائيلر. يئلدن پيغام گۈندە رر، قوش لاردان خبر سورار. گول و سونبول ايلن دانىشار. بير گون ايکى داغ آراسيندا گۈردولر بير زريه گۈرگۈچىن اوچور. كرم صوفى يه ديدى:

« منيم سازىمىم وئر. بولاردان يارا پيغام ائديم، نامه يازيم. قدىمدن گۈرگۈچىن نامه و پيغام آپاران لار دان دير.»

كرم سازىن باسيب باغرينا يوز دوتدو گۈرگۈچىن لره دئدى:

« گۈگ يوزوندە اوچان بئلوك گۈرگۈچىن

منه بير سؤيله يىين، نئجه دى حالىز

بىر عريضه يازيم دىلىبر سوناما

آپارىن يېتىرىن گر دوشسە يولۇز

بو اوجا داغ لاردان نئجه آشارسىز

بىر آوچو گۈرنىدە يولدان چاشارسىز

نامه مى يېتىرسىز، اوزون ياشارسىز

انسان لاردان دوغرو دانىشار دىلىز

قاچىن شاهىن چنگالىنا دوشە رىز

قىشلاق لارى، يايلاق لارى گىچە رىز

ياريم منزيلينه يوخون اوچاريز

يئتىرىن نامەمى اوردا دير ائلىز

غىلى كرم دئير: اوغرادىم دردە

جانىم قوربان اولسون مىد اوغلۇ مىدە

گؤگۈچىنلر نە گۈرسىز بۇ يېردى

قورخارام آوچولار كىسى لر يولوز»

كرم گۈگۈچىنلر دالىجا او قدر باخدى، اوچوب داغدان آشدىلار. يولا دوشوب آت سوردولر، قارصا يئىشىدىلر. بىر ياخشى مەمانخانادا منزل دوتوب، راحت اولوب اىسته دىلر؛ بىر نئچە گون قالىب ھم كشىش سوراغ ائدىب ھم درست راحت اولالار. كرمىن داستانى هر يېردى عيان اولموشدو. اورادا بىر گىچە بىر دسته عشقدوست اونون حالىن بىلىپ گۈرمە گىنه گىلىدىلر. احترام و تعارف لىرى سورا دئدىلر:

«عاشيق، خواهىش ائدىرىيك، بىزى فيض ياب ائده سىز.»

كرم سازىن آلىب بىر غزل سؤيلە دى، اونون مضمونىن حكىم عالى مقام، «ھىدجى» دن نقل ائده رىك:

« منم کى واله و ماتم، هميشه سرگردان

منيم مراديمه بير گون دولانمادى دوران

عنان اليمدن آليب گردىش زمانه منى

سالىب بو چؤل لره يول لاردا قالميشام حئيران

متاع صبيرىمى قىلىدى گول اوزلولر تاراج

بساط دينىمى او قاره گۈزلىرى تاوان

تاراغى قوى يئره، اى سئودىيگىم خيالىم تك

داغىتما كاكلىيى ائتمە تئل لرينى افسان

گۈگول قوشۇ ائله يىب، تئل لرينى ايچىنده لووا (يووا)

اونا ترحم ائيله لانه سىز دىر او حيوان

صنم سن ائتمە بىزك، قوى بىزك ائده طاووس

گۈزل سن ائتمە گۈزون سورمه، قوى ائده جئيران

آياغا دور اۋازونو چوخ بىگىنمه سىن، شىمىشاد

اوتور يئره اۋازونو چوخ اۋگۇنمه سىن، ترلان

بھار اينسى گلير، ايستيرى گئگرسين گول

گله قادان منه ساقى، آياغا دور ساللان

سینن اليnde گتير توبه دن ائديم توبه

آلیم چكيم باشا پيمانه، سينديرييم پيمان

منه دئيرله اوركدن او گول يوزون مهرین

چيخار بو اولميماجاق حق بيلير يوخو امكان

ائوين دلينمه يه زاهد، منى او چاغ دانلا

گورن او نازلى قاشى ياوه وئرمىن ايمان

بو گون منه بئله بو آيريليق جفا ائيلر

گئروم كى پير اولاسان دور گتير منه قليان»

حاضران آفرين دىيىب، قليان گتيردىلر. كرم و صوفى يه احترام لار ائيله دىلر. دىدىيلر
هارا گتمە لى سىز؟ كرم سوروشدو؛ بوردان بير كشىش بو اوصافده عيال و قىز ايلن
كىچدىيلر؟ دىدىيلر بلى. اونلار «قارمان» طرفينه گئتدىلر.

صباح كرم و صوفى قارمان يولونا دوشدولر. آمما يول چوخ داشلىق، اوجا آلچاق، دره
تپه ايدى. داغ لار بيرى بيرينه ياپيشيق. دره لردن سولار آخرى. دره لرين هر طرفى

مزرعه و باغ و گول و چمن و بولاق دير. كرم بو اوضاعي گوروب اورگى دولوب
آغلاماغا باشلادى. صوفى ديدى:

« گنه نيه آغلىرسان. »

دئدى: « نئجه آغلاماييم، بىلمىرەم اصلى مندن خبرى وار. بىلەر من اوونونچون چۈل لە
دوشموشم. »

وئر منيم سازىمى، بو يول لاردان، چۈل لردىن اوئۇ سوروشوم. »

سازىن آلدى:

« آلچاق اوجا آشان يئرددە

يول لار، خان اصلينى گوردوز

من دوشموشم يامان دردە

چۈل لە، خان اصلينى گوردوز

اگىنинدە وار اطلس سايە

يانىندا بىر گۈزل دايە

سەندىن سوروم سارى قايە

داش لار، خان اصلينى گوردوز

يولداكى چاه و چاله لر

چكرم آه و ناله لر

داع لاردا بيتن لاله لر

گول لر، خان اصلينى گوردوز

كرمين چكديگى دردلر

اصلى نىن، قوندوغو يوردلار

اي قويون لار، يئين قوردلار

قوردلار، خان اصلينى گوردوز؟»

كرمين سسييندن، سازيندان داغ لار اينگيلله دى. آمما هئچ زاد اصلى دن خبر وئرمە دى.

ناكام يولا دوشدولر. «قارمان»ا يئتىشىپ، اوردا سوروشوب جواب آلدىلار كى، بورادان

«بايزييد» ھ گىتدىلر. كرم ده دايامىپ، آت سوردوولر تا بايزىدە وارد اولدوولار. شهرە

گيرمه مش، گوردوولر، بير دسته قىزلار گردىشە چىخىبلار. اونلارдан كشىشى سوراغ ائىلە

دىلر. قىزلارдан بيريسى بولارين يانىندا تارى آسيلى گئروب دئدى:

«عاشقى، اگر بىزىم اوچون بير خوش نوا او خويوب، چالاسىز خبر وئرىك.»

كرم سازين باغرينا باسىپ، قىزى او خشاماغا باشلادى:

« بايزىدده گۈزلىرى دەنگىزلىرى

قلم تك چىكىلىمىش قارا قاش لارى

مېن نازىلە مندىن بىر سۆز اىستە دى

عاشىق اولدورمك دير، اوئون ايش لرى

كىمى گۈيچك، كىمى باغ لار سوناسى

نار مەھەلر مەرمەن كىمى سىينە سى

مېن نازىلە بىسلى يىب دير، آناسى

تئل تئل دوشوب، دؤشە اوزون ساچ لارى

سورمەلى قاش لاردان گۈر ھلالى وار

گول اوزوندە بىر جفت قارا خالى وار

آغزى شىكىر، دوداغى نىن بالى وار

ايىنجى كىمى دوزولوبدور دىش لرى

نادان جوان، حئيف ئۇمۇر بىر باد اولور

اولى آشنا آخرى ياد اولور

کرم دئير: غملى گؤگلوم شاد اولور

اگر اوستو مه دوشىسى او گونش لرى»

قىزلار خوشحال اولوب، مرحبا عاشيق دئىيب، دئدىيلر:

« سين آختاردىغىن، « بىان» ه طرف گىتدى.»

كرم دايىنمىيپ، آت سوروب بيانه يئىيشىدىلىر. اورا « كوردوستان» ملكى ايىش. بير قهوه
خانه ده دوشوب، گئجه بونلارين گۈرمە گىنه، بير دسته جوان گلىپ، تعارف و
احترامدان سورا دئدىيلر:

« سىزىن فيض صحبت لر شهرتى وار. بىزى فيضه يئتىر.»

كرم سازىن آليپ، بولارا مختصر شرح حال ائيله دى:

« صوفى قارداش اوچ مملكت كىچمىشىك

بىرى ایران، بىرى توران، كوردوستان

ايگىدىن باشينا اوچ دولت قونار

بىرى عقىل، بىرى جوانلىق، بىرى شان

كشىشىن ائتدىگى بو جوردا قالماز

او دئمه سىن، يامان جزا سين آلماز

اوج زاد واردىر، يقين دير ضايع اولماز

بىرى احسان، بىرى علم و بىرى نان

كشىشىن قىزىندا قالىب نظرىم

قلم آلىب، بو دردلرى يازاريم

بوندان سورا چوخ يئر گنه گزه رىم

بىرى تفليس، بىرى آخط، بىرى وان

كرم دئير: مرادينا وارايدى

گزىب هامى يئر يوزۇنۇ گۈرىدى

كشىشه او خدا اوج درد وئريدى

بىرى آتش، بىرى توتوش، بىرى يان»

كرم آخردا خبر آلىب، بىلدى كشىش اورادان «اركوب»ه كئچىب. صباح اونلار آتلانىب، اركوب يولونو دوتدولار تا اورا يئتىشىپ، بىر يئرده منزل دوتدولار. كرمىن عشق خبى اورا يئتىشمىشىدى. بولار وارد اولاندا صوفى نىن، چىڭىنىدە ساز گۈرۈب، گئجه بىر

جمع گلىب دىدىيلر:

«آقا، عاشيق كرم دير؟»

صوفى دئدى: « بلى»

التماس ائيله ديلر سازيلن سؤزولن بىزى، فيض ياب ائتسين. صوفى دئدى:

« اول سىز خبر وئرين بو او صافده كشيش عيال و قىز ايلن بورادان گئچىب؟»

دېدىلىر: « عاشيق اشعار ايلن بىزىم ولايت اوچون سؤز سؤيلە سىين، بىز جواب وئرك.»

كرم سازىن آليب خوش هوا چالىپ سؤيلە دى:

« قادر آللە بۇ دور سىدىن دىلە گىم بو گلن قىش خوشلۇقۇنان ياز اولسۇن

گوندە اوتوز ايكى ايگىت قوناقىم اولا اونلار اوچون قوللۇق ائدىن قىز اولسۇن

گوندە يئىيلن تاۋووقۇز يومورتا سالسىن ياخشى يازان بونۇن حسابىن آلسىن

بىر دام دولو ائردىك اولسۇن، فاز بىر دام دولوسو دا گۈرگۈچىن اولسۇن

بىر مىن كشتىز درىالاردا فيشلاسىن قىرخ قولۇنلۇ ماديانىز، كىشىنە سىين

چۈل و كول مىن چوبانىز اىشلە سىين قوچ و تكه لر، مىن بئش يوز اولسۇن

دلى گۈگۈل عشق اودو ايلە داغلانسىن اى آقالار سۆزۈم بوردا ساخلانسىن

دو ققۇز تۈولە حاضر آتىز باغانلىسىن اون ايكى تۈولە دولو ائكۈز اولسۇن

ايچىزدە چوخ اهل كمال بولۇنسۇن اولادلارىز مكتىبلەدە اوخونسۇن

هر دگیرمان او توز ایکی گؤز اولسون

دو ققوز دگیرمانیز دائم دولانسین

غىلى گوگول هېچ زاد ايله شاد اولماز

خام بوته ده قىزلى گوموش ارىلمىز

اركوب ملكى سو دونيا و دوز اولسون

بو قدر مال ايله اورك دورالماز

غمزه او خون او ره گيمى، برك اوروب

اصلى گئدىپ اوره گيمى، آپارىپ

دونيادا يارى تك، او بير قىز اولسون

كرم اونو شهر به شهر آختارىپ

گؤزلريمدن تؤكوب قانلى گؤز ياشى

بلالى دير هامى دونيانىن ايشى

قلبى گرک وطن اوچون دوز اولسون»

بو قدر ماله گر صاحب دير كىشى

آفرىن دئىپ، دىدىلىر سىزىن آختارىدىغىز «اولطا» طرفينه گىتىدى.

كرم و صوفى صباح دوست لارى وداع ائدب، آت سوروب، اولطاپيا يئتىشىدىلر. اورادا

بىر مەمانخانە ده دوشوب، آت لارىن باغلادىلار. گويا بولارىن خبرلىرى اورا يائىشىمىشىدى.

گئجه بىر نىچە جوان عاشيق پىشە گلىپ، هدىيەلر گتىريپ، احترام ائدب،

خواهش ائيله دىلر، عاشق اولارى ساز و نواز ايلن شاد ائده. كرم بىر خوش مضمون

او خودو كى بىز شاعر عالي مقام «ھيدجى» كلامىندن يازارىق:

عالىمده ستم سن ائيله رن، بىس

« خلقە بو گون اى جوان نورس

گۈردو سنى عاشق اولدو هركس

من تك دگىلم سىنىن اسىرىن

زولفون کیمی خاطریم مشوش

عشقین او دنا یانیب، وئریب جان

گر قانیمی ایستیرن تؤکن، تؤک

من یانه قاچیم، قیچیم شل اولسون

گل ائله بو مبتلانی آزاد

من تا هاچاغا دؤزوم کی بیر وقت

سسلندي یئرسن آرزويا

اولماز اولا گول تیکان، تیکان گول

کرم سؤزون تؤکه دیب، حاضران آفرین او خویوب، مقصدين سوروشدولار. دئدی:

« بیز بیر کشیش بو او صافده عیال و قیز ایلن قاچیب اونو آختاریریق.»

دئدیلر: « های اونلار هشتاد گوندور بورادان گئچیب « وانا» گئتدیلر.»

کرم و صوفی صباح اورادان چیخیب، وان یولون دوتوب آت سوردولر. ناگاه بیر گردنە

دە قیرخ حرامى بولارین قاباق لارین کسدیلر. حرامى باشى سسلندى: « آت لارى

وئریب، اوزوز ده سویونون.»

کرم بولارین گئرمه گىندن قورخويا دوشوب. خيال ائيله دى بلکە سۆز ايلن، التماس ايلن بولارين اليىندن قورتولالار. بلکە بىلەلر بو بىر حق عاشىغى دىر، واز كىچە لر. دئدى: « اى آقالار، ال ساخلىين قولاق وئرين بلکە منيم حالىمى بىلېب رحم ائدە سىز.»

سازىن صوفىدين آلىپ، حزىن نوا چالىپ، سؤيلە دى:

منى وطنىمە گۈندر يارىپ، زار زار آغلارام

اوزو مو وطنە دۈندر يارىپ، جىڭرىمى داغلارام

يارىن سۆزو دوشىز منيم دىلىمدىن، هامى اولور من قورخمارام اولومدىن

آرزو مۇ دونيادان بىر يارىپ، ئۆلدۈرسەلر، ئۆزۈمىن ئۆزۈمىن

قصد ائدىپلر منيم اوزومە، قىرخ حرامى گۈرسىنى گۈزۈمە

باخانلار هامى رحم ائدر يارىپ، كرم ائيلە خدا غىلى يۈزۈمە

گول اولماميش غونچەلرى سولدورماق، بو كرمى عشق اودونا ياندىيرماق

ياراشماز قولو وى قورتار يارىپ، بىلە خوار اولدروب ائلى گولدورماك

كرم سۆزۈن توکە دىب، سازىن اندىريپ، دىدى آقالار، آنلادىز نە دىدىم؟ دىدىپلر:

« خىر بىلمە دىك مقصودون نە دىر.»

کرم دیدی: « من ایران پادشاهی نین، او غلویام. سیزین کیمی مین ایگیت منه قوللوق ائیلردى. مندن جوانمردلىك گورردى. انسان گرک هر حالدا جوانمرد اولا. من او جوان لارى بير پاره، ائولنديرردىم، بير پاره سينه مال و منصب وئرردىم. هامى منى سئور. منه فدائى ديلر. تا اينكى قضا بئله گتيردى، من بير ارمى قىزينا عاشيق اولدوم. آتاسى اونو گؤتوروب قاچيردى. من تمام ایگیت لره مال و جلال وئریب، مrexص ائيله ديم. اوزوم بو بير نفر رفيق وفادار ايلن چوئ لره دوشوب، معشوقه آختاريرام. ايندى سيزدن آمان ايستيرم، اگر حق قسمت ائيله يه، وطنىمه قاييدىم. سيزلره عوض ائيله يىب، ايسته دىگىزى وئرە رم.»

حرامى لر، بير بيرى نين، يوزونه باخىب، دئيلر: « بئله معلوم اولور دوغرو دئير. بو شخص حق عاشىغى، وفالى بير جوان نجىب دير؛ لا يق دگىل بونا ساتاشماق.» اوندا كرمىن يانينا گلىب دئيلر: « چون سن جوانمردىن، بىز نامرد دوشمنى يىك. بىزدىن اينجيشه. آللaha تاپىشدىردىق؛ سنى مراديوه يئتىرسىن. آمما تمنامىز بو دور، بىزه بير نئچە بند اشعار يادگار سؤيلە يه سن.»

كرم سازىن آلىب، ممنون اولوب بئله سؤيلە دى:

اى آقالار، هانسى درده يانىم من	اصلىمى آختاردىم بىلن اولمادى
پروانە تك اودا دوشوب آلىشدىم	آلۇمو خاموش قىلىن اولمادى
يوروك بىكىن آغ قىز گۈزو آلاسى	شاھ اسماعىل يارى، عرب بالاسى

مجنون تک عاشیغین نازلی لیلاسی
بولارا بیر کؤمک اولان اولمادى

یاد ائیله رم، فرهاد ایله شیرینى
اونلاردا سئودیلر بیرى بیرینى

آتدى کولنگى او، یاردى سرینى
بئله یار يولوندا اولن اولمادى

خورشید ایلن ماھى، بیر بیره یئتىدى
قىيرده ارزروم، دوزوندە یاتدى

دونيادە شاه صنم مورادا چاتدى
عاشق غريب كىمى، گولن اولمادى

كرم دئير: داغ باشىندا او توردوم
درديم اللى ايدى، يوزه یئتىرىدىم

لقمان حكيم كىمى، طبىب گتىرىدىم
منيم بو درديمى، بىلن اولمادى

كرم سۈزۈن تۆكە دىب، حرامى لر خىندۇد اولوب، آفرىن دئىب، اونو احتراملىن يولا
سالدىلار. كرم آللارا شىكرا ئىلە دى كى بىر خطردن قورتولدولار. آت سوروب شهر
وانه یئتىشىدىلر. اورادا بىر مەمانخانەدە دوشوب، صباح شهرى گردىش ائدىب، گىزلىن-
گىزلىن سوراغ ئىلە يىب، كشىشىن بىر نشان تاپىمادىلار، مأيوس گنه گئچە مەمانخانە يە
قايدىب، استراحت ئىلە دىلر. او مەمانخانە نئچە او تاق هر بىرينىدە گنه قوناق واردى.
اولدو اوردا بىر نفر او خويان وار. كمانچە سىن دايىر ئىلە يىب، چالىر و بىر آواز او خور.
عاشق كرم، سوز دىلى نن، قولاق وئرىدى. گئردو اونون سۈزلەرىندە سۈيلر و او جمع
اونا آفرىن دئىيرلر. كرم آدى دىل لرده دىر. صوفى يە دىدى:

«قارداش، گئدک بو دسته اهل ذوق و عشق ديلر. بيز ده اونلاريلان اوره گيميزى، او ووداق. بئله گئرسه نير، منيم درديم جهانى دوتوب؛ آديم ديل لره دوشوب؛ گئرك نه دئيرلر؟»

دوروب اوتاغين قاپيسيندا رخصت ايسته ييب، جوان لار بولارا باخديلار. نظرلىنه نجىب و با كمال گلديلر. دئديلر: «آقالار اگر اهل عشق و صفاسىز ايچرى گلين.»

بونلاردا وارد اولوب او جمع بونلارا احترام ائيله ييب، يوخاريدا اگلشدىردىلر. كرم خواهش ائيله دى، او اوخويان سؤزونون دالىن دوتسون. او بير نئچە بندى سؤيله دى. كرمىن گۆزلرىندن ياش تۈكۈلوب، حالى دېگىندى. صوفى دىدى: «آقالار، بو سؤزلىكىن تانيريز؟»

دئديلر: «بو قدر بىليرىك بير عاشيق مسلمان، كرم آديندا بير ارمىنى قىزى، اصلى يه عاشق اولوب. اونون دالىجا چؤل لرى دؤيوب، هر شەردە بير نشان قويوب.»

صوفى دىدى: «آقالار، بو همان كرم دير. اصلاً ايران پادشاهى نىن اوغلو دور. عشق اونو چكىب، تاج و تختىن دن كىچىب، زحمت لره دوشوب، هنوز نه يارينا يئتىشىب نه راحت اولوب. جوان لار دوباره احترام ائيله ييب، او اوخويان دا كمانچە سىن تقدىم ائدىب، دىدى: «خواهش وارىمىز، بىزى ده فيض ياب ائده.»

کرم دئدی: « من اؤز شکسته سازیملان سؤيله رم، سن ده اؤز کمانچه وی، منیم آوازیم
لن قوش.» صوفی يه، اشاره ائله دی، صوفی سازی گتیردی. کرم سازین آلیب بیر نوا
او خودو کى مضمونون « هیدجى» بزرگواردان يازيريق:

« واریم خیال گر ای دوست اولسا بو قیش ياز

سینن هوایه گنه قوش کیمی ائدم پرواز

گؤگول همیشه چکر حسرتین گنه گله سن

نئجه ائدر قازالاق آرزو، يئتیشسین ياز

بو گون بئله بو غریبی سیخیبدی آیریلیغین

بو طوریلن دمیری باور ائتمه يین سیخا گاز

گؤزوم يولوندا قالیب، تا هاچاغ گله پیغام

قولاق دوتوب قاپی يا تا هاچاغ يئته آواز

سینن سوراغیوه ائودن چیخیم چؤله کم کم

نه دیر علاج دوتوم، بو يولو گئدیم آز- آز

سنه يئتر ائدهسن ناز، ارمنى بالاسى

بو گون مسلّم اولوبدور سنه عراق و حجاز

منیم دولانمادی بیر گون مرادیما دوران

منم کی او لمادی بیر گون فلک منیملن ساز

منی او آلا گؤزون گئر نئجه شکار ائله دی

نئجه گئر چینی گئیده شکار ائدر شهباز

دو گون دو گون تئلى هر يان او زوندە كىممەلرى

دو تور منی نئجه ترلان الينه دوشىسون قاز»

كرمین حزین او خوماق سىسى، سازى نين نواسى، كمانچە نين صداسى بير حال او
جمعه وئردى كى بى اختىار گۈزىردن ياش تؤكولوب تا كرم سۈزۈن تۈكتى. ھامى
بىردىن آفرىن دئدىلر.

اوندا دئدىلر: «كرم آقا هارا هارا خيالى وار؟» كرم كشىشى سوروشدو. دئدىلر: «آه، او
نامىد قىز و عيالى ايلن بورا گلدى، آمما گويَا ايستر يولو كچ گئدە، بورادان گنه «
تفليس» سمتىنە گئتدى.»

كرم بىچاره صباح صوفى ايلن تفليس يولون دوتوب، گئتىلر تا اورا يېتىشىدىلر،
گۈردولر تفليس بىر شهر بى نظير، چوخ گۈزل ھواسى، خوش يئرى، دلکش اھلى،
گۈيچك منظرى، زىيا قىزلارى، رعنا او غلان لارى، دانا جوان لارى وارىدى. بونلار
ايستە دىلر اوردا بىر نئجه گون قالىب راحت ائدىب كشىشى سوراغ ائيلە يەلر. هر گون

گزیب آختاریب بیر زاد تاپماییب، حئیران ایدیلار. بیر گئجه بیر جمع جوان لاردان بولارین منزیلینه گلیب، کرمین عشق عالمین بیلیب، خواهش ائیله دیلر، اولاری فیض یاب ائده. کرم سازین آلیب، خوش آوازیله بئله سؤیله دی:

« دونیادا ائیله دی منی آواره، بیر کشیش

رحم ائتمه دی بو عاشق بیماره بیر کشیش

دین آدینى بو ظالم ائدیب آلت جفا

دونیانى بیر بیره وورا بو قوم بى وفا

قانه بويار جهانى ائلر ذوقىلە صفا

آزار ائدر جهاندا من زاره بیر کشیش

ایکى گؤگول آراسینى خنجر کیمی كسر

باد سوموم اولوبدو گولوستانىما اسر

عشقىن گونون، قارانلىغى بیر ابر تك باسار

حسرت قويوب گئرون منى ديلداره بير کشیش

اصلينى قاچىريپ منى داغدان داغا سالىب

بولبول کیمی منى او گول اوزدن اوzac سالىب

يارين فراقي حسرتيلن جانيمى آليب

قويماز يئتم منى، او عزيز ياره بير كشيش

غىلى كرم دئير: كى بو جاندان اوسانمىشام

عشقين اودونا غرق اولوب و پاك يانمىشام

يارين دالىجا واله و حئيران دولانمىشام

خوار ائيله يىيدى، يار ايله اغياره بير كشيش»

ائشىدلر حzin اوlobe، Afriin Deyib، سوروشدولار: « كشىشى كى سؤيله ريز، كيم دير؟»

كرم شرح حالين Deyib، كشىشى خبر Allci. Dediylar كشيش بورايى گلدى؛ لكن « اخلاط» سمتинە گىتدى. صباح كرم اخلاط يولون دوتوب، آت سوردولر. تفليسدن اخلاطه يول چوخ اوزاق دير. كشيش بد اندىش، علیحده يول لارى كج گىيدىب، هر سمتە دولانمىشىدى. Bonnalarدا بىر مدت گىئىندىن سورا بىر داغا يئتىشىدىلر كى چوخ اوجايدى. گرك اونو آشالار. كرم صوفى يە دئى:

« بو داغى تانىرسان؟»

دئى: « خير»

کرم دئدى: « بونا الجفاز داغى دئيرلر. سازىمى وئر بوندان يول اىسته ييم.»

صوفى سازى وئريب، کرم بئله سؤيله دى:

انديريم اى گۈگۈل سنى

« هانسى هاوايا اوچاران

قونداريم اى گۈگۈل سنى

بوداق بوداق گول لاخينا

گونوز گئدر، گئجه اولور

اوجا داغ لار، اوجا اولور

آيريم اى گۈگۈل سنى

گئر آيريليق، نىجه اولور

وطندن ائلدن چاشارام

اوجا داغ لاردان آشارام

آپارام اى گۈگۈل سنى

غوربت ائلينه دوشرم

شاهينى بىسلرلر الدە

اوردگى آولارلار گؤلدە

چاغيريم اى گۈگۈل سنى»

قافله كىچدىيگى يولدا

گئجهنى داغدا قالىب، صباح يولا دوشدولر. گنه بير اوجا داغ قاباغا گلدى. کرم دئدى:

« بونا سبحان داغى دئيرلر. منيم سازىمى وئر بوندان سوروشوم، عاشيق حالىن بىلىر يا

خىر؟» صوفيدن سازى آلېب، باغرىنا باسيب، سؤيله دى:

« سىن آدين سبحان داغى هېچ وقت دومانىن آز اولماز

سىن كىمى اوجا داغىن هېچ وقته قىشى ياز اولماز

آشایدیم سینین بئلیندن

قورتولام سو و سئليندن

نغمہ سرا بولبولوند

گزن اوردک و قاز اولماز

آشام او جا داغ گلینچه

يارى آختارام اولونجه

آغلیب گؤزو سیلینجه

هئچ صؤحبت اولماز، ساز اولماز

داغین اتگیندہ گول لر

بنفسه، سوسن، سونبول لر

کرملن همدل بولبول لر

اوزگه ديله همراز اولماز»

بیچاره کرم هر زاد گئوردو کی اونا خوش گلیردی؛ عشقیندن اونا سؤيلردى. اؤزونون، سازینین نواسى داغى داشى دلردى. بالاسىز جىريان تك ملدى. آمما اوره گىينىن، دردine جواب وئرن اولمويوب، يولا دوشوب چوخ چتىن او داغى آشدىلار تا اخلاطه يئتىشدىلر. بير قەوهخانه ده منزل ائديب، شهرى گزىب، گىزلين- گىزلين كشىشى سوراغ ائديب، خبر تاپمadiلار. گئجه بونلارين ديدارينا بير دسته احباب گلىب، تعارف و احترامدان سورا، كرمدىن خواهش ائيله ديلر، اونلارى فيض ياب ائده. كرم سازين باسيب باغرينا اوز دىلى لى، بئله سؤيله دى:

«یارین خیالپندان، یارین غمیندن»

منیم چون بیر عجب حال اولدو بو گون

منیم بیر دردیمی مینه یئتیردی

يانديردى جگريم كول اولدو بو گون

من اوzac دوشموشم وطندن ائلدن

آيريليق چكрем، نه گلر الدن

غريب بير بولبولم، آيريلديم گولدن

مندن اوzac او عزيز، گول اولدو بو گون

آخر گؤزۈم ياشى، گوندە بير بارداق

منه حرام اولوب، بير يئرده دورماق

چوخ موشكول ايش ايمىش، ياردان آيريلماق

گۈزلەيمين ياشى، سئل اولدو بو گون

ائوسىز كرم دئير: خدا من نئديم

قوموما، دوستوما، نه خبر ائديم

باشىمى آلييان غربته گئدىم

چؤل لر داغ لار منه، يول اولدو بو گون»

حاضران اونون حالينا محزون اولوب، سوروشدولار هارايىا گئدر. شرح حالين دئدى.

سورا كشىشى سوروشدو. دئدىلر: «بلى، گئردوک، آمما «موش» طرفينه گئىتدى.»

صباح بولار يولا دوشوب، بير مدت گئتديلر. بيردن بير داغ قاباغا گلدى كى گوردو كلريندن ده او جايىدى. كرم صوفى يه دئدى: « بو داغى تانيرسان؟» دئدى: « خير.»

كرم دئدى: « بونا نمرود داغى دئيرلر. منيم سازىمى وئر بونا نئچە كلمه سؤيله ييم؛ بلكه ياخشى يول وئره.»

صوفى دئدى: « مگر سن گرك هر داغ و داشينان دانيشاسان. خواهش ائليرم يولوموزا گئدك.»

كرم ساكت اولوب، داغا چىخدىلار. ناگاه دومان چؤكوب، يئل قالخىب، هوا سوويب، كولك باشلادى. بونلار يولو ايتىرىدىلر. گوزلرى گورمور. ال لرى دوتمور. آياق لارى ئيرىمير. اولوم قورخوسو باسى. بير داشين دىيىنه سىغىندىلار. كرم دئدى: « صوفى، گوردون كى قويىمادىن من بو داغا درد دل ائلىيم. ايندى بىزه يول وئرمىر.»

صوفى فكر ائلە دى، بو حق عاشىغى دىر. من مانع اولمويىم. ال لرين نىسلە قىزدىرىپ، سازى كرمىن اليه وئرىپ، دىدى: « بو داغىن حقىن ادا ائلە، تارى يول وئرسىن.»

« آمان فلك، آمان سىنين اليىندن بىلەم نە دن بئلە، ايشيم زار گلىر دئيرلر كى كاروانلا يار گلىر آه چىرم داغ لار، داش لار اينگىللر

شاھین وورار گوگدن دورنا اندیرار
منیم یاریم اوره گیمی، سیندیرار
کرم دئیر: یاریم قاشی کمان دیر
بو خلق اوچون دونیا یازدیر، آمان دیر
تا کرم سؤزون تؤکه دیب، سازی یئرہ قویدو، مه و دومان و بولود داغیلیب، یئل یاتیب،
گون آچیلیب، یاغمور کسیلدی. صوفی دیدی:
« یقین بو حق عاشیغی دیر، اوره گی، پاک، سؤزونده اثر وار. »

قیزیشیب، یولو تاپیب، یولا دوشدولر، داغ لاری کئچیب، موش چؤلونه اندیلر. او چؤل
بیر آچیق، گئنیش، وقت بهار، هوا خوش، سولار هر طرفدن آخر، چیچک و گول و
ریحان و سوسن و لاله هر طرفی بورویوب، چمن لر یاشیل، قوش لار هر طرفدن
اوتور، بولبول لر اوخور، اکین و باغ و بوستان و شکوفه هر یئری توتوب، عطر هوانی
دولدوروب، دسته دسته قومرو، گئرگچین، قازالاق، بیلدیرچین اوخورلار. گون
دوشوب، یاغیش کی قاباقدان کئچمیشدی، هاوانی، یئری یویوب، هامی زاد گولور. بو
ایکی رفیق ده باخا باخا، تماشا ائده ائده گئردولر چون قویون قوزو، آت و اوکوز، ایش
گورن، علف درن، اوخویان، چاغیران دولوب، هر کس بیر رنگ ایلن باشی قاریشیب،
ایش گئرورلر.

موشون يوخونونا يئيشىنده گۈردولر بىر دسته قىز و گلىن لر الوان پالتار گئىب، ال اله وئىب گۈزىرلر. جمال لارى آينه كىمى صفا وئىرير. نازىك سس لرى، دلپىند گولوش لرى، هر گۈره نى، حئيران قىلىر. دسته دسته آرخ قىراغىندا اكين و چمن اىچنده اوتوروپ يا گۈزىب، قاچىب، گولوب شوخلوق ائدىرلر. كرم صوفى يه، دئدى:

«دورماق وقتى دگىل، سازىمى وئر»

كرم سازىن آلىب، ياخشى قوروب سينه سينه باسىب، چؤل لرە باخىب، گول لرە باخدى، قىزلارا باخدى، سؤيلە دى:

خوش گۈرونور «موش» ھاواسى «آچىلىب لالە لر گول لر

خوش گۈرونور «موش» ھاواسى ال اله وئىب گۈزل لر

موراد چايى گئدر اينجە قاراسو آخار بويونجا

جان آرتىرير موش ھاواسى چاي لار، چمن لر دويونجا

پارىللایان بئيىوك گۈل لر گۈز گۈردو كجه ياشىل چۈل لر

غم آپارىر موش ھاواسى شاد ائدر بوردا گۈگول لر

هر طرفدن گۈزل باغ لار دره لرده اوجا داغ لار

كرم اصلىسى ايچون آغلار يار سئودىرير، موش ھاواسى»

کرم سؤزون کسیب، صوفى لن سیاحت ائیله يه، ائیله يه شهر موشه پئیشىدىلر. بير قهوه خانه ده دوشدولر. كرمىن شؤهرتى باعث اولدو، گئجه بونلارين گۈرمه گىنه، بير نئچە نفر خوش مشرب گلدىلر و احترام قىلىپ، تمنا ائیله ديلر اولارى فيض ياب ائده. كرم سازىن آليپ، گۈرك نه سؤيله دى:

گولو اينجىدرسن، خارى دا قالماز

«گل اى اصليم گئدك، گولشن سئيرينه

ناموس لارى گئدر، عارى دا قالماز

چوخ گۈرموشم نامرد آدام جهاندا

قىرمىزى گئيردىم، قارا بوياندىم

بو شيرين جانىمدان دويどوم اوساندىم

من يانارام ولى، نارى دا قالماز

ھئى آقالار، عشقىن اودونا ياندىم

بهار سئيلى كىمى، قايىنib جوشدورم

پير اليندن دولو، بير باده ايچدىم

منى اولدوررلر، دارى دا قالماز

منصور كىمى من ده بير داره دوشدورم

ياخشى طبيب اولسا، يaramى باغلار

غىلى كرم يانار آه چكر آغلار

موبارك ياز گلىر، قارى دا قالماز»

ياز گلمەلى وقتىدە، قار اولدو داغ لار

حاضران كرمىن سازىندان، سؤزوندن لذت آپارىب، آفرين دئىيب، سفرىن سوروشدولار. كرم كشىشى دئىيب، سؤال ائیله دى بورالاردان كىچىپ؟ دئدىلر: «بوردان كىچىپ، زنگلى كليسايە گئتدى.» كرم صباح زنگلى كليسا يولونو دوتوب، بير مدت گئدىب، يول

آراسىندا گۈردولر بىر سورو دورنا ھاوادان گئدىر. كرم سازىن آلىپ، بو تصنىفى دورنا

خصوصىنده سؤيلە دى:

« دورنا گئدر ماردىنه ياره سلاميم آپار

قارلى داغين آردينا ياره سلاميم آپار

دورنا گئدر آغ داشا داغ لارى آشا آشا

هم قوم، هم قارداشا دورنا سلاميم آپار

دورنا گلىرى ئىليندن اوجا داغ لار بىلىندن

غىلى كرم حالىندان ياره سلاميم آپار

دورنا گلىرى قشلاق دان سىسى گلىرى اوzac دان

گئچنده بىر توپراق دان ياره سلاميم آپار

دورنا اوچا اوجادان حال سوروشما قوجادان

باخار ياره باجادان ياره سلاميم آپار

دورنا داغ لارдан اوچدو يارين باغينا دوشدو

دورنا، كرم آلىشدى ياره سلاميم آپار»

کرم و صوفى دورنالارين داليجا او قدر باخديلار تا گئزه گئروكمه ديلر، او وقت يولو دوتوب، آت سوروب، زنگلى كليسايه يئتىشىپ، اوردا كليسانىن قاباغىندا گزرديلر. كرم بير نىچە ارمنى قىزى گئردو. صوفى يه، دىدى: « گومانىم بو دور اصلى ده بو كليسايه گئتمىش اولا، ياخشى بو دور بو قىزلاردان سازىلن سوروشام.»

كرم سازىن آليب، دانقىللاتدى. قىزلار سوروب، گئرك نه دئدى:

« سنه قوربان اولوم، زنگلى كليسا دئين اصليم كليسايه گلىبىدىر

مورادىزى وئرە حضرت عيسى دئين اصليم كليسايه گلىبىدىر

بىلىر يئرده گول لر، گئگدە اولدوزلار يارىمى گئرمە سەم، جىڭرىم سىزلار

جانىم سىزە قوربان، گلين لر، قىزلار دئين اصليم كليسايه گلىبىدىر

او گئزل عرقچىن قويىوش باشينا سورمه چىكماش قلم كىمى قاشينا

تازە آياق قويىوب، اون بئش ياشينا دئين اصليم كليسايه گلىبىدىر

كرم دئير: غملى غملى سؤيلە رم عشقىن درىاسينا گىريپ بويلارام

اصلى بوردا دگىل سىزى نئيلرم دئين اصليم كليسايه گلىبىدىر»

قىزلار دئدىلر: « عاشيق، اصلى كىم دير، نه ايسترسن؟»

کرم حالين دئيىب، كشىشى سوروشدو. دئدىلر: « بلى بورا يايى گلدى، آمما « مزكىه » يه گىتدى.»

كرم بونو ائشىدىپ، اورادا قالمىيپ، مزكىه يولو دوتدولار. بير مدت گىتنىن سورا بير بؤيوك چايا يئتىشىدىلر كى كىچمك اولمازدى. قىراغىندا حىيران دوردولار. كرم صوفى يه، دئدى:

« بونا « موراد چايى » دئيرلر. منيم سازىمى وئر بوندان اىسته ييم، بىزه يول وئرسىن.»
صوفى دئدى: « يقين بو دلى اولوب، سۆزۈ لەن چاي آداما يول وئرمىز.»

آمما كرم سازىن آلىپ، عشق اخلاقى لەن، چايا خطاب ائيله دى:

موراد چايى آخما بىزه بير يول وئر « دور اى موراد چايى، سىندىن سوروم من

موراد چايى آخما بىزه بير يول وئر عالىدە چوخ غەملى كىم دىرى گۇرۇم من

گۈزۈمدە گۈررن، قانلى گۈز ياشى سن مورادسان، هامى سولارىن باشى

موراد چايى آخما بىزه بير يول وئر سۈيىلە سەم، باشىما گلن ھر ايشى

چالخالانسان، دريا كىمى آخارسان موراد چايى هامى سويا اوغرارسان

موراد چايى آخما بىزه بير يول وئر رحم ائيلە سن، بو حالىما باخارسان

درىن سن، يوزوندە قاييق لار اوزر سىنىن قىراقىندا كىلىك لر گىز

موراد چایی آخما بیزه بیر یول وئر

اصلینى گۈرمە گە، وئر منه گىذز

گۈز تىكىن، دوست يولونا باخماقдан

كرم دئير: او جا يئره چىخماقдан

موراد چایی آخما بیزه بیر یول وئر»

جانا گىلدىم جفاسىنى چىكماقдан

تا كرم سۈزۈن كىسى؛ آللاھىن كرمىندن چايىن موج لارى بير يئره دىگىب، سولار
چالخانىب كم كم يول آچىلىپ، كرم لىن صوفى چايدان سلامت كىچدىلىر. صوفى دىدىي:
« اي واھ! من اشتباھ ائيلە يىب، بو شخصىن صفائ باطنىن بىلەمە مىشىم. يقين بو حق
عاشىغى دىر.»

پس استغفار ائديب، كرمدىن عذر ايسته يىب، احترام گۈتوروب يولا دوشدولر. گلىپ
مزكىيە دە بير مەمانخانەدە دوشدولر. گۈردولر اورادا بير دسته چالان چاغىران، بيرى تار،
بىرى كمانچە، بىرى ئى و چىنگ چالىرلار و شاعىرلر و اوخويانلار اوخوللار. قولاق
وئردىلىر. كرم گۈردو بونلارين اىچىنده هېچ بىريسى اوئون كىمى تار چالىپ اوخوماق
بىلمىر. دۇندۇ بولارا دىدىي:

« آقالار فيضى، توکە نن دن سورا بىريسى تارىينى منه مىرحت ائتسىن. آتىمى اسلەھ
مى، گرو وئريرم.»

دىدىلىر: « قارداش، سازى بىر آدام اىستر كى باشارا چالا، بلکە يئيراق چالا. يوخسا اوستاد
تارىينى ناشىيما وئرمىز.»

کرم دیدى: « آقالار، باشارمیيان ساز ايسته مز، هر گئگولده بير سرّ، هر سر ده، بير هاوا وار.»

بىرى تارينى اوزادىب، دئدى: « آل بير آز باشلا، اگر گئردوک باشارىرسان، آفرىن دئىيب فيض ياب اوللوق، يوخسا مردلر يانىندا شرمندە اولورسان.»

كرم آلىب، تارى دوزلدىب، كم كم نوازشه باشلادى. بولار باخدىلار بو شخص هاميسىندان بالا دست دير؛ بلکە مثلى يوخ دور. هامى ديز اوسته گليب، قولاق وئرېب، خواھش ائيلە دىلر، گئگول اوزوندن اۋز ھواسىلن اوخشاشىن. كرم تارى دايىر ائلىب، باغرىنا باسىب، سوزلن باشلادى:

« سوراسىز حالىمى بير دردە دوشدومنىڭ

ليلاسىن ايتىرن مجنونە دۇندۇم

بىر دم جنگە گئدر قىلىچ قوشانىڭ

بىر دم حىدىن قورخو چىكىر اوتانار

بىر دم نىستاندا بىتن قمىش دير

بىر دم قىزىل اولوب، بىر دم گوموش دور
گئگول

بىر دم آياق يالىن بىر دم آتلانىز

بیر دم نازیک، بیر دم جوره قاتلانیر
بیر دم توخ دور، بیر دم آج اولور گؤگول

بیر دم ابدال اولوب، گیر شال لارا
بیر دم دلال اولوب، دوشر دیل لره

بیر دم سیاح اولوب، دوشر يول لارا
بیر دم مرمر، بیر دم عاج اولور گؤگول

کرم دئیر: پایانینه واریلماز
هامی زاد يورولور، گؤگول يورولماز

گؤگلونون سرینه، هئچ يول تاپیلماز
حق اسرازینه دیلماج اولور گؤگول

کرم بئله سوزیلن چالدى، بئله شوریلن اوخودو کى مطرب لر و خاصه لر آغىزلارى
آچيق قالىب، حئيران اولوب، دئديلر:

« مثلىن گئرمە مىشىك. پىر اولاسان. اوستادىيە رحمت. فصلى چوخ گۈزل تمام ائله دين.»

بىرى دئدى: « بىر نقص وار.» کرم دئدى: « او نه دىر؟»

دئدى: « اگر شعر اىلين بىر داستان عجيب سؤيلە يەسن، اوستاد كاملىن، ائشيدىلە مىش داستان.» کرم سازىن باغرىنا باسىب، خوش نوا اىلين داستان باشلادى:

« گزە گزە بىر پشە يە، توش گلدىم
غريب گۈرددوم او پشەنىن ايشىنى

دوتوب قىلىنج اىلە باشىنى كىسىم
يئددى داغ اوستونە، سردىم لشىنى

پشە ويزىللادى، اوچدو هوايىه
ياغىن دوتىوق، اوچ يوز آلتمىش تاوايىه

پیشکش ائتدیک قیصر اوچون دؤشونو
او كلندىردىك دوقسان دوققۇز دوه يه

بئش يوز كىسه پولا، ياغىن ساتدىلار
اونو دوتوب بير مئىدانه آتدىلار

حساب ائتدیك، ايکى مىن ايل ياشىنى
سوموك لرىندىن بير، كورپو چاتدىلار

بىر او تور خرمندن بئيىك گۆزو وار
قارىشلايدىم يىددى قارىش دىزىوار

ياىي گۈرۈب زەھرەرین قىشىنى
سكسان خرووار، اىچ پىينىن سوزو وار

اتىن كسىپ، يئر يوزۇنۇ بىتىردىك
درىسينى چادىر ائدىب، او توردوق

او آچدى آغزىنى، سايىدى دىشىنى
گۈرجوستاندا مىراخورا گۈتوردوك

قاپاق دوردو بئش يوز آتلى كىشى يه
او پشەنى گۈرن قاچدى گڭرى يه

فېل بورنۇندان او زون گۈرۈدۈم قاشىنى
قانادىن بادبان، ائتدىك كشتى يه

گلېپ منىم شىرىن جانىم آلانى
من بىلىرم قارانىقىدا گله نى

كىم گۈرۈبدۈر او پشە نىن ايشىنى»
غىلى كرم، بئلە سۈيلەر يالانى

شاعيرلر آفرىن دئىيب، دئىيلر:

« گۈرسە نىر، بدېيە گولوقدا، اوستادسان. ايندى هارا ياكى ئىتمەلى سىن؟»

كرم حالىن و خىالىن دئىيب، كشىشى سوروشدو. دئىيلر:

« او كشيش « ياسين چولو» نه گئتدى.»

صباح كرم شاعيرلى وداع ائيلىب، يولا دوشوب گئتىدiler تا ياسين چولونه يئتىشدىلر.
بىر منزلده آت لارين باغلىيib، اوزلرى استراحت ائتدىلر. گئجه بىر دسته ارباب ادبىن،
بونلارى گورمگ ائدىب خواهش ائيله دىلر، عاشيق بىزى فيض ياب ائيلەسىن. سىنىن
عشقىن، سؤزۈن، سازىن شهرتى بىزى مشتاق ائدىب.

كرم سازىن آلىب، بىر مضمۇن سؤيلە دى كى بىز اونون عنوانىن « هىدجى» حكيمىن،
تكمىيلىن بىر يازاندان يازاروق:

اي يار سىنىن زولفووه گر شانە گرک دىر

بو عاشيق ديوانە يە، ويرانە گرک دىر

تا گئردو گۆزۈم گۆزلىرىن اي گۆزلىرى شەلا

اولدوم سنه بىر عاشيق ديوانە ئى شىدا

گۈگۈلۈم قوشۇ زولفون دىبىنى ائيلە دى، مأوا

دونيا بئله دىر هر قوشما بىر لانە گرک دىر

بو گول يوزە غونچە، آغىزا پوستە دوداغا

بو آغ بنا گوشە، بو بوللور دماغانە

آيىنه جىين، عاج بويون، آلما بوخاغه

جانىم اولا قوربان يئته جانانه گرک دير

نازىك قاشى گل نازىلە چوخ چىكمە يوخارى

يان باخما منى، سالما آياغا سنى تارى

گل بىرده باخ اى نازلى مارالىم منه سارى

بالتە گۈزل مىل اىدە احسانە گرک دير

جئiran باخىشىن قوت دل و قوت جان دير

لطف ائيلە دانىش گۆر اووه گىم لجە ئى قان دير

اۇرتىمە يوززوی قلبىمى سىندىرما آمان دير

چوخ گىتمە اوzac، انس ده انسانە گرک دير

مرغ دىلىمە خال روخون دانە گرک دير

گل وورما گىلن شانە او رىحانە گرک دير

سن ائتمە گىلن غازە او مرجانە گرک دير

سن چىكمە گىلن سورمە او جئiranە گرک دير

سن کى گزيرن چؤلده، گھى چاي و چمندە

گە باغدە گردىش ائدىرن، داغ و دمندە

اى كاش سينايىدى بو قفس، قوش كيمى من دە

آزاد اوچايدىم او گولوستانه گرك دير»

جوان لار خوشحال آفرىن دئدىلر. كرم كشىشى خبر آلدى. بوردان «اوزون احمد» ھ گئتدى. صباح كرم و صوفى يولا دوشوب، بىر مدت گئدib او زون احمدە يئتىشدىلر. اورادا هر قاپىنى چالىب، منزل ايستە دىلر، منزل وئرن اولمادى. ناچار گئجهنى ائشىكده قالالار. هاوا چوخ ساوق ايدى. بى اندازه او شودولر. ال آياق لارى گىردىن گئدib، يو و خون اولدو هلاك اولالار. كرمىن اورە گى، دردە گلدى. كرم سازىن آلىب، چوخ چتىن، لكن چالىب باشىندان گئچەنى نېچە كلمە دە سؤيلە دى:

«غربت ائلده او زاق دوشىدوم وطندىن يول لارين آجىسى چىخماز جانىمدان

اللاه نصىب ائدە اولا ميسىر يارانى گئرمە گىم، تىز يا گئجيىندەن

منه دوعا ائدىن يار و يولداشم مولا آسان ائدە هر مشكل ايشيم

آغاردى ساققالىم تۈكۈلدو دىشىم كشىشىن قىزى اصلى خانىن اليىندەن

غربت اولوب من بى كسىن قضاسى سينە مە گلىبىدىر مىن مىن ياراسى

بىزه وئرمە دىلر چۈرك پاراسى

بىر پول تاپماسىنلار بونلار جىيىندىن

غۇلى كرم دئىر: چوخ غم وارىمدىر

منى آج ساخلىيان ننگ و عارىمدىر

دور گىندك اى صوفى، آللە كريم دىر

دونيا ده بىر كىمسە ئولمز آجىندان»

صباح كرم و صوفى آج و ناتوان اوردان چىخدىلار. عشاق آراسىندا بئله شهرت وار، بو
حق عاشىقى نىن، صفاى باطىينىندىن او كند ويران اولوب، ايندى ده يېرىندىن توتون و توز
چىخار.

يولدا گلىب گىندىن كشىشى سوراغ ائيلە دىلر. معلوم اولدو « اوتلوق قلعه» يە
گىنىدە. بونلار دا آت سوردولر تا اوتلوق قلعه يە يېتىشىپ، بىر قەوهخانە دە دوشوب،
غذا يېيىپ، راحت اولدولار. صباح دا اوردا قالدىلار. گئجه بىر نىچە نفر جوان بولارىن
يانىنا گلىب، بولارىن عشق حالىن بىلىب التماس ائلە دىلر كى نىچە كلمە ايلن اولارى
شاد ائدە.

كرم سازىن آليپ سىنه سىنه، اوزون احمد سرگىذشتىنندىن نىچە كلمە شىكايت ائلە دى:

« قارانلىقدا تاپاممادىم يولومو

ساووق الدى آياغىمى اليمى

من اۋزو مە لاييق گۈردو م اۋلو مو

آخرىندا مندىن اولسون ايمان هئى

او زون احمد دە حالىم چوخ پوزولدو

آغ آلنيما قارا يازى يازىلدى

گويا قېرىم غربت ائلده قازىلدى

چاغىردىم اى قادر مولا آمان هئى

بولبول قونار ييرقار شاخين گولونو
اوردک گئدر چالخار سويون گولونو

بو گؤگول ده ايستر قوم و ائلينى

قايماغا يوخ دور داخى گومان هئى

كرم دئير: عشق قازانين قايnadan

ميئيب بو چؤل لرده آتىن اوينادان

بىدادىلە چوخ آنالار آغلادان

گئدر گنه آغلاماق دير آمان هئى»

كرم سؤزون تؤكه دىب، سوروشدو بير بئله كشيش بورايى گلىپ؟ ديدىلە:

« بلى، آمما « چوبان كئripو » سمتىنە گئتدى. »

بونلار صباح يولا دوشوب، آز يا چوخ گئدىپ، بير دره يه يئتىشىپ، اوردا بير فره

ككلىك گوردولر كى بولارى گوروب اوچدولار. كرم ديدى:

« صوفى بولار بىزى آوچو بىلىپ قاچدىلار. »

كرم سازين آلىپ او گۈزل ككلىك لره خطاب ائله دى: « اى گئيچك قوشلار،

سيلكىنىپ بويىنون اوزاقى
ككلىك من آوچو دگىلم

چوخ اوزاق يول لارى گئتمە
ككلىك من آوچو دگىلم

يولچويام من اوز يولومدا
درويشم من اوز حالىمدا

شاھينىم يوخ دور اليمدە
ككلىك من آوچو دگىلم

ابدالام سنى ئىليليرم
من اوز يولوما گئدە رم

اینان من يالان دئمه رم

ککلیک من آوچو دگیلم

ای هوالانمیش ککلیکلر

کرم سیزه بئله سؤیلر

عاشق قوشو دا رام ائیلر

ککلیک من آوچو دگیلم»

چون كرمىن عشقى بير كانون آتش كيمى همىشه شعلە چىكىرىدى، هر زادى گۈرۈب، او نا
درد دل ائدرىدى. بوردان يولا دوشوب آت سوروب چوبان كۈرپۈيە يېتىشدىلر. كرم

كۈرپۈنۇ گۈرۈب تعجب ائديب، دئدى:

«بو انسان ايشى دگىل.»

صوفى يه دئدى: «بونى تانىرسان؟»

صوفى دئدى: «خىر.»

كرم دئدى: «بونا چوبان كۈرپۈ دئىيرلر، دور بوندان خبر آليم، اصلى بوردان كىچىپ يى
خىر.»

سازىن آلىب، باغرىنا باسىب، كۈرپۈيە خطاب ائديب:

«اوزاق يول لارдан گلمىشىم

كۈرپۈ خان اصلىمى گۈردون؟

چوخدان اوندان آىريلمىشام

كۈرپۈ خان اصلينى گۈردون؟

آللاه آدينا اساسى

قدرتدىن اولموش بناسى

چوبان کئرپو خوش فضاسى
کئرپو خان اصلينى گوردون؟

اویوب بیر بیرینه داشین
کيمسه بيلمز سين ياشين

اکسيك اولماز هئچ كئچميشين
کئرپو خان اصلينى گوردون؟

بير چوبان ائتميش بناسين
تارixinin يازميش اوستاسين

كرم گر بيله معناسين
کئرپو خان اصلينى گوردون؟»

كرم و صوفى کئرپودن كىچىب او طرفده گوردولر بير جئiran چايidan سو ايچىب،
دوروب بو طرف او طرفه باخىر، بولارى گوروب قاچمادى. كرم دىدى: « صوفى
سازىمى [گتىر] جئiranدان سوروشوم آينىھى دوران نە گوسترىر؟»

كرم سازىن آلىب، دئدى:

« سندن سؤال ائديم خبر وئر جئiran
اصلى، كشىش بورالاردان كىچدىلر

دوشموشم داليجا اولموشام حئiran
چوبان کئرپوسوندە، هئچ سو ايچدىلر»

جئiran دئدى:

« ائيشت ايندى سنه خبر وئريم من
اصلى آتاسيلن، بوردان كىچدىلر

اونلارى گوردوم من سحر وقتىلن
يىددى كشىش واردى آتاسى ايله»

كرم جئiranه دئدى:

آدیم عاشيق لىغا، چو خدان كىچىدىرى

« منه عشقى ازل قسمت ائدىدىرى

گىزلىن سىرلىنى سنه آچدىلار»

اصلى گلسىن منى تاپسىن دئىيدىرى

كور اولسون رقىب لر چىخسىن آرادان

« ايشين دوز گتىرسىن سنى يارادان

با خمادىلار اصلا ساغا نه سولا»

اولار چوخ تلهسيك كىچدى بورادان

عشق او دونو جىرىمده گۈرۈرسن

« سىنە غمگىن بو يول لارى گىدرىسن

كشىش، اصلى ارضرومە كىچدىلر»

نه زاماندان برى بوردا دورورسان

كىچە يە قاتدىلار اونلار گوندوزو

« چۈل لرده خلق ائدىب يارادان بىزى

ايىدى بىلىپ گئت گۈگلوو خوش ايلە»

ارضرومە گىتمك وارىدى سۆزو

ايран شاهيندان بىل منىم اصلىمى

« غملى كرم دئير: ائشىت فصلىمى

يوخسا كشىش ايلن بوردان قاچدىلار»

ارضرومدا تاپا بىللەم « اصلى» مى

كرم دئىدى:

جئiran دئىدى:

كرم دئىدى:

جئiran دئدى:

« محال دير كى يالان سؤزومده او لا
مراديوي وئرسين حضرت مولا

ارضرومە طرف دوشدولر يولا
اوندان سوراسينى بىلمىرم ھله»

كرم جئiranدان بو خبرى آليب، صوفى حئiran قالىب دىدى:

« يقين بو حق عاشىغى دير. بونون نفسيinde بىر زاد وار. حيوان بونا جواب وئر.»

اورдан « حسن قلعه» يولونو دوتدولار.

فصل ششم

سفر از حسن قلعه تا اشن قلعه

كرم صوفى ايلن گئىب حسن قلعه يه يئتىشىدىلر. اورادا كشىشى سوروشدولار. گويا

بورا اهلى بدمىش، اخلاقى پوزوق، استهزاء ائيله ين، غريب سئومە ين ايمش. بىر

جماعت كى بولارى گئردولر، بىرى دئدى:

« بىز كشىش - مشيش تانيماق، گئت يولووا.»

بىريسى اونا دئدى: « جانىم، بلکە بو بىر حق عاشىغى يا ملاalar كىمى گدai دىلار،

سازى اسباب گدaiلىق قاييرىبلار.»

گئدیب بیر دیرى آدام تابوتا قويوب، اوزون اورتدولر. يوز قويدولار نماز اوچون
مصالايه آپارماغا.

كرم صوفى يه دئدى: « بونلار بىزى امتحان ئيليرلر، سازىمى وئر.» آلىب، باشلادى:

گۈروشورلار، غملى ياسلى	« بيرى بو دونيادان گىتمىش
دولاشىرلار، غملى ياسلى	قوم و قارداشىن ترك اىتمىش
خطا گلدى دىلىمизه	بىز گئدركىن يولوموزا
قويوشورلار، غملى ياسلى	بىر تابوتو سولوموزا
دوزولوبىر بير سيرايى	بو آداملار بو آرايىه
باخىشىرلار، غملى ياسلى	يولوموز دوشى اورايىه
سۆزلرى نىن، خلافينا	باخدىيم بولارين لاخينا
يىغىشىرلار، غملى ياسلى	بو تابوتون اطرافينا
تۈكۈرۈب گۈزىلدن ياشى	ترک ائديب قوم قارداشى
سۈيىلە شىرلىر، غملى ياسلى	نه دير بونلارين بو ايشى
كىمى گۈز ياشىنى سىلر	كىمى آغلار، كىمى گولر
آغلاشىرلار، غملى ياسلى	كىمى ساققايانى يولار

باخین فلکین ایشینه

نه لر گتیرر باشينا

چىخىب مصّلا داشينا

آغلاشىرلار، غملى ياسلى

كرم باخ نئجه گزرلر

تابوتون يولا دوزرلر

ايندى قبرىنى قازارلار

چاخناشىرلار غملى ياسلى»

بو جمعىت تابوتو مصلايە قويوب، گلدىلر كرمىن يانينا. دىدىيلر: « عاشيق، سن عالم با
كمال سن، ملّا يوخ دور. بو اولويه، نماز قىل گئت.»

كرم دئدى: « حاضيرم، آمما دئىين، اولو نيتينه يا ديرى قصدىنه قىلىيم؟»

دىدىيلر: « هېچ جنازه يه، ديرى نيتينه نماز قىلىنار؟»

كرم ايره لى، يئرىيپ، تابوتا نماز قىلىپ، تا نماز قورتولدو. او جماعتنى بىرى ايره لى،
يئرىيپ، كرمىن بوينونون آردىندان بىر برك سىلى ووردو كى گۈزۈندەن اود قالخدى.
دؤنوب دئدى:

- « نيه منى ووردۇن؟»

او كىشى گولە گولە دئدى:

« ديرى، ساغ آداما دا نماز قىلارلار؟»

او وقت گوله گوله تابوتون پرده سین، گوئوردولر؛ آمما اوزلری خجل و پشيمان اولدولار، گؤردولر او كىشى حقيقتن اولوب. بولارين شوم ريشخندرى او بىچارەنى او بيرى دونيايە آپارىب.

او وقت آنلايدىلار كرم بير شخص پاك و صفائ باطنى وار دير، آياغينا دوشوب، دئدىلر: « بىزى باغيشلا. سنه اهانت ائيله ديك. جزامىزى گوردوک. گويا خداوند ايسته يىب، كرم شرمندە اولمويا، او شخصى قبض روح ائيله يىب.»

كرم ده خيلى غمگىن اولدو. دئدى: « ايندى نه چارە؟ من سىزدن كىچدىم، آمما ناچار اولو گرك دفن اولونا.»

اوندان سورا كشىشى خبر آلدى. دئدىلر: « گرك اشعار سؤيله يىب، بىزى عفو ائدهسن، خبر وئرك.»

كرم سازىن او خشويوب، دئدىكى؛ مضمونى « حكيم هيدجى » دن ذكر ائله رىك: « اگر او يار منه بير گئجه اولور مهمان قوربان

قبول ائيله سه، قوربانلىغا منى جانان شكايت ائيله مه رم، بير ده طالعىمدن اگر يوخوم هراس اولومدن هانى بلا قىليجى قالخان

دئىين گله منه بو باش قادايە دير،

يازيب، قضا قلمى آديمه غم و المى
يئتر منه ستمى، چرخ تا واريم دير

جان

منم نه چوخ سنين اوستوندە سؤز گلير يوزومە
يئتن نه قدر شماتت ائدر منه هر
يان

سنن خياليوه اوز خانيمانىمى پوزدوم
سنن گوره ائله ديم ترك اولكە و
ايوان

سنن يولوندا نه لر چكمىشە خدا بىلسىن
سنن جفالريوى سايمااغى دگيل
آسان

سنن منه اورگىن يانمادى تعجب دور
گتيردى رحم منيم حالىما زمين و زمان
نه قدر كيم چكه رم، جور گئرمە رم،
احسان

نييه شكاييت ائديم كيمسه يوخ يئتن داده
كيمه اليندن ائديم داد، يوخ اىدن ديوان
اودون ياناندا گلر جوشە سىسلە نر،
قازان

كبابى سيخە چكىب، قوى اود اوستونە يئل وور
اگر سىزىللامادى من ده ائتمە رم
افغان

هانى اۇلۇم اوナ وئرسىن جزاي خىر خدا
او دور بو گون آتادان منه مەربان
آنادان

ائدر خلاص نفوسى قيود محتىدىن
اولور اونونلا ياووق استراحته
انسان»

بو جماعت قولاق وئريب، محزون اولوب، آفرىن دئىيب، اوңدا دئىيلر:

«كشىش «خادىم پىكار» دان كىچىب ارضرومە گىتىدى.»

كرم صوفى ايلن يولا دوشوب، گوموشلو گىبدى كىچىب، خادىم پىكاره وارد اولدولار.
اورا گىرمە مىش، بىر چىشمە باشىندا بىر گروه قىز و گلىن گۈردولر كى پالتار يوپىرلار.
كرم او دستمالى كى اصلى يارى اىشلە مىشىدى و او يادگار گۈتۈرموشىدۇ؛ قىزلارىن
بىرىنە وئريب، دئىى:

- «محبت ائيلە بونۇ يو منه.»

بىر قىز آلىب، سويا باتىريپ، يومامىش وئردى كرمە. كرم دئىى:
- «باجىلار، نىيە يومامىش قايتاردىز؟»

دئىيلر: «حالىندان، سازىندان معلوم اولور سن عاشيقىن. گىرك ايندى بىزىيم چون نېچە
كلمە سؤيلە يىب، دلشاد ائدن تا دستمالىيۇ پاك يوپىب وئرك.»

كرم دئىى: «جانىما منت» سازىن آلىب دستمالا خطاب ائيلە دى:

- « نېيە بىر دردىم مىن اولدو

نه ائديم اى يايلىق سنى

يارالاريم تسكين اولدو

مرهم ائديم يايلىق سنى

بو يايلىغى يار ايشلىيب

دؤرەسنى ناققىشلىيب

اصلى منه باغيشلىيب

بوسە ائديم يايلىق سنى

بو قىزلارين ھامى سينا

خصوصاً چوخ نامى سينا

اوچ گۈزلەن ھانسى سينا

يودوردوم اى يايلىق سنى

جانىم قىزلار گۈزۈم قىزلار

يارى اولانلار، يارسىزلار

اصلی منیم يولوم گؤزلر

ساخلااديم اى يايلىق سنى

كرم يارى ياد ائتدىكچە

دردى آرتىرى گئتدىكچە

هر يئرده گۈزل گۈردو كچە

گۈسترديم اى يايلىق سنى»

قىزلار خىنود اولوب، بىلدىلر بو دستمال كرمىن معشوقه سىينىن، يادگارى دىر، آلىب
يوپىوب پاكىزه قىلىپ، كرمە وئريپ دئدىلر: « بو دستمالىن تايى بو ايشلن ئىشلە نىب،
بىزدە دە وار.»

كرم سوروشدو هارادان الە گتىرييېسىز؟ دئدىلر: « بورادان بير كشىش قىزى ايلن و عىالى
ايلن كىچىردى، او بىزه وئردى، عوض وئردىك.»

كرم دئدى: « هانسى طرفه گئتدىلر؟»

قىزلار يولو نشان وئردىلر. كرملىن صوفى يولا دوشدولر. بهار ايدى، چۈل لر، يول لار،
داغ لار، باغ لار، درەلر، تېھلر سبز و خرم، هر ياندا سولار آخرىدى. هوا خوش ايدى.
قا باقدا بير اوجا داغ و گدىك وار ايدى. اونون دامنهسى گول و تمام اورانى لاله
بورويوب، گويا قىرمىزى چادىر چكىلىپ، تماشا ائيلە يىب، خوشحال اولدولار.

کرم دئدی: « صوفی حئيف دير بو يئردن كئچىب، يارى ياد ائتمىيپ. بورانى مەح
ائىلىيم ». سازىن آلدى:

« يول لارين اوستو يونجا سولار آخار بويونجا

بو چۈل لرە دوشموشىم يارى گۈرۈم دويونجا

چايىن اوستو چمن دير يارىم گۈل دور، سمن دير

جئىران باخىشلى يارىم منه باخماز نه دن دير

منىم يارىم ارمنى بىنى گۈل خرمنى

تك من او奴و سئويرم او دا سئويىدىر منى

منىم يارىم اينچە دير دوداق لارى غونچە دير

بىلە گى، مرمر كىمى حنالى گۈل پنجه دير

يارىم گئدىپ حاماما تاپشىرمىشام اماما

سىنهسى قويروق كىمى مەھلرى شاماما

داعىن يولو داشلى دير يارىم سونا باشلى دير

گۈزلرى جئىران گۈزو اۆزو قلم قاشلى دير

چايىن سولارى چىن چىن يارىم گۈيچك گۈگۈچىن

بیر اوخ آتیب غمزه دن

سینه مه اولدو پرچین

ککلیک قونار بو داغا

منی سالدى سوراغا

ياريم سفر ائيله دى

گۆزل اينجه بئلللى دير

ياريم قارا تئلللى دير

نازيك سسى جان اگر گئيچك سىزىن دىللى دير

بو داغىن دؤشۇو لاله وئر باده بير پىالە

لاله دؤشۈنە باخما باخ يار اوزوندە خالە»

كرم سۆزۈن كىسيپ كم كم داغىن دؤشۈنندن يوخارى چىخدىلار تا داغىن باشينا يئىشىنده ناگاه دومان قالخىب، هوا پوزولوب مه چۈكۈب، هوا ساۋو قىلادى. بولود گون اوزون دوتىدو. گۆز گۆزو گۆرمىز اولدو. ياغش و قار بى اندازه باشلادى ياغماغا. يېل اسىر، قارلارى بونلارىن يوزۇنە گۆزۈنە چارپىردى.

ال و آياق لارى اوشويوب، ايش خطرناك اولدو. كرم دئدى:

« بار ايلاها، من بو جوانلىغىمدا چىكىدىيگىم بلالار نه دير. نئچە دفعە قار و ساۋوغى دوشموشوك. خطرلره دوچار اولموشوق. هامى زادىمدان كىچدىم. بو قىزىن سوراغىنى دوشىدوم. بىلەم منه نصىب اولمىياجاق. بو چۈل لرده هلاك اولا جاغام. گئىدە بىلەم يە جە يېك، قاييداچ.»

کرمین اوره گى، دولوب سازين آليب اوز اوزونه سؤيله دى:

گئدنمزىن كرم، قىش دير، گئرى دون

« دلى گوگول قالخىب چول لره دوشدو

گئدنمزىن كرم، قىش دير، گئرى دون

قارلار ماجال وئرمىز، بو داغدا قىش دير

كولك اولور، بوران اولور، قىش اولور

ياغيش ياغىب اوستو باشىم ياش اولور

گئدنمزىن كرم قىش دير، گئرى دون

خدا گئرن بىر ده هاوا خوش اولور

گولوستانا دۇنر داغ لارىن اوزو

قىشىدان سورا گنه گئورىلر يازى

گئدنمزىن كرم قىش دير، گئرى دون

آمان آلاھ بىر قدر آغلاتما بىزى

اوذاق دوشدون، وطنىمدن ائليمدن

أوچو ايديم، ترلان اوچدو اليمدن

گئدنمزىن كرم قىش دير، گئرى دون»

كرم قورخماز اصلى اوچون اولومدن

آمما هاوا گئتىكىجە قارالىب، يئل و قار اورتوب زمين و زمان دگىنib، ساوق يئل اسىب، قارلارى ساورماغا باشلىib، بوران اولدو. كرم و صوفى يولو ايتىريپ، ناچار بىر داشىن دالدىسىندا دال لارىن داشا وئرىپ، اوتوردولار. بو بلالى طوفان و قار و دومان اىچىنده اوچ گون گئجه قالدىلار. بو ارضرومون مشهور گدىگى دير كى داش لار سىلە نير، هو ائلىرىدى، گون گئروكمىز، يول بىلينمىزدى. آخر كرم گئردو هاودان آچىلىماق نشانەسى يوخ دور. دئدى:

« اى خدا گويا بىزىم اولوموموز بوردا مقدّر ايمىش، نعشىمىز قار اىچىنده قالا قورت و
قوشا خوراك اولا. صوفى، سازىمى وئر خداوندە نياز ائدىم. بارى بىزى ايمان صحىح
لن آپارسىن.»

سازىن باغرىنا باسىب، يوز آسمانه دوتوب، بئله نياز ائلە دى:

هئى چاغىررام قادر مولا آمان هئى « بو لالەلى داغدا يولوموز ايتىر

بىر يانىمدا اوجا داغلار دومان هئى بىر ياندا يئل اسر، قارلارى سپىر

دردىم آرتار يارالارىم سىزيللار داغ و داش اينگىللر، جانىم گىزيللار

بو گدىكىدە حالىم اولوب، يامان هئى گۈزۈم گۈرمىز، قولاق لارىم ويزىللار

ساووق آلدى آياغىمىم اليمى آخشام اولدو، تاپانمادىم يولومو

داخى يوخ دور ديرىلىكە گومان هئى اختيار ائلە دىم، بوردا اولومۇ

غىربىتىدە بو داغ اىچىنده اولمويىم اى ارنلر ھمت بوردا قالمىيم

گۈرۈم يارىن ائۋىنندە بىر زمان هئى يارا حىرىت، اغيارە خوار اولمويىم

باخمازلار گۈزۈمدە، قانلى ياشىما قورد لار، قوش لار، يېغىشارلار باشىما

منى خوراك ائدر، بوردا حئيوان بوردا اولسىم ياران باخىن ايشىمە

ھئى

ایگیت او دور باش مئیداندا اوینادا

عاشق او دور، اودو اوژون قاینادا

آخر تده يولداش اولا ایمان هئى»

کرم دئیر: اولوم حق دير دونيادا

کرم بو راز و نيازدا ايدي، بيردن بير سس قولاغينا گلدى. دئونوب باخدى، گئوردو بير آغ

ساققال درويش بير مغاردان چىخىب، اونا طرف گلىر و دئير:

«اي شخص نئىچون آه و ناله ايلرن؟»

کرم دئىد: «بابا، بيز يولا كىچە نىك، بو داغدا، كوله گە دوشوب، اوچ گون، اوچ گئچە دير قالميسىق. ال آياغىمىزى ساوق آلىپ، اولوم حالىندا ييق.»

درويش سوروشدو، هانسى طرفه گئتمەلى سىز؟

کرم دئىد: «ارضرومما گئتمە لىيىك.»

درويش دئىد: «كورخمويون، گلين من سىزى آپاريم.»

کرم ياواش صوفى يه دئىد: «بو گرك حضرت خضر اولا. دئيرلر تا بىرىسى ھامى يئردن ناوميد اولماسا خضر گلمز. قوى بو درويشه نئچە كلمە سۆز سۈيىلە يىيم، اگر خضر دير، بىزى منزىلىمېزه يېتىرر.»

کرم سازين آلىپ، بو سۆزلرى سۈيىلە دى:

بيزى يولدا قويمويان، قىش گونو

« قادر آلاھ بو دور سىندىن دىلە گىيم

راست يولونا يئتىر بئله دوشگونو	اگر سن خضرسن، گل دوت اليمدن
حق درد وئريب، وئر سن ده درمانىمى	گۆز ياشينا قاتديم جىڭر قانىمى
دونياده قالماغىم نه دير بئش گونو	وعده تمام اولوب، آلسىن جانىمى
صدقىلە مولايە تك او مىد ايدىم	دئدىم: ائودن چىخىب غربته گېتىدىم
فلک يىخدى او مىدىمىن كۈشكۈنو	عشقىن بناسىنى، من آباد ائتدىم
جهاندا چارە يوخ، هرگز اولومە	كرم دئير: حق سۆز گلىپ دىلىمە
جوانلىقدا هئچ گۈرمە دىم، خوش گونو»	ياپىشان اولمۇيوب منىم اليمە
درويش ايرە لى، گلىپ دئدى:	
« گلين آتىمىن ركابىندان دوتوب، گۆزلرىزى يومون. آت هوالى دير؛ مبادا قورخاسىز.»	
كرم و صوفى هر بىرى آتىن بىر ركابىندان دوتوب، گۆزلرىن يومدولار. درويش بىر	قمچى آتا ووروب، دئدى: « گۆزوزو آچىن. بولار»
گۆزلرىن آچىب، اۋزلىرىن ارضومدا بىر مەمانخانە قاپىسىندا گۈردولر. آتلى دئدى: «	گئدىن بو منزىل دير. سىزى قوناق ائلىپ راحت ائيلر.»
بونو دئىيب، بىر قمچى آتا ووروب، بولارين گۆزلرىندن ايتدى. بولار او ئويين قاپىسىن	آچىب، اىچرى گىردىلر، گۈردولر بو ائودە نىچە نفر وار، ھامىسى ناخوش دوشوبىلر.

گئجهنى اوردا قالدىلار. كرم ده ناخوش اولدو. صوفى بو ناخوشلارين هاميسينا پرستارلىق ائديب، هاميسينا دوا و غذا وئردى. كرمىن سببىنه بو ناخوشلار هامى دوا و غذا و پرستار تاپىپ، يئيب و ايچدىلر. دئورد آى كرم ايله بو بىمارلىرين مدت ناخوشلوقو و معالجه و صحت تاپماقلارى چكدى، تا كرم كم كم صحت كامل تاپىپ، تووانايە گلىب، بو منزل صاحبى ايلن و اهلى ايلن دوست مهربان يگانه اولدولار، تا ائشىگە چىخىپ، شهردە گزمه گە، گئتدىلر. گيزلىجە كشىشى سوراغ ائدىرىدىلر تا بير قهوه خانە يە گئتدىلر. بو قهوه خانە نىن صاحبى پاشا آدىندا بير شخص با ادب و كمال و قهوه خانە منزلگاه اهل حال ايمىش. اورا بير گروه جوان خوش مذاق گلىب، كرمىن حالىن بىلىپ، عشق عالمىندن و شاعيرلىكىنдин خبردار اولوب، تمنا ائيله ديلر اولارى فيض ياب ائده.

كرم دئورد آى ايدى، ساز اليه آلمامىشدى. كمال شوق ايلن سازىن آلىپ، دئدى:

منيم حاليم بىلدىرن يوخ، بىلن يوخ

« يازيق عؤمرۇ غربت لرده كئچيرتىدىم

غريب قالدىم گولدورن يوخ، گولن يوخ

اليمدن فرصتى بىجا قاچيرتىدىم

ترك ائتمىشم آتام ايلن آنامى

اليمدن وئرمىش نازلى سونامى

خنجر آلىپ بو سينهنى دلن يوخ

اورك دولوب، دلىر غملر سينهمى

بير خبر تاپماديم گۈزو آلادان

كورتولماديم باشا گلن بلادان

هئچ بير خبر گتىرن يوخ، گلن يوخ

چوخ زمان دير، خبر يوخ اقربادان

آچىلىبىدى گول، سونبولو باغ لارين

سويو، سئلى آخار قارلى داغ لارين

گؤزون ياشين سيلدىرن يوخ، سيلن يوخ»

كرم سؤيلر اووه گىينين داغ لارين

حاضران آفرين دئدىلر. چاليق پاشا خواهش ائله دى اونون ائويىنده قوناق قالالار. كرم

عذر ايستىيب دئدى: «بىز گرك بورادان گئدك.»

هامى اصرار ائيله ديلر؛ نىچە گون قالىب اولارا قوناق اولوب، انس ائدهلر. آخر محبت

يولو ايلن بولارى ساخلىب، چوخ احترام ائيلىب باشلارينا يىغيشىب، كرمىن شىرىن

سۇزلىرىندىن فيض آپارىب، يازاردىلار، باغ و بوستاندا گزىرىدىلر. بير گون قەوهخانە

روبروسىندا بير توى باشلاندى، كرم بونو گۈرۈب مىكدر اولوب، آغالاماق باشلادى.

صوفى دئدى: «بو غم و آغالاماغا سبب نه دير؟»

كرم دئدى: «يوره گيم گويا منه دئىير اصلى خانىم بورادا دير و بو توى اونونچوندور.»

صوفى دئدى: «انسان بىجا خىال ائدىب، گمانه قالماز. هنوز بئله زاد معلوم اولمويوب.»

كرم باخمويوب، سازىن گۈتۈرۈب، توى ائويىنه گىتىدى، سلام ائتدى. توى خلقى اونو

گۈرۈب، احترام ائيله ديلر. غذا يېيلدى. نىچە نفر چالىب چاغىران ساز و آواز

باشلادىلار. كرمدىن خواهش ائله ديلر سن ده توى مباركلېلىكى اوچون نىچە كلمه سؤيلە.

كرم سازىن آلىب، بير خوش مضمون سؤيلوويوب كى هيىدجى شىرىن كلامدىن يازارم:

باخیب گؤگول قوشو گئرجك « اوزوندە دام دىر، او زولفو دانه دىر خالى

قارىشىدى احوالى

بو شوخ بىر يئرە قىيماق ايلن تونوك دوداقلارى قىيماق، آغزىنinin سوپىو بال

قاتىب بالى

اگىب بو قدى الف، دال تك منه ياخىب بو غونچە دوداچ لاله تك منه جانى دالى

مقدىمن هامى گئيچك لره، يوخون بو روزگارده اى سئودىگىم يوخون ثانى تالى

مگر گلن سنه اوز دردېمى ئادىم حالى گۈزۈم يولۇندا دير اى گۈزلىرىن قاداسى منه

توكىنى عۆمر، اورك اولدو غصە پامالى گۈزۈم سارالدى كۈكۈ انتظار تا ھاچاغا

دئمه كى شوخ و پرى اوزلرىن بو دور صنم سنى سينادىم گئت وفا و مهر يوخون حالى

بو عۆمرە حئيف كى دونيا دە وئىج سىز كىچدى هانى منىم كىمى مغزى شعوردىن خالى من اول كىيم كى نه دونيا سى وار نه آخرتى نه فهمى وار، نه كمالى، نه ملک و نه مالى

گۈگولدە قالدى هامى آرزو و آمالى بو بىنوايە طرف دوست باخميرى بىر يول

بلى بو بختى دولانمش بو جور چىخىپ پوشكى نه دن بو اولدوزو يانميش بئله
گلېب فالى»

كرم سؤيلردى و حزين سازين چالاردى، گۆزدن ياشى سئل كىمى آخىردى تا سؤزو
بورا يئيردى، حاضران دئديلر: « عزيز قوناق، بورا توى ئويدير، بورادا بئله حزين
دئيب و چالىب آغلاماق ياراشمار. نيه آغلىرسان؟»

صوفى دئدى: « بو بير قىزا عاشيق اولوب، ارمىنى كشىشىن قىزى دير. آتاسى اونو
قاچىرىپ، بو دا اونون دالىجا تا بورايىا گلېب. ايندى بئله گومان ئىليلېب، بو توى او قىز
اوچون اولور.»

اولار دئديلر: « خير قارداش، بو بير قونشو قىزى دير، مسلمان بير جوان. مسلمانا توى
اولور.»

كرم خاطر جمع، آرام اولدو. توى اهلى خواهش ائيله ديلر، بير تصنيف ايلن اونلارى
شاد ائله سين؛ اونلار دا ال چالسينلار، مطراب لرده او مقام ايلن وورسونلار.

كرم سازين آليپ دوست لارين شادلىغى اوچون ارضرومما مناسب سؤيله دى:

« ارضرومون داغ لارى صفالى دير باغ لارى

سوЛАРى كوثر كىمى گۈيچك دير يايلاق لارى

ارضروم اوستو چمن دئورەلرى ياسمن

اوغلان لارى دلاور قىزلارى نازك بدن

ارضرومما واراندا قالدىم داغدا دوماندا

آللاه خلاص ائيله دى لطف ايله بو جهاندا

ارضروم اوستو داش دير شهرلر ايچره باش دير

قىزلارى آغ و چاغ دير اوغلان لارى قارداش دير

ارضرومون قىزلارى چوخ شيرين دير سؤزلرى

ملىا يە محتاج دگىل كېيىن كسر اۋزلىرى

بو قىزلارين تىل لرى داقىناق كاكول لرى

يىغىب دالينا آتان حنالى دير ال لرى

بو قىزلارين مەممەسى بستانىن شمامەمى

هر يئرده بىر گۈزل وار ارضرومون ھەممەسى

بو قىزلارين قاش لارى اينجى كىمى دىش لرى

عقلى باشدان آپارىر او نازلى يئريش لرى

بو قىزلارين دوداغى آلماكىمى بوخاغى

اورک لرى شاد ائلر او گولوب، اويناماغى

بو قىزلارين سس لرى عطيرلى نفس لرى

اولولرى ديريلدر غمزه و هوس لرى

بو قىزلارين گۈزلرى او گول كىمى او زلرى

عاشيقى بيهوش ائدر دوزلو دوزلو سۆزلرى»

توى اهلى هامى شاد و خوشنود اولوب، احترام ائله دىلر. كرم توى ائويىندن چىخىپ صوفى ايلن شهرده گزدىلر. بير عالى و گۈزل حمام قاپىسى گۈرۈب سوروشدولار، بو حمام آدى نە دىر؟

دئدىلر: «بونا جعفرآقا حمامى دئيرلر.»

همان بو دمده كرم گۈردو، نئچە نفر عورت خلقى حمامدن چىخدىلار. اولارين اىچىنده گۈزو ساتاشدى اصلى خانىما كى بير آى كىمى، اولدوزلار آراسىندا گىئىردى. بى اختيار دىزى تىتىرىپ، رنگى قاچىپ، آغلاماق دوتوب اىسته دى، نئچە كلمه سۆزولن اونو ساخلايا، بلکە خانىم لار دورالار، اصلىنى درست گۈرە و حالىنى بىلە، ايشە بير چارە قىلا. آمما كشىش همان وقتىن كى كرم و اصلى بير بىرينى باغدا گۈرۈب عاشيق اولموشدولار و او وقتىنندن كى اونو قاچىرىپ، ولايت به ولايت گزدىرىرى، همىشە اصلىنى قورخودوب، اختلاف مذهب سۆزون آرايا سوروب، مىن مىن دليل لر بولارين

بىر بىرندىن اوزاق اولماغىنا گتىرىپ. بىچارە قىزى اورە-گىن، ورۇب بىر يئرە
گتىرمىشدىلر كى كىرمى گۈرسە گىرك قاچا، يوخسا اونو گوج ايلن آپارار، جهاندا بىدnam
ائلىر، آتا آناسىندان آيىرار، مذھىيىنلىن چؤپىرر، جەنمە گئىنده-رر، آخىردا اونو رسوا
ائدىپ آتار. اصلى دە تا كىرمى گۈرۈب حالى دىكىنىدى. او عشق باطنى، جوش ائدىپ،
بو ياندان قورخو و خطر دىزلىرى قورودو. خانىم-لار دوردولار.

کرم سازین آلیب، حیران- حیران بئله سؤیله دی:

« ساللانا - ساللانا چیخدی حامامدان ای آقالار گئدن، منیم یاریم دیر

آتاسى آناسى آييرىپ مندن اى آقالار گىئدن، منيم يارىم دىر

اصلی بیر حوری دیر، بنزرنگ ملکه هنچ اعتبار ائتم، دور فلکه

گنه منى سالا غوغما كلكه هئى آقالار گئدن، منيم يارىم دير

اوردک اوچوب، بوش قالبیدیر گؤلوموز دیاربکره ده، دوشوب يولوموز

گنه اصلی گئتسه، نولور حالیمیز ای آقالار گئدن منیم یاریم دیر

گاه آغلادار منی گاهی گولدورر
هامی یئرده گؤزللگین بیلدیرر

کرم دئیر: آخر منى اولدورر اى آقالار گىدىن منىم يارىم دىر»

اصلی خانیم بو سؤزلری ائشديپ، كرمى درست تانييپ، دئدى:

« بو بینوا بورالارا گلیب مندن نه ایستر؟ منیم حالیمی بیلمیر، محال خیاله دوشوب. من

ایستیرم اونو یاددان چیخارام. اوندان قاچیرام چاره م يوخ.»

پس اوزونه اورک وئریب، خانیم لاردان آیریلیب قاچاراق آتا آناسی یانینا گلیب، خبر وئردی کی کرم بیزی گلیب بورادا تاپیب. کشیش تا بونو ائشیتدى، بیدرنگ فورى يولا دوشوب ارضرومدان چیخدیلار. کرم سؤزون تؤکه دیب، دؤندو اصلینى خانیم لار ایچیندە گۈرمە دى، بیلمە دى هانسى طرفە گىئدیب. بى اختیار آغلاماق باشلىیب، صوفى ایلن قەھوھ خانە يە قايتىدیلار. اورداکى دوست لار كرمىن حالىنى بىرەم گۈرۈب سوروشدولار نه واقع اولوب؟ کرم سازىن آلىب، اوز دردینى بىلە بىان ائله دى:

ایندى دئىين نئجه بوردا قاليم من

اصلى گىتدى يايلاق لارا يېرىندىن

يولومو هانسى چۈل لرە سالىم من

ايکى دىللى هر جايى يار اليندن

يارى تاپدييم گنه چىخدى اليمدن

اوزاق دوشدوخ اوز اولكە مدن، ائلىمدىن

ایندى دئىين، بوردا نئجه قاليم من

اونون آدى هرگز دوشمز دىلىمدىن

غريب شاه صنمدىن، گۈردو صفانى

مجنون ليلا ايجىن چىكدى جفانى

ایندى بوردا نئجه قاليم من

آختاردىم تاپدىم يار بى وفانى

غونچە گولە سارىلمىش بىر خارىم

زولفوونه من آسلاميرام دارىم دير

دير

ایندى دئىين، نىجه بوردا قاليم من

ايىدىن يانىندا بير جه گنج واريم دير

قىلىدى منى دونيانىن آواراسى

صباح ايلن ايكتىندي نين آراسى

ايىدى هانسى دياره يول ساليم من

كيمسه بىلمز نه دير در ديم چاراسى

چالىشىبان ايشلرىمى بىتىردىم

من كرمم اوزوم بورا يېتىردىم

ايىدى هانسى دياره يول ساليم من»

اوجا بويلو، خان اصلىمى ايتىردىم

دost لار صوفىدن سوروشدولر بو عاشىغا نه اولوب. صوفى دئدى:

« بو آقا بير كشىش قىزينا عاشيق اولوب، آتاسى، آناسى او奴و قاچىردىب، بىزده اونلارين
دالىجا دوشوب تا بوردا حمامدن چىخاندا او奴و گئردو. او دوباره قاچىب، آتا آناسينا خبر
آپاردى. ايىدى نه يئرين بىلىرىك و نه خبىرىمىز وار بورادا دىلار يا بورادان چىخىبلار.»

جوان لار اوره گى يانىب، غىرت ائلىب كرم و صوفى ايلن آختارماغا باشلايدىلار تا او
 محلە يە گىلدىلر، گئردىلر مەحلە اوشاق لارى اوردا اوينورلار. اونلاردان خبر آلدىلار.
 اونلارдан بعضى دئدى، بلى بير كشىش دونن بىش ساعت وقت لريندە بورادان چىخىب
 شمع سازلار محلە سىندىن كىچىب عيال و قىزى ايلن يايلاق لار طرفينه گئتىلر. كرم
 صباح دost لار يانىنا گلىب دئدى:

« من سىزدىن ممنونم، ايىدى خدايىه تاپشىردىم.»

صوفى ايلن يولا دوشدولر. بير مدت گئتدىلر تا بير يئerde اوچ يولا يېتىشىدىلر؛ يعنى يول اوچه آيرىلىرىدى. قالدىلار حئiran كى هانسىندان گئتسىنلر. كرم دئىدە: « قارداش ايندى نه ائله يك.»

كرم سازىن باغرىنا باسىب، بو حئيرتده گؤر نه دئىر:

« ارضرومدان چىخدىم اوچ يولدو يولوم بو يول لارين هانكىسىندان گئدىم من؟

نصىبىم آيرىلىق، خوارلىق يا اولوم بو حئيرتده بىلەم ايندى نئدىم من؟

من دويمادىم يارىن گۈزىل گۈزوندن باش گۈتوروب گئتدى داغ لار يوزوندن

تاپاممارام خان اصلينى ايزىندىن بو يول لارين هانكىسىندان گئدىم من

بولبول كىمى ايتىب بىزدىن گولوموز اوزو لوبدور وطندىن دە اليمىز

صوفى قارداش نئجه اولور حاليمىز بو حئيرتده بىلەم ايندى نئدىم من؟

كرم دئىر: بو دونيانىن مردىنه قوربان اولوم اورە گىينىن، دردىنه

اصلى گئتدى قوناممادىم يوردونا بو يول لارين هانكىسىندان گئدىم من؟»

صوفى دئىدە: « قارداش قدىمدەن قالما سۆز دور، يول اوستە بىلەمە دىن هانسىندان گئدە سن، بؤيوڭ جادەنى دوت. ايندى بىز دە گىرك بو گن عمومى جادەدن گئدك.»

پس جاده ى عامى دوتوب گئتدىلر. چۈل لىدن، درەلردىن، تېھلىرىنىڭچىب، بىر درە
ايچىندە گۈردولر گۈگەن بىر زرييە قومرو اوچوب گئدىر. كرم سازىن آلىپ، بولارا
خطاب ائيلە دى:

« گۈگ اوزوندە اوچوب گئدن قومولار دەگىل شاد بئله حئيران اوچما، گۈگول شاد

سن دە مىگەن ئىتىرىمىشنى يارىيوي غریب، غریب اوچما، گۈگول شاد دەگىل

قومرۇ گۈگ يوزوندە سورۇ دوزرسن سىّاح اولوب، بو چۈل لرى گۈزرسن

گۈزلۇ قومرو خان اصلىمە بنگۈزرسن حئيران، حئيران اوچما، گۈگول شاد دەگىل

كرم دئىر: گۈگ يوزوندە اوچورسان يئرده دوشوب، گۈزلۇ يئريرسنسىن

بىر دردىمى قومرو، مىن درد ائدىرسن بئله غریب اوچما، گۈگول شاد دەگىل»

كرم سۈزۈن توکە دىب، صوفى يە دئدى:

« قارداش، گويا من دلى يىم، نه قومرو منىم سۈزۈمو، نه من اونون دىلىين بىلەم».»

پس جادە نى دوتوب گئتدىلر. اشن قلعە يە يېتىشىدىلر، بىر مەمانخانەدە منزل ائلىيپ، راحت اولدولار. گئچە بىر دستە اهل كمال بونلارىن گۈرمە گىنە، گلىپ خواهش ائلە دىلر، كرم اونلارى فيضياب ائدە. كرم سازىن قوروب، بىر اشعار سۈيىلە دى كى مضمونون، «ھىلدەجى» كلامىندان نقل ائلە رىك:

« اى گۈزلرى آله، عارضى آل

بىر بوسه وئر اوңدا جانىمى آل

بو يېرده بىزىك سىنин خىالىن

بىر يول بىزى سىن دە خاطىرە سال

گىتدىن نئجه بخت گىتدى بىزدىن

عشقىن صىدماتى دالىمى دال

اوخ تىڭىزىن ئەندىم ئەندىب ياي

آمما سنى اوخشاماقدا دىر لال

هر سۆزدە منىم دىلىم آچىق دىر

ترياك سىنин اليىنده دىر، بال

سۇيمىكدى سىنин دىلىندىن اۋگىمك

گون پرده دالىنداڭ ئەنلىك

گؤستر اوزون اولسۇن آشكارا

يا من اوزوم ائتدىم ايىشىدە اهمال؟

تقدير دىگىلدى وصل جانان

مندىن سورا سىن، جەهاندا چوخ قال

عشقىن منى اۇلدورر سىتمدن

بو مشك ايدى يا اوزوندە كى خال»

بو آى دى و يا سىنин اوزون دور

حاضران حئيران اولوب، آفرين دئىيب، سفرىيندىن سوروشدولار. صوفى سرگىزىتى دئىيب، كىشىشى خبر آلدى. دئدىيلر: « او كىشىش بورا گلدى، آمما قالمىيپ « شوغىن درە» يە گىتدى.»

فصل هفتم

سفر از شوغین دره و صحبت با کله‌ی انسانی

کرم و صوفی یولا دوشدولر. بیر مدت گئدیب بیر درده گوردولر بیر جئیران یارالى
ایکى بالاسى ايلن بیر داشین كۈلگەسىنده ياتىپ اينگىلىلىر. بىلدىلر آوچو اونو یارالىب،
او حیوان قاچىب اۇزونو آوچو گۆزوندن گىزله دىب. كرمىن اووه گى دردە گلىب
دئدى: «بى رحم آوچو بونون قوزولارينا رحم ائيله مە دىن؟» كرم سازىن آلىب نېچە
كلمه جئيران بارەسىنده سؤيلە دى:

«صوفى بونو قويوب نئجه گئديم من

صوفى اگلش بونو تعریف ائدیم من

اوجا، اوجا داغ لار باشىن آشىيدىر

اصلى كىمى چوخ گۈزل دىر، بو جئيران آوچولار اليىندن باغرى پىشىبدىر

اصلى خانىن جئيرانى دىر، بو جئيران

بىزىم يئردىن بو يئرلرە دوشوبدور

جئيرانين چوخ گۈزىل آغ اولور اوزو
قدرتدىن سورمهلى آلادير گۈزو

پەسینىدە بىر جوت قىشنىڭ بويۇزۇ
اصلى خانىن جئيرانى دىر، بو جئيران

صوفى بونۇن ياراسىنى باغلارام
اونۇن كىمى جىڭرىمى داغلارام

جئيرانىمدان آيرى دوشوب آغلارام
اصلى خانىن جئيرانى دىر، بو جئيران»

كرم ايلە صوفى جئيرانىن يانىنا گىدىب، او حئيوان دا بولارى مەربان گۈرۈپ قاچىمادى.
اونۇن ياراسىنى باغلادىلار. يولا دوشدولر. بىر تېھنى آشدىلار ايکى آوچو گۈردىلر.
بىلدىلر كى اولار او حئيوانى آختارىرلار. آوچولار بولارى گۈرۈپ يوخونا گلىپ،
گۈردىلر صوفى نىن، چئگىنندە ساز وار. خواهش ائيلە دىلر، اولارى شادكام ائدە لر.
كرم ممنۇن اولدو كى بولارى معطل ائدە جئيران قاچا. سازىن آلىپ، قورۇب،
دېنقىللاپ دېنلىك دى:

«قووا قووا آوچو داغدان اندىرىپ
قاچ قوزولۇ جئيران، آوچولار گلىپ

ظاليم آوچو وورۇب سىنى سىندىرىپ
قاچ بالالى حئيوان، آوچولار گلىپ

شوغىن درەسینىن انىپ سوروسو
سورودن آيرىلىپ، جئيران بىرىسى

اوخ دلىدىر، نازىك اتى درىسى
جانىنا قىصد ائدن، آوچولار گلىپ

ظالىم آوچو دوشوب گلىپ اىزىنە
آل قانىن دؤشونىن تۈركوب دىزىنە

میلچک لر ده قونوب آلا گوزونه
بئله اوپور آوچونون بیر پارهسى

قاج قوزولو جئiran، آوچولار گلىر
قولتوغۇندان ووروب، بىرك دير يارهسى

بئله بىلدىيم اونون يوخ دور چارهسى
سنى قووب اندىرىدىلر داغ لاردان

ای حئيوان قاج گنه، آوچولار گلىر
نئجه كى بولبولو قووار باغ لاردان

آوچو سولدان گلىر، سن گئت ساع لاردان
آوچولار كرمىن سؤزوندن شكە دوشوب، خبر آلدىلار كى بو يئرلرده بير يارالى جئiran

گۈردۈز؟ جواب وئرىدىلر خير. كرم دئىي: « آقالار، بئله جئiran لارين قوزولارى
كۆچۈك وقتە اونلارين دالىجا دوشوب شكار ائيلە مك، ياخشى دىگىل. آوچولارى او
يارالى جئiranين قىصىدىننىن قايتارىب اۋىزلىرى يولو دوتوب گئىتىدىلر و اربىكە يېتىشىدىلر.
بىر يئرده دوشوب، راحت اولدو لا. بىر دستە جوان لاردان اىكى غريب گۈرۈب، باش
لارينا يېغىشىپ، سازى گۈرۈب بىلدىلر عشاق قېيلەلرین دن دىلر. خواهش ائيلە دىلر،
اولارى شادكام ائدەلر. كرم سازىن آلىپ بئله سؤيلە دى:

« بو صفر آىي نىن دئىرە دەشىنەدە
ايکى قوزوسو دا ياتمىش دئشوندە

بو داغدا بىر جئiran يارالى دوشموش
بو درەدە حئيوان يارالى، دوشموش

آمان اونا ظولم اولوبىدور آقالار
سېينە سېينە يارا سىزىللار يانار

غريب جئiran چۈلدە يارالى دوشموش
غريب اوز يئىينى يادينا سالار

اوخ دمیرى اوно جاندان سالىدىر
دئورد يانىنى قىزىل قانلار آلىدىر

قوزو لارى ملر، وئيان قالىدىر
بو داغدا بير جئiran يارالى دوشموش

جئiran ملر بالالارين اينسىلر
بالالارى اوونون گۆز ياشىن سيلر

كرم ده اصلى يادينا سۆز سۆيلر
بو يېرلەر حئيوان يارالى دوشموش»

ائشىدىنلر بىلدىر كرم عاشيق دىر. اوره گى نازىك و هامى يا مهربان اولور. بير يارالى گۈرۈب اوره گى يانىدىر. اونلار دا كرمە مەربانلىق ائديب، سورو شدولار هارا گئدىرىز؟
صوفى دئدى: « بو اوصافادە بير كشىش آختارىرىق ». دئدىلر: « او كشىش بورادان كىچىپ « ترجان » ھ گئتدى ».«

كرم و صوفى ترجان يولۇن دوتوب، چوخ زحمت ايلن اورا يېتىشىدىلر. بير منزىلده دوشدولر. بىچارە كرم اورادا ناخوش اولوب، اوچ آى بىمار و تبدار دوشدو. صوفى اؤزو پرستارلىق ائديب، اوچ آيدان سورا ياواش ياواش يوز صحته دوتوب، خطردن قورتولوب آمما ضعيف اىدى. ائشىگە چىخىپ گۈردو قىش گىچىپ، باهار ھاوسى خوش. اوردا قالماقدان چوخ اينجىميشىدى. بى اندازه گئتمە گە مىلى واردى. صوفى يە دئدى: « قارداش، گىرك گئتمك ». صوفى دئدى: « هنوز سن ناتوانسان، نىچە گئدە بىلرسن ». دئدى: « چارە يوخ، آللە قوت وئرر ». به هر حال يولا دوشوب، بير مدت ياواش ياواش گئدىب بير يوققوشا يېتىشىدىلر. بير قدر گىلندىن سورا كرم يورولدو، ناچار او توروب، سازىن آلىب اوز حالينا بىئله سؤيلە دى:

«آلشىب يانارام توتونوم توتمز

ياريمىن سئوداسى باشىمدان گئتمز

بىر كيمسه يوخ منىم حالىمى بىلسىن

قورخارام قورت و قوش اوستومه گلسىن آشاممام داغ لارى، يول لاردا قالدىم

اولور گۈرم خدا من اصلى خانى

ترك ائيله ديم، وطن، آتا، آنانى

غىلى كرم دئير: چوخ ناتوانم

يئيشىم بىر يئره چون نىمه جانم

بئله عاجز اولوب چۈل لرده قالدىم»

كرم بىر قدر اوتوروب باشىن حقه چئويرىب، قوت اىستىب اوندان دوروب يولا
دوشدولر. گۈردو گويا غىيدن بدئينه قوت گلىپ، يوققوشو چىخىپ داغى آشىب بىر
كنده گلدىلر. اوردا كشىشى خبر آلدىلار. دئىيلر: « چوخدان دير بورادان چنجى بئلينه
گئتدىلر. اورا يوخون دور.»

كرم و صوفى يولا دوشوب، او آرا بىر ساوق كوه و كمردى. كئچىپ بىر مىتدىن سورا
« ارزنجان»ه يئىشىدىلر. اورادا بىر ئوده قوناق اولوب، چون بىر شهر دير هواسى خوش،
بىر ئىچە گون قالىپ يول زحمتىندن خلاص و كم كرم تمام صحت و قوت تاپىپ،
گىزلىن - گىزلىن كشىشى سوراغ ائيله دىلر. معلوم اولمادى اورادا اولسون؛ آمما كرمىن

داستانى هر يئerde ورد زبان اولمىشدور. ارزنجان جوان لارى ائشىپ، اوونون يئرىنى بىلىپ نئچە گئجه باشينا يېغىشىپ، اشعار و عشاقدن صحبت ائيله ديلر. كرمىن اشعارىن و داستانىن يازىپ، ازبر ائيله ديلر. آخر گئجه كى درست يئتىشىپ بىلەمىشدىلر، كشىش اورادان كىچىپ « سارىلر»ه گئىدip، ايسته ديلر صباح يولا دوشدولر. دوستان خواهش ائله ديلر و داعىنده اولارى فيض ياب ائده. كرم دئىدى:

« سىزىن محبىتىزدن ممنۇن. گئىدرم آممما منىم معشوقەم، منى دلخون ائدىب.» سازىن آلب، گۈزو ياش ائله دولوب سؤيلە دى:

بىر اوخ ووردۇن جسمىم يارالاندى گل

« گۈزلەر گۈزەلى، اصلى جانايم

بو نازىكى جىگرىم پارالاندى گل

نه ائتمىشىم سەنە تۈركىن قانىم

سەنин آدىن منىم اولوبىدور، وردىم

داغ لار، داش لار، منىم اولوبىدور يوردم

بختم يانىب، گۈنوم قارالاندى گل

بىر دەگىل، بىش دەگىل، اون دەگىل دردىم

آغاڭماقدان يارا اولوب گۈزلەرى

دەيل لىرە دىر، غەمىلى كرم سۆزلىرى

اومىدى گئىدى بىچارالاندى گل»

اوج يوز يئردىن، خېر آلدەم سىزلىرى

جوان لار كرمىن حالىنا اورك لرى يانىب، اونو يولا سالدىلار. بولار حرکت ائلىپ سارى لرە، وارد اولدولار. اورادا كشىشى سوراغ ائيله ديلر. ائشىتىدىلر « ايشقاد»ه گئىدip، بونلار يولا دوشوب بىر داغا يئتىشىدىلر كى اوナ عرب دىلىنده « جودى» دئىرلر كى

قورآندا ذكر اولوب. تورکى گمى بئلى، دئيرلر نوحين كشتى سى طوفاندا بوردا قرار تاپدى. ايسته ديلر كئچه لر گؤردولر يولون كناريندە بير انسان كلهسى دوشوب. كرم دئدى:

« صوفى بو كله نين حالينا گرك دقت و عبرت ائيله مك. آيا انسان يا حيوان كله سى دير. اگر انسان دير، بيزيم تكين يئيب، ايچىب وارلى يا نادار ايمىش؟»
كرم سازىن آليب عبرت ايلن كلە يه باخىب، بئله خطاب ائله دى:

سن ده بو دونياده وار ايدىن كلە « بير سؤال ائدرم خبر وئر منه

سن ده غذا يئيب ايچىردىن كلە» حيواندان انساندان يئدىن، يئمه دين

آللاھين قدرتىندن كلهدن سس گلدى:

لقمان ايدىم عالم لره يئردىم « بير گول ايدىم، من باغلاarda بيتىرىدىم

ايماニيم وارىدى توبه كار ايدىم» آتمىش ايل ياشاردىم، يوز ايل ياتاردىم

كرم دئدى:

يونولموش كىپرىيگى، پوزولموش قاشى « آيرىلمىش چنهسى، تؤكولموش دىشى

وقتىنده نمازىن قىلاردىن كلە؟» همىشە بئله دير، جهانىن اىشى

كلە دئدى:

« قولاق وئر حاليمى، من ده سؤيلو يوم بير زمان دونياده من ده وار ايديم

غريب لره فقيرلره يار ايديم بير شاهد ايديم من اوز مملكتىمده

كرم دئدى:

يا دونيا مالى اوچون بير آج قورد ايدين «كىله بو دونياده اهل درد ايدين

يوخسا آغ ساقاللى پير ايدين كىله» اولنده بير جوان ايگيت مرد ايدين

كىله دئدى:

فكر ائتمزديم من آخرت عذابين «بيلمز ايديم من ماليمىن حسابين

اولن وقته بير پير بىمار ايديم» آخرىيندا ايچدىم اجل شرابين

كرم دئدى:

زرين كلاه ايدين، دون اطلس ايدين «كىله بو دونياده صاحب سس ايدين

يا سفرهسى آچيق وار ايدين كىله يئديرتمز، ايچيرتمز بير كىرناس ايدين

كىله دئدى:

مين لر قوناق، ال تاپاردى نانىمه «فخر ائلدىم من شوكت و شانيمه

جهاندا بير مرد نامدار ايديم» آخر اجل قصد ائله دى جانىمه

کرم دئدی:

«بو کرمین درد و غمین آرتىردىن جوابىنى وئرىب سؤز و بىتيردىن

نه زماندان برى، بوردا ياتيردىن بو دونياده اولوم بىليردىن كلّه»

كله دئدی:

«من قورو كله يم بوردا اوتوردوم سؤالىن جوابىن باشا يئتيردىم

يوز اون ايل دير، من بورادا ياتيردىم گاهى گىزلىن، گاهى آشكار ايدىم»

صوفى بو سؤال و جوابى ائشدىپ، حئiran قالىب دئدی:

«قورو كله نتجە سؤز دانىشى؟»

کرم دئدی: «خدا قدرتىندن هېچ زاد اوzac دگىل. ايندى گرك گىتمك.»

پس يولو دوتوب گىتىدىلر تا اشقايه يئتىشىدىلر. اوردا گۈردولر بىر جمعىت تمام الوان

لباس گئىينىب، شادلىق ايله، بىر گلىن، ار ائوينه آپارىرلار. كرمىن حالى بىر ھم اولوب، بى

اختىار آغلاماق باشلادى. صوفى دئدی: «نيه آغليرسان؟»

کرم دئدی: «گومانىم بو دور بو گلىن اصلى دير.»

صوفى دئدی: «بدبىن اولما، هاردان معلوم اولوب.»

کرم دئدى: « سازىمى وئر نئچە كلمه سؤيلو يوم، معلوم اولور.» كرم سازىن آلىب،

جمعىت قاباغىن كسىب سؤيلە دى:

« اصلى سنى آپارماغا گلىيبلر قلىيمىن دردىنى كيم لر آنلار هئى

آپارىرلار گۈزىل گلىين ائدىيبلر آل دوواغىن يوزە اورتوب، آغلار هئى

اوخ ياد ال لر، گول لريمى پوزالار آل گول لرى، خونچالارا دوزەلر

منىم اليمى ده سىندىن اوزەلر داغىلار تىكدىيگىم، گول لر، باخ لار هئى

گول و بولبول بير بيرىنى تاپسىنلار تىكان لارى، بو آرادان يېغىسىنلار

مرد اىگىدىن سئودىيگىنى وئرسىنلر دونيا دە يوخ اولا، بو يامان لار هئى

كرم دئير: قايىنستان جوشاندا يانىق جىڭر عشق او دونا پىشىنده

اصلى گلىب، بو گدىيگى آشاندا آياغىنى اوپر اونون، داغ لار هئى»

كرم سئوزون كسىب، صوفى ايرە لى گئدىب، توى اهلىندن سوروشدو، بو توى كيم

اوچون دور؟ دئدىيلر: « بير تركمان، عمومى نىن قىزىن گلىين آپارىر.» كشىشى خبر آلدى.

دئدىيلر: « بورا جادە دگىل جادە آشاغىيدى، اوردان خبر آلين.»

کرم و صوفی جاده يه دوشوب، گئدن لردن سورو شدولار. بير نىچە نفر دئدىلر: « بىز بىلىرىك او كشىش اربىدە گئدىبىدىر.» بولار يول گئدىب، اربىدە سوراغ ائله دىلر. اوردا دئدىلر: « بىر بىلە ارمىنى كشىشى انكوره يه (انقارا) يه گئتىدى.»

اورا ايلن انكورىيە آراسىندا داغ لار و درەلر وار ايدى. بولار يولا دوشوب تا اينكى بير اوجا داغدان آشىب، اونون اتگىنده بير قبرىستان، قبرىستاندا بير قبرىن يانىندا بير قىز گۇردولر كى آغلۇر و او قبرىن دوره سىن دولانىر. اونون يانىنا گئدىب اونو پريشان حال گۇردولر. كرم دئدى: « صوفى وئر بوندان سؤال ائدىم.» سازىن آلىپ، قىزا خطاب ائدىب، « سن بو قبرىن يانىندا نه ئايلىرسىن؟،

قاش لارين محرابى، گول او زون آغى
جئiran گۈزىل نه گۈرسىن بو قبرى

عاشىقى بند ئايلىر زولفون دوزاغى:
اي گول او زلو نه گۈرسىن بو قبرى»

قىز بولارا باخىب جواب وئردى:

« من چۈلە دوشموش بير يار آدىنا
يار عشقىنه دولانىرام قبرى من

آلشىمىشام آيرىلىغىن اودنا
يار عشقىنه دولانىرام قبرى من»

كرم دئدى:

« پريشان دير زولفون، كمان دير قاشىن
قارالى اولوبدور، نه ياسە باشىن

آتان دير قېيردە، يا كى قارداشىن
شىرىن سۈزلى، نه گۈرسىن بو قبرى»

قىز دئدى:

« گۈزۈم ياش لار تۈكۈر، قىرىشىپ قاشىم ياس دوتموشام اولوب قارالى باشىم

نە آتام دىر ئىلنى، نە دە قارداشىم يار عشقىنە چىكىرم بولۇپ، دردى من»

كرم دئدى:

« گولمه دىم، دونيايىه گلىب گلهلى آغلىييان گۈز ياشىنى سىلەلى

نېچە ايل دىر سىن يارىن ئۆلەلى گۈزلە نازلى نە گۈزرسن بولۇپ قىرى

قىز دئدى:

« من آغلارام گۈزۈم قانىلىن دولوب عاشيق سن بىلمىسىن منه نە اولوب

سەودىيگىم ئۆلەلى، يىددى ايل اولوب يار عشقىنە دولانىرام قىرى من»

كرم دئدى:

« بىچارەنин قىرىن اوتلار بورو يوب سىموم دىگىب، ياپراق لارى قورو يوب

يىددى ايل اىچىنده يقىن چورو يوب آلا گۈزلو، نە گۈزرسن بولۇپ قىرى

قىز دئدى:

« بىر گول اوزلو يار اليمدن گىئىيدىر فلك منه گۈر نە سىتم ائدىيدىر

آیريليق اودو قلبيمى ديدىيىدىر

يار عشقينه دولانيرام قبرى من»

كرم دئدى:

«گؤزو آلا، قاشى كمان اى گؤزل

ياندىرىدىن جانىمى، آممان اى گؤزل

يادىما دوشدو اصلى خان اى گؤزل

جئiran گؤزلو، نه گزرسن بو قبرى»

قىز دئدى:

«بو بختى يانمىشىن آغلاتما گؤزون

ارتىرما بو اودلو جىڭرىن كۈزۈن

آچىن بو قبرى من، بىر گۈرۈم اوزون

يار عشقينه دولانيرام قبرى من»

كرم بىلدى بو قبر قىزىن معشوق و نشانلى سىنىن قبرى دير، اوره گى اونا يانىب
آغلادى. دئدى: «بىچارە بوردا قالما، دونياىدە هېچ گىندن گئرى گلمز» قىز دئدى: « او
قدىر قاللام من دە محبوبە يېتىشىم». كرم دئدى: « آفرىن عشق اھلى گىرك بئله وفالى
اولا.»

ناچار قويوب، كىچىپ يولا دوشدولر. انكوره يە يېتىشىپ بىر مەمانخانەدە دوشوب
راحت اولدولار. خلق بولارىن خبرىن ائشىدىپ گئجه بىر دسته اهل صفا، گۈرمە گە
گلىپ، احترامات ائدىپ، خواهش ائلە دىلر؛ كرم اونلارى بى بەرە ائلە مە يە. كرمىن
عشقى سۆزو شهرت تاپمىشىدى. كرم سازىن آلىپ دئدى: « ياران، عاشقى نە سۈيلىه يە
معدور دور، باشلادى،

گئجه گونوز بولود کیمی آغلارام
مارال تکین بیر جانیمی آلان وار
مجنون کیمی حگریمی داغلارام
بیهار اولوب، گنه اوره گیم جوشدو

بئزومدن تؤکولن بو قانلى ياشدى
نه گلن، نه بیر خبر آلان وار
آتا، آنا وطن يادىما دوشدو
يئل لر اسىب، چؤلدە قارلار ارىدى

نئ اوزون گول، منى غم لر بورودو
منيم کیمی دونيايە اوڈ سالان وار
قوش لار وطنىنە طرف يئريدى
آمان دير ايتىرىدىم، اصلى خانىمى

منىم کیمی دونيايە اوڈ سالان وار
اوونون چون ائتمىشىم مباح قانىمى
كرم دئدى: خدا آلسا جانىمى
كرم دئدى: خدا آلسا جانىمى

فصل هشتم

سفر به عیاش و صحبت با ویرانه

كرم انكوره ده سوروشدو، بير كشيش بو او صافده بورايىا گلېپ، دئدىيلر: « بلى گلېپ،
لakan قالمىيىب عياشە طرف گئتىدى. » كرم و صوفى اوردان يولا دوشوب بير مدت چۈل
و چاي و دره و داغ لار و چمن لردىن كىچىپ، بير ويران شەھرە يئتىشىدىيلر. كرم صوفى
يە دئدى: « بورا بير آباد يئر ايمش، آيا بىلەك اولور، نىيە ويران اولوب و اھالى ھارا

گئديبلر. صوفى قارداش، دور سوروشوم. كرم سازين آليب، عبرت و اخلاص ايلن

سؤيله دى:

يولوم دوشدو، بير خرابه داشينا

« سير ائيلىيب بو عالمى گزنه

گئروم نه لرگلوب، اوونون باشينا»

سوروشدوم هاچاغدان ويران قالىبىدىر

ويرانه دن سىن گلدى:

چوخ قصالر گلوب منيم باشىما

« نوح عصرىندن بئله ويران قالمىشام

قانـلار آخىب، توپراغىما داشىما»

سۇيىلە سەم قورتولماز نەلر گئرمۇشىم

كرم دئدى:

دۇورىنە نە اولور باخىب گئورىسن

« عاشيقلار دردىنى سەن دە بىلسىن

فلک نەلر قاتىب سىنин آشىنا»

بى كىسـلر دردىنە درمان قىلارسان

ويرانه دئدى:

عاشيقـلار دردىنە، ياندىم ياخىلىدىم

« مىن مىن دە آباد اولوب يىخىلىدىم

فلک آغى قاتدى شىرىن آشىما»

توى اوچون باخىلىب ياسا سىخىلىدىم

كرم دئدى:

ترک [ائىلر] دونيانى هر نە كە وارىن

« ائشىتسە هر عاقل بو آه زارىن

ویران اوولوب نییه کوچه بازارین

حئیران قالیر انسان سنین ایشىنە»

ویرانه جواب وئردى:

« اوچ يوز آتمىش چىشمە مندە آخاردى گۈزلىرى باغيما سىئەرە چىخاردى

ۋئران اولدوم داش لار دوشدو باشىما»

متاعىمى گۈرن حئیران باخاردى

كرم گئنە سوروشدو:

الوان لار گىدىيلر چوخ خوش يئدىلر

« سنده ده آقالار من من دئدىلر

سورمهلىر چكدىيلر گۆز و قاشىنا»

بعضى لر آغلىيپ بعضى گولدولر

ویرانه جواب وئردى:

« شاه لار گۇردوم قول لار گۇردوم اسىرلىر ووردوران لار گۇردوم كوندە زنجىرلىر

گاھ توتىيا گۈزە سورمه قاشىما»

دارالار گۇرموشىم، آج لار فقيرلىر

كرم دئدى:

سنین اىگىت لرىن فلك نىيلە دى

« غىلى كرم ویرانه يە سؤيلە دى

قلبىيم ياندى افغانى يە جوشى يە»

گىچن دىمە يولوم سنه اوغرادى

ویرانه دئدى:

«چوخ ایگیت‌لر منده مقام ائتدیلر خوش گئچیریب بد گئچیریب گئتدیلر

قارا توپراق آلتیندا يئر دوتدولار دایاندیلار افغانىما جوشىما»

كرم دونيانين بى و فالىغينا، انسان بدبختلىكىنه فكر ائله يىب، آه چكىب دئدى: «دونيادا ناكامليق و غم و آيرىليق حتمى دىرى. راحت گورمك، كام آلماق كيمسه يه نصىب او لماز، آه من آخر بو سفر و زحمتىن نه كام آلاجاغام بىلميرم. يولا دوشوب خاموش غمناك «عياش» ا يئتىشىدلر. اوردا خبر دوتدولار. معلوم اولدو، كشىش زىلەيە طرف كۈچوب. اوندا دايانيمايب گئتدىلر، نىچە گون، جنگل و چمن آشاغى طرفده بىر بؤيوک چاي اونا درەلر تۈكۈلۈر گۈرۈب كرم دئدى: «صوفى قارداش بورا گۈرۈمە لى يېرىدى، قوى او توروب تماشا اىدىك» او توردولار هر طرفه باخدىلار. آمما كرم غمگىن فكر ايچىنده ايدى، دئدى: «صوفى بىز گۈر نه مدت دىرى، غربته چىخىب زحمت‌لر چكىب بو قىزى آختارىب هنوز تاپمامشىق. بىلميرم آيا آخر ايشىمиз نه اولا جاق؟ قوى ايندى من بو جنگل و چمن و سولاردان و داش‌لارдан سوروشوم، اصلى خانىمى گۈرۈبلر.» سازىن آلىب الينه داشا خطاب ائله دى:

«گل خبر وئر منه اى سارى قىه منيم اصليم بورالاردان گئچىيدىر

اونون گول جمالى بنزىر بو آيمىدۇر اصلى خانىم بو چۈل‌لردن كۈچوبىدۇر»

داشدان سىس گلدى:

«گل گل عاشقى سنه دئىيم راستىنى سنين اصلين بورا گلدى و گئتدى

یانینا آلمیشدى گويا دوستونو

بلى اصلى بورا گلدى و گئتدى»

کرم دؤنوب جنگله دئدى:

«بورويوبدور داغ و داشى بنفسه

سندن سوروشورام اى قارا بىشه

من اورك وئرمىشىم، او گوز و قاشه

منيم اصليم بورالاردن گئدييدير»

جنگلدن بئله سىس گلدى:

«هئچ عاشيق دؤزمويوب بير بئله غمه

گئزل اصلى بيردن گلدى او كومه

بير گون قاليب باخدى سبزى ليگىمە

مندن بير لاخ آخر كسىدە و گئتدى»

كرم يوز سويا دوتوب، سؤيلە دى:

«درىا كىمى بو چۈل لرده آخارسان

آيىنه تك گئزل لرە باخارسان

سوکاه، اورك لرى اودا ياخارسان

منيم اصليم بورالاردان كىچىيدىر»

سودان سىس گلدى:

«کرم، دوتموش سنى اصلى هاواسى

اونولان وار ايدى آتا، آناسى

ايچىب دولدوردولار، كوزه و طاسى

بلى مندن ده سو ايچدى و گئتدى»

کرم بىلدى، نامرد كشىش بير يئرده آرام دوتمور، اصلينى ولايت به ولايت قاچىردىر.

اودا اوز اوزونە دئدى: «من ده محال دير ال چكم، اگر چى دونيانىن او باشينا گىندهلر.

گۈركى تقدىر نەـدىر). گئنە يولا دوشوب، خطرناك يئرلەرن كىچىپ «قىزىل ايرماق» (آرخ) كنارينا يېتىشىدىلر كى بو چاي سئل وقتى ايدى. قان رنگىنده جوشان دريا كىمى آخىردى. كرم دئدى: «صوفى قوى قىزىل ايرماق كناريندا نىچە كلمه يادىگار عشق سؤيلە يىم.»

سازىن آلىب، باغرىنا باسىب، بئله سؤيلە دى:

باشىما نە گله، چكىپ گئدە رم «مرد مرد عالمـلىرى يارادان

گۈزلىيمدن قان ياش تۈكۈپ گئدە رم اوذاق دوشىدوم ائلدن آتا آنادان

دونيا يامان دنىـلرە دار اولماز نەـدن فلك دوغرولا라 يار اولماز

بيكس يتيم كىمى، كىمسە خوار اولماز اود ووروب عالمى ياخىب گئدە رم

بولبولو اوچورىدوم قاچدى يووادان ياران، منى اونوتمويون دوعادان

بىر قوشودوم اوذاق دوشىدوم آنادان ايندى لاخدان لاخه قونوب گئدە رم

سيز بىر باخىن بو داغـلارين قارينا دريا كىمى چايىن خارها، خارينا

فلك منى سالدى دونيا دارينا دوزلمە رم بئلىم بو كوب گئدە رم

غىلى كرم غمـلىرى ياتىب دؤشوندە دونيانى غرق ائدىب گۈزو ياشىندا

قىزىل ايرماق كىمى داغـلار باشىندا اتكـلرە حئيران آخىب گئدە رم»

کرم سؤزون کسیب، قیزیل ایرماق آللاهین قدرتیندن چالخانیب، بیر یئردن يول وئریب بونلار كىچدىلر. زىلە آخشام وقتى يئتىشدىلر. منزل آختارىب، تاپمادىلار. مگر بير كاروانساراي گلېب يئر ايسته دىلر. اوونون صاحبىي بدـخوى ايدى. بولارا يئر وئرمه يىب. چون كىمسە يوخودو، قاپىنى باغلايىب گئتدى. اورا آبادلىق كنارىندا بوشودو. بولار يئر تاپمايىب، ائشىكىدە قالدىلار. گئجه چوخ ساۋووق اولدو. يوخون اولدو هلاك اولالار. ناچار كاروانسراين قاپىسىن سىندىرىيپ اىچە رى گىردىلر. هر قدر آختاردىلار. اودون بير زاد تاپمادىلار. ناچار كاروانسراين قاپىسىن ياندىرىيپ قىزىشدىلار. صباح چوخ تىزدن چىخىب آبادلىقدا كشىشى سوراغ ائدىب بىلدىلر، اورادان كىچىب « دوقۇز يازى» يا گئدىب. بولاردا يولا دوشدولر. آمما صوفى گۈردو كرم چوخ غمگىن و نىڭرانـدىر. دئدى: « نە وار؟»

دئدى: « صوفى بير ايش گئردوک مىزبانىن قاپىسىن سىندىرىپ، منزىلینه گىرىپ، اودونون ياندىرىپ، پول وئرمە دىك.» كرم سازىن آلىپ بىلە سۈپىلە دى:

« صوفی بیر باخ ایشیمیزه » میزانه پول و ئرمە دیك

نهـلـگـلـدـي باـشـيمـيزـا

گزه گزه بورا گلديك اصلى نى آختارماق دئدىك

گوجولن ایچه-ری گیردیک میزبانه پول وئرمه دیک

عشق آدینا چوئله چیخدیق عشق آیلن هر یانا باخدیق

قاپینى سينديريپ، ياخديق ميزبانه پول وئرمە دىك

كرم آدلى خوش ذاتيميز چوخ تلخ اولوب اوقاتيميز

آرپاسين يئدى آتيميز ميزبانه پول وئرمە دىك»

صوفى ده ملاليق دامارى وار ايدى كى هامى زادى اوزويچون توجىھي ئىدردى. دئدى: «او بىزه يئر وئرمە دى. اشىكىدە قالسىايدىق اولوردوک. ايندى ده اگر اوزوموز ايشيمىزى بىليندىرسك اذىت و حبس ئىدرلر. اگر عۆمر اولدو باشاردىق البتە حقىن آرتىق ليقلان وئرە رىك.» بارى يول لارينا دوام ائيلە ديلر.

فصل نهم

سفر از سیواس تا پیدا کردن اصلی

کرم و صوفی گئدیب دوقوز یازى یا یئتیشیب، اوردا کشیشی سوراغ ائدیب، بیلدیلر او «سیواس» ا گئدیبیدیر. اورادان دا یولا دوشوب گئدیب، سیواسا یئتیشدیلر. اورادا دوشوب گئردولر اهلىنین چوخو ارمنى دير. چوخ گزیب آخری بیر مسلمان قهوهخانه سی تاپیب، منزل ائیله دیلر. کشیشی خبر آلیب بیلدیلر کی او سیواسدان گئدیب، «دلیکلی داش» دان دا گئچیب، «ارکوب» ه وارد اولوبدور. کرم و صوفی ده یول دوتوب، چوخ مدت گئدیب ارکوبون یوخونوندا بیر گؤزل کنده یئتیشیب، گئردولر اونون کناریندا بیر صاف سولو چای آخری. اونون قیراغیندا گلینـلر و قیزلار پالتار یوورلار. کرم اوزادان بیر گؤزل گلینی گئرروب؛ دئدی: ای وای بو اصلی دگیل؟ دئدی ای صوفی سازیمی وئر، ایندی معلوم اولور اصلی دير یا خیر.» آلدی سازینى:

« چای ایچیندە پالتار یووان ای گؤزل آللی گلین، سن اصلیمه بنزرسن

دوغرو سؤيله منه آمان اى گؤزل
آللى گلين، خان اصليمه بنزرسن»

گلين دئنوب باخدى، گوردو سؤز اوナ دئيىلدى، جواب وئردى:

«بو گؤزل داغ لاردان بورا گلمىشىم
گئت اى عاشيق، سين يارين دگىلم

چو خدان بير ايگىدە گلين اولموشام
اوز ياريم وار، سين يارين دگىلم»

كرم دئدى:

«اصلى كىمى گول او زوندە خالى وار
گؤزل پالتار ايچره اينجە بىلى وار

ككلىك كىمى سكر گئيچك يولو وار
نازلى گلين، سن اصليمه بنزرسن»

گلين دئدى:

«داشىما اى عاشيق چىرىلر داره
اوره گىمه، ووردون ساغالماز ياره

ايسته سنى آلاھ يئىرسىن ياره
غىلى جوان، سين يارين دگىلم»

كرم دئدى:

«آمان گؤزل يوزدن نقابى گؤتور
چوخ آغلاتما منى بير دمده گولدور

ايسته سن آزاد ايت ايسته سن اولدور
آللى گلين، سن اصليمه بنزرسن»

گلين دئدى:

«عاشق بیجا قلیین غمه دولدورور

معشوقه اوز عاشیغینى گولدورور

بیر ياريم وار بئله سنى اولدورور

تئز گئت كرم، سنين يارين دگيلم»

كرم گوردو اشتباه ائديب، گلين اصلى دگيل، عذر ايسته ييب، كشيشى سوروشدو.
دئدىلر، بير بئله شخص گورمه ميشيك. كرم صوفيلن يولا دوشوب اركوبه يئتىشدىلر.
اوردا بير مهمانخانهده دوشوب استراحت ائيله ديلر. بونلارين خبرى اورايى
يئتىشمىشىدى. گئجه بير دسته اهل كمال بونلارى گورمه گە، گليب احترام ائديب
دئدىلر: «آشيق كرمىن سۆزو شهرت تاپىپ، خواهش واريماز نېچە كلمه حكمت سؤيلە
يە». كرمىن بونلاردان خوشو گليب، سازىن آلىب بئله سؤيلە دى:

«بو دونيا دا اوچ زاد چوخ يامان اولور بير آيرىليق، بير يوخسوللوق، بير اولوم

انسانى قورخودور بونلارين فيكري

بير آيرىليق، بير يوخسوللوق، بير اولوم

هر نه تقدير اولوب، گلرمىش باشا

بير آيرىليق، بير يوخسوللوق، بير اولوم

حسرت قويار بىزى قوم و قارداشا

چوخ گۈزلىن گول رنگىنى سولدوروب

چوخ پادشاه لارى تختدن اندىريپ

بير آيرىليق، بير يوخسوللوق، بير اولوم

گئنلرى گلمز يئره گۈندە رىب

مېل ايلە شربت اجل اىچىلمىز

غىلى كرم دئير: بؤيوک كىچىلمىز

اوچ درد واردیر، بير بيريندن سئچيلمز بير آيريليق، بير يو خسوللوق، بير اولوم»

كرم سؤزون توكه ديب، بونلارдан كشيشى خبر آلدى. دئدىلر:

«بلى، بورادان كىچدى، «يارماق چولو» نه طرف گئتدىلر. اورانين بگ و خانـلارى بير دسته قىز و گلين و نوكر و قوش و تازى و اسباب شكارىن آوا چىخىپلار.»

كرم ايسته دى اصلينى بونلارдан خبر آلا؛ گئتدىلر اونلارين يانينا. اونلار سوروشدولار هارادان گلىرسىز؟ كرم دئدى: «سيز هارا گئدىرسىز؟» دئدىلر: «بئله گۈرسە نير، سن اهل عشق و طربسن؛ چون سازين بئله خبر وئرير. بىزى فيض ياب ائيلە؛ سىنин سؤاليوه جواب دئىك.»

كرم سازين قوروب، پىچىن بوروب، سؤيلە دى:

«آلمالى نين آقالارى

دسته دسته اولوب گلىر.

آقالارى خانيمـلارى

بىر بىرە ال وئريپ گلىر.

گئينىب باشدان آياغا

چىخىپ شكار اوچون داغا

کیمی بگـدیر، کیمی آقا

بیرقـلرین آچیب گلیر.

الـلـره آو ائـدن قوشـلـار

يانـلـارینـدا تازـى اوـلـار

چئـگـىـنـلـرـينـده توـفـنـگـ وـار

عرب آـتـلـار مـينـىـب گـلـير.

دوـشـمـوـشـمـ غـربـتـ اـئـلـيـنه

دوـلـانـامـ دـاغـ وـ چـؤـلـونـه

بوـآـلمـالـىـ نـينـ يـولـونـا

غـمـلـىـ كـرمـ، دـوـشـوبـ گـلـيرـ.»

كرمين صؤحبى اوـلـارـا خـوشـ گـلـيبـ، دـئـدـيلـرـ: « مـقصـودـونـ نـهــدـيرـ؟»

كرم كـشـيشـىـ سورـاغـ اـئـلـهـ دـىـ. دـئـدـيلـرـ: « بـورـادـانـ كـئـچـىـبـ قـيـصـرىـيـهـ طـرفـينـهـ گـئـتـدىـ.»

كرم قـيـصـرىـيـهـ يـولـونـ دـوـتـوـبـ، نـئـچـهـ گـونـ چـؤـلـلـرـدـنـ، دـاغــلـارـدـانـ، سـوـلـارـدـانـ، كـئـچـىـبـ
بـيرـدـنـ بـيرـ اوـجـاـ قـورـخـولـوـ دـاغـىـنـ دـامـنـهــسـينـهـ يـئـتـىـشـدـىـلـرـ. كـرمـ قـورـخـوـيـاـ دـوـشـدـوـ. دـئـدـىـ: «
صـوـفـىـ بوـ دـاغـ مشـهـورـ قـارـاـ دـاغــدـيرـ. يـولـوـ قـورـخـولـوـ، آـلـچـاقـ وـ اوـجـاـ، سـوـسـوـزـ حـرامـىــلـ

گردىشگاهى دير. بوندان گئچمك چتىن دير. آمما چاره يوخ. آيرى يول يوخ دور.
ناچار توكل ائله يىب، كم كم يوققوشو چىخىپ، بىر مدت داغدا گئدىپ، سوسوز
اولدولار. سودان، چىشمەدن نىشان گۈرمە دىلر. آخر يوخۇن اولدو سوسوزلۇقدان دوشە
لر. كرم دئىدى: «قارداش، سن بىر طرفدن من بىر طرفدن گۈزك، بلکە سو تاپاق.
آيرىلدىلار. بىر آز كىچدى، بىردىن دومان قالخىپ، تمام هاوا قارالىپ بىر بىرىن گۈرمە
دىلر. كرم صوفىنى سىلىندى، جواب ائشىتمە دى، هر طرفە دۇنوب فرياد ائىلە يىب،
سسىن قولاغينا گلمە دى. بىلدى يولو و بىر بىرىنى ايتىرىيلر. سو دا تاپمايىيلار. بىچارە
سرگردان قالىپ دئىدى:

«من نه قدر بدبختم. وطن و آتا و آنا و اقربادن آيرىلدىم، معشوقە دە يئتىشىمە دىم. بىر
انىس و پناهم يولداشىم صوفى ايدى، او奴و دا ايتىرىدىم، سوسوز، آج و تك بو داغدا
هلاك اولوب، قورت و قوشلارا خوراك اولا جاغام.» سازىن آلىپ او داغدا اۆز حالىنا
گۈرك نه سؤيلە دى:

«اي قاراداغ قلىبىم اود دوتىدو ياندى

نه بىلدىر چكدىم النىدىن سىنىن

آخدى گۈزۈم ياشى، جىحونە دۇندو

چوخ لار غرق اولوبدور، سئلىندىن سىنىن

گۈرۈم كى باشىوه سىموم يېل اسىسىن

بو قارا داش‌لارين داشچى‌لار كىسىن

اوْت‌لارين، گول‌لرین يانسىن آلىشىن

بىر كىمسە درمە سىن، گولوندان سىنىن

مارال‌لارين، آزغىن آزغىن آغلاسىن

چشمەلرین درىندە سو ساخلاسىن

يولچولاپىن حرامى‌لر باغلاسىن

كاروان دا گئچمە سىن، يولوندان سىنىن

كرم دئير: سىندىن دومان گىتمەسىن

لاله سونبۇل بۇشەلر بىتمە سىن

باغىندا قومرو بولبۇل‌لر اۇتمەسىن

خان اصلى كئچىبىدىر چۈلۈندەن سىنىن»

آشىق‌لار نقل ائديرلىر؛ كرمىن نفسىنندن، آللاهىن حكمى ايلە بىردىن دومان چكىلىپ،
هاوا آچىلىپ، بو اىكى يولداش بىر بىرىيىنى تاپىپ، داغدان آشاغى اندىلىر. بىر چشمە
سرىن سو گئوروب، اىچدىلىر. بىر آز استراحت قىلىپ، حالە گىلدىلىر. دوروب او داغىن
قا باغىندا كى « ارجىن داغى»نا چىخدىilar. اوردان دؤنوب دالى باخدىilar گئوردولر

کرمین نفرینی تأثیر ائدیب قاراداغ آلیشیب شعله چکر. ایندی ده اورا قارادیر. ارجین داغیندان انيب يولا دوشدولر. يوموشاق نسيم گليردى. كرم دئدى: « صوفى، بئله آنلىرام، اصلى قىصرىيە دە دىر. اونون عطرى بو نسيمدن دماغىما گلير.» گۈردولر اوردا بىر چوبان بىر سوروسو وار، او تارىر. كرم صوفى يە دئدى: « گل بو چوباندان خبر آلاق منىم سئودىگىمى گۈرۈپ.» چوباندان سوروشدولار، بر بئله كىشىش بورادان كېچدى. چوبان دئدى: « عاشيق، اگر شعر سؤيلە يىب، منى شاد ائيلە دين دئيه رم.» كرم چمن و چۈل و چشمه و چوبانا باخىب، سازىن آلېب سؤيلە دى:

» اگلش چوبان سندن خبر آلیم من

منیم جانیم قیصریه گئدیبدیر

دئ قوى ياري بئله ياده ساليم من

اصلی جانیم قیصریہ گئدیبدیر

سؤیله چوبان سؤیله آللاه رضاسی

سنه يار اولسون او قول لار آقاسى

بیر ارمنی قیزی، کشیش آ TASI

بئله خانیم قیصریه گئدیپدیر

قارادىر قاشـلارى گۈزو سورمهلى

كتاندان كؤينه گى، دؤشو دوگمهلى

گۈزلـلر ايچىنده او دور گئرمەلى

اصلى خانىم قىصرىيە گىدىيدىر

كرم دئير: يار ائتمىشىم وردىمى

حق وئرمە سىن، هېچ بندە يە دردىمى

اصلى كۈچوبدور، بوش قويوب يوردومو

بىلە گۈزل قىصرىيە گىدىيدىر»

چوبان بو آشىغىن سۆزوندن حظّ ائدib، او مقامدا كرمىن دلخوشلۇغونا نئى چالىب، كرم اوندان حظّ آلىب، كشىشى نام و نشانلى خبر آلدى. چوبان دئى: « قىصرىيە يە گىتدى. گىك ايندى اوردا اولا». صوفى و كرم اميدوار اولوب تله سىك، اوزلرىنى قىصرە يوخونونا يېتىردىلر، گۈردولر قىصرىيەـنин ايشىيگى چوخ گۈيچك باغـلاردىر گۈرمە لى و تماشا ائله مە لى يېرلر. بىر ياشىل و شاداب باغدا گۈردولر اوچ قىز ال اله وئريب گزىرلر. يواش يواش بىر خوش نوا ايله تىرنىم ائدىرلر. كرم بىرىنى اصلى يە او خشادىب دئى: « صوفى، بو قىز اصلى اولمويا كى منى چۈلـلرە سالىب، اوزو ذوق و صفا ايلن كېچىردىر.» سازىن الينه آلىب، ايستە دى بو قىزى دىنديره، بلکە اصلى اولا:

« هانسيز منى قول ائيله ريز

قا باقدا كى قوشادىلبر

نازلى نازلى يول ائيله ريز

چوخ گليريز خوشادىلبر

كىپريك او خيله سينه مى

دالدىن آپاردىن كينه مى

او ديلبر ديرينه مى

گتيرمىشن هو شادىلبر

او اوخ كى آتدىن نيشانه

اورك گليب جوشادىلبر

بو زولف عنبر افسانه

آيريليق او دونا ياندى

كرم غمدن بئلى سيندى

تأثير ائتمز داشادىلبر»

نالهـسى چرخه دايىاندى

قىز بونلارا باخىب، بو سؤزلىرى ائشىدىپ، قاچدى بىر كناره. كرم دئنى: « صوفى، بو منه اورگى يانمادى، قوى خبر دوتوم هاردان گلىپىر. اصلى دن خبرلىرى وار. بلکه بو قىز اوزو اصلى اولا. كشىشىن قورخوسوندان، شىطانلىقدان منى تانىيپ قاچدى. وئر سازيمى.»

كرم سازين باغرينا باسيب، سىلسىنلىدى، « اى بى رحم خانىم آمان،

گۈزلەرده يوخـدور مثل و مانندىن

بويو شىشىماد، ياناقـلارى آل گۈزل

فرشته دن اصلین، حوری دن نسلین

دیشی اینجى، دوداچ لارى بال گؤزل

قولاق وئر سؤزومه، اى تئلى سونبول

سن بير قشنگ گولسەن، من سەن بولبول

اصلينى يا اوونوت يا دا قال گؤزل

هر كىمسەن بير خبر وئريپ آل گؤزل

كرم دئير: سين قولون اولوم من

گىچە گونوز خدمتنىدە قاليم من

بىر گون سىندەن مرادىمى آليم من

سن دە مندىن مرادىيى آل گؤزل

قىزلاردان بىرى آيرىلى گلىپ، بولارى اۆز عالى گؤزل چادىرلارينا چاغىردى. بولار
اونلان چادىرا گىدىپ خانىم لار احترام ائدىپ، قەوه صرف ائدىن سۇرا قىزلارين
بىرى دئىدۇ: « عاشيق، بئله گۈرسە نىر، سن بىر پاكدل عاشيق سن. بىر مرادىن و
معشوقە وارىندىر. اونون دالىجا گزرسن. ياخشى بو دور نئچە كلمە شعر ايلن مرادىن
سۈيلىھ يە سن، بلکە بىز دە سەن كۈمك ائله يك.»

کرم سازین آلیب، قوروب بیر چوخ خوش نوازش ائدیب دئدی:

« ساللانا، ساللانا خرام ائدرسن

آمان منیم خان اصلیمدن خبر وئر

هر باخیشداد خانیم، مین قان ائدرسن

آمان منیم خان اصلیمدن خبر وئر

كکلیك کیمی داشدان داشا سکن قیز

آغ الـلره قیرمیز حنا ياخان قیز

آل گؤزلو، اى قيقاجى باخان قیز

آمان منیم خان اصلیمدن خبر وئر

منیم ده سئودیگم آلا گؤزلودور

دوذاقـلارى شکر، شیرین سؤزلودور

او دا سنین کیمی گؤزل نازلى دير

آمان منیم خان اصلیمدن خبر وئر

کرم دئير: سنین سؤزون دادلى دير

سئوديگيم شان و شهرتلى آدلى دير

ارمنی قیزی دیر، اصلی آدلی دیر

آمان منیم خان اصلیمدن خبر وئر»

قىزلار كرمىن صحبتىندن لذت آپارىپ، دئدىلر:

«عاشق مقصودون آچيق سؤيله، واضح اولسون.»

صوفى دئدى: « خانيم لار بو بير پادشاهين اوغلو دور، بير ارمنى قىزينا عاشيق دير. اونون آدى اصلى دير. بيز اونون دالىجا ديار به ديار گزىب، بورا يئتىشمىشىك. ايندى بو سنى اونا بنزىتدى.»

کرم بو خبردن شاد اولوب، قیزا تşکر ائدیب، مطلبی گیزلین ساخلیب، صوفی ایلن
خانیم لاری وداع ائلیب، قیصره یه گیردیلر. گئچیردیلر، گئردولر بیر جمعیت بیر

جنازه آپارىرلار، چوخ دىدبه سى وار. بىلدىلر بو بير وارلى شخص ايمىش؛ چونكى بير يوخسول جنازه سىنده دىدبه و دستگاه اولماز. ملّا و اوخويان لاردا اونون دئورونه يېغىلماز. كرم دئدى: « صوفى، دور من بو جنازه اوچون نىچە كلمه سؤيله يىم.» كىچىب، قاباغى كىسى. تابوت آپاران لار گۈردولر بو غريب آدم، سازىن آلىب تابوت قاباغىن كىسيب سؤيلر:

« مال صاحبى نىچە گۈردون اولمه گى

ايندى جىلاق جدا اولوب گئدرسن بگىنمىزدىن هر جور پاكتار گئيمه گى

سوروشمازدىن يوخلولارين حالىنى دوتماز ايدىن، بير فقيرين الينى

ايندى اونو، هامى تؤكوب گئدرسن حلال حرام يىغدىن دونيا مالىنى

مجلسىلر، قوروبان باده اىچىرىدىن ماليم وار، دئىيىن گۈگە اوچاردىن

ايندى قارا يئره انىب گئدرسن ياخشى آت لار مىنib، بايراق آچاردىن

اولوم گلر يئتر باشا ملالىم غملى كرم دئير: نه اولور حالىم

اجل شرييتنى اىچىب گئدرسن اولوم بىلمىز، نه مظلوم و نه ئاليم

بوحالدا امام ھكلە يە، ھكلە يە يئتىشىب، بوحالى گۈرۈب، كرمە تند باخىب، سۇزو
عرىيچە بوغازينا سالىب دئدى: « پە، بو نە دىر. مىت اوچون دە شعر سؤيلرلر. بير فاتحه
اوخو.»

کرم یاواشجا دئدى: «آى آخوند، بو فقير اولسايدى دا بو جور قاچا قاچا گلردىن؟»

جنازه آپاران لار دئدىلر: «آى آقا، معترض اولما، بو بير حق عاشىغى دير. مىتىن و اولونون حالىن درست سؤيله دى.» كرمدن عذر اىستىيپ، آخونددان قورتاردىلار. كرم ايلن صوفى بير قەوهەخانە يە گلېپ منزل دوتدولار. بولارين حالىنى خلق بىلمىشدىلر، گئجه بير دسته خوش مشرب جوان لار بولارين گۈرمە گىنه، گلېپ كرمدن فيض اىسته دىلر. كرم چون اصلينى اوردا بىلىردى خوشو گلدى.

سازىن آلېب خوش نوا چالىپ، سۆز باشلادى. مضمون «ھىدجى».

آه کى قىش گئىدى يېتىشىدى بەھار

درد و غمە يېڭى دن اولدوم دوچار

اوچدو گۈگۈل قوش كىمى قوندو گنه

دوشدو قارا تىل لرىينىن بندىنه

غمزەسى اوخ تك دؤشومە اوغرادى

باغرىمى دىلى، جىگرى دوغرادى

ائىلە دى عالمدە بو رشك پرى

عاشىقىنى قومرو تكى سرسرى

بیر بئله بو شوخ منه ناز ائدر

آه کى ايماندا اليمدن گئدر

قىلدى منى خوار بو اندامى گول

ياخدى محبت او دونا ائتدى كول

خوش ديلى وار سحر كىمى سؤزلرى

عالمى آشوب قىلىپ گۈزلىرى

قاش و گۈزو قارە، بئلى اينجەدىر

اوز دئيرن لالە، دوداق غونچەدىر

اوز ديمە، اوں دئرت گئجهلىك آىـدىر

قاش چكىلىپ بس دئيرن، يايـدىر

سرۇ دگىل قىـدine هرگز نظير

سرۇ هاچاغ اگـىنинه گئيدى حرير

طعنه وورار غونچە يە ايستر گولە

زولفون آچار وئرسىن آجىق سونبولە

آخ گؤرەسن بو گۈزە لىن الـلىرىن

قىرمىز ائدىب شانە وورار تىلـلىرىن

او كى بزك ائتدى منىم يانىما

يوللادى اولموشدو سوسوز قانىما

سورمه چكىب گۈزلىرىن ائتدى آلا

خلقى ائده صىد بو جىئيران بالا

يارەلرى قلبىمە هر دم يېتىر

واى گونوم گىلدى گونومدىن بىر

هاردا اولور اوخ درىنى دلمە يە

من دوشوب اولسىم سىزە دان گلەمە يە

بو بوتۇ بىلەم دئىم او خىشار كىمە

او خىشاماغى گىلدى آغىر طبىعىمە

من بو گول اندامى گە او خىشارام

بو چىمنىن بولبولوييم تا وارام

قسمتى كم، طاليعى يانميش منم

قاره گونو، بختى دولانميش منم»

جوانـلار دلشاد اولوب، آفرين دئديلر. كرم اونلارдан بير خبر دوتمامى. صباح دوروب صوفى ايلن تغيير هيأت و پالتار ائديب، قىصره ده كوچه لره دوشوب، ايسته ديلر، گيزلىن بير وسiele ايله اصلى نين يئرين تاپىب، بلكه گيزلينجه اونو گۈرە لر. گزىب سوراغ ائدىردىلر. بير كوچه ده بير دسته اوشاق گۈردولر كى اوينورلار. اونلارين بيريندن كى هوشلو گۈرونوردو، ياواشجا خبر آلدى بوردا بير كشىش ائوى وار كى اۆزو زندابان، عيالى ديش چكىن اولوب. بير قىزلارى دا وار. او اوشاق دئدى:

« بلى يئرلرين من تانيرام. » بولارى گۈتوروب كشىش ائويىنى نشان وئرىدى. كرم اوزاقدان قاپيدان باخدى، گۈردو اصلى شاهانه گئىينىب، آى كىمى ائوده و حياطده دولانير. يئددى ايل ايدى كرم و اصلى باغدا بير بيريندن آيرىلىپ. سفر و يولـلار كرمە تغييرلىر وئريب، اۆزو ده مخصوصاً هيأت و وضعىنى دگىشدىرىمشدى، تانينماسىن. اليندە ساز ياواشجا عمارته گىردىلر. قىز باخدى تانيمادى. بئله بىلدى يولا گئچن مطرپـدىر.

كرم بو فرصتى غنيمت بىلىپ سازىن آلىپ بير غزل باشلادى:

سينهمى يئتر عشقىنه آماج

« بو گۈزل قىلدى بير باخىش قيقاج

عشوهسى صبر كشورين تاراج

غمزهسى ائتدى دين ائوين تالان

بويو شمشاددیر بوخاغى عاج

آغزى دير پسته، گؤزلرى بادام

روزگارين گۈزلەرinden باج

ياراشير نازنين سنه آلاسان

من سنين نعمت وصاليوه آج

سن منيم قانيمه هميشه سوسوز

سهو قىلدىم، سينايدى آغزيم كاج

گنه اي واي عهدى سيندىردىم

جز جز ائتمە يە، قىزىشدى ساج

نئجه قوورما اولور سىزىللامىيا

توخماغى يايە گوپسە يە حلّاج

اولور آيا كىريش گىزىللمە سين

بو ولايتدن ائيلە يە اخراج

هانى ساقى دوتا منيم اليمى

اۋزوئە عالمى گۈرر محتاج

هاردا بو رنده مى فروش باخار

ائدر او درد لاعلاجە علاج

ياناشيم من ده پير ميكده يە

باغلاماز شاه خرابە كندە خراج»

اول اي عاشيق هميشه مست و خراب

اصلى بو جوانە باخدى، گۈردو چوخ سۈزۈلن خوشا گلن چالىر، اوخور. خوشونا
گلىپ دئدى:

- «عاشقى، نە اىسترسن.»

كىرم اىستە دى، بىر بەنانە سالا كى اوردا آرتىق قالا، اصلينى گۈرە، بلکە حالىن اونا
بىليندىرە، بىر چارە قىلالار. فكر ائلىپ قبول ائله دى، هر بلا و زحمتى چكسىن. دئدى:

«خانيم، من يولا كىچه نم، ديشيم آغريدى، منه دئدىلر بوردا بير عورت ديش حكىمى

وار، آغرييان ديشى چكر. ايسته ديم او منيم ديشيمى چكسيين.»

اصلى دئدى: «بلى، او منيم آنام دير. دور خبر ائله ييم.»

گئتدى آناسين كلبتين ايله، اليinde گتىرىدى. كرم دئدى:

«ديشيم گرك چكىلىسىن.» اصلى نين آناسى دئدى: «قىز بونون باشىن آل ديزىيە،

چكىنده ترپىنمهسىن. آغزى درست آچىلىسىن، ديشى گوروم چكيم.»

كرم مين شوق ايلن باشىن قويدو اصلى نين ديزىيە، گؤزون تىكدى اوونون اووزونە. گويا

دونيادن بى خبر اولوب، اصلى نين آناسى كلبتىنى اليinde كرمىن آغزىن آچىب، دئدى:

«هانسى ديشين آغري؟» كرم بيرين نشان وئرىدى. عورت چوخ شدّت و زحمت ايلن

او ديشى چكىب، بيرينده قوپارتدى. ديدى: «بو ديش صحيح دير. بوندا عيب

يوخ دور.»

كرم ايسته مە دى، باشىنى اصلينى ديزىيندن، گؤزونو گؤزوندن گؤتورە. بير آيرى ديشى

نشان وئرىدى. عورت چوخ گوج و زحمت ايلن اونو دا چىخارتدى. دئدى: «بوندا

عيب يوخ.»

كرم جانىندان كىچىب ايسته دى، ديش لرین وئرە معشوقە نى آرتىق گۈرە. بير آيرى

ديشينى نشان وئرىدى. او بى رحم عورت چكدى. اصلى اورگى بو جوانا يانىر، آمما

جوان اوزو گنه بير آيرى ديشين نشان وئيرir. بو طور ايلن بير زمان او جور قالىب، تمام اوتوز ايکى ديشين اصلى نين آناسى چىخارتدى. كرمىن آغزى قانى ايلن دولوب، تمام اولاندان سورا زحمتىن بىلىپ، مضطرب اولدو. آياغا دوروب دستمال جىبيندن چىخاردىب، آغزينا دوتاندا اصلى او دستمالى كى اوز اىشى ايدى، تانيدى، بىلدى بو كرمـدىر، اونون خاطيرهسىنە چۈلـلرە دوشوب، اورا يېتىشىپ بو زحمتى چكدى كى اونو آرتىق گۈرسون. چون بو مىتىدە كشىش و اونون عىالى ھمىشە اصلىنى قورخودوب، مسلمانە اونا نفترت وئرىب دين اختلافىنى، سبب افراق ابدى نظرىنە وئرمىشدىلر و اونو بىلە حاضر ائىلە مىشدىلر كى نه قدر عۆمرو وار گرک كرمدن قاچسىن. اصلى كرمى تانيدى يېرىندىن دوروب دئدى:

« آنا بو كرمـدىر، گلېپ بىزى بورادا تاپدى.» اصلى دوروب اوزو كنارە چكىلىپ اوتاـقـلارين بىرىندە قاپىنى باغلادى. آناسى گئتدى كشىشى تاپىپ حكایتى خبر وئرە كرم پريشان حال اولوب.

كرم بىچارە آغزىندان قان گلېر بير طرفدن اونو دستمالىنان سىلر، بير طرفدن قورخور كشىش گلە ديواندان مأمور گتىرە، اونو دوتالار، بير طرفدن گۈرور اصلى اوتاـقـلارين گىزـلـه نـىـبـ، بـىـ اـخـتـىـارـ سـازـىـنـ آـلـدـىـ:

« آمان اصلى عرشە چىخىپ فغانىم ياندى جانىم، بير ده گؤستر يارە يوز

جـسـدـ درـدـىـ، گـؤـگـولـ درـدـىـ، يـارـهـ يـوزـ بـدـنـىـ تـيـتـرـهـ دـىـرـ، چـىـخـىـرـىـ جـانـىـمـ

اوخونو آتیبان یایین گیزله در

اوغرون اوغرون، جانان یوزون گؤسته رر

دوشمن گئروم اولسون بئله قاره یوز

مندن قاچیر، رقیبی خوشند ائدر

قولوم يار بوینونا هرگز ساریلماز

منیم یارام چوخ یامان دیر ساغالماز

هجرانیم مین، غمیم مین دیر، ياره

چوخ دردیم وار، هانسین دئیم ساییلماز

یوز

بو غربت ائل لره دوشدومن یار

کرم دئیر: جاندان کئچدیم یار اوچون

اوچون

دئین او نا گؤستر بو بیماره یوز»

کاسه کاسه قان لار ایچدیم یار اوچون

کرم باخدی، گئردو اصلی او تاق قاپیسیندان باشین آهسته چیخاریب، باخیر گئرە او

گئدیب يا خیر. فکر ائله دى کى تا نه قدر بو قىز مسلمان اولمویوب، بو اختلاف

مذهب آرادان قالخمييپ چاره يوخ ايدي. ايندى کى كشيش حاضر دگيل مبادا گله گنه

مانع اولا، من بو قىزى اسلامە دعوت ائديم. آلاھ هدايت ائله يه مسلمان اولا، منه

كۈمك ائله يه، بو كشيش بد كىش اليىن دن قورتولاق. یوزون آسمانا دوتوب آللاهدان

كۈمك ايستييپ، سازىن آلېب اصلی يه خطاب ائله دى:

گل قىز مسلمان اول، ارمنى قالما

«آمان اصلی، عشقى حقى ايتيردىن

گل قىز مسلمان اول، ارمنى قالما

منیم بير دردیمی مینه يئتيردىن

الین وئر اليمه، بير يئر ده قالاق

انجیل و فرقانی، باش اوسته آلاق

گل گل اوزوموزو حق دينه سالاق

گل قیز مسلمان اول، ارمونی قالما

اینانما بو کشیشـلرین فنینه

هفتھ پرهیزینه، الی گونونه

گل اصلی، گل سندھ اسلام دینینه

گل قیز مسلمان اول، ارمونی قالما

دیلبرسن سن، گؤزلـلرین سلطانی

بو جسمیم ایچیندە، جانیمین جانى

شهادت سؤیلویوب گتیر ایمانی

گل قیز مسلمان اول، ارمونی قالما»

اصلی ایسته دى، مدارا و نصیحت يولو ايله كرمى يولاسالا و اونا بیليندیرە كى ممکن

دگیل بونلار بیرى بیرینه یئتىشە لر، كرمى اوتاباغا ایستىيپ دئىدی:

«سن بير مملكتىن پادشاهى، من بير ارمونی کشیش قیزى، حیفـدیر شأن و شوكت و سلطنتدن ال چكمە، بو اختلاف مذهب و مقام و آتا و آنامىن تعصبى لن، من سنه نصيب اولمام. بو خيالدان گئچ. تئز گئت اوزون خلاص ائله، ايندى آتام گلىر، ديواندان مأمور گتىرر. اوزون گرفتار، منى ده رسوا و بى عار ائدرسن. اگر دوز دئىرن منه عاشيقـسن، معشوقە اطاعت ائله، تئز گئت.»

كرم ناچار نا اوميد آغلييا، آغلييا ایسته دى قاپيدان چىخسین، اصلی بىكى قورخوردو، او گنه قايیدا آتاسى دا او طرفدن یئتىشە قاپىنى تئز باسى، كرمىن بير آياغى قاپى آراسىندا قالىب يارالانىب قان آخدى، آجىسى كرمىن اورە گىنە چۈركدو. بير طرفدن

آغزىندان، بير طرفدن آياغىندان قان آخا، آخا اورهــگى يانىر، گۆز ياشى تۈكۈر، باش آسمانه طرف دوتوب دئدى:

« يارب، بو جوانلىغييما نه بلالرە دوشىدوم. آتا و آنا و ملک و مال و وطندن اوزاق دوشوب، يئددى ايل غربىتىدە چۈلــلرە داغــلاردا ايستى و سوق و حرامى و دوشمن و خطر گۈرۈب، هامىسىنا دۈزدوم تا آختارىب مىشۇقە مى تاپدىم. نتيجه سىينىدە گىنە بئله بلالرە گرفتار اولدوم. يا حق، اوئۇ حق دىنه ھدایت ائله، منىم عشق او دوندان اوئۇن اورهــگىنە دە سال، منه كۆمك ائله سىن. منى اوندان محروم ائلهــمە. همان دم كرمىن دواعاسى مستجاب اولوب، اصلى، كرمىن صدق و صفا و عشق و فاسىنى فكر ائلىب دئدى:

« من بىلirim هر دىنinin كشىشــلرى، ملاalarى بو تعصب و عداوتى انسانــلار اىچىنە سالىبىلار. اوز رىاست و دونيالرى اوچونــدور. الله بونا راضى دىگىل، اسلام دىنى حق، بو جوان عاشيق باوفادىر.» اصلى نىن اورهــگىنە عشق اودو، شعلە چىكىپ، دوبارە قاپىنى آچىپ دئدى:

« آه الامان، كرم، عزيزىم بئله غمگىن نااومىد گئتمە، من ده سىن دىنinin قبول ائله دىم.» قولــلارىن كرمىن بويىنونا سالىب دئدى: « ايندى من سىن و سن منىمكى سن. آنام گئتدى آتاما خبر ائيلر. اوئۇ تانىرام گىدر ديواندان مأمور گتىرر. دئير بير اجنبى منىم ئويىمه گىريپ، ناموسىمە قصد ائدىب، سىنى دوتارلار گرفتار او لارسان. من ده بى عار

اوللام. بلکه قورخارام آتام گنه منى گؤتوروب بورادان دا قاچيردا. تئز گئت، اوزون خلاص ائله. سن و من بير فكر و تدبیر ائليك، بلکه كشيش اليندن قورتولوب، بير بيرينه يئتيشك.»

كرم مردد قالدى قورخدو، قىز اوナ حيله ائيله ميش اولا. گؤز گؤتوره بىلمىرىدى. جانىندان كىچىب حاضر اولموشدو، اصلى دن آيرىلەمەيىا، اگرچە دوتوب زندانه سالالار. اصلى گۈردو يوخون دور، كرم اوزون گرفتار ائلييە. بير عصا وار ايدى او نو آلېب سىنه سىنه باسىب ايستە دى كرمى خاطر جمع ائده. اصلى بى اختيار گۈز ياشى ايله سؤيلە دى:

« خىال ائتمە كى سۆزومدە يالان وار تئز گئت كرم، منى روسوا ائيلە مە

دوشمن واردىر، بىزى دردە سالان وار تئز گئت كرم، منى روسوا ائيلە مە»

كرم دئدى:

سنى قويوب ايندى نئجه گئديم من « و طينىمدن سنى بورا يئتىردىم

جانىم يانىب عقل و هوشو ايتىردىم سن سىز اصلى بو جانى نه ائدىم من»

اصلى دئدى:

بيرى بيرين سووب يوزه گلنده « سن اوغرۇنجا او باغيما گلنده

من بىلمە ديم بئله دوشىدوم كمندە آمان كرم، منى روسوا ائيلە مە»

کرم دئدی:

چؤلـلره آخىتىدى گۈزۈن

« فلک سالدى غوربىتـلرە ايشىمى

ياشىمى

نهـلر چكدىم اصلى سىنىن يولۇندا»

آنان چكىدى او تو زايىكى دىشىمى

اصلى دئدی:

ال او زادىب، گول غونچەسىن

« بىئله گىزلىن منزىلىمە گىرمەـگىن

درمەـگىن

آمان كرم، منى روسوا ائيلە مە»

من بىلمە دىيم، سىنىن كرم اولماغانىن

كرم دئدی:

سىينه مە آلمىشام غم و داغـلارى

« يېددى ايـلـدىر من گزە رم، داغـلارى

نهـلر چكدىم خانىم سىنىن يولۇندا»

خزان يئلى سولدوروب دور باـلارى

اصلى دئدی:

منىم بىر دردىمى مىنە يئتىردىن

« قووا قووا غوربىت يئرە گتىردىن

كرم تئز گئت، منى روسوا ائيلە مە»

نه من اولدوم، نه سىن دە ال گۇتوردۇن

كرم دئدی:

ساووقلاردا قالىب، دوشدومنىڭ سەۋادىيە « باشىمى سالدىم بۇ چىتىن سەۋادىيە

جفا چىكدىم اصلىيم سىنىن يولوندا» آغلىپ يالواردىم، على مولايە

اصلى دئىدى:

« آتام دۇنمز كېشىش، سىن بىر مىسلمان نە سىن دۇننەن، نە او گىتىر ئىمان

آمان كرم، منى روسوا ئىليلە مە» بىچارە من قالدىم آرادا حئيران

كرم دئىدى:

هر نە گۈردو عىسى دىينىنده قالدى « آتان سىنى منى بلايە سالدى

الىمدىن سىن كىمى عزيزى آلدى نەـلر چىكدىم اصلى سىنىن يولوندا»

اصلى دئىدى:

آقى كرم، پاشا كرم، خان كرم « آقا كرم، پاشا كرم، خان كرم

سنه قوربان اولا، اصلى جان كرم تئز گىت آمان منى روسوا ئىليلە مە»

كرم دئىدى:

« بىــدىر دوشدوك داخى بىبابانــلارا گۈگۈل وئرمە آقالارا خانــلارا

بســدىر چىكدىم بلا سىنىن يولوندا» گل چىكىلەك گوشە ئى ويرانــلارا

قىز دئدى: « كرم، عزيزيم آنام گىتىدى ايندى آتام ديواندان آدم گتىرىپ سنى دوتالار، من
گرفتار مصيبة اوللام. ايندى من و سن جان و اورگىمىز بير. ايندى تئز كنارا گئت، بير
تدبىرلى ايش گئر. گئجه وقتى صباح اولدوزو، چىخان وقتە گل منىم دامىم اوستونه، او
وقته من يوخودان دوروب، حاضير اوللام، گىزلىنجە ايكىمىز قاچاق بير طرفە، بىزى
تاپماسينلار. قورخارام ايندى آتام حاكىمدن آدام گتىرە، ايش پوزولا». »

كرم بو خطرى گئروب، قورخوب؛ اصلى دن ده گئز گئتۈرە بىلمىر، سؤيلە دى:

« بير شاه ايدىم، وطنىمده گولومدە

عزيز ايدىم، چمنىمده گولومدە

گولوم سولوب سؤزو قالىب دىلىمده

گل آييرما اۋزوندن اى يار منى

اصلى آمان چوخ ائيلە مە خوار منى

اصلى دئدى:

گئت اى كرم آتام سنى گئرمە سىن

گئدن گلن سنى بوردا سورمە سىن

بىرەم آتام يارىمى ئىلدورمە سىن

آممان گۈزلە ائتمە گرفتار منى

يوبانما گئىت، ائيلە مە بىمار منى

كرم دئدى:

يىددى ايلدىر چۈلدەن چۈلە دوشموشىم

سەندەن اۇترو باش و جاندان كېچمىشىم

قوى اولدورسون، جام بلا اىچمىشىم

بو اولو مە انتظارىم وار منىم

قوى اولدورسون باشىم اوستە يار منىم

اصلى دئدى:

جانىمى ياندىيردى سۆزۈن خان كرم

حق وئرمە سىين سەنە ياممان جان كرم

اصلى اولا جانىيە قوربان كرم

تئز گئىت قورخوم بودور دۇورۇن آلالار

قولو باغلى زىندانلارا سالالار

كرم دئدى:

قالسام اولدورلر، گئتسىم ده اوللىم

سەين لەن سالالار زىداندا قاللام

كشىشىدە رەحم يوخ، بونو دا بىللەم

ئىچە گەدىم آياقلاريم يېرىمىز

آتام اولمۇر، ايتىمىز، باتىمىز، ارىمىز

اصلى دئدى:

دويمامىشدىم كرم شىرىن سۈزۈندەن

آممان كرم قان آخرى آغزىندا

قورخوم بودور اوذاق دوشىم اۋزۇندەن

تئز گئت آتام گۇرسە، سىنى اولدورر

من بىدېختە عالىلرى گۈلدۈرر

كرم دئدى:

بىر بولبولم اوچدوم قوندوم بو داغا

بو سينه مده باخ دوگونه، بوداغا

اصلى منى قووما بوردان قيراغا

ئىچە گئديم گول يوزوندن دوييماidiم

دوداعىمى آياغىوا قوييماidiم

اصلى دئدى:

تئز گئتمە سن گلېپ سنى دوتاللار

صوفىلە زىندانلارا آتاللار

قول ائيلىب، آخر سنى ساتاللار

منى ده آخىرى مجنون ائدلىر

بوردان قاچىب آيرى يئرە گئدلىر

كرم باخدى گوردو اصلى صحيح دئىير. اورە گى اوナ و اۋزونە يانىر. دىدى من بو گئچە
صوفىلە ياتمام، سن ھامى جەتەن حاضىر اول. گئچە اولدۇز چىخاندا گللىك، باجايى،
سن تا بىزىم آياغىمىزىن سىسىن ائشىتىدىن، گل يولداش اولوب قاچارىق، كشىش اليىدىن
قورتوللوق.

کرم صوفیلن منزیلینه گلیب، مرهم آغزینا قویوب قانین قورودوب، آماده ی سفر اولدولار. چون ارباب ذوقدان بولاری تانیمیشیدیلار، گئجه بولارین گئرمه گینه گلدیلر. خواهش ائله دیلر، کرم اونلاری اشعاریلن دلخوش ائله یه. کرم انتظار واریدی، سازین آلیب الینه گؤزوونو مشرقه دوتوب، متصل او ایشیقلی اولدوز کی «تورک» لر «کاروان قیران» دئیرلر، اونون چیخماعینا باخیردی کی او چیخا. اصلی نین سوراغینا گئده قاچالار. بئله سؤیله دی:

دولان کروان قیران دولان	«سحردیر ایشغین آرتماز
دولان کروان قیران دولان	عشقین اودو باشدان گئتمز
عاشقیلار پناھی سنسن	اولدوزلارین شاهی سنسن
دولان کروان قیران دولان	چیخ، گئرن بو آھی سنسن
قولوندا گوموش بیله زیک	بارماغیندا قیزیل اوزوک
دولان کروان قیران دولان	بویون باغی دوزوک دوزوک
عاشقیلار تک پریشانسان	اولدوزلار ایچره روشن سن
دولان کروان قیران دولان	سن رقیبلره دوشمن سن
یاری یاره وئرن سن سن	آممان کروان قیران سن سن

کرمى اولدورن سن سن

تىز اى کروان قيران دولان»

حاضران لذت آپارىب. آمما بو شعرلر نه مناسىتلن سؤيله نير، بىلمىرلر. آمما كرمىن گۆزو گۆگە باخىردى. ياران گئتدىلر. ناگھان بولود قالخىب هاوانىن اوزون آلدى. اولدورزلار بولود آلتىندا قالدى. كرم صوفى يە، دئدى: قارانلىق يئراقدى. قىزىن سوراغينا گئدك. دوروب يواش گلىب، اصلينىن منزىلى نىن دامىنا چىخدىلار. باجايا گلدىلر. كرم اوتاغا باخىب، گۈردو اصلى گئىنib، طاووس مىت كىمى ياتىب، يوخدادىر. دئدى صوفى، اگر اويانمىيا گئچ قالاق كشىش آنلار. حكومتىن آدام گتىرىپ، بىزى دستگىر ئىيلر. منيم سازىمى وئر اونو نوازشه گتىرىپ، اصلينى اويدايم. صوفى دئدى: بى موقع ايش گۈرمە. گل بو گئچە گئدك. قالسىن گلن گئچە يە. ايندى كشىش يقين دىر بىزى گودور، دوچار اوللوق، حكومت آدامى بىزى دوتار. كرم قولاق وئرمىيپ سازىن سىنه باسيب، يواش چالىب سؤيله دى:

«گاه گئدىرم، گاه گلىرم باجايا

اويان اصلى جمالىنى سئودىگىم

كروان قيران چىخىب قالخىب اوجايا

اويان اصلى گل خالىنى سئودىگىم

چوخ اوزوندور قيرانلىقدىر گئچەلر

سحر وقتى آذان دئير خواجه لر

كورخارام يارىمى يادلار قوجالار

اويان اصليم گل خالىنى سئودىگىم

صباح اولور گنه ديوان قوراللار

گئدن گلىر ياتانلاردا دوراللار

دیوان اهلی بیزی دوتوب ووراللار اویان تئز دور جمالینی سئودیگیم

یول تاپمادیم من اصلینین یانينا قوربان ائدم جانى اونون جانينا

مگر دوشدون سن يوخونون کانينا اویان، اویان اى خالینى سئودیگیم

نیه بئله رنگى سولوق ياتیسان بلور بىلک گول آندووا آتیسان

مگر غفلت يوخوسونو توتوسان اویان آمان گل خالینى سئودیگیم»

کشیش ظالیم کیمین اگلشمیشدی، آنلاadi بولارین گلمه گین یاواشجا تئز اؤزونو دیوان خانه يه یئتیریب دئدی: ایکى نفر دزد منیم ائویمه گلیب دامیما چیخیبلار. نئچە نفر مأمور گتیردى بولارى دوتسونلار. بولار آنلىب قاچدیلار بير خرابە ده گیزلنديلر. كرم صوفى يه دئدی: بیزی داما بىلیب ایستە دىلر دوتالار قاچدىق. ايندی اولار خاطر جمع اولدولار گئدرلر. بیز بير قدر صبر ائيلە يك، بير ايشيقلى اولدوز وار، اونا صباح اولدوزو دئيرلر، او چیخسین. قىزدا اويانسىن گئدك اونو گئتوروب قاچاق. قالماق قورخوسو وار. صوفى دئدی: «سن ده صبر يوخ، سۈزە قولاق وئرمىب، ساكت ايش گۈرمىسن، دوچار اوللوق. ايندی من مطىعەم، هر نه گلە حاضرم.» پس ويرانە ده قالىب گۈز مشرقه تىكدىلر ھنوز تئزدى. اولدوز گئرونەمە دى. كرمىن اورە گى تنگە گلیب دئدی:

من ايندی سازىمى آلىب، بو يولدوزدان ایستە رم، تئز چیخسین. باشلادى:

اولكر و ترازو باتماز چىخ اى صباح اولدوزو دۇن

دولان صباح اولدوزو دؤن	بو سئودا باشيمدان گئتمز
مگر کى باتدى درينه	گۈزتله ديم، چىخان يئرينه
دولان صباح اولدوزو دؤن	چىخ اى اولدوز آى يئرينه
غونچه نين يولداشى خاردير	يامان رقىيىمىز واردىر
دؤن اى صباح اولدوزو دؤن	منىم يارىم دل فكار دىر
آغلىيپ قانا بوياندىم	من انتظارдан اوساندىم
دؤن اى صباح اولدوزو دؤن»	كرم دئير اودا ياندىم
تا كرم سۈزۈن كىسىدە، بولۇد ھاوادىن داغىلىپ، گۈگ اوزو آچىلىپ صباح اولدوزو باش وئردى.	

كرم صوفى يە دئىدى: ايندى دوبارە گئتمك وقتى دىر. صوفى دئىدى: «گل بو گئجه بو خيالداران گئچ، قورخارام بىزى دوتوب زىيىندان سالالار. اصلى بىچارە دە اسىر اولا، گە كشىش اونو گۈتوروب ديار بە ديار قاچىردا. بىز دە يا ائلک يا چۈللەر دوشك.» كرم اونون سۈزۈزۈنە قولاق وئرمىيپ، اصرار ائلە دى گىلدىلر ياواش ياواش اصلى او تاغىنин دامىنا چىخدىilar. نە مأمور نە كشىش نە بىر سس وار ايدى. باجادان باخدىilar گۈردو لر اصلى دە اويانىپ، گئىينىپ حاضر اولوب، انتظارى نن اوتاقدا دولانىر، يول گۈزلور، اۋز اۆزۈزۈنە سۈيىلە نىر. كرم قولاق وئردى گۈردو اصلى بئلە تىرىنە ئەللىر:

من قالمیشام بوردا يانا يانا گل

«گل اى كرم اورك دؤندو قانا گل

سنی دوتار منی بوردان گؤتورر

تئز گل ايندى، آتام جاندار گتيرر

قويماز يئته جانى او جانانا گل

بيزى اوذاق سالار گؤزدن ايتيرر

نسيم اسر، گول لر آچار صحرادا

اولدوز چيخىب، دان سؤكولوب هوادا

اوزون يئتىر منى چك بير يانا گل

من دوستاق اولموشام، اوللم بورادا

گؤز ياشيم اوزومه آخر بوراده

شىنم، گول اوزونه دوشوب صحراده

گل گئدىك ايرانه يا تورانه گل

آللاهدان ايسته رم يىتك مراده

گئجه لر اوخونور بىلەم نئجه دير

عشقين درسى الفبادىر، هئجه دير

گون چىخمىش تئز اول بو ويرانه

ايشق گونوز عاشيق لارا گئجه دير

گل

آغلىيپ آيريليق، اودونا ياندىق

يئددى ايل چؤل لره، دوشدوڭ دولاندىق

رحم ائيله بو حال پريشانه گل»

غم لر چكىپ يانىب قارا بوياندىق

كرم بوحالى اصليدن گئروب، عشق اودو شعلەور اولوب ايسته دى بىليندىرە، گلىپ و

هر زحمت و بلايه حاضر اولوب كى اصلينى بو ورطە دن قورتارا. سازىن آلىپ باجانىن

يوخونونا گلىپ، بئله سؤيلە دى:

«بلالى سئودا دير دوشوب باشيمما
نئجه آغلامىم، گولوم بو گئجه
بىلەمیرم نه اولور حالىم بو گئجه
ايشىقلانىب مشرق صۇبھون دانى
دئدىم يارا قوربان اولوم بو گئجه
دامىنин دولاننام سول و ساغىنا
يار اول آللە فاتح اولوم بو گئجه
اصلى ائشىدىپ، خشنود اولوب، يېرىندىن ترپىشدى او تاقدان چىخا، اۋزۇن اولا را يېتىرىھ
قاچالار. ھنۇز كرم سۇزۇن توكتىمە مىش، اصلى ائشىگە چىخىمامىش، نئچە نفر ديوان
آدامى تۈكۈلدۈر، كرم و صوفىنى دوتوب قول لارين دالى يا، باغلادىلار. بىخۇو آياق
لارينا، زنجىر بويون لارينا سالىپ زىندا نا گۈئۈردىلر. كشىش قاچاراق اصلى
او تاغىـنـىـنـ، قاپىسىـنـ دا باغلادىـ. كرم ائشىتىـدىـ كى اصلـىـ بو واقعـەـ دـنـ او جـادـانـ آـغـلـادـىـ.
كرمـينـ حـالـىـ دـگـىـنـىـبـ، هوـشوـ باـشـىـنـداـ گـئـىـدـىـپـ، دـىـلىـ دـوـتـولـدـوـ.

ديوان مأمورلارى حاكىمە خبر وئردىلر. كشىش بدكىش حاكىمە رشوه وعده ائيلە
مىشىدى. او دا قاضى و مفتى نى ايستە دى، دئدى: آقالار، كشىش اسلام آمانىندا ئوى
بورادا دير، گئجه ايکى نفر اونون ئوينه گىردىلر. فتواسىنى وئرين اولدوروم، يوخسا امن

و امان گؤتورولر. مفتى دئى: من فتوا وئرە بىلەم، چون ھنوز معلوم دېگىل بو سۈز
صحىح اولا. گرگ تحقىق اولونا. قاضى گرک بو اىشە يېتىشە. بو حالدا زىنداندا كرم
ھوشۇ باشىنا گلىب دىدى آچىلدى. صوفى يە دئى: «قارداش، من ھېچوقت سازىمى،
سۈزۈمۈ يئرە قويىمامىشام. ياراشماز ايندى زىنداندا ترك ائلىيم. عاشيق گرک ھر بلايە،
زىدانە، زنجىرە، اولومە حاضر اولا.»

صوفى دئى: «بوردا آدامى اولدورلەر.» كرم آغلىيپ دئى: «قارداش، اولومدىن آرتىق نە
وار. من بو يولا دوشىنده اولومۇ گۈزە آلمىشام.»

كرم التماس ائله دى، قول لارىن، آچدىيلار سازىن آليپ بىلە سۈيىلە دى:

اولدورمكدىن آرتىق بىزە نىدللەر «مدد مولا من قورخمارام ايشىمدەن

ايىنى اولدورمكدىن، آرتىق نىدللەر يار اوچون كىچمىشىم جان و باشىمدان

عشقىن درىاسينا گىرىپ بويىلارام اصلى خان يادىنا سۈزۈ سۈيىلە رەم

اولدورمكدىن، آرتىق بىزە نىدللەر دوست يولوندا باش و جانى نئيلە رەم

شكاري غلام لار، ساغ و سولوندا آوچولار آليجى قوش لار اليىنده

قوى اولدورسونلەر بىزە داخى نىدللەر» من دە سۈز سۈيىلە رەم، حقىن يولوندا

زندان مأمورلارى، كشىش طرفدارلارى حاكمه خبر وئردىلر، كرمىن هوشو باشىندا سؤزو دىلىنinde دىر. حاكم بويوردو اونون بىخۇون آياغىندان گؤتوروب، حاكم حضورينا يئتىردىلر. حاكم اوئنو گۈرنده دئدى:

«سەين دىلن دوتولمۇشدو نە اولدو آچىلدى؟»

كرم دئدى: «رخصت وئرين سازىلن، سۆزولن سۆيلو يوم»

حاكم تعجب ائدیب حاضران خواهش ائله دىلر. كرم اذن آليپ سازىن گتىردىلر، باسىدى باغرىنما بئلە سۆيىلە دى:

عشق و غم و آيرىلىق دىر منى بوردا لال ائيلە يىن

عشق و غم و آيرىلىق دىر گۈزۈم ياشىن سئيل ائيلە يىن

كى اود وورار جىڭرىنده اوچ درد اولور جان بىندە

عشق و غم و آيرىلىق دىر هر اوچو دە واردى من دە

يار سئوداسى باشدان گىتمىز قىلىنج اۆز قىنىنى كىسمىز

عشق و غم و آيرىلىق دىر بو اوچ يارا مرهم دوتىماز

گۈزو يولدا قالان واردىر منى دردە سالان واردىر

عشق و غم و آيرىلىق دىر اوچ زاد جانى آلان واردىر

من ڪرم غم دير يوڪوم

اولومدن هئچ يو خدو باکيم

اوچ زادا قانلى ياش تؤکوم

عشق و غم و آيريليق دير»

حاڪم ڪرمين بي باڪليقيندان غضبه گلېب، نهيب ووردو، اوغلان من بئله بىلدىم زندان و زنجير سنى حالا گتيرىپ، ايشيندن پشيمان اولموشان، كئچ بو نالايق سئودادان، يوخسا حؤكم ائيله رم، ال لرين، آياق لارين كسرلر، دارا آسارلار. كرم بير آه چكدى گۈزوندن ياش تؤکولوب دئدى:

يئددى ايل دير من وطن و قوم و اقربانى ترك ائديب هر بلايه دؤزموشم. من جاندان كىچميشم. عشق بير گوناه دگىل من توبه ائيله يم، من بير بؤيوك كىمسە نين اوغلويا. ايندى بورادا غريب و اسيير قالميشام. هر بلا باشىما گتيرسەلر چكرم؛ آمما عشقدن كىچە بىللم. گۈگۈل دردى اختيارى دگىل. مجلس اهلىنە ڪرمينحالى تأثير ائلىپ، هامى محزون اولوب آغلا دىلار. دئدىلر:

«بو جوان حقيقي عاشيق دير، هوس اهلى دگىل. حاڪم بونا بىجا غضب ائلر.»

كرم بيتاب اولوب سازين آلىپ سؤيله دى:

«زنجير تك بند اولموشام

بير كافر ترسايه من

مبھوت و حئيران قالميشام

دوشدون بئله صحرايە من

قارا گير ??? كشيش

قلبيمى ائيلر ريش ريش

نە ياز بىلدىم من نە قىش

عشقى نصىحەت ساخلاماز

من نە دئىم سوز آنلاماز

يارين الينى آلماغا

يولوندا قوربان اولماغا

بس يالوارىم عيسايه من»

حاكم غضبى شدت ائلىپىب، دئىدۇ: معلوم اولور بۇ اوغلان نصىحەت آلماز. اذىتدىن سووای بونا چارە اولماز. اقرار ائيلر كى بى خبر ائولرە گىرر، خلقى بى ناموس ائيلر. دؤندۇ قاضى يە طرف دئىدۇ: فتوا وئر بونو ائلدوروب شرین دفع ائدىم. قاضى دئىدۇ: بونون سۆزۈندەن آنلاشىلىرى اوغرو دگىل. بىدخيالە گئتمىپ، عاشيق دىر، البتە بۇ عشق و محبت بىر اصلى وار، گىرك تحقىق اولا بلکە كشىش قىزى دا بونا عشقى اولا و مسلمان اولموش اولا. حاكم غضبناك اولوب، دئىدۇ:

بونو آپارىن زىندانا بۇ گون قالسىن تكلىف معىن اولسۇن. اوزو دوروب حرمخانە يە گئتدى. كرمى زىندانا آپاردىلار. حكايىتى فاش اولوب ھامى ائشىتىدۇ. حاكىمەن بىر قىز پاڭدلۇ دانا ايدى. او دا بۇ قضىيەدن خىردار اولوب، حاكىمەن يانىنا گىلدى دئىدۇ: آقا او جوان غريب، كرم حكايىتىنى ائشىتىدۇم كى سن چوخ خشم ائيلە مىشۇن. حاكم دئىدۇ بلى، بۇ كشىش منه اون بئش كىسه قىزىل وعده ائلىپىب، بۇ اوغلاننى ائلدورم، اونو

روسوالیدان قورتارام. حقیقت بو اوغلان دا مقصودیر. بى خبر کشیشین ائوینه گیریب.
آمما قاضی و مفتی راضی اولمورلار. حسنا خانیم دئدی: ایندی خواهش ائلیرم بو
ایشین یئیشمه سین و چارهسین منه واگذار ائله، سیز کشیشین پولو دا بلکه الدن
چیخمیا. حاكمده راضی اولوب قرار اولدو حسنا خانیم بو ایشی باشا چیخا. بو طرفدن
قاضی اوره گی کرمه یانیب آنلاادی حاكم کشیشدن رشوه وعدهسی آلیب، کرم جانی
خطرده دیر. گلدى زینداندا کرمین یانینا دئدی:

ای آقلاار من نه ائدیم من دؤنهـرم، گۈگۈل دؤنمز

بوردان یارسیز نئجه گئدیم من دؤنهـرم، گوگول دؤنمز

گؤزل ککلیک کیمی سکر مارال کیمی گؤیچک باخار

زولفون گۈرجىك اورك آخار من دئنهـرم، گۈگۈل دئۇنمز

گۈز گۈزۈن دىنلەنە ئەمەن بىلەن

کشیشین خانیم قیزیندان من دؤنسم ده، گوگول دؤنمز

اصلی کیمی گؤزل هانی

يولوندا قويموشام جانى

من دئنهــرم، گؤگول دئنمز

قاضى كى بير پاکدل حكيم، مسلمان، خيرخواه فاضل ايدى، اوره گى جوشە گلىب
 ايسته دى، نصيحت ائلييب بو نجىب مسلمان جوانى، اولومدن و زينداندان قورتارا.

قاضى قلم و دفترىن آلىب گئور نه نصيحت ائيلر:

دريای جهالدىن كناره گل گل
 قولاق وئر پند ائشت اى دل شيدا

صلاح حاله باخ، عياره گل گل
 غل و غشدن اوزون ائيله مبرا

مجلسىدە طالب عداوت اولما
 ولى كيمسه لره، هم الفت اولما

غريبە حئورمت ائت، وقاره گل گل
 نامرد اوچون، اهل سخاوت اولما

سۆز آنلىيان لارا جانىمىز فدا
 بو سۆزە قائل دير، شاهىلين گدا

دوا آختارىران تىمارە گل گل
 حكمتى لقمانە، وئرىبىدىر خدا

باغلا اوز بئلىيە غىرت كمرى
 مرشد كامىلدەن آل هر خبرى

انكارى ترك ائديب، اقراره گل گل
 عزّت گۈزو ايله گئور اهل هنرى

من ده اولام سنه خوش كئچن دىمە
 ايستيرم اولاسان باغ ارمە

يئتنىزىن داخى او ياره گل گل
 بسىرى بىزى قويما ظلمت غىمدە

بس دير بو چكدىيگىن رنجىلە محنە
 مجنون تك ائتمىشىن تغىير هيأت

بیر مدت ده ائله کسب معرفت	بونداق آرتیق اولما آواره گل گل
کشیش ایله اولماز، سن الفت ائدن	هئچ فایده او ماما بو بدگهردن
جانین خلاص ائله، قورتول بو یئردن	دو چار ائتمه او زون خساره گل گل
معرفت بزمینده اولماق ایسترسن	او زون کمال اهلی قیلماق ایسترسن
بهای گؤھری بیلماق ایسترسن	آل بیزیم متاعی بازاره گل گل
سئل کیمی هر یانه آخارام دئمه	قايریلمیش بنانی ییخارام دئمه
کارواندان دیشره یه، چیخارام دئمه	مهر عشقی چک، قطاره گل گل
قولاق وئر پندیمه ای جان پدر	شؤھره ی شهر اولوب، اولما در به در
گؤردوگون نادانه باش ایمه گئدر	ناموس و غیرتین کل، عاره گل گل
صلاحین سؤیله دیم ای ماھ پیکر	سین حالین ائدیب جانیما اثر
درد فراقیله من، اولسم ده اگر	قبریمی یاد ائدیب، مزاره گل گل
قاضی بو نصیحت لردن سورا دیدی: او غلوم هنوز سین باره نده، شریعت حؤکمو نه دیر، دئیه بیلمم، چونکی بو قیز مسلمان اولوب یا ارمی دینینده قالیب، سنه نامزد ایمیش یا عقد اولوب، او دا سنى ایستر یا ایسته مز، بونلاری بیلمه میشم، هر بیرینین	

حؤكمو علاحده دير؛ آمما بو قدر بيليرم سن اوززوو هوس و هوا ايلن دوچار بلا ائلە

.مه.

كرم دئدى: حضرت قاضى، سىز بىرخلاف چوخ قاضىلر و ملاّلر بىر بزرگوار حكيم ديندار نصيحت كار سىز كى بو سلسەلە ملاّ و كشىشىدە مىندىن بىرى بئلە بزرگوار اولور، اونون قدر و قىمتى يوخ. بىر گوھر پر قىمت و بىر فرشته ئى انسان صورت دىلر. چوخو شيطان و دوشمن انسان، دونيانى دىنه مقدم ائدرلر. آمما سىز گويا عشق عالمين سئير ائلە مىب و ايکى گۈگۈل بىر بىرينه نئجه بىندا اولور گۈرمە مىشىز، نە مندە گۇناھ وار نە بىچارە قىزدا تقصىر. بو كشىش نابكار ايکى اورك آراسينا گىرىپ، مذهب سۆزۈن بەهانە قىلىپ. اوزوز بىليرسىز بو ملا و كشىشلر كى دونيا و هوا پرست دىلر، نئجه گروه گروه انسان ھم جنس، ھم نوع بى تقصىر بى خبرى مذهب آدينا بىر بىرينه دوشمن جان ائديرلر و مىن لر، قان لار سئل كىمى آخىدىپ، اوزىلرى تماشا ائديرلر. من بىدبخت دە كشىشە توش گلمىشىم. منىم رقىب و دوشمن جانىم بو بىر حم و بى محبت طايفە دن دير. كرم گۈزلرى دولوب، سازىن آلىپ، بئلە سۈيلىه دى:

گۈزلەم قانىلەن دولدو بىر اوزگە غم وارىم منىم

حالىم بىدتر يامان اولدو آخر نولور كارىم منىم

كىمى ملا، كىمى حاجى هامىمىز حقە دوعاچى

دردىمىن يوخ دور علاجى كارلى يارا وارىم منىم

من سئو میشم بیر ظالیمی بیر آیری دیر عشق عالمی

صوفیدن سورسان حالیمی دلیر نه حال واریم منم

ای آقالار اوچ درد منی قوجالدیب بیر تئل دردی، بير حال دردی، ائل دردی

من نئيله ديم، مين گونومو بير ائديب گون لر دردي، آي لار دردي، ديل دردي

کیمسه بیلمز بو کرمین حالینی
الیندن آلدىيلار غونچه گولونو

ترک ائله دى وطنينى چكىپدىرى وطن دردى، قوهوم دردى، ائل دردى

آچ سینه وی، اوستوندہ بیر باغ تیکیم اوز دردیمدن گول لر، چیچک لر اکیم

بو دردلرین هانسى بىرىن من چكىم سوپىن دردى، سونبول دردى، گول دردى

غمیم جوشوب سولار کیمی بولاندی آخدي گئتدی قارلى داغى دولاندى

دولو کشکول قاپی قاپی دیلندي منتش دردی، حرقه دردی، شال دردی

نالان اولوب دوشدوک ديلدن ديل لره بولبول يئته بىلمز قىزىل گول لره

گلن دردى، گئدن دردى، يول دردى قان آغلادىپ سالدى بىزى چؤل لره

هر باخماغى او دلار جانىما ياخار صوفى دئير: كرم يوزومه باخار

كرم دردى، اصلى دردى، ديل دردى منيم ده جانىمى كؤكۈندن يىخار

جانى جاندان گولو گولدن آميرىب ئالىم كشىش اوزون تىكان قايرىب

دوشمن دردى، رقىب دردى، ائل دردى اوچ اوره گى الو كىمى ياندىرىب

قاضى بو حكايىتى ائشىندىن سورا بىلدى كرمىن ايشى هوس و هرزه ليك دگىل؛ بلكه بير عشق پاك دير كى اگر دونياده تاپىلسا بئله اون نفردن آرتىق زمانه لرده يوخ. اونو معدور دوتوب صوفى نين شهادتىن قبول ائدib، بىلدى بو عشق هرگز زايل اولان دگىل، نصىحەت فايدە ئىلە مز، فكر ائلە دى گرك بو غريب لرى زىنداندان قورتارماق و جەد ائلىب عاشق و معشوقى بىرى بىرىنە يئتىرمك، چون بىلدى حسنا خانىم بو آرادا ايستر حؤكم ئىلە يە. اونا سفارش ائلە دى بو جوان غريبە رحم ئىلە سين.

فصل دهم

حکم حسنا خانیم و گریختن کشیش

حسنا خانیم اول ایسته دی بیله کرمین عشقی حقیقی دیر؛ یعنی اصلینی جان و دیلدن سئویب محبت پاک واری، هوا و هوس و شهوت جوانی دگیل. بدخيال و اوغرو دگیلمیش. قیرخ نفر شهرين باش گؤزل قىزلاريندان بير يئره ييغىب اصلی خانىمى دا اولارا قاتىب ھامىسىنا بير جور پالتار گئىيندىرىپ، بىزندىرىپ بير گولوستان باغىن ايچىنده بير چمن و حوض كنارىندا جمع ائله دى. كرمى ده اورا ایسته دى. صوفى كرمە دئدى: گئتمە، قورخارام دوچار اولاسان.

كرم دئدى: بير خانیم دعوت ائديب بلکه امتحان دستگاهى قوروپ ياراشماز حاضر اولمويام. پس باغا گلدى. حسنا خانیم قىزلارى صف دوزوب اصلینى ده اونلارا قاتدى. كرمى بونلارين قاباغينا گتىريپ. كرم بىلدى اصلی خانیم دا بو قىزلارين ايچىنده دير.

حسنا خانیمین آیاغینا دوشوب تعظیم ائله دی. حسنا خانیم ایسته دی بیله کرم عشق تأثیر ایله، اورک يولو ایله اصلی خانیمی قیزلار ایچیندە تانیر یا خیر. اگر تانیدی شعوردن کامل دیر، محبتی جان و دیلدن حقيقى دیر؛ يوخسا گرک اولدورولسون کی خیانت يولو ایلن کشیش ائوینه گیرمیش ایمیش. آمما حسنا خانیم گئردو کرم قیرخ قیز آراسیندا گئزو تک اصلی خانیمدا دیر؛ اوندان آییرمیر. گویا بوردا اوندان سوای قیز يوخ دور، بیلدی بونون عشقی حقيقى دیر. ایشی بیعارلیق و هرزه کارلیق دگیل. اوندا دئدی: عاشق، ایندی سندن ایستیرم مناسب بو حال نئچه کلمه سؤیله يهسن.

کرم چوخ ممنون اولوب، سازین آلیب گئرك نه دئدی:

قارا گئزلوم نه گزرسن بو يئرده
گل بیزیم ائل لری، گز کرم ایله

چوخ لاری قول، يازدیرمیشان دفتره
منی ده دفتره ياز کرم ائیله

بیچاره من سین سؤزون ایناندیم
دوشوب عشق او دونا آليشیب ياندیم

دلی اولوب چولو داغی دولاندیم
منی دلی ائتمه قیز کرم ائیله

صنم ياخشى جواب وئردىن سؤزومه
گنه منه خوش وئر سؤز کرم ائیله

غملی کرم دئير: سن قارا كيمه
گل اصلی سرمی يادلارا دئمه

ياخشى ليق وقتى دير يامان ائیله مه
منی غمدن قوتار قیز کرم ائیله

حسنا خانیم گئردو کرمین گؤزو سئزو تمام تک اصلی اوچوندور. اوナ و او بيري
قىزلارا هئچ متوجه دىگيل. دئدى: اصلينى آييرىب تک باгин او بيري باشىندا^ا
ساخلا迪لار. كرم اونون اوذاق اولماسيندان پريشانحال اولوب، آغلاماق باشلادى. حسنا
خانیم دئدى: عاشق من سين سازىندان سئزوندن چوخ حظ ائله ديم. دوباره گئگلوم
ايستر سازىلە نئچە كلمە سؤيلە يەسن، هامىنى خاطره سالاسان، بو قىزلار هر بيري بىر
بوستانىن گولو دور.

كرم سازىن آلىپ گؤزو گنه تک اصلىدە قالىب گئر نه سؤيلر:

گۈزىل اصلىم باغ اىچىنده تک گزىرى غملى غملى

آلا گۈزۈن گۈز اونوندە باخ سوزرى غملى غملى

قاش لارى بنزىر كمانه قامتى سرو روانە

تئل لرين اوزدە يان يانه آه دوزرى غملى غملى

اي آقالار اي خانىم لار كرم غير از يارى ئىيلر

مگر بىزدىن حذر ائيلر تک گزىرى غملى غملى

كرم دىر اود دوتوب يانان عشقى دىل لرده داستان

معشوقە قتلىنه فرمان گئر يازىرى غملى غملى

اوzac دوشمه آمان مندن گؤز گؤتوره بىلەم سىندىن

كىرمى سالىيىدىر جاندان عشق ازىرى غەلى غەلى

حسنا خانىمەن مقصودى بولىدۇ كەرم اونو دوتا و او نونچۇن شەعر سۆيىلە يە. گۈردو
كەرم گەنە اصلىدىن سواى كىيمىسى يە باخىمادى. دئدى:

كەرم، من اصلى و فلان بىلەم اگەر منىمچۇن غەزل سۆيىلە يە سەن، سەن بىر قىز وئرەرم،
چوخ گۈزلى، اصلى اولا ياخىرى گۈزلى.

كەرم ناچار قالىب سازىن آلىپ اىستە دى بىلىنىدىرە او اصلى دن سۆالى اىستە مىز:

ايىندى گەندىم بىر كامىلە دانىشىم منىم درسىم الف بئى دىر هەنجە دىر

بىر دىلەر عشقىنىدىن درس او خوموشام گلن بازىرگان دىر، گەندىن خواجە دىر

الفبا او خويوب، چىخدىم ابجىدە عاشيق عالمىن هەرگز سانما بىھودە

باخدىم گۈرددوم آى گەندىيىدىر بولۇدا يىشىق يوخ دور قارانقولوق گەنجە دىر

بو جان قوربان اولسۇن اصلى يولۇنا قىسمت اولا اليم وئرم الينە

دولولىام قول لارى اينچە بئلىنە اصلىنى گۈرنىم حالىم نىتجە دىر

يىغىلىيان بولوك بولوك گلدىلەر جىڭرىمى دلىك دلىك دلدىلەر

قىزلار باخىب گۈز آتىنىدىن گولدىلەر دئىرلەر اصلى يە عاشيق بوجە؟؟ دىر

کرم چون بو اشعاريندا دا حسنا خانيمدان آد آپارميب، تک اصلينى ياد ائله دى، حسنا خانيم دئدى: عاشيق من نه دئديم، سن نه آنلادين. گنه تک اصلى اوچون سؤيلرسن.
ايندى سنى گنه بير امتحان ائدهـرم، اگر بو قيرخ قيزلارين آدلارينى عشق صفاسيلن منه خبر وئردىن، من ده سين مراوه چاتماغيوا كؤمك ائلهـرم. كرم اورك ائويىندن آه چكىب، يوزون حقه چئويرىب دئدى: اى عشقى يارادان آلاه، ايندى دئمك مندن، كؤمك سىندن، منى خجالت ائلىيپ ياريمدان محروم ائله مه. سازىن باغرينا باسيب قيزلارين آدلارين بئله سؤيله دى:

عايشه فاطمه بورا گلسىنلر

ورد ائتمىش دىلده اصلى خانيمى

حسرتلن اولمه گىمى گورسونلر

باشيم ديزلىرىنده وئريم جانىمى

مانندى يوخ حسنا خانيم تئلى نين

آلا گئز ملكون گول اوز فضلى نين

منه اوردان بيرجه اۋپوش وئرسىنلر

ياناق چوققوروندان خانيم گوللۇنون

حسنيه يه فدا قىلىم عالمى

عليمه حليمه گورسون حالىمى

سكينه زاهىدە منى سورسونلر

زلىخا دير بوكن، منيم بىلمى

حنيفه خليفه شيرين دىلللى دير

او خديجه خانيم ككلىك يوللو دور

هامى گلىپ باشيم اوسته دورسونلار

طوطى ايله قومرو شمشاد بويلىو دور

يغما خانيم دوا تؤكسون آشىما

هما خانيم الين قويسون باشىما

حبيبه رحم ائده بو گۆز ياشيمى
حق قايرسىن آيىنه نين ايشينى
حوا قوييسون ديزيم اوسته باشينى
زىنبى اىسته رم، باغلار سوناسىن
قىزلار خانىم بير طرفدن بويلاسىن
مارال خانىم منه اوره گى يانسىن
گۆزل طاوس منى دؤشونه آلسىن
زكىّ دير گۆزلىр ايچره سولطان
وصيت ائيلىيم راحت وئريم جان
او رابعه خانىم يوسون نعشىمى
تانييانلار يئسين اولوم آشىمى
كرم دئير: حق بويوروب قورآن دا
خانىم قىزلار قبرىم اوسته گلنده
كرم چون قىزلارين هامىسىن آدلارين درست دئدى، حنا خانىم دئدى: آفرىن عاشيق
سن حق عاشقىسىن. قلبىنده نور و صفا وار، هوس اهلى دگىلسن. ايندۇ قالدى كى

أولن دمده گۆزومو باغلاسىنلار
ياندىرىيدىر اسما اورك باشىنى
آسيه عاتىكە بئله گلىسينلر
زهرا دئسين او خانىملار آغلاسىن
جنازه مى يووب نماز قىلىنىلار
جيئران خانىمدا دالىما داياسىن
مونسه آنيسه اليم دوتسونلار
كامىلە نائىلە اولارا قوربان
دعای خير اثديب ياديم قىلىنىلار
سليمە رقيه قوييسون داشىمى
فاتحە سورە سيندە او خوسونلار
جان بير قوشدور قالمياجاق بىندە
صورتىنى قېرىم اوسته قوييسونلار

مخصوصاً بو قىزا عاشيق اولدوغون اثبات ائدهسن. كرم دئدى: خانيم، بو قىزىن نىچە خالى بىدىنىندا نشان وار، من سؤيلەـرم سن باخ اگر من دئين اولماسا منى اولدورسونلر.

سازىن سينه سينه باسيب گۈزلىرىن يوموب سؤيلە دى:

سۇدۇيگىم اصلى نىن اون بېش خالى وار بيرىنин ايشىغى برقە يېتىشىر

بىر خالى دا گۈى لىن پنجه وورار بيرى زولف آلتىندا غرقە يېتىشىر

بىرى گۈرنلىرى سالار خىالە بيرىنин رنگى مانند لالە

بىرى گۈيچك ليكده يېتىپ كمالە شۇھرتى غربدن شرقە يېتىشىر

بىر خالى آلتىندا بيرى يوزوندە بيرى دوشوب دور گوشە گۈزوندە

بىرى دوداغىندا شىريين سۈزۈندە ايشىللار شعلە سى خلقە يېتىشىر

بىر خالى وار او奴ون بير مرد جنگى بيرىسى ده دؤگر ملک فرنگى

بىر خالى وار سولماز هېچ او奴ون رنگى او دور كى مىناتك حلقە يېتىشىر

بىر خالى ده واردىر كى آيه باخار قارا دير گۈزل دير چو مشك تاتار

بىر خالى ده واردىر عالمى يىخار آياغىندا رونقى فرقە يېتىشىر

بىر خالى ده واردىر گۈزلىرىن نورى او دور كى گۈرنىدە مات ائيلر حورى

بۇخاغىندا دوشوب باش لارىن شورى بىر خالى ده كرمى غرقە يېتىشىر

حسنا خانیم بونو ائشیدیب اصلی نین گۆزل خاللارینا، ایندی ده گۆزگوشە سیندە، دوداغى اوستوندە، بوخاغىندا، سینه سیندە باخىب گۈردو تمام درست سؤيلە دى. كرمە آفرىن دئىيب جەد ائله دى اونا كۆمك ائىلە يە، قايىتدى حاكىمەن يانىنا، امتحانلارينىن ھامىسىن دىدى. كرمى تصديق ائله دى دىدى: بو بىر حق عاشيقى، پاك اوركلى، صاف نفسلى جوان دىر، بونا جفا ائىلە مە. اىستر ھر كس بئلە عاشقىلە جفا ائىلە سە ضررىن گۈرر. اگر بو قىز بونا وئريلەمە سە، اۋزو ھلاك اولۇر. قىز دا اۋزون اولدورر، زيانى ده بىزە توخونور. يقىن بىل اوغلان و قىز بىر بىرین سئوپىلر. قىز دا مسلمان اولوب، كشىش مذهب عنادى ائىلر. البتە سن اونا قدغن ائله اىكى اورە گى بىر بىریندن آييرماسىن. حاكم كشىشى حاضر ائلىپ دىدى: من تحقىق ائله دىم، اوغلان و قىز بىر بىرینە عاشقىدىلار. مەتلەدىر سن بولارا ظلم ائىلە مىشن. بوندان آرتىق مذهب آدينا عناد ائله مە. دونيانى سىزلىر مذهب آدينا ياندىرىپسىز: قىزى وئر يوخسا سنى آسارام. قىزى اۋزوم اوغلانا وئرە رم. كشىش بد كىش گۈردو چارە يوخ، ظاهرًا قبول ائلىپ، دىدى: چون من بىر تك قىزيم وار؛ رخصت وئرين توى تداركىن گۈرۈم، ياخشى توى ائديب اونلارى بىر بىرینە تاپشىريم. حاكم و كرم و حسنا خانىم و خلق ھامى شاد اولوب، بنای توى قويولدو. آمما كشىش بد منش ائوينە عىاليينىن يانىنا گلىپ حكايىتى دىدى. اوندا دىدى من محال دىر، قىزىمى بونا وئرم. بوردا قالماق ممكىن دگىل. گئجه وقتى او ناپاك اصلينى اسir كىمى گۈتوروب آغلايا آغلايا اوردان چىخىپ قاچدىلار و قىصرەدن چىخدىلار. اصلى بىچارە ايشى آغلاماق. كشىش نابكار گاه خوش

دیلى نن بېشت و جهنم سؤزو ايلن، گاھ خشمىلەن او بىچارەنى آپاردى. صباح حاكم و خلق خبىدار اولوب حاكم آتلى چۈللرە، يوللارا سالدى يئتىشە بىلە دىلر، آمما بىر نفر خبر گتىردى كى من گوردون چوخ تند آتلى «تكه» سمتىنە گىتىدىلر. كرم حاكىمەن آياغينا دوشوب چوخ عذر ايستىيە دوعا ائله دى كى منه احسان ائله دىز، بوندان آرتىق زحمت وئرمە. من بىلىرىدىم او كشىش ئازىز خيانەت ائيلر. عناد ائيلە يە جك. ايندى بىزى مەرخىص بويورون اونون دالىجا گىڭىدك. پس حاكم رخصت وئرىب كرم اونو وداع ائلىيە يولا دوشىدولر گىتىدىلر تا تكە يە يئتىشىدىلر بىر مەمانخانەدە منزل دوتوب راحت اولدۇلار. بونلارين نقلى شۇھەرت تاپمىشىدى. وارد اولماقلارين اورادا بىلىپ گئچە بىر دستە اهل كمال بونلارى گورمە گە، گلىپ كرمدن خواھش ائله دىلر صۇحبت ائله سىن. كرم اوزودە اورە گى يانىق سازىن آلىب بئلە سؤيلە دى:

يوزون گورمە بد اصلى لىن نامىرىدىن باشىن گۇتۇر يوخونوندان قاچگىلىن

شىرىن اولور محبتىن شربتى

هانسى آغاچ دىر لاخى يوخ بارى يوخ

مختىن ھەچ مجلسە بارى يوخ

بو عالمى دولاندىران تارى وار سككىز بېشت، يىددى دامى نارى وار

روايت دىر حقىن مىن بىر آدى وار اوخويوبان معنالارين اىچگىلىن

کرم نصیبین عشقیله درد سنین

يارين آدى هميشه دير ورد سنين

ویران اولدو او چىخدىغىن يورد سنين كؤچمه لى سن، بير گون اول كوچكىلن

ائشىدلر محظوظ اولوب محزون اولدولار. كرم اولاردان كشىشى سوراغ ائله دى.

دىدىيلر بورادان كىچىپ «قارا پىكار»ا گىتدى. صباح كرملن صوفى يولا دوشوب بير

مدت گئىدip چؤلده صوبج وقتى ياغىش باشلىيپ، سحر يئلى باشلادى اسمه گە.

صوفى دىدى: تئز گئىك، ياغىشدان اۋزو مۇزو بير پناھە يېتىرىك. كرم دىدى: بير دم صبر

ائله، بو خوش نسيمدن يارى خبر آليم. صوفى دىدى: قارداش سنين اودون خاموش

اولان دگىل. كرم آغلادى. سازىن آلىپ نسيم سحرى يە بئلە خطاب ائله دى:

يئل اگر اسە رن، بىزىم ديارە بير سۆزوم وار، بير آز دور سحر يئلى

سلامىمى منىم آپار او يارە گئىدip خان اصلىمى گۈر سحر يئلى

ياواش ياواش اونون قارە تىلىنە باخ گىلن يوزوندە بير جوت خالينا

محبت نامەسىن وئر اۋز الينە بير خلوت يئرده گۈر وئر سحر يئلى

يېتىرىدىن زولقۇنۇن عطرىن دماغانە منى سالدىن بئلە ايندى سوراغە

اس او مرمر دؤشە مينا بوخاغە گئىدip حالىن اونون سور سحر يئلى

قارا دير قاشلارى آلا گۈزلەرى خاطىريمە دوشىر شىرىن سۆزلىرى

آپاریب یاریما وئر سحر يئلى گرم دئير: بو سؤزلىرى سازلارى

گرم سؤزونون توکدوب ياغش و پالچق و زحمتلرىن قارا پىكاره يئتىشدىلر. اوردا ايشتىدلر كشىش پىلاره گئدىپ. بىلاره گئتدىلر اورادا سوراغ ائله ديلر كچمىشدى گئتدىلر تا حما شهرنه وارد اولدولار بىرىئerde منزل اىليوب استراحتدن سورا شهرى سياحت ائله ديلر. اورانون اهل ذوقى بىلدىلر ايلى نفر نجىب عاشق بىشه اورا گلىپ، گئجه بىر دسته جوان بونلارين گۈرماقە گلىپ كرمىن سازىن اوزىن گۈرۈب خواهش ائله ديلر اوراده اولارى فيض ياب ائده. كرم سازىن آلىپ حزىن نوا چالىپ بئله سؤيلە دى:

عالمى يارادان الله

بئله ائتدى ايشىمىمى هئى

آلدىن گول اوزلۇ يارىمى

زهر ائله دين آشىمىمى هئى

سنه سىغىنەميشام جاندان

جانىمى قورتار زنداندان

آيرىلدىم اصلى خانىمدان

تؤكدولر گۈز ياشىمىمى هئى

بو دونيا بئله ده قالماز

عاشيقى آغلادان گولمز

دوشمنىم انصافه گلمز

اوچورتىدولار قوشومو هئى

رقىب گئر منه نىتدى

ظلمى منه باشا يىتدى

چكدىريپ ائشىگە آتدى

او توز ايکى دىشىمى هئى

حاضران او نو بئله غمگىن گئرلوب سوروشىلار عاشق سنه نه اولوب، كرم باشىندان
گىچە نى نقل ائله دى، او لار دئىدiler كشىش بورادن كىچىب بلک طرفنه گئتدى. صباح
كرم صوفىلەن يولا دوشوب گئىدiler بلکه يىتىشىدىلر بىر يېرده منزل دوتىدولار. گئچە
جوان لار بولارين باشينا يىغلىپ هر ياندان صحبت ائله ديلر. كرمدىن سفرىن
سوروشىلار. او اوز حكاييتىن دئىيپ كشىشى سوروشىدو. جوان لار دئىدiler اگر نېچە
كلمه مناسب حال سؤيلە دين، سنه خبر وئرە رىك. كرم سازىن قورلوب خوش آوازىلە
باشلادى:

عشقى گىزلىن دوتوب دردىن چىكن لر بىلىن بىر گون اولور عيانە چىخار

محتته دوشموش صبر ائيله گؤگول
گور بوگون آخىرى هايانه چىخار

فرهاد شيرين اوچون داغلارى دلدى
أونونچون كشكار آماده قىلدى

مجنون ليلايچون چؤللرده قالدى
دېدىم بلکە يارىم دورانه چىخار

سئوديم بىر قارا قاش گۆزو آلانى
طىيب بىسىدىر منه وئرمە دوانى

اگر آختارالار تمام دونيانى
بئله اينچە گۈزل بىر دانه چىخار

منىمچون بويوموش تقدىريين ايشى
تۈكىدو گۆزلىيمدن قانىلە ياشى

كرمى ياندىريپ عشقىن آتشى
بو سئودا آخىرى بىر يانه چىخار

ائشىدىنلر خوشند اولوب، آفرين دئىيب دئىيلر: كشىش « انطاكيه » يە گئىتدى. كرم و
صوفى صباح يولى دوشوب بىر مدت زحمت لىردىن سورا انطاكيه يە وارد اولدولار. اورا
بىر معتبر، بىر بؤيووك قدىم شهر دىر. عالى عمارت لرى وار، ياخشى محلدە دوشوب،
اوردا منزل دوتوب شهرى گزىب تماشالار ائلە دىلر.

گىزلىن گىزلىن كشىش و اصلينى سوراغ ائيلرىدىلر. بىر گون بىر عالى عمارتىن قاباغىندا
باخىردىيالار، بىر غرفە نىن پنجرە سىندىن بىر قىز باخىردى، بولارى گۇرۇب كنارە
چكىلدى. كرم دىدى: صوفى قارداش، بو قىز اصلى يە بنگىز. سازىن آلېب اىستە دى،
بىلە اصلى دىر. بئله سؤيلە دى:

پنجرە دن بىر قىز جانانە گۇردوم
منه قيقاج، قيقاج باخدى چكىلدى

غمزه اوخون آلیب سینه مه ووردوم
منیم آل قانیمی تؤکدو چکیلدی

گوزوم دوشدو او گوزلری جئیرانه
تئل لری تؤکولموش او يان بو يانه

بنزتمیشم بویونو اصلی خانه
ککلیک کیمی يانه سکدی چکیلدی

جمالین يارادان بزیب نوردان
سینه سی مرمردن، دیشلری دوردان

مگر ایستر منی قووا بو یئردن
جانیم تک جسددن، چیخدی چکیلدی

اوره گیم غش ائدیب اونو گئرونجه
موشكول اونو کرم گئره اولونجه

باشیندا وار ایدی، ياشیل بورونجه
بو الف قدیمی بوکدو چکیلدی

قیز پنجره دالیندا قولاق وئریردی کرمین سازیندان سؤزوندن حظ ائدیب، بیلدی بو بیر
عاشق دیر. بیغش پنجره قاباغينا گلیب دیدی: عاشق، نه دئیرسن. کیمی آختاریرسان؟

کرم دیدی: خانیم باغيشلا، منیم بیر ککلیک سکیشلی، جئیران باخیشلی، مارال یئرشلی
معشوقه واریم. بیر کشیش ارمنی قیزیدی. آتاسی اونو گئتوروب مندن قاچیریب دیار به
دیار اونو آختاریرام. سنی اونا بنزتدیم. مندن اینجیمه. قیز دیدی: ای مسکین عاشق،
سنی ملامت ائتمم. عشق عالمینی گئرمونین بیلمز. عشق بیر نوردور کی بلا و غمن
یوغورولوب و بو بیر غم دیر کی هوس اهلی اونون لذتیندن محرومدولار. ای بیچاره
عاشق، بیلمم سنین باشیوا بو عشق نه بلا گتیره، عاشيقه کئمک ائده نه، آللاه کئمک

ائىلە سىن. عاشق، او كشىش ئالىم، او معشوقە نى اسىر كىمى، بورادان كېچىرىدىب «تركوشى» گىتدىلر.

كرم صوفىلەن صباح او شەردىن چىخىپ ترکوشە گىلدىلر. سوراغ ائىلە دىلر معلوم اولدو كشىش اوردا قالمىيىب اصلينى گۈتوروب حلبه گىدىيلر.

فصل يازده هم

سفر به حلب و انجام کار کرم و اصلی

صبح کرم و صوفی يولا دوشوب چوخ داغلارдан و دره‌لردن قورخولو يئرلردن
كئچىب، بىر داغدان آشىب، بىر آچىق گنىش لطيف فضاي با صفا و سراپا سىزه و چمن
و باغستان و مزرعه و گولوستان و چشمەلر و آبادلىقلار و خرم يئرلر گۈرۈب، اوزادان
حلب داغلارى گۈرۈندو. هوا نه ايستى نه ساۋووق، ملايم و او چؤللىر و داغلار چوخ
خوش و با صفا گۈرۈندو. كرم دوروب تماشا ائديب آغلاماق باشلادى. صوفى دىدى:
آقا بو خوش و خرم يئرده نيه آغلاران. كرم دىدى: باخ بو چؤللىر و داغلار و هوا و فضا
بىزىم وطن چؤللىرىنه و داغلارينا بنزىر، وطن يادىما دوشوب. سازىن آلېب گۈر نه
سۇيىر:

بو گۈرسە نن اوجا داغلار

كىرم بىزىم داغلار اولا

آغ بىرچىكلى آنام يانار

اوغول دئىيب، آغلار اولا

مكە دن گلر حاجىلار

اوركىدە چوخدور آجىلار

گۈز يولدا عزيز باجىلار

قارداش دئىيب، آغلار اولا

يول اوستوندە بىتىب اوتلار

يادا دوشوب بىزىم يوللار

قوم و قارداش ھامى اونلار

يولداش دئىيب آغلار اولا

يئددى ايل غوربىتىدە ياتام

بىر غىمىمە مىن غم قاتام

آغ ساققاللى عزىز آتام

كرم دئىب آغلار اولا

صوفى باخدى، او قطعه يئرى گۈرۈب دىدى: بلى حقا بورىئىلر بىزىم وطنىمىزه بنزىر. يادىمىزا اوشاقلىق، يولداشلار، قوم و قارداشلارى سالىر. او دا مەحزون و نالان اولدو دىدى:

جوانلىق هواسى و هوسى انسانى انسانلاردان اوzac سالار. قضالار قاباغا گلر. كرم دىدى: قارداش، بىلمىرم آيا بىر دە وطنى و قوم و قارداشى گۈرمك بىزە نصىب اولا جاق يا قضا بىزى اولۇم آياغينا چىك.

بونلار يول گىتمىكده اۆز ايشلىرىنده، او طرفدن كشىش چون يوللاردا دورمويوب چوخ سرعتىلەن اۆزۈن حلبه يېتىرىدى. او را بىر معتبر بؤيووك شهر پر نعمت خوش هوا، ايرانىن اصفهان شهرى كىيمىن، ايستى دىر. اوردا قالا داخى كرم بورىئە گىلمىز يالىكىسىدە اونو تاپا بىلمىز. حلبدە بىر ارمنى ئوييندە منزل ائله دى. او شخص بونو گۈردو اونولان ھم مذهب دىر؛ آمما دىلى حالى او يئر ارمنى لرىنه بنزە مىر. كشىشە دىدى: سن بورا اھلى دىگىلسىن، هارا اھلىسىن و بورايىا نئىچون گلىسىن؟ كشىش آه چىكىپ افسوس ائدىب اۆز حكایتىن اونا نقل ائلىپ دىدى: بو جوان منه بىر بلاي ناگھان اولوب، منىم آبرو و ناموسىمى آپارىپ، اۆزۈمۈ و قىزىمى مشھور جەھان ائدىب، ناموسىمىن دالىجا دوشوب چون مذهبىمىز آيرىدىر؛ مومكۈن دىگىل من اونا قىز وئرم. آمما يقىنىم بودور منى سوراغ ائيلە

يە، ائىلە يە بورا دا گلر. قىصرە دە دە گلدى منى تاپدى. حاكىمە چوخ پول وئردىم، او نو اولدرە او دا قبول ائله دى. آمما قضا و قدر قويىمادى. آخر قاچىب اۋزو مو بورا يېتىرىمىش. قىز دا چون او نو اىستەر، اگر گلە بىلمىرم چارە نە دىر. ائۇ صاحىبى دىدى: علاج بودور سەن چوخ تئز بۇ قىزى بوردا بىر ارمنى اوغلۇنا وئرىپ، عقد و توى ائىلە يەن. او بورايىا گلندىن سورا گۈرر قىز اۋزگە يە، عىال اولوب، چارەسى قالماز اۋزو نەلەك ائدر؛ سەن قورتولارسان. قىز دا او اولندىن سورا عشقى سورى راحت اولا رسان. كشىش او نون بۇ سۆزونو بگە نىب، بىر معتبر ارمنى تاپىپ اصلينى او نا نامزد ائله دىلر. باشلاردىيلار توى تداركى گۈرۈب تئز ايشى بىتىرەلر. اصلى كوبوت دىگىل و دانىشىقىدان ايشى آنلىيپ، آمما غربىيە آتاسىنىن اليىنده اسىر، مطلبىن آشكار ائدە بىلمىز و بىر يانا قاچا بىلمىز. گئچە و گونوز ايشى آه و نالە و آغلاماق اولدو. هئى دئيردى آتامىن گۈزلە كور او لسو نى عاشىقىمدان ائله دى. ديار بە ديار قاچىرىدى. آخر بئلە بلايە سالىپ منى او ز سئودىگىمدىن آيىرىدى. آمما گنە او مىدىم وار كرم اۋزو نى بىر بىلەن قورتارا. هەمىشە خلوتە چكىلىپ آغلا ردى. گۈزو يولدا، قولاغى سىسىدە ايدى؛ بلکە كرمدىن بىر اثر گۈرە يَا بىر خبر ائشىدە. بىر محرم دايەسى وار ايدى، او نو بۇ حالدا گۈرۈب تسلى وئردى، نصىحت ائله ردى كى قىزىم آتا و آنایا عاق اولما. سەن ارمنى، كرم مسلمان نئجە اولور آتان سنى او نا وئرە. اصلى دىدى: دايە، بۇ سۆزلىر پوچ سۆزلىر دىر. عشق، اورك ايشى بى اختىار ايش دىر. وصلت صحىح او دور كى قىز و اوغان بىر بىرین سئوھ و اخلاقىنى بگە نە، آمما مذهب سۆزو او نو خالص ملاكار، كشىشلەر دىنە قاتىبىلار. اۋز

لجاجت و منفعت و بد نیتلری اوچون انسانى بير بيرينه ووروب قانلار تۈكۈبلر، هئچ كىس انسانى مذهبە مجبور ائيلە مىز. آتام ناھق ايش گۈرر. بئله يئرده من نئجه اطاعت ائديم. من مسلمان اولوب كرمە قول وئرمىشم. سەن نئجه راضى اولورسان آتام ئىلملە منى اۋزگە سىنه، وئرە. سەن دە يا مسلمان اول يا منه كۆمك ائله، دلدار اول.

دايە فكر ائلىپ انصاف ائله دى. دىدى: من داخى سەنە خلاف ائتمە. ايندى آللەدن ايستە كرمى يئتىرىپ سەنى قورتارسىن.

آمما كرم و صوفى يول آليپ حلبه گىريپ بير عالى گۈيچك شهر گۈردولر. بير يئرده منزل ائلىپ، صباحدان شهردە گزىب كشىشى سوراغ ائىلدىلر تا آخشاما بير خبر بىلمىپ منزىلە قايىتىدிலار. بونلارين منزىلى بير يئرده ايدى، اوРدا آيرى اوتاقدا بير دسته ظريف و اديب جوانلارين يىغىناغى وارىدى. گئجه خبىدار اولدولر بورا عاشيق گلىپ. يىغىشپ كرمىن گۈرمە گىنە گىلىلر. هر ياندان صۈحبىت آرايا گلىپ جوانلار كرمدىن خواخش ائله ديلر اشعار سؤيلە يە. كرم سازىن قوروب، خوش نوا چالىپ بئله سؤيلە دى:

منيم چىكىدىگىمى بير خدا بىلىر

آل گۈزلوم سەنە عاشيق اولالى

گۈگۈل نە قىش نە ياز نە صفا بىلىر

آچىلماز اورە گىم آيرى قالالى

درنمه دىم، جانانىمىن گولۇنۇ

دلى اولوب دوتىدوم داغلار يولۇنۇ

سوروشور هر يئرده بير نوا بىلىر

عاشقى اولان معشوقە نىن حالىنى

گۈگۈل عشق مئىينىن صاف و دوردونو
ايچىب يارىن آدىن ائدىر وردىنى

چكىمە يىن، نه بىلىر سئودا دردىنى
مجنۇنون حالىنى بىر لىلا بىلىر

كرم دئير: منى گل قوربان ائله
بو يانمىش گۈگۈلە شادمان ائله

گول اوزومە منى دە خندان ائله
اورك نه آخرت نه دونيا بىلىر

بو دىمە كى كرم سازىن او خشادىپ شعر سؤيلردى، حلب پاشاسى نىن بىر آدامى كى
گولخان بىيگ، دئيردىلر. بىر نازنinin مەربان جوان ايدى. اورادان كىچىرىدی، كرمىن سازىنا
سۇزۇنە قولاق وئرېپ خوشۇ گلىپ اونا آفرىن دئىيپ دىدى: عاشق، سن بورا اھلى
دەگىلسەن. دئ گۈرۈم، هانسى باغىن گولو و هانسى چمنىن سونبۇلۇسەن. هاردان گلىپ
هارايىا گئدرىسن. كرم دىدى: سىندىن خواهش اڭلىرىم بىر ارمنى كشىش بو او صافەه ايراندان
بورايىا گلىپ منه خبر وئرە سن. گولخان بىيگ دىدى: سن كشىشلىن نه اىشىن وار؟ كرم
بىر آتشىن آه چكىدى. گولخان بىيگ دىدى: عاشيق سىنە بىر سرّ وار، مندىن گىزلىتمە،
قولخما مطلبىن دئ، منى او زۇووه دوست و قارداش بىل، بلکە سىنە كۆمك ائله يە بىلە.
كرم اۋز سر گذشتىنى تمام دىدى. گولخان بىيگ دىدى: بلى او كشىش بورايىا گلىپ،
آرتىق بىلەم؛ آمما من تلاش ائله رەم، او زۇنۇن قىزىندا سىنە خبر گتىرم. سىنە كۆمك ائله
يەم. آمما دئ گۈرۈم قىز دا سىنى سئور. كرم دىدى: بلى او دا منىم حالىمدا دىر، اگر
احسان ائله يە سن، سىنە قولۇن اوللام. گولخان بىيگ دىدى: سن آرام اول، من ايش
گۈرۈم، آللەھدان كۆمك اىستە. گولخان بىيگ گئتدى ايش دالىجا. كرم و صوفى صباح

گنه شهر ايچينده گز رديلر. او زلرين گيزلين دوتور دولار. قضادن او غرفه ده کي اصلی او توروب پنجره سيندن با خيردي او نون قاباغيندان کيچنده اصلی او زاقدان گوردو، کرم صوفيلن حئيران گزر هر طرفه با خار. تانييب بى اندازه شاد و اميدوار اولدو کي گنه يار او نو آختارير. بورا گلیب بلکى بو تازه بلادن او نو قورتارا. پنجره آلتنه اولار يتشنده درست تانيوب ايسته دى او زنی يرنى بلندره بير قوم ديواردن قويار دوب كرمه آتدى او نا دگوبباشين يوخاري گوتورنده گؤزو ساتاشدى اصليه کي آى كىمى سولغون او نه با خردی آمما اصلی بيليردى آتا آناسى او ندان هرگز غافل دگيللر او زين بلندروب چوخ دور مادى مبادا کرم سؤال و جواب ايده ايش الدن گиде. کناره چكلدى کرم صوفينين اليندن دوتوب سخدي. يا واش ديدى قارداش بير آز دور اصلی نى پنجره دن گوردون. صوفى دونوب هئچ زاد گورمويوب ديدى کرم چوخ اولوب سن او ز گه لرى گوروب اصليه او خشادوب بىزى دچار ايلمشن. باخ گوردوگون اگر اصلی او لا يا او لميا بوردا دورماق سوز آتماق زيان گترر گيچ گيداق. سورا سوراغ ايداق کرم ديزى تو نادان دوشمشدى ايستمردى گئجه بلکى ايستردى سازلن بلکى قىزى پنجره قاباغيندا گتره. صوفى ديدى والله اگر اصلی او لا او نو بلايه سالرسان او لمسا او زمزى دچار اي درسن کي او ز گه قىزه سوز آتارسان، هر طوردى کرمى گوتوروب منزله قايتدلر تا منزله يئيشىدىلر کرم بى اختيار آغلېب

سازين آليب او تاقدا گزه گزه سؤيله دى

نئجه آغلاميموم صوفى آممادور صوفى بوگون خان اصلينى گورموشم

پنجره‌دن آی یوزینى گۈرمۇش	او زاقدا قالماشام حالم يامماندور
او تاقنده يقين دوستاق اولوبدور	گۈر دوم اصلى او گل رنگى سولوبدور
صوفى بوگون خان اصلينى گۈرمۇش	بىزى ايستر گۆزو يولدە قالىيدور
پنجره‌دن بير قوم آتدى باشيمما	رحم ايلە اي صوفى بو گۆز ياشىمە
پنجره‌دن خان اصلينى گۈرمۇش	ايىندى حئيران قالماشام او ز ايشمە
گلى گلدن جانى جاندى آيروب	تكان كىمى كشىش آرايە گىروب
صوفى بوگون خان اصلينى گۈرمۇش	الو كىمى جىگىرى ياندروب
گۆز ياشى گل او زنى بورو يوب	رنگى سولغۇن دوداقلارى قورو يوب
پنجره‌دن خان اصلينى گۈرمۇش	صوفى آممان غىمدن يانىب اريوب
ديزلىريم ترىيوب بىلم بو كولدى	پنجره‌دهن منى گۈردو چىكىلى
صوفى بوگون خان اصلينى گۈرمۇش	گۈرسىل كىمى گۆزۈم ياشى تو كولدى
او ظالىم بد كشىدەن قورخارام	اصلىچۇن كشىشىدەن قورخارام
صوفى بوگون خان اصلينى گۈرمۇش	نوش ايچىنده او نوشىدەن قورخارام
صوفى دىدى كرم آغا لاماق بس تا بلق ايشه گلmez بىزى بىلەلر گنه او نو گوتوروب قاچر دىللار گلخان بىگ سنه اطمىنان وئردى صىبىر ايلە گلسىن اوئرى نشان وئر بلکى	

گیزلین تاپار بیر وسیله سالاسنی اصلیه یتره یا اگر اشتباه ایلمشن قیز اوزگه ایمش.
اشتباهدان چیخادا. منظر اولدولار.

او طرفدن اصلی کرمی گورندن سورا او زون کناره چکدی آتاسی آناسی بلمسونلر بلکی
بیر چاره تاپلا بو تازه نامزدن تویدن قورتولا آمما عشق و شوق شدت ایلیوب بی اختیار
او تاقده گزیب آغلاردی بو حالده دایه اونون او تاغینا گلیب اصلینی چوخ پریشان بدحال
گوردو. دیدی عزیز قیزیم گنه نیه حالون دگنوب آغلرسن تازه گنه نه اولوب اصلی
قورخدی دایه مبادا آتاسنه آناسنه دیه گنه اونو و کرمی بلایه سالا. دیدی دایه هچ کرم
بیچاره یادمه دوشدو کی او آواره ایندی هارآلاری گزر. دایه دیدی قیزیم بونی بیل
عورت خلقی عشقه بیر عشقی اولور. ایکی عاشق و معشوقه نین بیری بیرینه یتشمگنه
کؤمک ایلریک آراده رقابت اوله اوندا بی اندازه فساد ایلر. عزیزم عاشق و معشوق
آراسیندا یتشمگه یا محروم قالماقا عودت خلقی سبب اولور منه دوغری دیدی بلکی
بیر چاره قلام

اصلی بی اختیار گوزوندن یاش تؤکوب بئله سؤیله دی:

دایه سنه گیزلین خبر وئریم من	بو گون کرم بو آراده گوروندو
قویمادیلار گوللرینی دریم من	بو گون کرم بو آراده گوروندو
قوی آغليیم دایه یاری گئرموشم	آغلار گئزلو او دلداری گئرموشم
گوله باخیب ائوده خاری گئرموشم	بو گون کرم بو آراده گوروندو

گۈردىم او نو گىئدر سازى اليىنده منىم آديم ورد اولوبىدور دىلىنده
رۇنا قىلى گوموش كمر بېلنىدە بو گون كرم بو آرادە گۈرونندو
يانا، يانا تىلانىنى آختارىر اوچو كىمى جئيرانىنى آختارىر
تىندن آيرى ئۆز جانىنى آختارىر بو گون كرم بو آرادە گۈرونندو
پنجرە دە قالىب او نون گۈزلرى جىگرىمى دلىب شىرىن سۆزلىرى
من او نو اىستىرم او دا بىزلىرى بو گون كرم بو آرادە گۈرونندو
دا يە ايندى نە ئىليلىيم چارە من بختى قارا اولموشام آوارە من
بىر فكىر ئىلە يېتىم او دىلدارە من بو گون كرم بو آرادە گۈرونندو
پنجرە مە باخىب چىكىرىدى آھى بىچارە نىن يوخ ايدى بىر پناھى
بىزە ياور اولون شاھلارين شاهى بو گون كرم بو آرادە گۈرونندو
دا يە اورە گى يانىب، اصلى يە تسلى وئرىب، دىدى: قىزىم، گىرك سن بئلە آرام اولا سان،
أۋزووی بىلمە مە گە، ووراسان كى آتا و آنان خىالە دوشىمە يەلر. من دە سمعى ئىلە رم
بىلکە دوغرو اولا. كرم بورا گلمىش اولا سىزى بىرى بىرىزە يېتىرە رم.

او طرفدن گولخان بىگ كى كرمە وعدە وئرمىشدى، گىئتىدى بىر قارى عورت، عشقى
يولۇندا ايشلە مىش تاپدى. اللى اشرفى آوجونا قويوب دئدى: ننه، بورا بىر كشىش

گلیب، اصلی خانیم آدیندا بیر قیزی وار. ائشیتیدیم ایستللر او奴و بیر ارمى يه وئریب توی ائله يەلر، گئدیب او奴و گۈرەسەن دئیەسەن كرم سەنین عاشیغین بورا گلیب، من ایستىرم سىزى بىرى بىرىيەنە يېتىرم.

قارى عورت گئتدى درست يېتىشىدى بىلدى خبر دوغرو دور. اصلی نىن دايەسى او奴ون سرىندن خبرى وار. او دا كرمى سوراغ ائدر. دايە نىن واسطە سىلن اصلينى گۈرۈب قرار وئردىلر بىر باغ کى حلب باغ لارىنин آراسىندا چوخ چوخ بؤيوک و گۈزل باغ دىر، اىچىنده بىر عمارت اوРدا بىر گىند وار اصلينى بىر دسته قىزلارىلىن باغا آپارالار، اصلى او گىندە گئدە كرم ده اوРدا حاضر اولا، بىر بىرىن گۈرە لر. اصلى دئدى: من بىلىرم كرم بورا گلیب، اگر سەن كۆمك ائدەسەن او奴و گۈرم مندن انعام آلارسان. قارى اصلى يه خاطر جمع لىك وئریب، دايە ايلن قرار قويدولار.

قارى گولخان بىگى گۈرۈب ايشى خبر وئردى. قرار قويدولار صباح گونو كرم صوفى و گولخان بىگىلىن باغا گۈزمە گە گئدیب، عصر وقتى گىندە گىزلە نە، اصلينى اورا گتىرە لر. بو گئت و گىلدىن سورا قارى عورت، دايە ايلن قرار قويدولار او گون کى او奴ون صباحى گونو توى اولا جاق ايدى، بىر دسته قىز و گلىنلر اصلى نىن دؤورەسىنده يېغىلدىلار. عىش ائدیب صحبت ائله دىلر. دايە او قارىلىن اصلى نىن آناسىنا دىدىلر: صباح بو قىز، ار ئوينە گئدە جك. اورە گى دوتوقدو، رخصت وئر نئچە قىزىلان بىر معتبر باغ وار. اورايىا گۈرۈشە گئتسىنلر. اصلى نىن آناسى اصراداران سورا رخصت

وئردى بى شرطىلىن كى دايىه و آلتى نفر قىزلاردان اوئلاش اولوب، اوزارق گىتىمىيپ باغدا چوخ قالمياalar. كشىش بئله غصب ائيلر، گردىش ائيلىيپ قايدىلالار.

عصر وقتى اصلى، دايىسى، او قارى، آلتى قىز كى هامىسى ان گۈزىلردن و هامى رشىدە گلىنىك قىزلاردان گۈزىلرەن بىزەنېپ باغا گۈزىلرەن گۈزىلرەن.

او طرفدن كرم و صوفى و گولخان بىگ ده باغا گىتىمىيپ، بىر طرفده گىزىلنىمىشىدىلر. كرم كى چوخ اوياخلىق چكىب يورولوب، انتظار ايدى اوئلو او گىندى اىچىنده ساخلادىلالار. او يوخويما گىتىدى.

گولخان بىگ قارى يا تاپشىرىمىش، قىزلار باغدا داغىلىپ هر بىرى بىر طرفده گۈزىلرەن. قارى اصلينى يواش ىواش گىندى طرفينه آپارىپ، آغاچلار آراسىندا قىزلاردان كنار ائدىپ. گولخان بىگ گۈزىلرەن بونو گۈزىلرەن، اۋۇزون اوڭىزلارى يېتىرىدى. اصلى يە دىدى: خانىم بىلىرسن، سىنى نىيە بىر باغا گىندى يوو خونونا گىتىرىمىشىق؟ اصلى اوره گى دولوب آغلادى. گولخان بىگ بىلدى، او دا كرمە عاشىقدى. دىدى: ايندى خانىم، راضى سەن، سىنى كرمە يېتىرمى؟ اصلى دوشدو اوئون آياغىينا دىدى: جانىلن باشىلان سەندىن مەمنۇن اوڭىزلارم. گولخان بىگ اصلينى گىندى قاپىسىندا، گىتىرىپ اوئدا قويوب گىلدى، كرمە خېرى وئرە، گۈردو كرم يوخودا دىرى. گولخان بىگ يواش ىواش كرمى يوخودان اوياتماغا سۇيىلە دى:

اويان كرم، اصلى گىلدى

اوجا اوجا داغلار آشان

عشقین بلاسینه دوشن

اویان کرم، اصلی گلدى

اصلی تاب گتیرمیب، گیردی گنده، گئردو کرم یوخودا گولخان بىگ اونو ایستیر اویادا. اوژون سالدى کرمین یانینا، الین آپاردى کرم بوینونو دا ایسته دى، اونو قوجاقلييا، کرم گؤزون آچىب گئردو اصلی اوونون یانيندا، گويا گون چىخىب گۈزو قاماشىب، الین سالدى اصلی بوینونا دىدى: رخصت وئر ايندى بو حالى سازىلە بىان ائديم. کرم سازىن آلىب سؤيلە دى:

اوجا داغلاردان آشمىشام

ایندى یوخودا قالمىشام

عشقین شرابين ايچمىشىم

نه دن یوخودا قالمىشام

اصلی شوقە گلېب سؤيلە دى:

اویان عزيز کرم اویان

اویان دور سينه مە داييان

بختىن گلېب باشىن اوستە

اویان گل سينه مە داييان

گولخان بىگ خوشحال اولوب دىدى:

اویان آمان کرم اویان

اویان گل ياسدىغا داييان

دوغرو دانىشمىشام اينان

اویان کرم، اصلی گلدى

کرم خندان اولوب دىدى:

اصلی عزیز جان گلیب

کرمی یوخودا گوروب

قولونو بوینونا سالیب

نه دن یوخودا قالمیشام

اصلی دؤنوب کرمه دیدی: عزیزیم،

یئددی ایل آیریلیق چکدیم

گوزومو يوللارا تیکدیم

يولوندا قانلى ياش تؤکدوم

اویان گل سینه مه دایان

گولخان بىگ شکر ائلییب سؤیله دى:

گولخان بىگ دوشموش آرایه شکر ائيله لطف خدایه

آلدى قىزىلا بورايىه

اویان كرم، اصلی گلدى

کرم دیدى: گولخان بىگ سىندىن ممنونم،

کرم دئىير: اودا دوشدويم

بە به اصلی نز گۈرۈشدويم

نه دن یوخودا قالمیشام

گولخان بىگ او قارىلان، كرملن، اصلينى اوردا تك قويوب، ائشىگە چىخدىلار، بو ايڭى
عاشق قول بويون اولوب، باشلا迪لار گئچن گونلرىن درد و حكايتىن دئمه گە.
آيرىلېقدان نه لر چكىبلر و نه آرزولر ائدىبلر دئمگە. كرم سازىن آلىپ، بئله باشلادى

سۇيىلە مە گە:

گۈگلۈم اىستر ياز آيىلارى گلنده
آلیيان آپارىم باغلارارا سنى

قوشلار نغمه ائدىب مراد آلاندا
من ده خوش يئتىرىم داغلارارا سنى

جمالىن رونقى مات ائدر ماھى
گۈگلەر دايانيز عاشىغىن آھى

آمان قوى اصلى اى گۈزلەر شاهى
آليم گاه سولا، گاه ساغلارارا سنى

شىدا بولبول اوچار قونار بو داغا
باخ سينه مده اولان دوگونه داغا

داخى آيرىليغى آتان قىراغا
گزدىرىم يايда يايلاقلارارا سنى

كرم دئير: منىم دوغرودور سۈزۈم
جمالىن گۈرنىدە قاماشار گۈزۈم

قىزارسىن آمالار يېتىشىسىن اوزوم
تماشا قىلدىرىم لاخلارا سنى

اصلى دىدى: عزيز عاشىغىم، سن دونيانىن قضا و قدرىندىن بلا و دردىندىن سواى نىه
اومىد باغلاران غير از محبت پاك بىز ايکى بندە، نه گناه ائيلە مىشك، يئددى اىلدى، هر
جور بلا چكىب چۈللەرە غوربىتلە دوشوب بىر گون آسودە وصالە يېتىشىمە مىشك. آما
هر گون يوز مىنلىر ناپاڭ اوغان و قىزلاр و كىشى لر و عورت لر بساط عىشىدە
بدكارلىق اىلن خوش كئچىرىدىيلر. آتام مذهبى آرایە سالىب، مگر مذهب بونون اوچون
اولوب هر خير و خوشلۇقدان انسانى قويا؟ آللە ئۆز مخلوقىلىن نه بدلىگى واردى. آخ
كرم، ايندى اگر بىر آز من گئچ گىدم، آتام و آنام قورخوييا دوشوب مىن بلا باشىمىزا

گتىرللىر. او تور قاباغىمدا بىر بىرىن دويونجا حسرتىلن گۈرك، آيرىلىق حاضردى. كرم گۈردو اصلى كشىش قورخوسوندان، بىناملىقدان تىترىر هر طرفه هراسىلەن باخىر.

همان دم آلتى قىزلار كى اصلينى گۈرمە دىلر، دىدىيلر: بس او نىچە اولدو يېغىلىپ اونو آختارىب گۈردولر، گىندى اىچىنده بىر اوغلان اونون برابرىنىدە سازى اليىنده بىر بىرىلىن صۇحبت ائدىرلر. ھامى بىلدىيلر بو جوان بىر عاشىقدى، اصلى اونو سئور. يېغىلىپ دىدىيلر: عاشق، سن تك اصلى اوچون سۆز سۆيىلە يىب، اونو كامىاب ئىيلرسىن، نە اولور بىزىم اوچون ده صۇحبت ائدەسىن. گۈگلوموز شاد اولا دعا ائيلە يىك، آللەھ سىن مارادىن وئرە، اصلى دە كامە يېتىشە. قىزلار حلقة قوروب كرم بونلارين آراسىندا سازىن آلىپ سۆيىلە دى:

گۈزۈم قاباغىندا دوران آلتى گۈزۈل آلتى قىزلاр

اونلارين ھامىسى حئيران آلتى گۈيچك آلتى قىزلار

قىزلارين بىرى عايشه تئلين تؤكوب بناڭوشە

شكار ائديب هلال قашە آلتى گۈزۈل آلتى قىزلار

آلتى قىزىن بىرى اينجى او دور گۈزۈللىرىن گنجى

دؤشوندە اىكى ترنجى آلتى گۈزۈل آلتى قىزلار

آلتى قىزىن بىرى ملک مانندىن گۈرمۇيوب فلک

هامى گۈزىلردىن گۈيچك آلتى قىزلاр آلتى قىزلار
آلتى قىزىن بىرى مريم عشقىن ياراسينا مرهم
من اولايدىم اونا همدم آلتى قىزىن بىرى طوطى
آلتى قىزىن بىرى طوطى الماسداندىر بيرجه قوطى
دوداقلارىدى ياقوتى آلتى گۈزل آلتى قىزلار
آلتى قىزىن بىرى مارال اوزو آغ دير، پالتارى آل
دور قوللارين بوينونا سال آلتى قىزلار آلتى قىزلار
بو آلتى قىز اصليلن كرمى دئوره ائلىيب سازينا سۆزۈنە قولاق وئريپ لىذت آپارىب، بو
عاشيق و معشوقە نىن گۈرۈشمە سىنه عشق اولسۇن، موبارك اولسۇن دىدىلر. قىزلاрدا
بىرى چوخ شوخ ايدى دىدى: عاشيق اىسته رم، سن بىر تصنىف سۈيلىويوب، ساز
چالان، بو يئددى قىز چىپىك دوتدورا، گۈيچك اولا. كرم سازىن دوباره قوروب قىزلار
آراسىندا دئوره گۈزىب سۈيىلە دى:

باغلاردا گول آچىيدى بولبول اورا اوچوبدو
يئددى گۈزل اىچىيندە منيم رنگىم قاچىيدى
باغلارين اوستو پسته گۈزىللر دسته دسته

يئددى گۈزلى ھانسىنى آليم دؤشومون اوسته

باغىن اىچى چمن دى قىزلار گولدو سمن دى

يئددى قىزىن اىچىنده اورك ھانسىن بىڭىدى

يئددى سونا يَا قوربان گۈزو آلا يَا قوربان

اورك ھامسىن سئور يئددى بالا يَا قوربان

داغلارى گزە گزە يېتىشمىشىم بىر دوزە

يئددى قىزىن ھانسى سين باشىنى آليم دىزە

يئددى گۈزلى گۈرمۇشىم آراسىندا دورموشام

بىلمىرم ھانسىن قوجوم بو يئرە يېتىرىمىشىم

قىزلارين زولفو قارا اوره گىيم اولدو يارا

بىلمىم ھانسىنا باخىم هامىسى ماه پارا

شكوفەلر رنگ بە رنگ يئددى قىز ھامى قىشىڭ

ھانسىنин اوزون اۋپوم ھامىسى دور شوخ و شىڭ

مارال باخىشلى قىزلار كىلىك يېرىشلى قىزلار

هانسى دوداقدان اوپوم اى سونا باشلى قىزلار

بو حلبين قىزلارى هامى آلا گؤزلرى

كرمى مست ائلىب چوخ شيريندىر سؤزلرى

قىزلار هامى غونچەدیر هامى بىلى اينچە دير

بىر تك اصلى منيم دير قالانى هر نئچە دير

قىزلار هامى تصنیف مقامى ال چالىب اوينوردولار تا كرمىن شعرى تك اصلى يه
يئتىشىدى. قىزلار گولوب اصلى يه، طرف دۇنوب موبارك اولسون دىدىيلر و گولدولر.

چون عاشيق باشى هميشە بلالى اولور، بىر گون قضا عاشيقلىرى راحت بوراخماز. بو
خوش نوا اىچىنده حلب پاشاسى آتلانىب سئىرە چىخمىشىدى؛ بو سىلرى ائشىدib
دوز اورايىا گىلدى. گئردو بىر جوان يىددى قىز آراسىندا اونلار اوچون اوخور. هامى
ذوق و صفا ائدىرلر. غضبه گلىب سىلندى بو نه جسارت، بىر جوان قىزلار دسته
سىينىن، اىچىنە گىريپ عيش و عشرت ائدر. حكم ائله دى، كرمى دوتوب زنجىرە
چىلدى. قىزلار هامى قورخوب داغىلدىلار. اصلى بىچارە ده آه و افسوسىلەن، گولخان
بىگى و او قارىنى تاپىب آخر قىزلار بىر يئرە يىغىلىب قرار وئردىيلر بو ايشى گىزىلده لر.

اصلی نالان ائوه قایيتدى. بىبخت گنه گۇردو چاره يوخ. صباح او奴 داماد ئوينه آپاريللار و بو طرفدن حاكىم دارالحکومه يه قايىدىپ حكم ائله دى، كرمى باغلى گتيردىلر . دىدى:

جوان باشىندان قورخىمادىن قىزلار اىچىنده گزىب خلقىن ناموسينا ال آتدين، بو نه جسارىدىر مَگْر سياستىن قورخىماران؟

كرم دىدى: رخصت وئرين سازىلە دئىيم. حاكم تعجب ائلىپ، حكم ائله دى سازىن گتيرىپ، اليڭ آچدىلار، گۈرنە سؤىيلر:

آمان فلك اگرى گردىش ائدرىكـن آللـاه والـله دـا بـوكـدو بـئـلمـى

بولبول كـيمـى خـوش اوـخـويـوب گـئـدرـكـن بـيرـدن لـالـاـلـه دـى، شـيرـين دـىـلىـمى

جـگـرىـم اوـد دـوـتـوب دـؤـنـدو بـيرـيانـه گـۈـزـوم يـاشـى آـخـىـب گـئـتـىـدى عـماـنـه

منـى گـتـيرـدىـلـر اـسـير دـىـوـانـه باـغـلاـدـىـلـار آـيـاغـىـمـى الـىـمـى

قولـو باـغـلى گـتـيرـدىـلـر باـزاـرا بلـكـه دـه آـخـىـرـدا چـكـه لـر دـارـا

آـتـام آـنـام يـوـخـدـور گـلـه يـالـوارـا تـماـشـا اـئـدـنـلـر كـسـدـى يـوـلـوـمو

كـرم دـه دـاي باـشـين وـئـرىـب قـضـاـيـه شـكـر اـئـىـلـر رـاضـى دـىـر حـكـم خـداـيـه

يارـىـلـن گـئـتـمـه دـى، خـلـوت فـضـاـيـه گـۈـزو قـابـاغـىـنـدا گـۈـرـدو اـئـلـوـمو

پاشا، کرم لفظین ائشیدیب بو سس و سؤیله مک قولاغینا آشنا گلیب، بیردن يئریندن

قالخیب کرمین آیاغینا گئدیب احترام ائدیب، دئدی:

آقا منى باغیشلا سنى تانیماديم. سن منى آيا تانیدین؟ کرم دئدی: خیر تانیمیرام سن
کیمسن؟ پاشا دئدی: من او سنین خدمتکارینم کى سن آتان پایتختیندن چیخیب سفر
ائله بىنده، سنین آتین باشینى دوتموشدو. من سیزین آزاد کرده يم. سیز گئدندن سورا
من ده سفر ائلیب عثمانى توپراگینا دوشدو. قضا بىلە ایمش، دیوان ایشینه گیردیم. کم
کم ترقى ائلیب پاشا اولدو. منى حلبە حاکم گۈندە رېبلر. ایندى يئددى ایل دىر، سیز
سفر ائله میشیز، باشیندان نه لر كىچىب بورا يا نئجه گلىپىسن؟

کرم باشیندان كىچە نى نقل ائله دى دئدی: يئددى ایل دىر معشوقە دالىجا گزىرم، اىستى
لر، سویوق لار گۇرۇب قار و كولە گە دوشوب، بورا چاتمىشام. اول دىدار ايدى کى
سیز منى گرفتار ائله دىز. اصلى قىزلارىلان گئتدى.

پاشا دئدی: ایندى اونو بىر ارمنى يە نامزد ائدیب، اىستىرلر توى ائله يە لر. رسم لرى بو
دور اونو كلىسا يە گتىريپ اوردان كورەكىن ئويىنه آپاراجاقلار. ايندى من گىرك كئمك
ائلىب سنى كامە يېتىرم. اىستىرن ايندى، آلان گۈندە رىب گتىرم، يا هر جور سنين ميل
واريندير عمل ائلىيم. کرم ديدى: خير اىستەمم، سن گوجىلن حكومت ايشىلن اونو
گتىرهسن. اىستىرم بويوراسان منىم اوچون ايران دستورى آت و پالتار حاضر ائيلە يەلر،

بىر دسته خدمتکار ده منيم مثلىم گئينه‌لر، يول اوسته دوراق قىز كليسادان چىخاندا منى او حالدە گئرسون. ايش خوش يولونان انجام تاپسىن.

پاشا حكم ائله دى، كرمىن اىسته دىگىنى دوزلتىيلر. اۆز كسانينا فرمان وئردى، ائله كى قىزىن اوزون اورتوب پاشاليق عمارتىنه كرمىن مخصوص توى اوتاغينا گتىرىن. صباح اولدو خدمتكارلار او دستوريلن كى قرار وئيرىلمىشدى حاضر اولوب، كرم ده ایران پالتارى گئىب آتا مىنib زين و يراق، ایران طرزيلن قاييرىب قىزىن يولونون اوستوندە دوردولار. او طرفدن كشىش تله سىردى اصلى نىن ايشين تمام ائلىب آسوده اولا. اونو قورخوتموشدولار كى مبادا آيرى كىمسەلر اونا ال اوزادا، اگر ال دوشسە اوزون آپارىب بىنام ائدىب اوغلان ايله قىزى آرايا آلىب بىر دستمالىن بىر اوجو اوغلان بىر اوجو قىز كلىسايە طرف آپاردىلار. آمما اصلى اوره گىندن قانلار گئدر، بئله بىلير كرم زنداندا يا اولدوردولر، داخى اونو گئورە بىلمىز. ناچار دىر آتا و آناسينا اطاعت ائله سىن، كلىسايا گئىب رسومات عمله گلىب چىخدىلار. گنه او طوريلن كئچىرىدىلر كرم اۆز دسته سىلن تماشاجى اىچىنده دوروب باخىردى. بو حالى گئروب، بىر آه چكىب اوزون بىلەندىردى. قىز باخدى كرمى ایران طورى بىر دسته ايلن گئروب قورخويا دوشدو، همان اىشدن كى دئمىشدىلر وحشت ائلىب يولون چئويرىب آيرى كوچە و يولا گىردى. كرم بو حالى گئروب وحشت ائلىب اىسته دى قىزى قويماسين. سازىن آلىب قىزىن قاباغىن كسىب بئله سؤيلە دى:

اگرى گئتمە صنم يولو دوز يئرى

سەين ائلە دگىن عهد و امان دىر

قاش و گوز و کیپریک لرین سوز

گۆزللر ایچیندە تک اصلى خان دیر

يئرى

سینين دردين اوره گىمده چوخوموش

قاشىن يايىدى، كېپرېك لرین اوخوموش

وفايلن سرويم يولو دوز يئرى

مگر سینين عهده وفان يوخوموش

آلا گۆزلۈم ياد سۆزونه اوپىارسان

مگر منى گنه حسرت قويارسان

يارين بوردا، قورخاما صنم دوز يئرى

اوذاق گئديب منى قانه بوپىارسان

كىنار اولما، ايراق گىتمە، آمان دير

گۈرسىن گۆزلۈريم لجه ئى قان دير

منىم تك سىن دە هەر دردە دؤز يئرى

رقىبين فىكرى بد، سۆزۈ يامان دير

حق بىلىر سینىن چون جانى اوژە رم

كىرم دئير: اوخدوغۇم يازارام

الىن وئر اليمە، سىن دە گۈز يئرى

شىيدا اولوب چۈلە دوشوب گۈزە رم

ارمنى لر دستەسى بىر دستەنى بىر آيرى شكل و هيئىتە گۈرۈب تعجب ائله دىلر. بىر

بىرىنە باخىپ دىدىلىر: بىئلە زاد يوخ ايدى بىر نە خبر. بوندا بىر زاد وار. اىستە دىلر چوخ

تئز گئديب اصلينى داماد ائوينە يئتىريپ خطردن قورتارالار. كرم دستە سىندىن

قورخدولار كى بىر فساد اولا. كرم گۈردو اصلينى آپارىرلار. دئندو اوز دستە سىنە

دىدى: هەر كىس بىر گون هنر گۈرسە دە، خدمت ائله يە، ايران شاهىندان انعامە يئتىشىر.

سىسىنلىق قويىميوون، قىز منىم نامزدىمىدىر، يادلار آپارسىن.

خان بابام یئرینه بیر خان ائيله رم

هر کس منیم خان اصلیمی گتیر سه

باشیما جانیما مهمان ائیله رم

بو دلى گؤگلۇمو ھەر كىم شاد ائتسە

عشق عالمين بيليب، حؤكمون سورالار

يېغىلىپ خلق اگر بوردا دؤوره لى

من شاه اولسام، بئله دیوان ائیله رم

هر کسین سئودیگین او نا وئرهلر

ظلم و ستم ائیلر او یارا کشیش

قويمويون اصليني آپارا کشيش

بو قان عوضينه، مين قان ائيله رم

يارىمى وئريرى اغيارا كشىش

کشیش ایستر سینیق قلبیم دلینه

اوره گیم با غلانيب او نون تئلينه

بیر جانیمی مین یول قوربان ائیله رم

کرم دئیر: اصلی خانیم یولونا

پاشانين آداملارى تۈكۈلوب قىزىن قولوندان دوتوب، پاشانين عمارتىinde كرمىن مخصوص او تاغينا يېتىردىلر. توى آداملارى ارمىنى لر، گۈردولر پاشا طرفىنдин بو ايش اولور، ال آچمىب هامى قاچىب داغىلدىلار. بو خبر اصلى نىن آتاسى كشىشه يېتىشىدی. پريشانحال غضبناك اولوب دىدى: واى بو بلاي ناگھان گىلدى، بىزى بورادا دا تاپدى. منى راحت قويىمادى. بونون اليىندىن قورتولماق اولماز. ايندى من ده اونونچون بىر ايش قوروم كى همىشە يېر او زوندە بىر داستان اولسۇن.

دوروب پاشانین خدمتینه گلیب شکایت باشладی. دیدی: بیز هر چند مسیحی مذهب ارمنی و سیزیلن مذهبده آیریق. آمما اسلام دینی و حکومت آیینی، عدل او زونه

قورولوب. نئجه روادير بير قىز اوزگە يە عقد اولوب، اوونون عيالى دير، توى گونو گلىن لىك گئجهسى اونو حكومت مأمورلارى گوج يولويلان چكىپ آپارىپ بير بىگانه يە وئرەل؛ امن و امانى گؤتورەلر.

پاشا دىدى: كشىشىن من بو ايشينىن اولىندن خبر واريم، بو قىز كرمىن نشانلى سى دير، ايكيسى بير بىرينه عشق و محبت وارلارىدى. قىز دا مسلمان اولوب، ايكيسى هم مذهب. ظلم و ستم، سن ائيله مىشن. يىندى ايل درى ايکى گۈگۈل آراسينا گىرىپ، ايکى گول آراسينا تىكان اولوب، قىزى ديار به ديار قاچىرمىشان، سىز جنس ملا و كشىشىدە رحم و انصاف اولماز، دين آدين ھمىشه بير قىلىنج، بير اوخ، بير اسلحە ئىلىپ بو آدىلان ظلم و ستم ائيله رىز. دينى اوز ميل و هوس و هوازە تابع دوتوب، هر يانا ايسته سز، چئويرە رىز. توركى شعر صحىح دئىيب، سىزىن دىلىزدىن:

ايسته سم تابلارام شريعىت آيىن
گاه آواندىنا، گاه ترسەيسىنە

دونىدا اصل انسانلارين بير بىريله بغض و كين و بير بىريندن اوzac دوشىمە سىنە سىز سبب اولموشۇز. هانسى بدكارلىق دير اوно توجىھە ئىلىپ شريعىتە، دينە يازمامىشىز. خدا بىلىر نە موسى نە عىسى نە محمد عليمهم السلام سىزىن بو ايش و دىدىگىزە راضى دىلار. اولار الفت اىستىپ سىز كلفت اىستىرىز. اولار محبت گتىرىپ، سىز دام عداوت قوروبسوز. بو گون بو ايکى عاشيق و معشوقە بىچارە نى من اىستىرم حققىن بو يوردوغۇ ايلە بير بىرينه يئتىرم. گنه سن ظلمندن دويمويوب، خىال ناپاكدىن ال گؤتورمويوبسن.

کشيش گئردو دين آديلا قيلينجي كسمه دى. ديدى: حضرت پاشا صحيح ديدى من ده بو ايشيمدن پشيمانم. منيم ده بير قيزيم وار بو ايکى جوان بير بيرين سئويب من ده حاضيرام توى ائلييب قاعده و ادب يولو ايله بونلاري بير بيرينه يئتىرم. ايندى رخصت وئرين قىزى آپارىب توى تهيهسى گئرروب مهر و محبتله بولارى ال الله وئريم. كرمده منيم بير اوغلوم. ايندى بىلدىم او دوغرو عاشيقدير، هوس اھلى دېگىل. البته حضرت پاشا اونون و منيم احترامىمى گۈزلەر. پاشا خوشندۇد اولوب قرار وئردىلر توى سامانى گۈرولسون. كشيش اصلينى ائوينه آپاردى، مەربانلىق ائلييب اصلى نين آناسى دا رضامنلىك اظهار ائلييب باشلادىلار توى اساسى قورماغا. بو طرفدن پاشا دا كرم اوچون توى پالتارى و گىركى اساسى دوزلدىب مخصوص بير عالى معظم او تاق بىزندىريپ گون و گئجه معين اولدو.

كشيش اصلى چون عالى ابرىشم خالىدىن جواهردوز توى كؤينىڭ قاييرىب او كؤينه گە بوجازدان تا دىزە كيمىن الماس و ياقوت و زمرد دوگمه لر قويوب، آمما بو دوگمه لرى جادو ائلييب يا اوستادلىقلار گىزلىن قارقىيپ، اصلى يە ديدى:

قىزيم ايندى من كىچنلردن پشيمانم. سن منيم بير قيزيم و عزيزيم، كرم اوغلوم يئرنده. بير خواهش سىندىن ائلىرم، توى گئجهسى مراده يئتىشىمك وقتى، كرم يانىوا گلنده دئىه سن، بو دوگمه لرى اوز ايلە آچسىن، سورا داماد اولسون. بلکە چون عاشيقدى دوگمه آچماغا خوش شعرلر سؤيلوپىوب سنى او كىچن غملر يئرنده دلخوش ائيلە سىن.

اصلی آتاسی نین خواهشین قبول ائلیب کؤینه گی گئیدی. کشیش اوز الیله باشدان آیاغا دوگمه ائله دی. پاشا و کشیش قیرخ گون قیرخ گئجه توی ائلیب قوناقلیق، شادلیقلار قیلیب بیر موبارک گئجه ده اصلینى بزیب باشدان آیاغا موافق رسم قیرمیز گئیندیریپ، کرم اوتاغينا آپاردىلار. گردک اسبابین قوردولار. پاشا چون اوره گی کشیشدن خاطر جمع دگیلدی، قیرخ نفر اسلحه دار گردک اوتاغینین دئوره سینده قویدولار کی مبادا کشیش يا ارمنى لر بیر قصد ائدهلر يا قىز کشیش دستورىلەن بير حبلە ائله يە، كرمى نامراد ائيلە يەلر. آمما نه فايده قضا ايشين ائيلر. دئيرلر يازقى پوزولماز. کرم گردک اوتاغينا گىريپ اول ايکى ركعت نماز قیلیب، حقه راز و نياز ائديب، چوخ شكر ائله دى کى چوخ زحمتلەرن سورا آخر دوشمن سىز و رقىب سىز معشوقه ايلە بير او تاقدا عالم وصالە يتىشىدىلر. ينگەلر کى اصلینى گۈزل بزىب آل قیرمیزى گئيندirmىشدىلر مين نازىلەن گردک اوتاغينا گتىرمىشدىلر برابرده دوروب اصلینى تختە او توردوپ، کرمى حاضر ائلیب موبارک بادىلن ال الله وئردىلر. ايکى عاشيق و معشوقه بير بيرينين الين سيخىب مين شوقىلە بير بيرينه باخىب کرم بو حالدان صبر و قرارى گئىدip، دىدى: اصلی ساز و نواز وقتى دير. اوندا سازىن آلىب باغرىنا باسيب اصلى يە باخىب سؤيلە دى:

آل قیرمیزى گئينىبدىر

سئودىگىم باشدان آياغا

آل قیرمیزى گئينىبدىر

ياراشير بو گول بوداغا

آتالى دير آنالى دير	آى كىمى روشنالى دير
بارماقلارى حنالى دير	آل قىرمىزى گئىينىبدىر
باده نى دولدور اىچمه گە	شمشاش مو ما سىن تىكمە گە
وقت اولوب الدن اوپىمە گە	آل قىرمىزى گئىينىبدىر
آقا پاشا عزيز پاشا	يازى نه دير گلر باشا
بو گول او زون اوپوش قوشما	آل قىرمىزى گئىينىبدىر
اصلى خانىم گلدى بىزە	بنزىر گؤڭىلدە يولدوزا
كرم قوربان آلا گۈزە	آل قىرمىزى گئىينىبدىر

يئگە لر او تاقدان چىخىپ كرمىلن اصلينى تك بىرا خىب گئتىدilر. كرمىن آناسى يوخ،
اصلى نىن آناسى مهربانلىق آدىلن او تاق قاپىسىن ائشىكىن جوفت ائله دى. كئشىكلە
دېدى:

بو ايکى جوان قىز و اوغلان او لور دئىه لر گولەلر، مناسب دىگىل سىلىرىن اۆزگەلر ائشىدە
لر، بىر قدر كىناردا كئشىك چكىن. اونلار كىناردا اسلحە الده قالدىلار. ايندى تك كرم و
اصلى دير. اصلى خانىم كرمىن اليىندىن؛ كرم اصلينىن آلىنىندان اوپوب بىر مدت عشق
حرارتىلە حئيران كىمى ساكت بىر بىرىنин يوزونە ساكت با خىب اوندا قول بويون

اولوب، کئچنلردن دانىشدىلار. محبت عالىم، آيرىلىق ستمىن بىر بىرىنە دىدىيلر. كرم

سازىن آلىب بئله سؤيلە دى:

آيرىلىغىن دالىجا بىر وصلى وار

اصلى خانىم گۈرۈشمە گىن فصلى وار

گۈزل معشوقە مىن، نجىب اصلى وار

يئددى اىلدەن، سورا يارى تاپمىشام

اصلى زولفون يوزە داغىدېب بئله سؤيلە دى:

گۈرۈم يامان اوخا دوشمن توش

يئددى اىلدەن سورا گۈگۈل خوش اولسۇن

اولسۇن

ترلانىيى آلدەن ايندى خوش اولسۇن

قولون سال بوينوما گۈرۈش نوش اولسۇن

كرم سؤيلە دى:

اورە گىم اودونا سو سېيىم من

گىتىر ايندى گۈزلىرىندەن ئۆپۈم من

گۈزل معشوقە مىن نجىب اصلى وار

ايىرىدىگىم يارى بو گۈن تاپىم من

اصلى دئدى:

رقىب سىز خلوتىدە بو دىلدارە باخ

كرم ايندى كرم ائىلە يارە باخ

ترلانىيى آلدەن ايندى خوش اولسۇن

باشىن قوى دىزىيمە بو رخسارە باخ

كرم دئدى:

کمان قاشی، یوخاری یا چکمیشن

گؤزل معشوقه مین نجیب اصلی وار

دینیله ایمانیم سنین ای کرم

ترلانیوی تاپدین گوگول خوش اولسون

حئیران حئیران گول جماله باخaram

گؤزل معشوقه مین نجیب اصلی وار

يولوم دوشدو گزه گزه بو باغا

ترلانیوی دوتدون گوگلون خوش اولسون

بو دونیاده هرگز وفا گئورمه دیم

نصیب اولسا عشقین نجیب اصلی وار

قارا زولفون عاج بویونا تؤکموشن

آغ دؤشونده بیر جوت انار اکمیشن

اصلی دئدی:

باشیم سنین جانیم سنین ای کرم

عشقیله دورانیم سنین ای کرم

کرم دئدی:

بولبول کیمی گول بوته يه چیخارام

آیرسالار بو دونیانی ییخارام

اصلی دئدی:

ترلان ایدیم، اوچدوم قوندوم بوداغا

ایل لریلن چیخدین منی سوراغا

کرم دئدی:

فلکدن من غیر از جفا گئورمه دیم

جورین چکیب بیرگون صفا گئورمه دیم

اصلی دئدی:

يارالى قلبيمه چاره يئيردى

قضايا آخر ياري ياره يئيردى

فلک قویسون کرم گونون خوش اولسون

فلک قویسا بو دلداره يئيردى

کرم دئدی: عزیزیم دونیادا وفا و اعتبار يوخ، ایندی کی خلوت دیر، اغیار يوخ، گل قول
بویون اولوب ایکیمیز نازیک سسیلن بیر زبان بیر صدا ترنم ائدک، بلکه فلک قویا بیر
نئجه گون راحت بیر بیریلن عؤمور ائدیب دوران کئچیردک. کرم سازین آلیب خوش نوا
چالیب اصلی ده ياواش ياواش سس سالیب دئدیلر:

وقتى دير خوش كئچيردهلر عشاق

گئجه ياتمیش رقیب خلوت او تاق

بورويوب عطر ائدیب دماغى چاغ

گؤگ آچيق هوا تؤکر شبىم

اولدوز چه چھى ائدر اشراق

آى او جالیب سحر يئرى سؤکولوب

سو آخر يئل اسیر، سرین توپراق

گؤگ صفالى هوادا يوخدو غبار

قوش او خور غونچەلر آچىر ياشماق

بولبولون نغمەسى گولون عطري

يامان انسان ياتىب بىزىك بير او ياق

بايقوش سىلە نير، او خور ھدھد

خش خشىن بير بيره دگىر ياپراق

قوشلارين جك جكى قولاغا گلر

قلب خوشدور، نسيم دير يوموشاق

خوش هوا هامى زاد دوتوب آرام

بو يامان جنسدن گر ک قاچماق	كورخارام من مگر بير انساندان
بئله آرام گؤرسه نير آفاق	ايندى فتنه ياتيب هامى خاموش
داشaram چونكى تنگ اوlobe قورساق	جوشارام حوصله م باشا گلدى
آغلاديم چوخ مگر كى بيرده گولاق	يوخ زماندا وفا شتاب ائيله
بلكه بيز ده جهاندا كام آلاق	ايندى گل قول بويون اولاق بيردم
دور يئرى قامتىن گئروم آنجاق	گل يانيمندا او تور باخيم يوزوه
چونكى فرصت وئریب بىزە خلاق	او خشويوم من سنى صنم بيردم
تئل قارا دير ياتير بو آندىن آغ	ساچلارين آت دالا پريشان قيل
ناز ائله نازنين نه دير دورماق	قارا نازك قاشى يوخارى چك
گل اولاق قول بويون دوداق به دوداق	آلا گئز بيرجه قوى او زوندن اوپوم
ياراشير جانلارى فدا قىلماق	دئ گئزل دير سينين تك هانسى گئزل آغزى بال دير دوداقلارى قايماق
بئله مينا بويون بو آلمابوخاق	او گئزون گوشە سينده كى حاله
سينه مرمر كيمى ولى يوموشاق	اي گول او ز حق سنه كرم ائلييب
	ممە دير يا شمامە دير يا نار

بو بىلک يا بلور يا نقره
شاخه يى گولدو يا بىلە بارماق

گل تىكك گۈز گۈزە، نفس نفسە
يئىشك كامە تئز بودور يئيراق

فلكلەن اعتبارى يوخ بىردىم
شادكام اولماغا گۈزوندن ايراق

كىيمى قويىدو فلك يئته كامە
هر دو جانى جهان ائدر آلچاق

روزگارين وفاسينا اويما
هر زمان جور ائدر ائلر شىلتاق

قورودور غونچەنى بوداغىندا
آييرير يارى ياردان تئزجاق

اصلى يوخدور فلك كرم ائتسە
كرمى اصلى سىزدى وصلى اوزاق

اولدوروب چوخ وفالى عشاقى
اي اولا باشينا اوونون توپراق

بو او يول دور قاتىر سالار قوشلار
بورا يئيشىنده كرم دئدى: عزيزيم چوخ شكر كى آخىردا بير بيرينه يئيشىدىك، ايندى
وصال گولون درمك وقتى دير. اصلى ديدى: عزيزيم بو همان بير گئجه دير كى هر
انسان قىز يا اوغلان اونو بير گئجه گئرر تا عؤمور وار ياددان چىخماز، آمما بير زاد
سندن ايستيرىم، البته اوره گىوه، بد گلمه سين، آتاما قول وئرېب عهد ائله مىشم هر چند
بىزه چوخ اذىت و ستم ائله دى؛ آمما گنه هر نه دير، آتا دير. ايندى منىم كؤينه گىمین
دوگمهلىرىن سن گرك اوز الينلىن آچاسان. اوندان سورا مراده يئهسن. كرم ديدى:
حاضيرام، بوندا دا بير لذت وار، آمما اليملىن آچىم يا سازىلان، يئيراق بودور بو مقامدا

سازیلان دوگمه يه دانیشيم؛ حسرتیمیز قالماسين. کرم سازین باغرينا باسيب باشладى

كىچنلىرى سؤيله مه گە:

اوردكلر اوچدو بوش قالدى گولوموز

ايран اصلين دن دير، بيزيم ائليميز

آچ اصليم آچ دوگمه لرى دؤشوندن

ايندى بورا يئتىپ بيزيم حاليميز

آخر وئردى منه يارادان خدا

آختارديم من سنى هر چۈل و داغدا

آچ اصليم آچ دوگمه لرى دؤشوندن

بىر جانيم وار اولا، اصلى يه فدا

ارضرومدا تاپىپ گنه ايتيرديم

يئريميزدن سنى بورا يئتىردىم

آچ اصليم آچ دوگمه لرى دؤشوندن

ترجماندا دا ناخوش اولوب ياتيردىم

آشىب گلدىم چوخ برك داغلار يولوندان

نه لر چكدىم من بو عشقىن اليىندىن

آچ اصليم آچ دوگمه لرى دؤشوندن

شكرا ئىلە قورتولدوق خلقين ديليندىن

ناله م يئيشمىشىدى عرش اعلايه

قاراداغдан گلدىم بىر دوز صحرايىه

آچ اصليم آچ دوگمه لرى دؤشوندن

اوزوم حقه طرف اليم دوعايه

خاره يولداش اولدوم آيرى گولومدىن

اوزاق دوشىدوم وطنىمدىن ائليمىدىن

آچ اصلى آچ دوگمه لرى دؤشوندىن

قيصره ده سوروشىدوم بىر گلىنىدىن

حاكم دوتوب قوللارىمى باغلادى

عشقىن اودو اوره گىمى داغلادى

آچ اصلى آچ دوگمهلى دؤشوندن	درديمى بىلنلر منه آغلادى
زنداندا باشىما گئر نه حال اولدو	مأموريلن دؤوره م مالامال اولدو
آچ اصلى جان دوگمهلى دؤشوندن	ال آياغيم باغلى ديليم لال اولدو
قاضىدىن قتلىمە فتوا سورولدو	صباح اولوب بىزە ديوان قورولدو
آچ اصلى جان دوگمهلى دؤشوندن	حسنا خانىم اوんだ منه يار اولدو
سنى بىزى بو دياره يئتىردى	كشىش آتان گنه سنى قاچىرىدى
اصلى خان آچ دوگمهلى دؤشوندىن	آللاھ بو ايسلرى بوردا بيتىردى
رقىبى ده بو آرادان گئتوروب	ايىندى آللاھ سنى منه يئتىرىپ
آچ اصلى آچ دوگمهلى دؤشوندىن	خلوت اوتاق باخان گۈزو ياتىرىپ
آلا گۈزلوم، گول دوداقلىم، خان اصلىم اينجە بئللى آغ گىردىلى، جان اصلىم	
اصلى جان آچ دوگمهلى دؤشوندىن	گول اوزومە من سنه قوربان اصلىم
اوتاب خلوت بىر بىستىر اىچىرە ياتاق	رقىب اوزاق، گل جانى جانە قاتاق
آچ اصلىم آچ دوگمهلى دؤشوندىن	آيرىليغى قافىن دالىنا آتابق
باغيشلىياق بىزە او ظلم ائدهنى	چوخ آغلاتدىن سن بو كرم دده نى

اوzac اندک هر گلهنى، گئده نى آچ اصليم آچ دوگمهلى دؤشوندن

كرم باخدى گوردو اونون سازيلن، سوزويلن دوگمهلر بير بير آچيليب، آياغدا ايکى دوگمه قالدى آمما تا سوزونون توكتى، دوگمهلر تمام گنه باغلاندى. ناچار اولوب سازين يئره قويوب، اللرى نن باشلادى دوگمهلى آچماغا، آمما هر دوگمهنى آچيب او بيرينه كىچنده گنه قاباگداكى باغلاندى. بىچاره بىلمه دى كشيش نه جادو نه ايش ايشلىپ يىزلىن فن قويوب، دوگمهلر آچيلاندان سورا گنه باغلانىر. بىچاره بو تلاش ايچينده گوردو صوبج يئرى آغاردى، صوبج آچيلدى. بو قدر عشق و بلادان سورا ايندى پاشا و كشىكچى لر و عورتلر و كشىلر تمام توى اهلى انتظاردا كرم كام آلا. ايندى بو حاليلن شرمندە نئجه چىخسین. دوگمهلر آچيلدىقجا باغلانىر، نماز وقتى كىچىپ گون چالدى، كرم گنه تلاش ائلىپ چاره اولمادى. كرم اوره گى درده گلىپ حرارت غلبه ائديب بير آه چكدى، ناگاه اونون آغزىندان بير الو قالخىب دوتدو اونون پالتارينا و جانينا آلىشدى. اصلى بيردن گوردو كرم اود دوتوب يانىر. فرياد ائله دى آتاسىينين حيله سينه اويدوغونا پشيمان اولوب، ناله ائله دى، دئدى:

آه آتامين گؤزلرى كور اولايدى، كينه سيندن ال گؤتورمه دى. بو بىچاره غريب عاشيقه رحم ائله مە دى، آه چراغيم خاموش اولوب، او جاغيم كىچىپ، ائوييم بىخىليب، عؤمروم تلف اولدو. بى اختيار قاچىپ، بير كوزه سو كى وار ايدى گؤتوروب، بنا ائله دى، سو سېپىپ اودو خاموش ائله مە گە، آمما مگر اود خاموش اولور. بو ايکى بدبخت قاچار، تلاش ائيلر، فرياد ائيلر. اصلى قاچدى قاپىنى آچا، گوردو ائشىكىن باغلىدى. سسى،

آغلاماغى هئچ يئرە يېتىشمىر. قاپىنى قىصداً باغلېبىلار. كرم اود اىچىنده يانا يانا باخىب گۇردو اصلى اوزونو اولدورور، فرياد ائلىر. سىسىنلى اصلى عزيزىم بىجا تلاش ائله مە، تقدىردىن قاچماق اولماز. بئلە معلوم اولور نصىبىمىز بويموش.

كرم اود اىچىنده يانا - يانا سىسىنلى، اصلى جان آغلاما:

يانارام اصلىم يانارام گل اصلىم داخى آغلاما

يانارام اصلى يانارام جىگرىن عشقە داغلاما

اصلى قاچىب، فرياد ائدىب، گۇر نه دئىير:

آمان ياران كرم ياندى فريادىم عرشە دايىاندى

آمان گلىن، كرم ياندى جىگرىم باشى اودلاندى

كرم يانا - يانا دئىدى:

قوربان اولدوم جانانيما بىر اود دوشوبدور جانينما

يانارام اصلىم يانارام اصلى سن گلمە يانينما

اصلى نالان دئىدى:

عاشقىقىم اليمدن گئىدip فلك بىزى ناكام ائدىب

آممان گلىن، كرم ياندى بئلە ظلمى آتام ائدىب

کرم دئدى:

بىر ئومور من چىكدىم الم

يانارام اصليم يانارام

بئله يازمىش ايمش قلم

اصلى دئدى:

جانىمى جانىوه قاتىم

قوى اوزومو اودا آتىم

آمان آمان كرم ياندى

من ده اوادىچىنده ياتىم

كرم ناتوان دئدى:

اوجالدى عرشە فريادىم

من كرمم قالسىن آديم

يانارام اصليم يانارام

اليمدن گئىدى مرادىم

اصلى نوحە خوان دئدى:

اودلانىب جان وئرن كرم

اي واي ناكام اولن كرم

آمان گلىن، كرم ياندى

گۆز اورتىدو اصليدن كرم

بوردا اواد باشدان آياغا كرمى قابلادى، كرمىن طاقتى گئىدىپ يىخىلدى. اصلى قاچدى
اوزون اونون اوستونه، آمما كرم آند وئرىدى، آمان آمان گلەمە، سەن اوزون اودا سالما.
ديداريمىز آخرته قالدى. سەن يانما من سەنин يانماغىن گۈرمۇيىم. سەن منه عزا دوتوب

آغلا، آتام، آنام، قارداش، باجیم، کیمسه م، یوخ. غریب بى کس اولورم. عشق او دو ایلن
یانیرام. انسان هامى اولور. بو اولومون ده بیر لذتى وار. عزیزیم آتان کشیش ظالم،
مذهب آدینا منیملن دوشمن اولوب. آخریندا بئله ستم ائیلییب، حیله قوردو. آه بو
ظالیملرین قوربانی بیر تک من دگیلم. دین آدینا بو انسان دوشمن لرینین مینلرجه
قوربانی وار. باخ، باخ اصلی، بیر اوزگە عالم گورورم، گویا يارادان ایستییب سئیله من،
او پاک عالمده بیر بیرینه یئتیشک. ایندی سن منه آغلا. کرم باشладى، دئیر: عزیزیم
ایندی آغلاماق محبت نشانه سیدیر:

ایندی داخى یاسیمی دوت يار منیم	آغلا منه بو حسرتیم وار منیم
باغا گیریب غونچە گولون درمه دیم	دویونجا او، گول يوزوو گئرمە دیم
منه آغلا بو حسرتیم وار منیم	باشیم دیزین اوستوندە جان وئرمە دیم
	یاسیمی دوت آمان عزیز يار منیم
پروانەنى شمعین او دو یاندیردى	بولبول گوله باخا، باخا جان وئردى
جانیمی یاندیردى آخر يار منیم	تیشه ايله فرهاد باشین سیندیردى
	ایندی آغلا بو حسرتیم وار منیم
ایندی ناکام اولورم بئله قانه	« عاشیقم، او دا یاندیم، جاندان دویدوم او ساندیم
	بو یاندیم»

مجنون کیمی یئتیشمه دیم من کامه
کیم دیر خبر وئرہ آتا آنامه

باچیم یوخ آغلاسین من ناکامه
باری عزامی سن ساخلا یار منیم

منه آغلا بو حسرتیم وار منیم
یئددی ایل آختاردیم تاپیب ایتیردیم

گوروش وقتی دونیادان ال گئتوردو
دونیا اولوبدی باشیما دار منیم

منه سن آغلا حسرتیم وار منیم
« گئگلری دومان آلدی، منیم گئزمده قارالدى داخى من گئدر اولدوم، حسرتیم
گوگولده قالدى»

یووخون گلمه، اوزون اودا ياندیرما
من اولورم بو درددن، اولدورمه

یارادیر گئگلو مه، چوخ یاره وورما
عئمروم اولدو، جوانلیقدا تار منم

آغلا منه بو حسرتیم وار منیم
« گئجه گلدی گوندوزه، عاشقیم آلا گئزه
گول او زه»

بلا دگیرمانیندا من دارتیلیم
سنے باخا- باخا یانیب قورتولوم

کولوم یانیندا تا قالا یار منیم
کول ایچیندە ایتیب، گئزدن اورتولوم

آغلا منه بو حسرتىم وار منيم

«كىرم گولوم سولدو، كولوم گوڭلەر سوورولدو

اصلى جان منه آغلا، يارين نامراد اولدو»

كىرم ھى سؤيلردى، ياناردى. سىسى يواش ائلردى، تا بورا يئتىشدى باشدان آياغا آلىشدى ياندى قورتولدو. بىر آووج كول اولوب يئرە تۈركۈلدۇ. اصلى حئيران بىهוشتىمى باخا- باخا قالىب داخى قدرتى اولمادى فرياد ائله يە، يا دادينا يئتىشە، يا دئىيب دانىشا، اولو كىمى رنگى سولوق قوروپىوب قالمىشدى. كىشىكچىلر گۈردولر كرمدن ئاشىگە گل اولمادى. آخر دىدىلر:

قاپىنى آچىب گۈرك نە خبر وار. قاپىنى آچىب گۈردولر [اصلى] اولوكىمى حئيران قالىب. او奴و دىندىرىدىلر، ملتفت اولوب، گۈزوندن قان ياش تۈركۈب حكايتى دىدى. اونلار گئدib پاشا ياخىدا خبر وئردىلر، پاشا ماتمدار و غضبناك اولوب، حؤكم ائله دى كشىشى گتىرىدىلر. كيفيتى اوナ دىدى، خبر آلدى بدبخت ظالم، سن نە ايش گۈردون بولوجوانى ناكام ائله دىن. كشىش بدكىش اقرار ائله دى، دىدى: بو جوان منىملەن مذهبە آيرىدى. من گۈردمۇ منىم قىزىمدان ال گۈتۈرمۇر. يئددى ايل ديار به ديار قىزى قاچىرتدىم. منىم دالىمجا دوشىدو، منى هر يئرده بىنام، رسوا ائله دى. من دە عزم ائله دىم اوندان انتقام آلام. اول ارضومدا چوخ پول وئردىم، حاكم قبول ائله دى او奴و اولدورە، منى خلاص ائيلە يە. قاضى و مفتى و حسنا خانىم مانع اولدولار تا بورا

يئتىشىدىم. گنه گلدى ال گؤتۈرمە دى. سىن دە حؤكم ائله دىن، من دە آخىردا بىر حىلە

ائله دىم، اوندان انتقام آلدىم. ايندى ھەر نە حؤكم ائيلە سىن، حاضيرام.

پاشا حؤكم ائله دى، اوئۇ شىكىچەلىرىلىن قتل ائله دىلر. امر ائله دى كرمىن كولونو

احترامىلىن دفن ائيلە سىنلر. گئىتدىلر، گۈردىلر اصلى كسىب كولون يانىنى، گۈزۈن او

كولە تىكىب، آغلىر، نوحەلر ائيلىر. قويىمادى اوئۇ گۈتۈرەلر. دئىدى:

گىرك قالا تا من وارام. اوئا انىس اولوب، آغلىيام. گۈرنىلر اورە گى، يانىب اوئۇ كولونن

اوردا قويىدولار.

اصلى دم بە دم نوحەلر ائدىب، كولە باخىب آغلاردى. بىر دستە قىز - گلىن گلىب، قاپى

دالىندان ائشىتىدىلر اصلى دئىيىن:

من بىر كولم كى عاشيق دىلداره آغلارام

آغلارام

عاشيق منىم يولومدا وفا اىلە وئردى جان

يارىم اولوب، ائويم يىخىلىب، ياس اولوب تو يوم

آغلارام

قانە دؤنوب اورك، جىڭرىم پارە

سرويم يىخىلدى، بوكدو منىم سرو قدىمى

آغلارام

ياريم نامراد اولوب من باشى

اصليم هارالىيام، جگرى يارالىيام

قارالىيام

ناله ائدن او قومرى بى ياره

جور و جفا گورن بئله حسرتلە جان وئرن

آغلارام

ائتدى كشىش آتام، منى آواره

ائتدىم قبول شوقىلە دين محمدى

آغلارام

بىر دم يئتىشىدى ياره او بىچاره

ياندىردى آيرىليق بىزى تا يئددى ايل كىچىپ

آغلارام

ھېچ اولمو يوبدو بخت بئله، قاره

عاشيق باشى بلالى دير؛ آمما بىزىم كىمى

آغلارام

بىر وفالى يار تاپدىم، اودا نوجوان

بولبولم گولوم سولدو، ياپراگىم خزان اولدو

اولدو

بولبولم قفسده يم، اوچماغا ھوسدە يم
ياريم اود دوتوب من ده، آخرين

نفسده يم

قىزلار گلىن لر او بىچاره اصلى نىن حالينا اوركلرى يانىب، اونون يانينا گئدىب، ياواش-
ياواش اونا تسلى وئريپ، بنا ائله ديلر، نصيحت ائيله مگە كى قضا حؤكمو بويوموش.
ايىدى چاره نه دير. آغلاماق فايدە وئرمىز. هېچ گئدن، گئرى گلمز. انسان ھامى اولە
جك. ايىدى قوى او عاشيق زارين كولونو دفن ائيله سينلر، سن ده گئت آنان يانينا
راحت و ساكت اول.

اصلى دىدى: خانىملار، ممنونم، مرحمت ائله ديز. آمما گويا عشق حقيقى دن خبر
يوخوز.

اصلى ناله ائلىيب، دىدى: خانىملار باغيشلىين:

گۈرون قىزلار منىم مشكل حالىمى
كرم ياندى منى سالدى بو دردە

اگدى قامتىمى بوكدو بئلىمى
منى يالقىز قويدو بالالى يئرددە

قضادن بىزە دە، بو قىمت اولدو
باشىمизا گلن حكايت اولدو

گۈرە جك، يئريمىز قىامت اولدو
ياندى كرم منى سالدى بو دردە

ديرىليكىدە چىكىنە ديم نازىنى
گۈزۈمە تىكىمە ديم نازلى گۈزۈنۈ

قېرىن آچىق قويون، گۈرۈم اۇزۇنۇ
كرم ياندى منى سالدى بو دردە

او جانینى منه قوربان ائله دى

منى ده بير او خا نشان ائله دى

من اصلى يم، بئله حئيران گزه رم

كرم يانيب، من ده داخى يانارام

او گئتدى من نئجه قاليم بو يئرده

در دلريمى مين دفتره يازارام

كرم ياندى منى سالدى بو درده

كرم اولدو من قالسام، وفاسىز يار

بىر گولم قورو موشم، آغا جدا چورو موشم

ايمىشىم

او يانيب من ده يانام، دئسينلر او دا

سمندر اودا ياندى، ناله م عرشه داييandى

ياندى

او يانيب من ده يانام، او دايچره

قومورو يام سيزيللارام، تار كىمى گيزيلله رم

جيزيللارام

قىزلار گلين لر اونون آغلاما غينا آغلىيپ گئر دولر اصلى هرگز كرمىن كولونون يانىندان آيرىلماز. آخردا اونو بو حالدا قويدولار. اصلى خانيم قيرخ گونه چن، بو جوريلن كرمىن كولونون يانىندا قالدى. هر گون حلب قىزلارى و گلين لرى و خانيم لارى اونون يانينا گلىپ، شريك غم اولوب، تسلى وئردىلر. اصلى هرگز او كولدن گوزون آيرمازدى، نوحه ائديب آغلىيپ يا حئيران باخاردى. او كولو بير يئره يىغىب اونا

پروانه کیمی دولانارדי. قیرخ گوندن سورا گئردو، بیر نسیم اسیب ایستر کولو
داغیتیسین. اصلی اوно ییغیب دئدی:

« ای نسیم سن ده بو عاشق مسکینه رحم ائیله مه رن، ایسته رن اوно داغیدیب منی
دیلداغ ائدیب گؤزومدن آییران». اصلی درده گلیب گئر یئله نه دئییر:

رحم ائت اوナ بير عاشيغين كولودور	آمان اى يئل گل بو كولو داغيتما
خوار گئرمە سن، اوره گيمىن كولودور	يانيق جگريمى داخى داغ ائتمە
بولبول كيمى نغمە ائدیب ساناردى	قومرى كيمى بوداغلارا قوناردى
رحم ائت اوナ بير عاشيغين كولودور	عاشيق ايدي، يار آختاريپ يانا ردى
خار ائیله مه، او باغييمىن گولودور	
همتىنە اوونون دونيا داريidi	بو اوركده عشق آتشى واريidi
سن خوار ائتمە بو عاشيغين كولودور	عقلە عزيز، نادان اوچون خوارidi
دفتر عشقيden آدى يوولماز	هر اوركده عشق اولسا هرگز اولمز
داغيتما گل، بير عاشيغين كولودور	محبّت رشتهسى، هىچ وقت قيريلماز
بير عاشيغين اتى، مغزى دير، قان دير	بو كول دگيل، جانانين دير، بو جان دير
رحم ائت اوナ بير عاشيغين كولودور	منيم گؤزمده او نور رحمان دير

قىز و گلىن لر بو حالى گۈرۈب، دئدىلر:

گىدك بونون آناسىن گتىرك، بلکه او نصىحت ائدىب بو قىزى مەھلەكە دن خلاص ائله يە. گئدىب آناسىن گتىرىدىلر. او قىزىن بو حالدا گۈرۈب دىدى: هر چند سىن، بىدېخت آنان بلايا سالدىن، آمما بىر ناپاك اليىدىن قورتولدون، نىيە آغلىرسان، بوجۇن سىنىن گولە جك گونون دور. اصلى او كولو گۈتۈرۈب دىدى: « اى بى مروت آنا، اولىندن سورا دا بغضدن ال گۈتۈرمە دىن». اصلى آه چكىب آناسىنا خطاب ائلىيىب دئدى:

آنا كرم ياندى من ده آغلارام

ئىچە صبر ائيلىيم آنا بو دردە

آنا كرم ياندى من ده آغلارام

او سئودىيگىم سالدى منى بو دردە

شىرىن اوچۇن فرەhad داغلاردان اوچدو

ليلا اوچۇن مجنون چۈللەرە دوشىدو

آنا كرم يانىب من ده آغلارام

بىزە ده آيرىلىق اودو آلىشىدى

بىر بىلە آتشى جانىما سالدى

كشىش آتام بو ظلمە سبب اولدو

آنا كرم يانىب من ده آغلارام

بىزىم گۈرۈشۈمۈز مەحشىرە قالدى

تۈكۈرۈدۈز يېرلەرە قانلى ياشىنى

زار ائيلە دىز، بىچارەنین ايشىنى

آنا كرم يانىب، من ده آغلارام

سەن دە چىكىدىن او تو زايىكى دىشىنى

اصلی نین آناسی دیدی: گل منیملن گئدک، چوخ ياخشى اولوب اوونون الیندن قورتولدون. او اوژونو بو گونه سالدى، سن ده اونو استرسن، سندن ده بیزارام. اصلی آناسیندان اوز چئويریب دیدی:

من بو كولدن آيريلمام. آناسی قاييدىب. اصلی، زولفون دسته لييب، سوپورگە ائلىب ايسته دى اونلان كرمىن كولون بير يئره يىغا، بيردن كولدن بير الو قالخىب، اصلی نين زولفونه دوشوب، آلىشدىرىدى. اود باشينا، بىنىنه كىچىب، او دا كرم تكىن اود دوتوب يانىر. كرمىن كولونه باخىر دئير: « جانانىم من ده گلىرم.»

اصلی يانا- يانا الو اىچىنده بئله سؤيلر:

سن يانمىشان ايندى من ده يانارام	كرم، معشوقه نى بى وفا سانما
يانىب كولومو كولووه قاتارام	سندن سورا ديرى قalam اينانما
ايکى سين قبرى، بير قارا يئردى	عاشيق و معشوقين جانلارى بيردى
كرم گئر اوژومو اودا آتارام	رقىب بئله بىلدى، بىزى آيرىدى
عاشق اولسە معشوقە ديرى قالماز	عشق عالمىن هوسلر اھلى بىلمىز
من ده بو قىيرده سنلن ياتارام	دونىادا آيريلا، عقبا آيريلماز
جانىم آيرى دگىل سين جانىندان	سن اولەلى آيريلمادىم يانىندان

قانیم قیرمیز دگیل سینین قانیندان

سن گئتمیشن من ده سنه چاتارام

بولبول گوله یئتیشر، اینان منیم بولود دگر يوزومه، دومان چؤکوب گؤزمه

سۈزۈمە

سنه گلين گليرم، بارى دور پىشواز ائيله عاشيقم نيازىلە، گل منه آز ناز ائيلە

عاشيقم گول ياناغى، سولموشام اولوم چاغى بىزه بئله توى اولدو، گردكى قبر

اوتابغى

الو بوروپوب كم - كم سسى ياداشلانىب، شعلە چكىب باشدان آياغا يانىب كولو يئرە تۈكۈلوب كرمىن كولونە قارىشدى.

پاشايا خبر وئردىلر كى اصلى نين آناسى گلېب، او奴 آپارا، اوナ سرزنش ئىلىب، اىستىيپ كرمىن كولوندۇن آيىرا آيرىلەمېيىب. او گئىدنەن سورا زولفو اىلن اىستىيپ كرمىن كولونو بىر يئرە يىغا، كولدىن اود قالخىب زولفون اوزۇن ياندىرىيەب. ايکى كول بىر بىرىيە قارىشىيەب.

پاشا بى اندازە غمگىن اوپوب، اوپل حؤكم ائله دى؛ اصلى نين آناسىن دا اولدوروب، جزايسىنە يئتىردىلر. اوندان سورا صوفى يە، دئدى:

« ايندي سن كى كرمىن كؤمگى، يولداشى، هموطنى، دوست مهربانى ايدىن، گئت بو عاشيق و معشوقه نين كول لرين بير يئرە يېغىيپ، كمال احترامىلەن بير يئرە قويوب، بير يئرده دفن ائله. صوفى ماتم پالتارى گئىب، آغلىيا- آغلىيا گلدى، كرم و اصلى نين اوتاباغينا. گئردو ايکى آووج كولدىن سواى بير زاد يوخ. بو ايکى كول بير بيرىنه قارىشىپ، گويا آرزولارينا يېتىشىپىلەر. سون